

JOSEP MASCOROT

REPUBLICÀ LLEIAL, CATALANISTA DEVOT

JOSEP PASTELLS MASCOROT

JOSEP MASCORT

REPUBLICÀ LLEIAL, CATALANISTA DEVOT

JOSEP MASCORT

REPUBLICÀ LLEIAL, CATALANISTA DEVOT

JOSEP PASTELLS MASCORT

BARCELONA, FEBRER DE 2023

A la Roser i en Joan,
amb molts anys de retard.

*«Et portem ben dintre nostre, ben prop el nostre cor,
i aquesta teva desaparició de la terra ens fa més pregon,
més intens, més corprenedor, aquest nostre record
que servem de totes les teves específiques
modalitats de bondat, rectitud, comprensió,
sentit i concepte de dignitat humana,
viva realitat d'un recte,
inflexible compliment del deure.»¹*

*«El Sr. Mascort no emprava els mètodes
de pedagogia rutinaris i repetits sinó que,
portat pel seu gran patriotisme,
es proposava, i fins a cert punt assolía,
la formació de jovent amb una consciència ben clara
de la condició de catalans per demà i per sempre.
L'objectiu permanent, era sempre fer ressortir
el valor de la nostra pròpia cultura, l'amor i el respecte
per les nostres tradicions mil·lenàries
i la lleialtat i la devoció per la nostra terra.»²*

-
- 1 Fragment de la carta que un amic seu, el mestre Sebastià Pla i Cargol, adreçà postumament a Josep Mascort, el setembre de 1970.
- 2 Pere JANÉ. «Recordant un mestre. En Josep Mascort i Ribot». *L'Amic*, desembre de 1993, p. 30-31.

FUNDACIÓ JOSEP IRLA

historia@irla.cat

EDITOR

JOSEP VALL

EQUIP EDITORIAL

JOAN ALMACELLAS

CARME PUJOL

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA

ANNA SIMÓ

DISSENY ORIGINAL

JORDI VINYETS

IMPRESSIÓ

GRÁFIQUES CUSCÓ

ISBN

978-84-09-47911-5

DIPÒSIT LEGAL

B-2413-2023

Diputació de Girona

L'obra editada en aquest llibre

va ser la guanyadora de la

Beca d'Estudis Històrics President Irla 2022

convocada per la Fundació Josep Irla

amb el suport de la Diputació de Girona.

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de la xarxa telemàtica o d'internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - DADES CIP

Pastells, Josep, 1966- autor

Josep Mascort, republicà lleial, catalanista devot
Bibliografia. Índex. - Inclou: Antologia de textos
: dinou articles, cinc convits poètics i un relat /
Josep Mascort

ISBN 9788409479115

I. Fundació Josep Irla. II. Mascort, Josep, 1898-
1970. Obres. Seleccions III. Títol

1. Mascort, Josep, 1898-1970 2. Polítics - Catalun-
ya - Biografia 3. Mestres - Catalunya - Biografia

4. Republicanisme - Catalunya - Història

929Mascort, Josep

Sumari

PRESENTACIÓ. Un retrat de país des de les comarques gironines.....11
LAIA CAÑIGUERAL

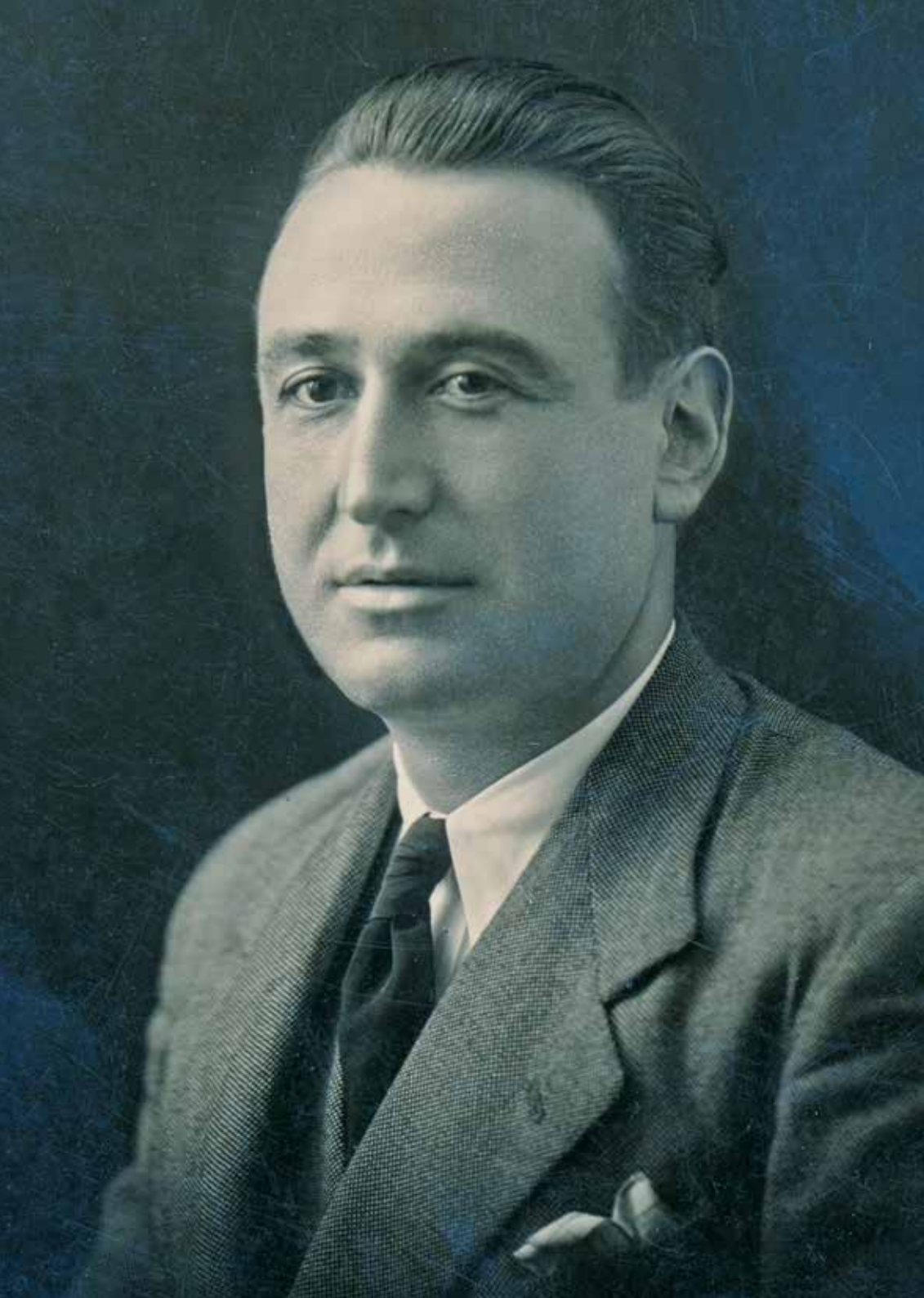
PRÒLEG. Josep Mascort, redescobert 13
JOSEP CLARA

**JOSEP MASCORT,
REPUBLICÀ LLEIAL, CATALANISTA DEVOT**
JOSEP PASTELLS MASCORT

INTRODUCCIÓ. Capità insigne, sense estrelles ni galons..... 15
1. Nissaga de pagesos i propietaris rurals..... 19
2. La Normal, la farinera i l'assassinat de Dato 27
3. L'Escola del Poble Nou i un tret al peu 41
4. De Santiago de Ois a Vilanna. Del magisteri a la política 61
5. El gironí més jove al Congrés dels Diputats 85
6. Director de la Normal, alcalde de Bescanó i comissari de la Generalitat 117
7. L'exili: un any a França i nou a Mèxic 145
    7.1. L'amor dels cosins i set mesos de solitud.....177
8. La tornada: entre la Creueta i el call de Girona 193

ANTOLOGIA DE TEXTOS
JOSEP MASCORT

Dinou articles, cinc convits poètics i un relat 218

Fons documentals i gràfics.....251
Testimonis entrevistats 253
Bibliografia 255
Índex onomàstic.....261

1933

Josep Mascort,
candidat
d'Esquerra Republicana
per Girona a les Corts.
FPM

PRESENTACIÓ

Un retrat de país des de les comarques gironines

LAIA CAÑIGUERAL

DELEGADA TERRITORIAL DEL GOVERN DE LA GENERALITAT A GIRONA

És un honor per a mi presentar la biografia de qui va ser l'últim comissari delegat de la Generalitat a Girona durant la Segona República, Josep Mascort i Ribot. Una persona polifacètica, culta, compromesa amb l'ensenyament, la cultura i la llengua catalanes; i amb una gran vocació de servei a les persones i al país, tant de mestre com de polític.

És important que, com a societat, mirem el present i encarem els reptes de futur, però també és indispensable que ens fixem en el passat i posem en valor les persones que, amb les seves conviccions, la seva feina i el seu caràcter, han ajudat a construir una societat millor. Per això és de justícia recuperar el llegat de personatges com Josep Mascort, perquè ens hem d'emmirallar en referents i no podem permetre que aquests caiguin en l'oblit.

Llegir sobre la vida de Josep Mascort, entre moltes altres coses, ens encoratja i ens carrega de raons per continuar defensant amb fermesa la llibertat del nostre país i la justícia social des de les institucions i des del carrer. I, en concret, de raons per seguir defensant la llengua catalana com a pilar essencial de la nostra nació. Com a docent, Mascort va esdevenir un referent dins l'àmbit educatiu. Va exercir en diverses poblacions gironines i, precisament, va fer una tasca extraordinària impulsant l'ensenyament de la llengua catalana. No només impartint classes a l'escola, sinó també als seus companys mestres.

Aquest compromís també va quedar reflectit en la seva vida política, on es va implicar en qüestions relacionades amb la cultura i l'ensenyament, defensant l'educació i la comunitat educativa, o la conservació del patrimoni monumental de Catalunya. Mascort va ser director de l'Escola Normal de Girona, i en l'àmbit polític va ser diputat d'Esquerra Republicana a Madrid, alcalde de Bescanó i comissari delegat de la Generalitat a les comarques gironines en els moments convulsos de la Guerra Civil. Endinsar-nos en aquesta lectura ens permet conèixer totes aquestes facetes, realçar la feina tan necessària que va fer, fins i tot la més invisible, o conèixer el seu dia a dia durant els deu anys d'exili a Texcoco, Mèxic, amb la seva família, a través de cartes personals.

Una mirada a la vida de Josep Mascort que ens retrata moments molt importants de la nostra història com a país, i que ho fa a través de la figura d'un home compromès, que estimava la cultura, l'ensenyament i les comarques gironines.

Bescanó, 15 d'octubre de 1933

Josep Mascort i Gonçal Roch amb d'altres companys
—davant el Centre Republicà Federal fundat per ells—
i la propagandista d'Esquerra Àurea Seguí,
qui el dia abans hi havia pronunciat la conferència «La dona i la política».
FPM

PRÒLEG

Josep Mascort, redescobert

JOSEP CLARA

PROFESSOR D'HISTÒRIA CONTEMPORÀNIA DE LA UdG

El meu record del mestre Josep Mascort és inseparable del primer replà de les escales de la Pera. En aquest indret típic i tòpic de la Girona vella, hi va funcionar, durant anys, una petita acadèmia particular que, amb una vocació i una competència inqüestionables, conduïen Joan Pastells i Josep Mascort. L'ambient de l'indret era ombrívol, com tots els del sector, però l'escalf i l'aire sa que s'hi respirava era eficaç i positiu des del punt de vista pedagògic. Hi vaig assistir durant dos mesos d'estiu de 1964, per preparar una prova de la revàlida de quart de batxillerat. Però aquell temps no era pas el més propici per descobrir la vertadera personalitat del mestre que havia estat el darrer representant de la Generalitat a les comarques gironines abans que hi arribessin les tropes d'ocupació dels vencedors de la Guerra Civil.

Fins uns anys després, quan investigava en les velles pàgines de *L'Autonomista*, el diari republicà de Girona, i *El Magisterio Gerundense*, publicació de caire professional, no vaig fer-me el retrat polític del mestre que havia estat diputat d'Esquerra Republicana a Madrid, alcalde de Bescanó i comissari delegat de la Generalitat. La lectura dels treballs de Joan Puigbert hi va afegir la condició de comissari delegat, en funcions de director, de l'Escola Normal de Girona. Tot un currículum que, a més a més, amagava uns anys d'exili a França i a Mèxic fins al retorn de 1949.

Josep Mascort, fill de la Creueta, va ser un mestre que va implicar-se en la política reformista de la Segona República. Com Pere Blasi, Xavier Casademunt i Miquel Santaló, va entendre que la intervenció en els afers públics era una ampliació de la funció educativa. Va dur-ho a la pràctica amb el partit que representava majoritàriament la Catalunya autònoma. Era un home amb unes conviccions fermes —i proscrit, per això mateix, a l'hora de la repressió franquista—, que no va voler reingressar al magisteri oficial després de l'exili.

En les pàgines que segueixen, després de submergir-se en la documentació familiar i d'aplegar altres informacions esparses en publicacions i arxius, Josep Pastells ens presenta un perfil serè i equilibrat del seu avi. Ressegueix la trajectòria de casa i la de fora, la més desconeguda. Ho fa amb l'ofici que s'ha guanyat com a narrador i periodista, com el millor especialista que podia tractar els paisatges i el ressò de l'obra del personatge redescobert.

Circa 1940

Josep Mascort,
el primer any
de l'exili mexicà.

FPM

INTRODUCCIÓ

Capità insigne, sense estrelles ni galons

Josep Mascort Ribot era el meu avi matern. Potser això no us diu gaire res, però sí que explica, almenys en part, el meu interès per trencar el silenci que, més de cinquanta anys després de la seva mort, plana sobre un home que, malgrat la seva contribució a la vida col·lectiva, continua sent un gran desconegut. Quan va morir jo només tenia quatre anys i en conservo un record remot. La imatge més nítida que en retinc, ho confesso, és d'ell dret al llindar de la porta de la cuina, esgrimint una crossa mentre m'escridassava per alguna malifeta. Malgrat aquesta escena inquietant, molts anys després la meva mare em va dir que jo el feia riure molt, al seu pare, ves a saber per què. La mare ens en parlava sovint, de l'avi, però sobretot explicava anècdotes relacionades amb els alumnes que tenia al col·legi Ruiz de Alarcón de Texcoco durant l'exili mexicà.

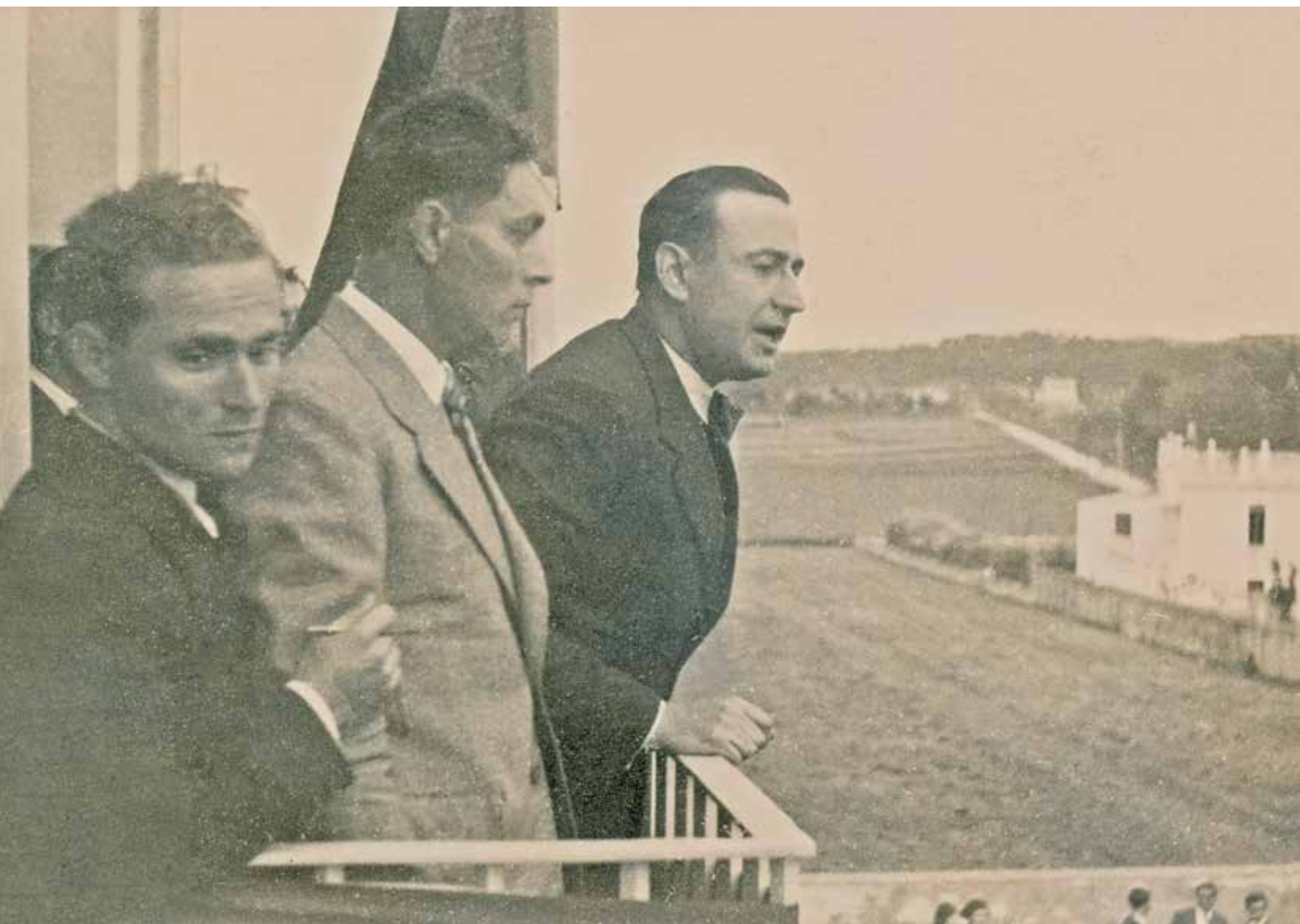
Tant la meva germana Marta com jo vam créixer amb la sensació que l'avi va ser «algú important», però més enllà d'aquesta percepció, de la certesa que va viure uns anys a Mèxic amb la dona —la nostra àvia— i la filla —la nostra mare— no en sabíem gaire res més. L'estiu de 1979, quan la Marta tenia disset anys i jo tretze, vam acompanyar els pares en un llarg viatge per terres mexicanes. La mare, especialment emocionada, hi va retrobar antics companys i amics. Feia trenta anys que havia tornat a Catalunya i tot havia canviat molt, però es mantenia l'afecte pel *maestro* Mascort, com l'anomenaven a Texcoco. Un d'aquells dies li van fer un homenatge multitudinari i uns anys més tard la població, situada a la zona metropolitana de Ciutat de Mèxic, va inaugurar un nou institut d'ensenyament secundari i el va batejar com a «Colegio José Mascort».

Tenia la lleugera idea, insisteixo, que l'avi va ser un prohom, però no coneixia quasi cap detall de la seva trajectòria. Als tretze anys, un parell de mestres de l'escola Annexa de Girona, Assumpció Estany i Moisès Tibau, van fer-me envermellar com un pebrot —no era gaire difícil— referint-se a l'avi en plena classe, però van limitar-se a destacar que havia sigut diputat a Madrid per Esquerra Republicana. Just en aquella època m'havia aficionat a col·leccionar segells antics, molts dels quals retallava sense cap mirament dels sobres que trobava a les golfes de la Creueta. Molts d'aquells sobres contenien cartes escrites des de Mèxic per l'avi o la mare, però ni se'm va passar pel cap llegir-les. Tampoc no pensava gaire en l'avi, si he de ser franc. La mare continuava expli-

Sant Jordi Desvalls, 24 d'abril de 1934

Josep Mascort s'adreça a la ciutadania
en l'acte de la inauguració del nou edifici de les escoles.

FPM

cant anècdotes de Mèxic, però jo començava a tenir el cap ocupat en altres qüestions, sovint relacionades amb la tempesta hormonal de l'adolescència. Uns anys després, el 1988, poc abans que jo en fes vint-i-dos, la mare ens va mostrar, exultant, un article del *Punt Diari* en què l'historiador Josep Clara resumia la vida de l'avi.³ El mateix dia, la meua xicota d'aquella època em va dir que el seu pare s'havia llegit l'article. «*Què més me'n pots explicar, del teu avi?*», em va preguntar. No n'hi podia explicar res més, vaig admetre, mig avergonyit. Gràcies a l'article, això sí, em vaig assabentar que l'avi, a més de diputat a les Corts Republicanes, havia estat alcalde de Bescanó, director de la Normal de Girona i comissari delegat de la Generalitat a les comarques gironines. És molt possible que tot això ja ens ho hagués explicat la mare, però, com ja ha quedat clar, el meu interès pel tema era força escarransit.

Durant els anys següents, la meua actitud en relació a la memòria de l'avi no va canviar gaire. Ara em sembla una conducta reprovable, quasi mesquina, però sempre tenia coses «més importants» en què pensar. I malgrat ser periodista i somiar que un dia em convertiria en escriptor, ni se'm passava pel cap fer una biografia de Josep Mascort. De tota manera, més que res per fer contenta la mare, em vaig animar a escriure'n un retrat literari de cinc pàgines que vaig presentar als premis Recvll de Blanes. Només va quedar finalista i, per tant, no es va publicar mai. Al cap d'un parell d'anys, això sí, l'escriptor Miquel Pairolí el va aprofitar per escriure uns paràgrafs sobre Mascort al capítol en què parlava de la Segona República en un llibre sobre Quart.⁴

Fins que, al tombant de segle, l'atzar va voler que Joan Puigcercós, llavors l'únic diputat d'Esquerra Republicana a les Corts, em proposés fer-li de secretari al Congrés. En acceptar-ho i traslladar-me a Madrid vaig començar a ser conscient de la picada d'ullet de la història: treballaria al mateix edifici en què el meu avi havia defensat els interessos dels republicans catalans durant dues legislatures. També vaig descobrir que Josep Mascort era un gran desconegut. El mateix

Puigcercós, que va tenir l'amabilitat de dedicar-li a la meua mare el recull de les intervencions de Mascort a les Corts, abans que jo n'hi parlés no en sabia res.

Ja fa més de vint anys, d'allò, però recordo bé l'expressió entre sorpresa i incrèdula de Francesc Ferrer i Gironès, aleshores diputat al Parlament de Catalunya, mentre dinàvem amb Joan Puigcercós al restaurant del Congrés i jo recordava el meu avi. Al cap d'unes hores, en tornar al despatx, Puigcercós em va dir: «*En Ferrer diu que el teu avi no devia treballar gaire. No n'havia sentit parlar mai*». Aquelles paraules em van amoïnar una mica. Ferrer era un dels grans activistes en favor de la llengua catalana. Tenia una memòria prodigiosa, coneixia tothom. Si ell no sabia qui havia sigut el meu avi, qui ho sabia?

No en vaig parlar amb la mare, no volia entristir-la, però sí que li ho vaig comentar al pare. Ell trobava fins a cert punt lògic que ningú o gairebé ningú recordés l'avi. «*Era d'aquells homes que fan molta feina però no tenen cap interès a esbombar-la*», va concloure. Em va semblar una explicació convincent i durant molts anys vaig tornar a oblidar-me de l'avi. O això em pensava. Escrivia contes, novel·les, obres de ficció amb què, d'alguna manera, mostrava el meu desgrat amb el món en què m'havia tocat viure. Dintre meu, però, ja germïnava la llavor d'aquesta biografia que teniu a les mans. Una biografia que, no em fa res admetre-ho, sorgeix de la insatisfacció que em causava el desconeixement generalitzat sobre el meu avi. Parlo en passat perquè, a partir d'ara, qui ho desitgi podrà saber amb cert detall qui era i què va fer Josep Mascort Ribot.

«*Capità insigne, sense estrelles ni galons*», va anomenar-lo el seu amic Joan Planas, mestre com ell, l'agost de 1970, quan acabava de morir i s'acumulaven les mostres de condol. En una carta adreçada a la vídua, Maria Clota, Planas també exalçava tres dels grans valors que havia cultivat Mascort: l'amistat, la companyonia i l'esperit de servei.

Malgrat ser el seu net i mostrar-me'n orgullós, he procurat parlar-ne de forma equànime, sense censures ni idealitzacions. El procés d'escriptura ha sigut dolorós, però estic agraït de poder aprofundir en la seva figura, de contribuir a preservar-lo de l'oblit.

3 Josep CLARA. «Record del mestre Mascort».

4 Miquel PAIROLÍ. *Quart. Natura, història i artesanía*, p. 152-153.

La Creueta, circa 1900

La creu de terme presideix l'entrada al carrer Major.

AFCEC

Nissaga de pagesos i propietaris rurals

1

Josep Mascort Ribot neix a la casa pairal de la Creueta, en el si d'una família de pagesos i propietaris rurals, a les dues de la tarda del dimarts 20 de setembre de 1898. Al cap de cinc dies és batejat a l'església de Sant Sadurn de Palol d'Onyar⁵ amb els noms de Josep, Pere i Joan. Dos mesos i mig després del seu bateig, el Tractat de París confirmarà la desfeta colonial espanyola amb la pèrdua de Cuba, Puerto Rico i les Filipines. El Desastre del 98 i la crisi de la Restauració propiciarà l'ascens d'una voluntat d'autogovern en la societat catalana. La ciutat de Girona, que a principis del segle XX té uns 16.000 habitants, no n'és cap excepció. De fet, després de Barcelona, es convertirà en el segon nucli cultural de Catalunya, amb una potent generació d'intel·lectuals entre els que destacaran Carles Rahola, Prudenci Bertrana, Miquel de Palol, Rafael Masó i Xavier Monsalvatje. Josep Mascort, per tant, viurà el modernisme i el noucentisme i l'aparició dels Jocs Florals a Girona just quan començarà a ser conscient d'un problema històric mai resolt satisfactòriament: la relació de Catalunya amb Espanya.

La nissaga Mascort de la Creueta arrenca de molt enrere. N'és una prova Francesc Mascort, que apareix al *Llibre del Sindicat Remença de 1448*. Traduït del llatí: «[...] en presència de Jordi Bosser, notari, substitut de Jaume Coma, notari, i dels testimonis, el notable Gaspar de Palol, cavaller, i Martí Rovira, de la parròquia de Palol d'Onyar, són convocats a la plaça, amb repic de campanes, els homes de la parròquia de Sant Sadurn de Palol d'Onyar, batllia i diòcesi de Girona, amb llicència del notable batlle de Girona i batlle de la parròquia. Joan Prat, Francesc Mascort i Guillem Badenques».⁶ L'arxiu familiar conté una referència encara més antiga. En un pergamí del segle XIV hi ha una fermança, signada per Bonanat Nadal, en què, per avalar un crèdit, s'afirma, també en llatí: «A l'11 del mes de desembre de 1307, Pere Mascort, de Palol d'Onyar, feu promesa als Jurats de Girona que seria fred i legal vassall de dita ciutat».⁷

5 En aquesta època, el veïnat de la Creueta no té entitat jurídica i pertany a Palol d'Onyar.

6 AMGi. *El sindicat remença de l'any 14* 18, f. 76v.

7 El document està dient que Pere Mascort tenia crèdit i poder, que estava lligat a la ciutat i complia amb les seves obligacions com a ciutadà.

Circa 1930

Josep Mascort i Esteva, pare de Josep Mascort.

FPM

Situem-nos al segle XIX, però. Molt a prop de la falda de les Gavarres, a la riba esquerra de l'Onyar, s'hi troba la Creueta, un poblat agregat de, amb prou feines, cent habitants, format per un carrer en forma d'ela i una vintena de cases escampades. Els avis paterns del biografiat, Francesc Mascort Farrerós (1835-1906) i Margarida Esteva Guitó (1840-1910), viuen a cent metres del riu, en un punt equidistant de la catedral de Girona i l'església de Santa Margarida de Quart. El seu mas, emplaçat a tres quilòmetres dels dos temples, dedica bona part de les terres al conreu de gra i llegums. Tres quilòmetres més amunt, ja al massís de les Gavarres, la família disposa d'unes hectàrees de bosc dedicades a l'explotació forestal, sobretot del suro, les carboneres, les feixines i les rabasses.

Tot i la precarietat amb què es viu en aquella època, hi ha algun detall que permet deduir que, almenys en determinats períodes, la família Mascort va més enllà de l'economia de subsistència. Als vint-i-tres anys, Francesc Mascort Farrerós, fill de Joan Mascort Llinàs i Maria Teresa Farrerós Xifra, queda redimit del servei militar després de pagar 6.000 rals. Corre el 1858 i el servei militar dura vuit anys. Enviar-hi un fill implica que pugui tornar-ne ferit, esguerrat o mort. Això provoca que les famílies que s'ho poden permetre facin tot el possible per evitar-ho. La filiació presentada davant del Consell Provincial de Girona descriu així Francesc Mascort: «*Estatura mayor de cinco pies, ocho pulgadas y nueve líneas del marco de Burgos. Pelo negro, ojos castaños, nariz regular, barba poca, color moreno*». ⁸ L'alçada esmentada, la mínima exigida en aquella època per fer el servei militar, equival a 1,596 metres.

Un cop alliberat de les obligacions amb l'exèrcit, Francesc Mascort se centra en les tasques agrícoles i forestals pròpies de la finca familiar. Més endavant aconseguirà una llicència per emprar armes de foc llargues. ⁹ El bosc de les Gavarres permet una àmplia va-

8 FPM. El document, signat pel president d'aquest organisme el 20 de febrer de 1858, fa referència a l'article 151 de la Ley de Reemplazos de 30 de gener de 1856.

9 FPM. La llicència, emesa el 29 d'abril de 1893, és concedida per la Comissió Organitzadora de Sometents per delegació del Capità General de Catalunya.

rietat d'aprofitaments, entre els quals la cacera hi juga un paper menor però gens menyspreable. La llicència d'armes li servirà per integrar-se al Cos de Sometents Armats de Catalunya, que té com a missió principal «*combatre amb la seva constant vigilància la perpetració de faltes i delictes*».¹⁰ El 1864, Francesc Mascort contreu matrimoni amb Margarida Esteva, de Llambilles, i sis anys després, el 28 de març de 1870, neix el seu fill Josep Mascort Esteva, que al cap de vint-i-vuit anys es convertirà en el pare de Josep Mascort Ribot.

No correm tant, però. A diferència del seu pare, que com hem vist no arriba a vestir-se de soldat, Josep Mascort Esteva sí que es veu obligat a fer el servei militar. Demana una pròrroga en què al·lega que, si va a l'exèrcit, haurà d'abandonar les tasques agrícoles, però és desestimada i, quan ja té dinou anys, l'allisten al reemplaçament de 1889. El destinen primer a Vitoria i després a Barcelona, fins que el 1897 passa a la segona reserva.¹¹ Uns mesos abans, el març de 1896, aprofita que la Ley de reclutamiento y reemplazo de 1885 permet als reservistes contraure matrimoni i es casa amb Teresa Ribot Prunell, de Palol d'Onyar, filla de Pere Ribot Oliveras i Margarida Prunell Prats.

A poc a poc, amb l'ajut de la seva muller, Mascort Esteva va agafant les regnes de la finca de la Creueta. Disposa d'una tartana tirada per un cavall i de tant en tant l'utilitza per traslladar viatgers, tot i que la seva activitat principal està relacionada amb la venda i el transport de productes del bosc. El llibre de comptes familiar detalla les jornades de treball i les tasques realitzades, a més d'especificar les quantitats cobrades en pessetes o en cèntims. Hi abunden els transports de runa, sorra, rajols i llates de fusta, però la majoria del negoci es basa en la venda de carbó i llenya, sobretot suro, alzines, roures i pollancre.

Tot rutlla prou bé. El setembre de 1898, com ja s'ha anunciat a l'inici d'aquest capítol, neix Josep Mascort Ribot, i el juny de 1900 ve al món el segon fill del matrimoni, Emili Mascort Ribot. Just l'any següent es crea

10 *Instrucciones para el servicio del Cuerpo de Somatenes Armados de Cataluña. 1892*, p. 9.

11 FPM. El document adverteix que la llicència absoluta del servei no l'obtindrà fins al 1901.

Circa 1900

Teresa Ribot i Prunell, mare de Josep Mascort.

FPM

Circa 1910

Josep Mascort

en fer la primera comunió.

FPM

a Barcelona la Lliga Regionalista, el primer partit polític catalanista en esdevenir hegemònic, però encara falta molt perquè el biografiat pugui prendre consciència de la complicada relació entre Catalunya i Espanya. No és un tema que preocupi gaire el seu pare, tampoc. Concentrat en el dia a dia agrícola i forestal, en les tasques necessàries per tirar endavant la finca familiar, quasi no té temps per pensar en la situació política del país. Al cap de pocs anys, aclaparat per les circumstàncies, encara en tindrà menys. La seva dona, Teresa Ribot Prunell, mor als trenta-nou anys, el 12 de juliol de 1904, víctima d'una malaltia fulminant. La desgràcia trasbalsa Mascort Esteva. Li demana a la seva germana Francesca, soltera, que visqui amb ell i els seus dos fills. A la germana li sembla una bona idea i, a la pràctica, comença a fer de mare dels nebots.

Mentrestant, Mascort Esteva continua gestionant la finca. La línia fèrria entre Girona i Sant Feliu de Guíxols, inaugurada el 30 de juny de 1892, li facilita el trasllat de mercaderies. La línia té un baixador a la Creueta, a cent metres escassos de casa seva. I el tren petit, conegut popularment com a Carrilet, és un mitjà de transport útil i ràpid. Sap treure'n profit, com també ho fa, a una escala molt superior, el terratinent de Romanyà de la Selva Lluís Maria Salvador: el 1905 compra l'antic molí de la Creueta i hi construeix la farinera Nostra Senyora Auxiliadora, que es converteix en una empresa d'un dinamisme notable.

La llista de clients de Mascort Esteva, cada cop més àmplia, inclou perfils ben variats: des d'empreses del sector de la fusta fins al convent de Santa Clara de Salt o banquers que cerquen dades per a possibles inversions. Entre 1907 i 1912, és esmentat en dues ocasions al *Diario de Gerona*. El primer cop, el gener de 1907, el rotatiu informa que l'han nomenat caporal de Quart del Cos de Sometents. Segueix així la tradició familiar iniciada pel pare, tot i que, en el seu cas, disposa de llicència per fer servir armes de foc llargues i curtes.¹² Entre altres missions com a sometent, ha de vigilar que ningú vagi amb armes per camins i despoblats sense la corresponent llicència per emprar-les, expedida pel gover-

nador civil. La segona aparició a la premsa és provocada per un motiu més molest: el robatori d'un carro de llenya a la seva propietat l'abril del 1912. L'autor del robatori, Lluís Arnau Vila, és detingut i posat a disposició del Jutjat de Sant Daniel, a més de sortir al diari amb noms i cognoms.¹³

Quan roben aquest carro, Josep Mascort Ribot ja té tretze anys, i el seu germà Emili, quasi dotze. S'han acostumat a viure en un món vast d'arbres, plantes i cultius de tota mena que periòdicament canvia de colors i fesomia, un món que no té gaire res a envejar al «Mas de les Heures» que Rafael Gay de Montellà descriu a la novel·la *Girona, 1900*: «Era, de tots els de la vall de Quart, el més esponerós de fruiterars i de verdures. La taca vermellosa dels cirerers de la primavera rimava bé amb les pinzellades grogues dels condoners de la tardor. Els uns i els altres alegraven la vista i deixaven pels voltants perfums de fruita fresca i vellutada».¹⁴ En aquest entorn semibucòlic, els dos germans ajuden tant com poden el pare i la tia Francesca, però la seva ocupació principal són els estudis. Tots dos es desplacen de dilluns a divendres al Grup Escolar de Girona —avui col·legi públic Joan Bruguera—, inaugurat l'1 de setembre de 1911 a l'antic baluard de la Santa Creu. Abans, des dels set anys, ambdós germans feien classe amb Josep Dalmau Carles a la plaça de l'Oli de Girona. «El senyor Dalmau i Carles era un home charmant, curiosa barreja de pedagog, de diplomàtic i d'home de negocis, decidit protector dels seus deixebles i col·laboradors»,¹⁵ opinava l'humanista Tomàs Carreras i Artau.

La creació del Grup Escolar, remarca el pedagog Salomó Marquès, «és fruit de la iniciativa dels mestres públics gironins que, amb el suport actiu de l'Ajuntament, volen crear una escola modèlica tant en l'aspecte material (edifici) com en el pedagògic i organitzatiu. Volen una escola avançada pedagògicament que incorpori les propostes renovadores per tal de poder

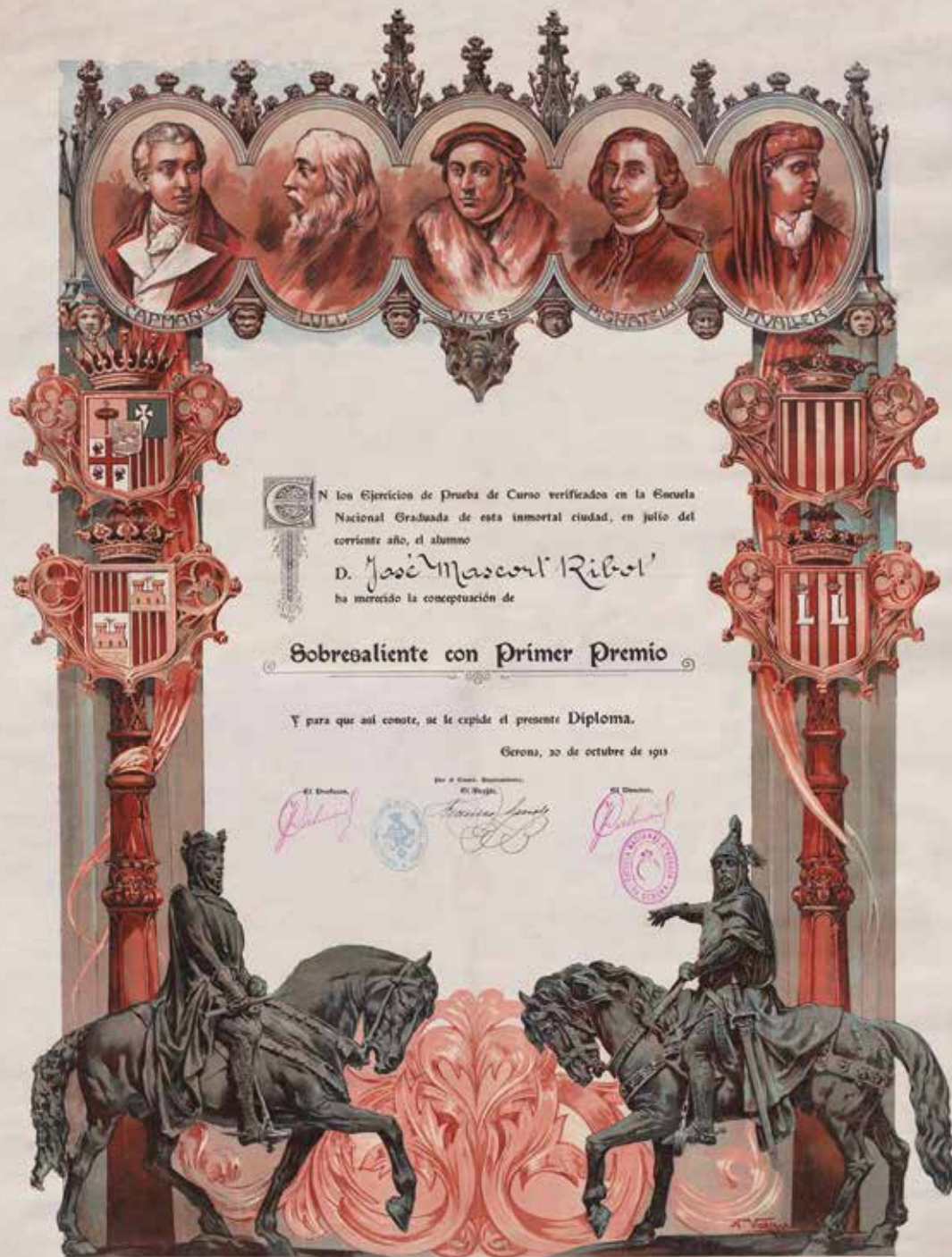
13 *Diario de Gerona*, 2 d'abril de 1912, p. 10.

14 Rafael GAY DE MONTELLÀ. *Girona, 1900. Una ciutat emmurallada i romàntica*, p. 105.

15 Tomàs CARRERAS I ARTAU. *La meua Girona*, p. 52.

12 *Diario de Gerona*, 29 de gener de 1907, p. 7.

30 d'octubre de 1913

Diploma
d'educació primària
de Josep Mascort,
qualificat amb
«excel·lent amb
primer premi».
FPM

*realitzar un treball eficaç que instrueixi i eduqui els futurs ciutadans, i això dins el marc de l'escola pública».*¹⁶ A partir del curs 1911-1912, Girona aplega en un únic edifici les diferents escoles unitàries de nens que fins llavors tenia escampades en diversos indrets de la ciutat. El Grup Escolar esdevé, per tant, l'escola annexa a la Normal, en la qual practiquen els futurs mestres. Josep Mascort, que probablement encara no sap que al cap d'uns anys estudiarà per ser mestre, acostuma a anar a col·legi a peu, acompanyat de dos amics de la Creueta. «*Eren tres Joseps que feien colla; ell, el de can Avellaneda i l'Andreu. Més d'una vegada es barallaven a cops de roc amb nois de Girona*», explicava el 2021 Joan Pastells, que el 1954 es convertiria en gendre de Mascort i li sentiria narrar alguna anècdota.

Malgrat aquests petits conflictes territorials, Mascort aprofita bé les classes, o almenys això és després del «*Sobresaliente con primer premio*» que mereix en els exercicis de prova de curs realitzats el juliol de 1913. Tres mesos després li atorguen un diploma. El signen l'alcalde de Girona¹⁷ i el director del Grup Escolar, el mateix Josep Dalmau Carles, qui ocupa aquest càrrec després de la sobtada mort del primer director, Isidre Paltré, en plena missa a l'església del Carme.

Durant les primeres dècades del segle XX, el Seminari i el món capellanesc mantenen una gran influència en la vida quotidiana de Girona. Es fa palès, en tot cas, un notable impuls modernitzador. Gairebé cent anys després, l'historiador Enric Mirambell escrivia: «*Una nova generació considera caduca i desfasada l'activitat cultural que havia caracteritzat les darreres dècades del segle XIX i promou una profunda renovació més pròpia del nou segle que s'inicia. D'aquells primers anys són un bon nombre de revistes en les planes de les quals es poden comprovar les noves ideologies i els nous mètodes de treball. Amb els títols de Vida, L'Enderroch, Lectura, Cultura, Armonia... es mostra no només un contingut molt revelador de les noves ten-*

dències, sí que també una nova forma d'expressió, un llenguatge més acurat, la utilització gairebé unànime de la nostra llengua i també una presentació tipogràfica de gran qualitat».¹⁸

En acabar els estudis primaris, Josep Mascort ja té clar que la seva primera opció no són els treballs agrícoles i forestals. Sense deixar d'ajudar el pare sempre que pot, aconsegueix un treball de comptable¹⁹ a la Fundición Tomàs, Solés i Cia., situada al número 39 de la carretera de Barcelona de Girona. L'empresa, que disposa de tallers mecànics, es dedica a la foneria de ferro i bronze i a la reparació i construcció de maquinària. Hi treballarà entre 1913 i 1916 i encara li quedarà temps, sobretot els caps de setmana, per explorar les rodalies de la ciutat. Excursionista de vocació, durant aquest període s'endinsa sovint a la vall de Sant Daniel i va a parar a la Creueta a través de les Gavarres. També li agrada resseguir la riba de l'Onyar fins a Fornells de la Selva, pujar per la muntanya fins a Sant Mateu de Montnegre o perdre's pels carrerons de la Girona antiga. En aquest últim indret, pels voltants de la catedral, segur que hi percep l'esperit del barri, «*fet de llum, de tenebra i de misteri*»,²⁰ que Carreras i Artau descriu a les seves memòries.

Als quinze anys, Mascort ja és un lector voraç, sobretot de premsa, i és ben conscient dels esforços del catalanisme polític, sobretot de la Lliga Regionalista, per aconseguir una institució d'autogovern. El 6 d'abril de 1914, per tant, celebra l'establiment de la Mancomunitat de Catalunya, presidida fins a l'agost de 1917 per Enric Prat de la Riba. Quasi un any abans de la mort de Prat de la Riba, el 27 de setembre de 1916, Josep Mascort es matricula a magisteri a l'Escola Normal de Girona. Ja sap que vol ser mestre.

16 Salomó MARQUÈS. «Setanta-cinc anys del Grup Escolar de Girona».

17 Curiosament, el diploma el signa com a alcalde Frederic Basols, que només és regidor. El 1913, l'alcalde de Girona és Artur Vallès.

18 Enric MIRAMBELL. «Athenea i l'Ateneu».

19 Aquesta informació sobre Josep Mascort Ribot, com també la relativa a la seva afició per la lectura dels diaris i per l'excursionisme, va ser facilitada per Roser Mascort, filla del biogrfiat.

20 Tomàs CARRERAS I ARTAU. *La meua Girona*, p. 111.

1916

Josep Mascort
quan era alumne
de l'Escola Normal.
FPM

La Normal, la farinera i l'assassinat de Dato

2

En abandonar la feina de comptable a la Fundición Tomàs, Solés i Cia. de Girona, Josep Mascort actua d'acord amb una vocació cada cop més sòlida. El seu pare ja té quaranta-sis anys i preferiria que el fill gran seguís els seus passos a la finca familiar, però comença a tenir coll avall que no serà així. Per matricular-se a la Normal el curs 1916-1917 no cal el títol de batxiller, només superar un examen d'ingrés. Abans adreça a Cassià Costal, director del centre des que es va restablir el 1914, una carta en què, entre altres fórmules protocolàries, diu: *«Hallándome suficientemente preparado en las materias de instrucción primaria que prescriben las disposiciones vigentes para empezar los estudios de magisterio en la Escuela Normal de Maestros, a V.d. suplico que, previos los trámites y pagos de derechos correspondientes, se sirva concederme ser admitido en el examen de ingreso»*.²¹ L'endemà mateix presenta un certificat mèdic que afirma: *«El joven José Mascort Ribot, de 17 años, goza de salud perfecta, no presenta antecedentes morbosos, se halla físicamente bien constituido y demuestra haber sido vacunado con resultado positivo»*.²²

L'exercici escrit de l'examen d'ingrés és brevíssim. Catorze línies a mà amb una cal·ligrafia esplèndida. I en castellà, com és preceptiu a l'època. El tema, més aviat una pregunta, és: «Per què desitja estudiar la carrera de mestre?»:

«Mi vocación a ser Maestro, depende más que de todo, del exclusivo fin de cooperar en toda la parte posible, para el mejor desarrollo de mis compatriotas y semejantes; pues a pesar de ser hoy día una carrera en que se puede ganar la vida honradamente, me enorgullece al pensar que de este modo, prestaré un gran servicio a mi Patria; tal como lo es el inducir en la mente del niño, aún no desarrolladas sus facultades, las enseñanzas necesarias para que en el día de mañana, pueda formar parte como miembro de la sociedad civilizada, y que todos sus actos puedan ser de algún provecho para la Humanidad.

21 UdG. Fons de l'Escola Normal de Mestres de Girona. La carta és del 22 d'agost de 1916.

22 UdG. Fons de l'Escola Normal de Mestres de Girona. El certificat, emès pel metge de Fornells de la Selva, és datat el 23 d'agost de 1916.

DISTRITO UNIVERSITARIO DE BARCELONA

Escuela Normal de Maestros de Gerona

SECRETARIA

ENSEÑANZA OFICIAL

CURSO DE 19.6 A 19.7

Asignaturas, fecha y número de orden del examen y calificación obtenida en el de cada una por el alumno D. *Jose Mascort Altot*
según el acta de exámenes firmada por el Catedrático de cada asignatura o por los tres Jueces del Tribunal en los EXÁMENES EXTRAORDINARIOS.

EXÁMENES ORDINARIOS

ASIGNATURAS	Fecha del examen	Número de orden	CALIFICACIÓN
Religion e Història Sagrada	24 mayo	1	Intercaliente
Letra y practica de la escritura	21. "	"	Intercaliente
Caligrafia 1.º	21. "	"	Notable
Letra Gen. y Gen. regional	24. "	"	Intercaliente
100.ª parte de la Gramatica Catal.	20. "	"	Notable
Letra y pract. Ant. y Gen.	21. "	"	Intercaliente
Mimica 1.º	21. "	"	Aprobado
Dibujo 1.º	23. "	"	Intercaliente

Gerona 30 de mayo

de 19. 7

El Secretario

Manuel Llobet

30 de maig de 1917

Butlletí de notes
de Josep Mascort
del curs 1916-1917
de l'Escola Normal
de Mestres de Girona,
amb cinc excel·lents,
dos notables i un aprovat.
UdG

Tal es el concepto que tengo formado de las obligaciones del Maestro y del fin para que ha sido instituida la antedicha carrera.»²³

Vuit dies després d'escriure aquest text, el 27 de setembre de 1916, queda oficialment matriculat a la Normal. Malgrat que el català continua sent subsidiari del castellà, molts mestres gironins comencen a discrepar d'aquesta visió predominant. En la seva tesi sobre la Normal de Girona i el magisteri públic, Joan Puigbert escriu: «*L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana propugna i propaga l'escola catalana [...] Daniel Girona exposa aquesta idea en una conferència celebrada el setembre del 1916*».²⁴ A poc a poc, es va introduint entre els mestres joves una actitud favorable a l'ús del català que, de retruc, afavoreix el catalanisme polític. Durant els cursos següents, la qüestió de la llengua catalana a l'escola adquirirà més protagonisme, apunta la tesi de Puigbert. No obstant això, durant el període en què Josep Mascort estudiarà a la Normal, fins al curs 1920-21, el castellà continuarà sent la llengua dominant, com a mínim pel que fa a les classes, els exàmens escrits i la documentació oficial. Alguns amics seus també l'utilitzen a les cartes que li envien, tot i que de vegades hi fan servir el català. En tot cas, el pla d'estudis general s'adequa a la reforma de 1914, que permet una certa estabilització de les escoles normals. A més d'unificar les titulacions dels mestres, reconeix aquests centres com a necessaris a les estructures de l'ensenyament.

Durant el primer curs de carrera, Mascort recorre a peu, sovint quatre vegades al dia, els quasi tres quilòmetres que separen la Creueta de la Normal de Girona. Hi està molt habituat. Ho havia fet anys enrere per anar al col·legi, i també per desplaçar-se a la foneria on treballava de comptable. A més de caminar tant, estudia força. Supera el primer curs amb notes prou bones: cinc excel·lents, dos notables i un aprovat en música.

23 UdG. Fons de l'Escola Normal de Mestres de Girona. L'examen es va realitzar el dimarts 19 de setembre de 1916.

24 Joan PUIGBERT. *La Normal i el magisteri primari a Girona, 1914-1936*, p. 139.

Als disset anys ja fa un metre setanta-cinc, una alçada que al 1916, a Catalunya, està per sobre de la mitjana. És prim, però també fort. Les feines al mas i al bosc, on sempre que pot continua ajudant el pare, el converteixen en un noi vigorós. Les inquietuds intel·lectuals, això sí, s'incrementen dia rere dia. N'és responsable, en bona part, Cassià Costal, el primer director de la Normal masculina, que acabarà convertint-se en amic seu i d'altres deixebles. «*Va ser particip dels ideals de coneixement de l'entorn (foment de la geografia), de la vida a l'aire lliure, d'impuls de l'esport i l'excursionisme, i va compartir els impulsos de renovació pedagògica que inspiraven el món educatiu del primer terç del segle XX*»,²⁵ resumeix l'historiador Joaquim Nadal en referir-se al director del centre.

El pedagog Salomó Marquès també dedica paraules elogioses a Cassià Costal i a la seva tasca: «*Mestre actiu, pròxim i apassionat, va dirigir un equip de professors en bona part gironins, joves, ben formats, carregats d'il·lusió, convençuts de la importància de la seva feina. Durant força anys un claustre dinàmic i renovador formarà futurs mestres de gran nivell professional*».²⁶ Un dels professors destacats de l'equip de Costal és Miquel Santaló, que comença a treballar a la Normal el 1918 després d'haver passat per Guadalajara, Zamora i Segòvia.

En l'època que hi estudia Josep Mascort, les dues escoles normals de Girona, la masculina i la femenina, comparteixen edifici, però de fet estan separades. Els homes hi accedeixen pel carrer Anselm Clavé i les dones, per la Gran Via de Jaume I. Enric Mirambell ho recordava així: «*Una discreta porta interior permetia el pas de l'escola masculina a la femenina; però el pas estava restringit al professorat i personal de servei, i totalment vedat als alumnes [...] Durant aquests anys es tractava de dos centres totalment diferenciats, cadascun amb la seva direcció, secretaria i administració, professorat i personal subaltern. Només hi eren comuns els professors de religió, dibuix i música*».²⁷

25 Joaquim NADAL. «Cassià Costal i la pedagogia».

26 Salomó MARQUÈS. «Memòria de Cassià Costal i Marinell».

27 Enric MIRAMBELL. «Mig segle d'un edifici per a la docència».

Agost de 1918

Josep Mascort
als dinou anys.

FPM

Quan inicia segon de magisteri, Mascort introdueix un canvi aparentment anecdòtic en els desplaçaments entre la Creueta i Girona: comença a fer-los amb bicicleta. Les raons del canvi són purament pràctiques, però l'autèntica causa que tingui més pressa a recórrer els gairebé tres quilòmetres que abans cobria a peu cal cercar-la en una nova coneixença: Maria Clota Prunell, una noia de cabells castanys i ulls blaus que li crida l'atenció des del primer moment que la veu. Nascuda a Sant Hilari Sacalm el 1897 i filla del secretari municipal d'aquesta població de les Guilleries, viu amb els seus cinc germans —quatre noies i un noi— a cal Tarlà,²⁸ una casa que es troba just a mig camí de Girona a la Creueta, entre l'Onyar i la via del Carrilet. Vuit anys després, Maria Clota s'acabarà convertint en la seva dona, però de moment Mascort només sap que li agrada molt xerrar amb ella, perdre's tota l'estona possible en els seus ulls de mar. I gràcies a la bicicleta pot aturar-se a cal Tarlà força més temps que si hi anés a peu.

L'aparició de la Maria provoca que dediqui menys temps als estudis de magisteri. Les notes a la Normal se'n ressenteixen una mica. Tanca el segon curs amb dos excel·lents, quatre notables i tres aprovats. No deixa de ser curiós que les tres notes més baixes corresponguin a música, dibuix i religió, les úniques tres assignatures en què noies i nois de la Normal fan classe junts. De tota manera, a tercer la mitjana de les qualificacions torna a pujar: tres excel·lents, cinc notables i un aprovat en pràctiques d'ensenyament. El curs 1918-1919, però, no comença amb normalitat. Una epidèmia de grip provoca que les classes no s'iniciïn fins al 12 de novembre, just l'endemà de l'Armistici de Compiègne, que posa fi a la Primera Guerra Mundial. Dos mesos i mig després, l'Assemblea de la Mancomunitat de Catalunya aprova, amb el suport de tots els partits catalans, el Projecte d'Estatut d'Autonomia de 1919, tombat poc després a Madrid en nom del concepte irreductible i dogmàtic de la sobirania estatal.

28 La casa va ser enderrocada el 2001 a causa de les obres de prolongació del carrer Emili Grahit fins a la rotonda de la Creueta, inaugurades l'octubre de 2002. *El Punt*, 26 d'octubre de 2002, p. 8.

Més enllà del context històric, crida l'atenció que la nota més baixa de Mascort a tercer de magisteri correspongui a les pràctiques d'ensenyament, potser la matèria que li interessa més. Amb tot, el treball que escriu basant-se en aquesta experiència és publicat entre febrer i abril de 1919, dividit en quatre capítols, a *El Magisterio Gerundense*.²⁹ El redactor en cap de la publicació, Cassià Costal, sí que reconeix el mèrit del treball, que descriu de forma minuciosa els alumnes de l'escola de Quart on Mascort ha fet pràctiques l'agost de 1918.

L'aspirant a mestre diu el que pensa, sense embuts. Potser tanta sinceritat el perjudica en l'avaluació. El que és segur és que algunes de les seves afirmacions avui en dia no s'ajustarien a les normes de la correcció política. Vegem-ne una mostra:

«Dejando los párvulos voy a decir algo sobre los puericianos.

Prolijo sería enumerar datos y características de meras vulgaridades, pero me detendré tan solo en uno que, ya en la edad de la puericia, ha sido objeto de mi atención por estar al nivel de los párvulos novicios, o quizás todavía a más bajo nivel.

Cuenta cerca de 8 años; de cuerpo alto y delgado, cabello castaño, mirada penetrante pero de soslayo; nunca dice nada, solamente obra; ya tira de la oreja al de al lado, ya le da un cachete, o bien se vuelve y traza un garabato en el cuaderno del compañero que está escribiendo atentamente. Si se le pregunta por qué hace todo esto, nada contesta, pareciendo aun satisfecho de haberlo hecho.

Habla deprisa y mal las pocas palabras que pronuncia; si una persona se cruza con él en cualquier camino, descubrirá enseguida su huraña, con su modo de mirar de soslayo y la cabeza inclinada, apartándose todo lo que puede como si quisiera esconderse; pero puede muy bien suceder que, una vez haya pasado, la apedree. Si escribe, imita bien el modelo; si lee, acierta las sílabas, en virtud de la fijeza y atención que acompañan a sus actos; pero no hace grandes adelantos. He teni-

29 Era l'òrgan dels mestres públics de la província i es publicava els dimecres.

Circa 1919

Josep Mascort —segon per la dreta a la filera del mig—
amb companys de la promoció 1916-1920
de l'Escola Normal de mestres de Girona.
FPM

*do ocasión de conocer a su familia y he conocido enseguida que eran del mismo género. Son de esas gentes que, en lenguaje vulgar, y hablando en propiedad, llamaríamos semi-salvajes. Esta transmisión hereditaria y el hábito adquirido en el íntimo trato familiar, creo serán difíciles de exterminar.»*³⁰

Independentment de la manca de tacte, de l'excés de claredat en les seves paraules, Josep Mascort mostra una gran capacitat d'observació i anàlisi, dues virtuts que més endavant li permetran ajudar el màxim possible als seus alumnes. Dos dels companys de curs, Josep Boada i Antoni Bargés, també veuen publicats els seus treballs a *El Magisterio Gerundense*. A diferència d'ell, però, duen a terme les pràctiques al Grup Escolar de Girona, l'escola més important de la ciutat pel que fa a la renovació pedagògica. Al llarg dels anys, Boada i Bargés es convertiran en dos dels seus millors amics.

Superat el tercer curs, Mascort passa un estiu plàcid. Sense desatendre les obligacions a la casa pairal, dedica totes les hores que pot a la seva estimada Maria. El 26 de setembre de 1919, sis dies després de complir vint-i-un anys, es matricula a quart de magisteri. Al cap de tres setmanes, rep aquesta carta del condeixeble Josep Planagumà:

*«Estimado amigo: Espero de tu amabilidad, irás a la secretaría a recogerme el certificado de estudios que he solicitado ya por carta, al objeto de poderme matricular oficialmente en esta Escuela Normal; deberás abonar su coste que te liquidará mi hermana a la primera visita, pues ayer escribí a mosén Barceló y a mi hermana explicándoles la combinación. El recibo que te entregará mosén Barceló te agradeceré me lo remitas a vuelta de correo, pues con él podré matricularme enseguida.»*³¹

30 Josep MASCORT. «De pedagogía». *El Magisterio Gerundense*, 16 d'abril de 1919, p. 4-5.

31 FPM. Tota la correspondència citada en el llibre rebuda per Josep Mascort, la seva dona i filla, es conserva a l'arxiu familiar.

No és una missiva gens transcendent, però anticipa una constant que es mantindrà durant tota la vida de Josep Mascort: per la raó que sigui, moltes persones li demanen favors. I ho fan perquè saben que, sempre que pot, acostuma a concedir-los.

Al curs 1919-1920 obté quatre excel·lents i tres notables, un d'ells en pràctiques d'ensenyament. Encara li falten dues assignatures —química i agricultura— per completar la carrera, però no haurà d'examinar-se'n fins al gener de 1921. Com que disposa de més temps, l'estiu de 1920 comença a treballar a la farinera Nostra Senyora Auxiliadora. Situada a poc més de cinquanta metres en línia recta de casa seva, viu fins al 1923 els anys de màxim rendiment i prosperitat.

Antoni Bargés i Josep Boada, que estan fent el servei militar a Melilla, envien una carta a Josep Mascort el 8 de juliol de 1920. Li diuen: «*Et desitgem bona sort tant amb la direcció de la farinera com pels teus assumptes particulars i privats*». En la mateixa línia, i també des de Melilla, l'11 d'agost de 1920 Pere Clarà li escriu: «*He rebut la teva agradable carta. Per ella veig que ara estàs de fabricant gerent [...] Quan et vingui bé m'expliques què tal te va el nou empleo, si la farina t'ho permet*». Salvador Vicens també s'assabenta de la nova feina de Mascort. El 12 de juliol, des de Palafrugell, li fa arribar una missiva que demostra que està més relaxat que els altres companys: «*Ja m'he enterat de que estàs ocupadíssim, bé, bé!, però això d'estar ocupadíssim amb altres treballs, tenir calor i estudiar poc són coses no pas gaire eficaces per a fer cadar malament a qui tu sabs quan siga l'hora [...] Aquí la calor també pica i també estem ocupadíssims. En Planas fa de p...tinters a la "Casa Gran" ("Manufacturas del Corcho S.A.") i jo, el més ocupat de tots... no faix res. Ah, sí! Després de fer de pagès de tant en tant, de pescador de quant en quant y aver fet dotze dies de mestre 'm dedico al treball descomunal de llegir novel·les. Això, és clar, mentre durin les calors*».

Tot i estar enfeinat amb la farinera i també amb el festeig amb Maria Clota, cada cop més consolidat, l'estiu de 1920 Mascort no pot evitar amoïnar-se pels amics que fan la mili a Melilla. La Guerra del Rif no fa presagiar res de bo. Amb tot, tant Bargés i Boada com Clarà s'ho agafen amb humor. En la carta ja esmenta-

Gener de 1921

Josep Mascort.

quan ja era mestre titulat,
en un retrat d'estudi.

FOTOGRAFIA IDEAL / FPM

da del 8 de juliol, per exemple, els dos primers diuen: «Ja ens han vestit de caloyo i fem una pinta que n'hi ha per sucar-hi pa. Si Déu vol, un diumenge pensem fer-te una visita honrant-te amb una gorra; per lo tant, amaneix força pa moreno i quelcom més, perquè vindrem amb una gana-pia que ja ja». El 29 de maig, Clarà diu: «Veig que per aquí aneu fent i que us divertiú més que jo fent excursions», i el 5 de juny envia des d'Arrof una carta que permet fer-se una idea força clara del seu dia a dia. No costa gaire imaginar-se les esgarriances de Mascort en llegir-ne aquests fragments:

«Aquí em tens entre rocas y montañas en la inmensa soledad, portant una vida casi selvatge; el campament està sobre una muntanya, als voltants es veuen altres muntanyes i planes grandioses; però no hi veus altres senyals de vida que unes fumeres misterioses que semblen sortir de sota la terra i algun ramat de xais i dromedaris que no saps d'on surten; per sobre el campament volen alguns corbs i esparvers. Aquí vivim uns 150 homes, uns 15 ó 16 estan en un fortí [...] Dintre de les tendes tenim que dormir a terra sobre la manta i un xic de palla i com sardines al barril. Tenim poca aigua, dos vasos al dia, i encara és molt salada, aquí no es coneixen festes ni coses semblants [...] Per divertimento tenim algun repàs d'instrucció, anar a arrencar soques per llenya, arbres no n'hi ha pas cap, només mates, i morir-te d'aburiment quan reposes (que de jaure també es fa força).

Brutícia també en tenim. Com que l'aigua va escassa, desde que soc aquí que no m'he rentat la cara, ni penso poguer-ho fer per ara. La roba no sé pas cada quant se cambia, penso que no vindrà pas de vuit dies i així anem tirant matant les pusses i hasta pois que portem a sobre per evitar que les cries no progressin massa i encara diria que aquest no és pas dels més dolents, doncs no estem mai atacats per els moros (per ara) i com som a 15 km del tren tenim correu cada dia, però tot sovint es passa d'una posició a l'altra, de manera que tant podem estar millor com pitjor. I encara voldrien que te ne tinguessis ben ditxós perquè això és servir a la Patria i procurar su engrandecimiento,³² mal rellam!»

32 El text també està subratllat a la carta original.

Molt més personal és la carta que li envia Maria Clota el 17 d'agost:

«Amado José: como habíamos quedado que el sábado vendría no puede ser porque mi hermana Teresa me ha dicho si me quería quedar hasta el miércoles próximo para ayudarla a recoger judías, que hay mucha faena. Es que te piensas que cuando vengo a casa Pastells todos los días me paseo. Tienes que pensar que mi divertimento de paseo es de casa de campo. Cuando venga ya me explicarás el domingo que has pasado. ¿Verdad que te habrás divertido mucho? Muchos recuerdos de todos y para todos y tu recibirás el afecto de tu amiga que nunca más te olvidará.»

La referència a can Pastells de Sils i a Teresa Clota adquirirà un sentit inesperat al cap de trenta anys: Roser Mascort, filla de Josep Mascort i Maria Clota, i el seu cosí Joan Pastells, fill de Narcís Pastells i Teresa Clota, s'enamoraran i acabaran casant-se.

Reculem, però, al gener de 1921, quan Mascort acaba magisteri. Supera les dues assignatures pendents, amb un notable en química i un aprovat en agricultura.

Un mes i mig després, el 8 de març de 1921, el president del govern espanyol, Eduardo Dato, és abatut a trets en un atemptat perpetrat per tres anarquistes catalans des d'un sidecar en marxa a la Puerta de Alcalá de Madrid. Els tres anarquistes són Pere Mateu, Lluís Nicolau i Ramon Casanellas.

Per espectacular que sigui, l'atemptat no mereixia gaire atenció en aquest llibre si no fos perquè poc després, en una data sense concretar però que se situa entre el 9 de març i el 2 d'abril, la Guàrdia Civil deté Josep Mascort a Palamós després de confondre'l amb Ramon Casanellas. La revista *Marinada*, que es publica en aquella època a Palamós, no en diu absolutament res, com tampoc cap diari gironí. En canvi, *La Vanguardia* informa el 31 de març de la detenció de «cuatro individuos contra los que existen vehementes sospechas de que están complicados en el complot que costó la vida al señor Dato»,³³ però no diu

33 *La Vanguardia*, 31 de març de 1921, p. 7.

6 d'abril de 1921

Títol de mestre de primer ensenyament de Josep Mascort.

FPM

llocs ni noms. Per acabar-ho de complicar, als arxius de la Guàrdia Civil de Girona i Palamós no es conserva cap fitxa de 1921. Però dos amics de Mascort —Miquel Roure i Salvador Vicens— sí que es refereixen a la detenció en les cartes que li adrecen, en què responen el missatge que ell els hi ha enviat abans. No queda clar si el van recloure o no al calabós, i menys encara quant de temps va estar-hi —si és que hi va estar—, però sembla que va ser una detenció breu. En tot cas, els únics indicis que ens n'han quedat són les dues cartes esmentades.

Salvador Vicens, de Palafrugell, li diu això el 3 d'abril:

«Parlem un xic de la teva aventura. Ja saps que se'n podria fer una novel·la? No hi hem rigut poc a casa i amb en Planas a costa de la G.C. y sus similares! Després de deplorar el sobresalt i la molèstia que degueres passarne. Cregues que no m'en sabia avenir. En Papitu complicat amb la tragèdia Dato! Haha I de passada no poguérem deixar de sentir un ver sentiment per avertir destorbat aquest amoinós fet el que vingueres a veure'ns y no haver pogut tenir la satisfacció de canviar una forta abraçada. De tot això podem donar-ne gràcies a la sotscripció que s'està fent a Madrid per a premiar al descobridor dels assassins; amb l'oloreta del premi, tots els agents de l'autoritat estan que han perdut la xaveta.»

Per la seva banda, Miquel Roure li fa aquest comentari des de Blanes el 15 d'abril:

«Ja fa uns quants dies que vaig rebre la teva postal. Segons es veu, els de Palamós són una colla de barra-gafs, puig que detenirte a tu per assassí d'en Dato; no sé què hi veien.»

Un altre dels amics amb qui es cartreja habitualment també esmenta el tema. Amb més subtilesa, però. Es tracta d'Antoni Bargés. Al cap de més d'un any, el 22 de juliol de 1922, en escriure-li des de Kandussi, on fa el servei militar, encapçala així la seva carta: «A en Pepet Mascort. Professor de les Escoles Regionalistes del Poble Nou, ex substitut eventual d'en Casanellas, actual estiuellant i futur home de pro de la Creueta».

Però tot indica que Mascort no ho comenta gaire, que l'han detingut, ni tampoc li fa cap gràcia que se'n parli. Al cap i a la fi, l'han confós amb l'assassí del president del Govern.

No és un cas aïllat, de tota manera. Les forces policials demanen als diaris que publiquin la foto de Ramon Casanellas per si algú pot identificar-lo. «Era l'home més buscat. Van començar a sortir notícies als diaris de gent que havia vist a Casanellas per tot arreu. Va haver-hi una allau de denúncies que sobretot eren de gent que havia vist o parlat amb un individu català que s'assemblava a Casanellas. Van haver-hi diverses detencions encara que després es va comprovar que no eren Casanellas»,³⁴ relata Josep A. Carreras. A banda del cas de Palamós, a les comarques gironines hi ha algú més que diu que l'ha vist: «La policía, agentes municipales, somatenes y benemérita de Olot, han hecho activas gestiones durante estos días, pues asegurábase que se hallaba en aquella ciudad, Ramón Casanellas. Parece que los trabajos realizados han resultado negativos».³⁵

Si s'observa la fotografia de Casanellas difosa per la Direcció General de Seguridad, no es pot negar que ell i Mascort tenen una retirada. Són quasi de la mateixa edat; morens amb ulls foscos, vesteixen i es pentinen de forma semblant. Però Mascort no és Casanellas i, evidentment, ho acaba demostrant. Deixant de banda els missatges que envia a uns quants amics en ser alliberat, no torna a parlar del tema.

La primavera de 1921 els disgustos no semblen tenir fi. Tot i que preveia continuar uns mesos més a la farinera Nostra Senyora Auxiliadora, es queda sense feina. Josep Maria Peix li escriu el 10 d'abril des de Capdella: «Lamento que la crisi industrial motivada pels conflictes latents hagi repercutit a la fàbrica on estaves col·locat. Estic jo iós de saber noves teves, el primer dels companys d'estudi que m'ha escrit, i que jamai oblida- ré aquesta bona atenció».

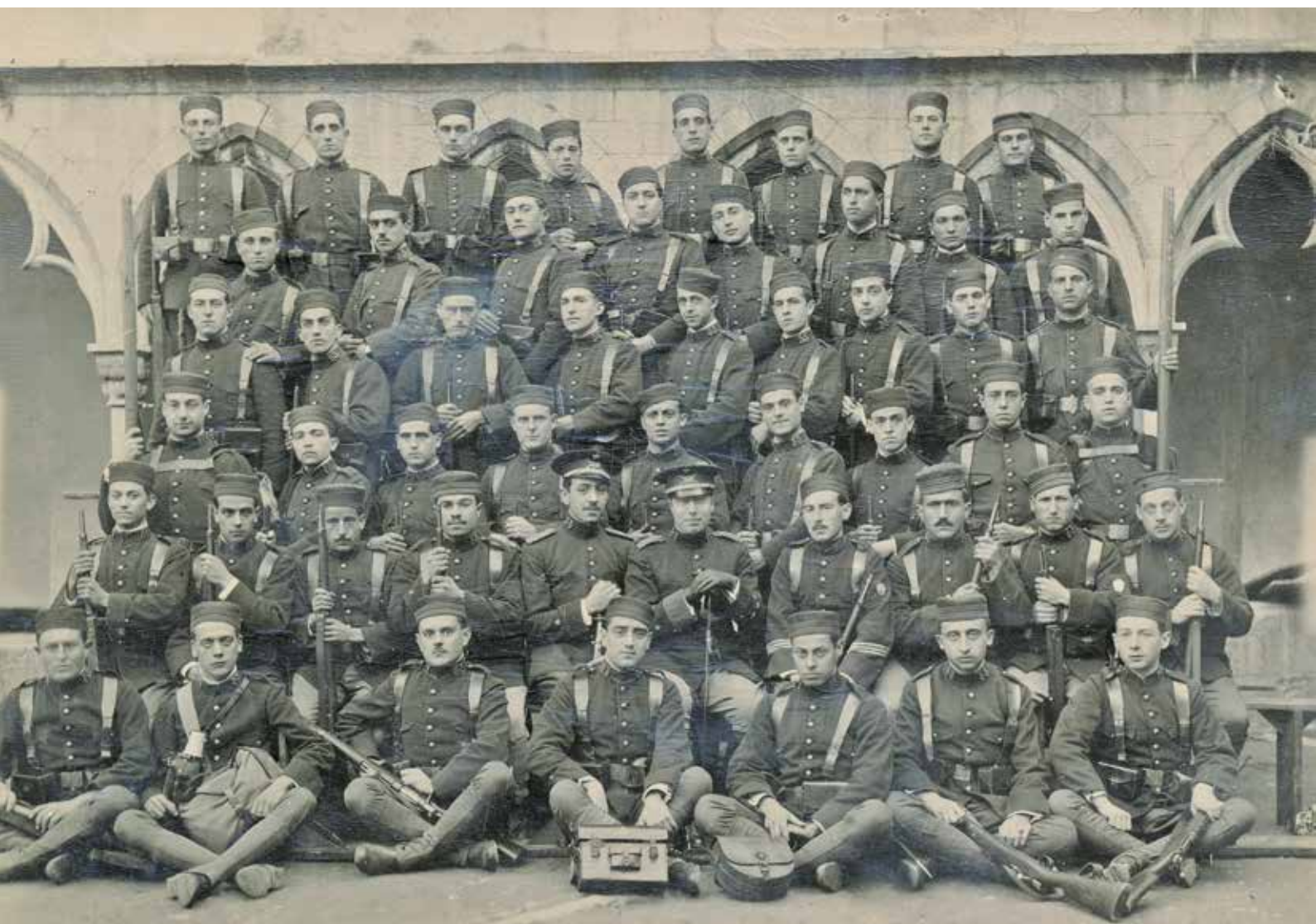
34 Josep A. CARRERAS. «Ramon Casanellas. Part I: De magnicida anarquista a la Unió Soviètica (1897-1921)». [http://jacops.blogspot.com/2014/06/ramon-casanellas-part-i-de-magnicida.html].

35 *Diario de Gerona*, 15 d'abril de 1921, p. 4.

Girona, 1921

Josep Mascort —quart per la dreta, a la segona fila superior—
com a recluta de l'exèrcit espanyol, al convent de Sant Domènec.

FPM

Mascort és atent amb els companys, això és indubtable. Sempre que pot, fins i tot quan ja han acabat magisteri, intenta resoldre els conflictes que sorgeixen entre ells. N'és una mostra la carta que Enric Pumarola li envia des de Blanes el 28 d'abril: *«He rebut la teva molt preuada comunicació i en ella veig que ets el mateix de sempre: reflexiu, desinteressat, cor noble i generós»*. Pumarola, que acaba de patir un incident amb Peix —*«Es va permetre la llibertat de pronunciar el nom més sagrat per mi, el de la meua mare, entre paraules faltades de sentit, de pura irreflexió en veu alta»*, lamenta— diu que no li guarda rancúnia i accepta que Mascort faci d'intermediari.

L'afer acaba bé. Ho confirma una carta escrita per Miquel Roure el 12 maig:

«Ahir vaig trobar a n'en Pumarola [...] Va dir-me que tu havies intercedit en que en Peix i ell tornessin l'amistat. Jo m'an alegro moltíssim, vaig dir-li, doncs per qüestions de dones no tenen que renyir els amics.»

En general, els antics companys de la Normal tenen molt bon record dels cursos que han passat plegats. Vegem, per exemple, aquesta carta de Miquel Suñer enviada uns mesos abans —el 22 de març— a Josep Mascort des de Santa Margalida, a Mallorca:

«Ahir vaig rebre la teua carta de fecha 17 del passat i amb ella una grossa alegria, doncs em dones noves dels antics companys d'estudis, avui amics preuats. Preuats i inoblidables, doncs els quatre anys que passàrem en convivència no transcorregueren en va i moltes vegades recordo amb enveja els dies que junts passàvem.»

Després d'obtenir el títol de mestre, expedit a Madrid el 6 d'abril de 1921, Josep Mascort s'incorpora al servei militar obligatori en el Regimiento de Infanteria Asia núm. 55 de Girona. El destinen al convent de Sant Domènec, però en ser excedent de contingent pot llicenciar-se després de quinze dies d'instrucció.³⁶ Ja té

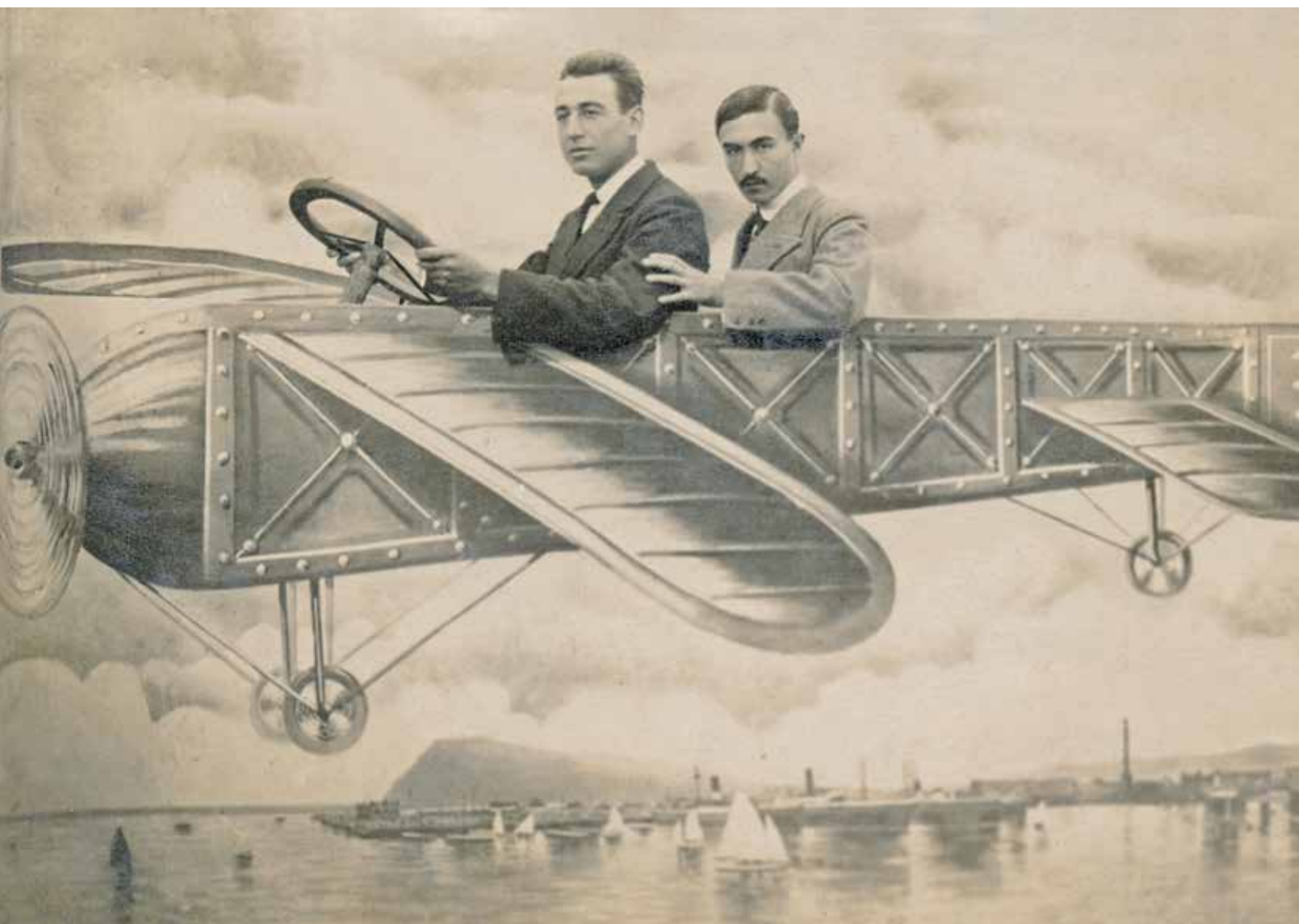
36 Informació facilitada per Roser Mascort, que recordava que el seu pare li havia explicat més d'una vegada la sort que havia tingut al servei militar.

carta blanca per començar a ensenyar i decideix fer-ho a Barcelona.

Barcelona, circa 1922

Josep Mascort i un company en l'època de mestre
a l'Escola del Poble Nou de l'Ateneu Democràtic Regionalista.

FPM

L'Escola del Poble Nou i un tret al peu

3

En aconseguir el títol de mestre, Josep Mascort inicia gestions per treballar a Barcelona. Sent la necessitat de canviar d'aires i considera que li serà relativament fàcil trobar feina a la ciutat comtal. El seu objectiu és començar a exercir la professió el setembre de 1921, quan s'iniciï el curs escolar. Mentrestant, en la mesura de les seves possibilitats, continua ajudant el pare, la tia i el germà a la finca familiar, aprofita tant com pot el quart any de festeig amb Maria Clota i es cartreja amb antics companys de la Normal, amb alguns dels quals mantindrà el contacte gairebé fins a la fi dels seus dies. Un dels temes recurrents són les trobades per fer un bon àpat. Més d'una vegada fixen dates que després han de posposar, però l'interès no decau.

Vegem, per exemple, aquest fragment del missatge que Miquel Roure li escriu des de Blanes el 15 d'abril de 1921: *«Si determineu reunir-se el dia que jo anuncio, i teniu ganas de fervos un tip de sardina, boga, barat, etc. només heu d'avisar [...] Records a la teva costella»*.

Les propostes per retrobar-se també arriben als que estan fent el servei militar, tot i que, lògicament, mai o quasi mai poden afegir-se al grup. És el cas de Pere Clarà. Des de Melilla, li tramet aquestes línies el 3 de maig: *«He rebut la teva carta en quina me proposes que te n'escrigui una per ser llegida en la festa que celebrareu a Girona els companys de curs. Trobo la idea encertadíssima i aquí te l'envio»*. Hi diu: *«Quan estigueu tots units tingueu un record per a l'amic a qui les ambicions i odís dels homes han portat lluny de vosaltres»*.

Qui també participa de la relació epistolar és el professor Cassià Costal, que continuarà dirigint la Normal fins al 1924. El 23 d'agost de 1921, des de Sant Feliu de Guíxols, li adreça aquests mots:

«Muy querido amigo mío:

Muchas gracias por el pésame. He pasado un mes terrible. A la muerte del pobre Juan hay que añadir el dolor de ver a mi hijito a las puertas del cielo. No ha llegado a entrar en él, hasta ahora, gracias a los auxilios de la ciencia y los cuidados de su madre y míos.

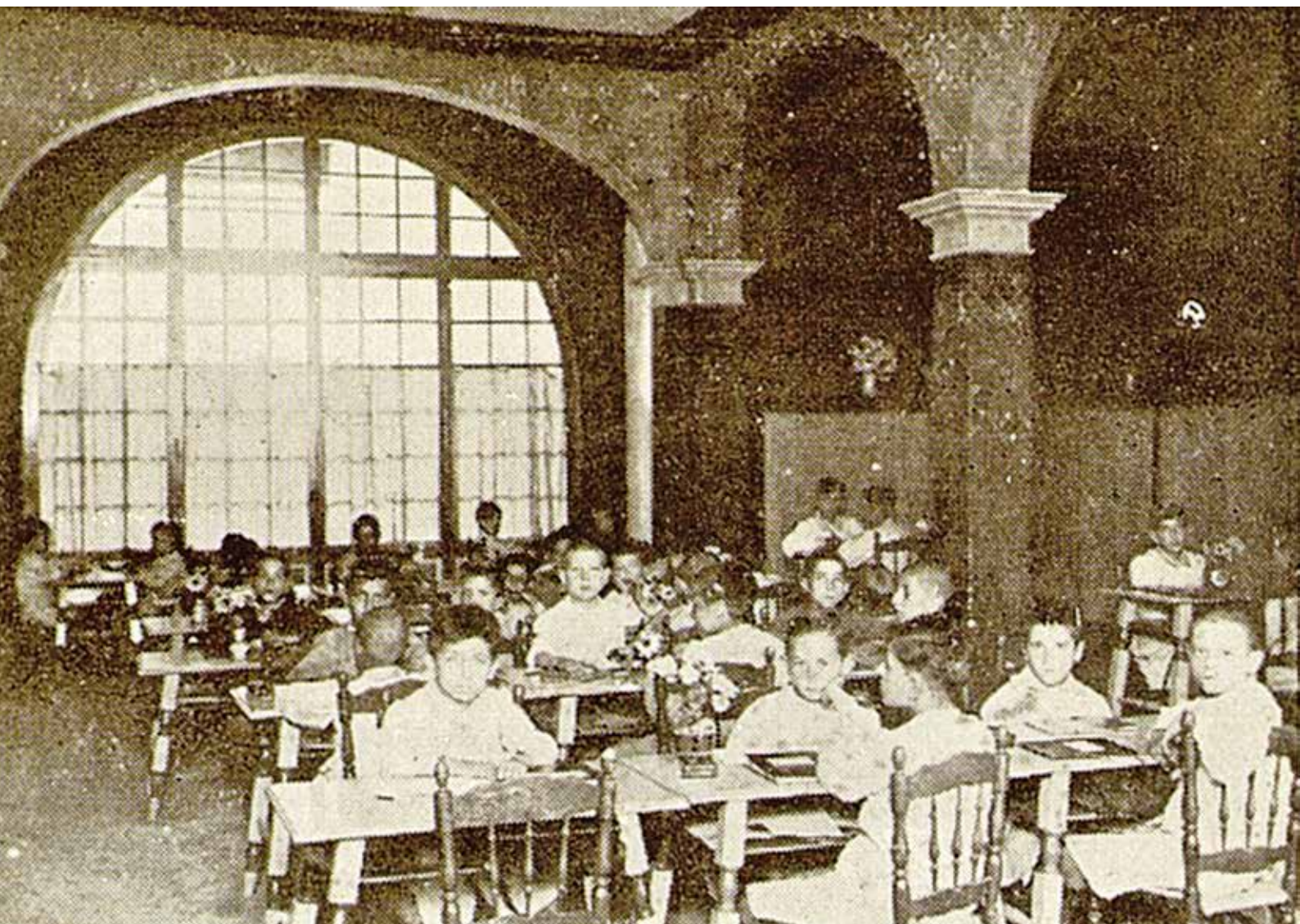
De no recibir aviso de usted, o de no haber circunstancia grave que lo impida, el domingo cogeré el tren que sale de aquí a las nueve. Descenderé en la Creueta.

Barcelona, març de 1923

Alumnes a una de les aules de l'Escola del Poble Nou de l'Ateneu Democràtic Regionalista.

BC (BUTLETÍ DE L'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA)

Ruego a todos ustedes que esa reunión, este año, no tenga carácter de banquete, ni de festín, ni de jolgorio. Ha de ser, como dice Vd. muy bien en la suya, una "íntima y cordial comida y un acto de confraternidad en que personas que se quieren mucho van a estar juntas unos momentos para contarse sus penas, decirse sus añoranzas, manifestar sus deseos, exponer sus proyectos y abrir sus corazones"»

En aquesta carta, Cassià Costal fa referència a la mort del seu nebot Joan Costal, que també era mestre, i a la malaltia congènita irreversible del seu fill d'un any.

El curs 1921-1922 s'apropa i, malgrat les seves temptatives, Mascort encara no ha trobat feina a Barcelona. Comença a neguitejar-se, com es dedueix de la missiva que el 23 d'agost li envia Pau Romeva,³⁷ tècnic assessor de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana:

«Rebo la seva lletra del 20 adreçada al nostre secretari, que pel seu contingut jo considero adreçada a mi. Realment el Sr. Faus i el Sr. Fàbrega, bons amics nostres, m'havien parlat de vostè. Jo no els vaig fer cap promesa formal ni categòrica en el sentit que v. indica, car, com v. comprendrà, ningú pot oferir el que no té; i quan aquests srs. van parlar-me de v. no hi havia cap càrrec vagant a les Escoles Catalanes que directa o indirectament depenen de la Protectora. Jo el que vaig prometre era tenir-lo en compte per quan es presentés una ocasió, i vaig dir que aquestes ocasions acostumaven a presentar-se durant les vagues estivals. Però jo estava obligat a guardar un torn, proposant primer algú que s'havia presentat o inscrit primer [...] Vaig proposar un senyor —no recordo si en aquella època ja m'havien parlat de vostè— per un càrrec de director. Els interessats en un principi no el volien acceptar. Trobant-se present el sr. Fàbrega en una entrevista que tinguérem a la Protectora, ell va parlar de v. i va quedar —no voldria que la memòria em fos infidel— encarregat de dir-li alguna

cosa. Jo no vaig saber res més de l'assumpte fins que no fa molt temps el primer proposat va comunicar-me que, malgrat les dificultats que en un principi li posaven, havia sigut acceptat. Suposo que v. fa referència a això quan diu que la seva candidatura va ser preterida.

Donades aquestes explicacions que requeria el to una mica dur de la seva lletra, em plau comunicar-li que avui he tingut ocasió de proposar-lo —no forçat per la seva lletra, sinó perquè fins avui no he tingut l'ocasió— a l'Ateneu Instructiu de Cornellà del Llobregat. Aquesta població és tan a la vora de Barcelona i té tanta facilitat de comunicacions que penso que podria convenir als interessos de v. Quan a la remuneració seria de 250 pessetes mensuals, però si v. els ho demana estic gairebé segur que arribarien a 300.

Si a v. li interessa la cosa, tingui la bondat d'escriure sense pèrdua de temps al sr. president de la dita entitat, que està esperant noves de v. Si no li interessa li prego de dir-m'ho a mi, també sense pèrdua de temps per tal de poder fer una altre designació, car aquells srs. volen començar a primers de setembre.»

Mascort acaba descartant la possibilitat de treballar a l'Ateneu Instructiu de Cornellà de Llobregat. Sis dies després rep una altra carta que aclareix les raons d'aquesta decisió. La signa Enric Gibert, director de l'Escola del Poble Nou de Barcelona:

«Li agrairé molt que el dissabte sigui a Barcelona, puix a la nit hi ha una reunió de pares i voldria presentar-lo. La festa d'obertura de curs l'hem ajornada pel dia 9. Si no hagués estat per la reunió de pares li hauria dit que no hagués vingut fins al dilluns però per aquesta causa li demano vingui el dissabte a la tarda. Com que nosaltres el dissabte no fem classe pot ésser a l'escola a dos quarts de deu de la nit. Si vostè encara no sap prou bé els tramvies ens podríem trobar a les nou a Caneletes i hi aniríem junts. Si a les nou en punt no hi és senyal que vindrà sol. Li dic això perquè pugui estar-se més temps a Girona. Ara, si vostè ve al matí vingui tot seguit a l'escola.»

37 El mestre Pau Romeva i Ferrer, fundador d'Unió Democràtica de Catalunya, esdevindrà el novembre de 1932 l'únic diputat d'aquest partit al Parlament de Catalunya, elegit a la candidatura de la Lliga Regionalista per Barcelona-ciutat.

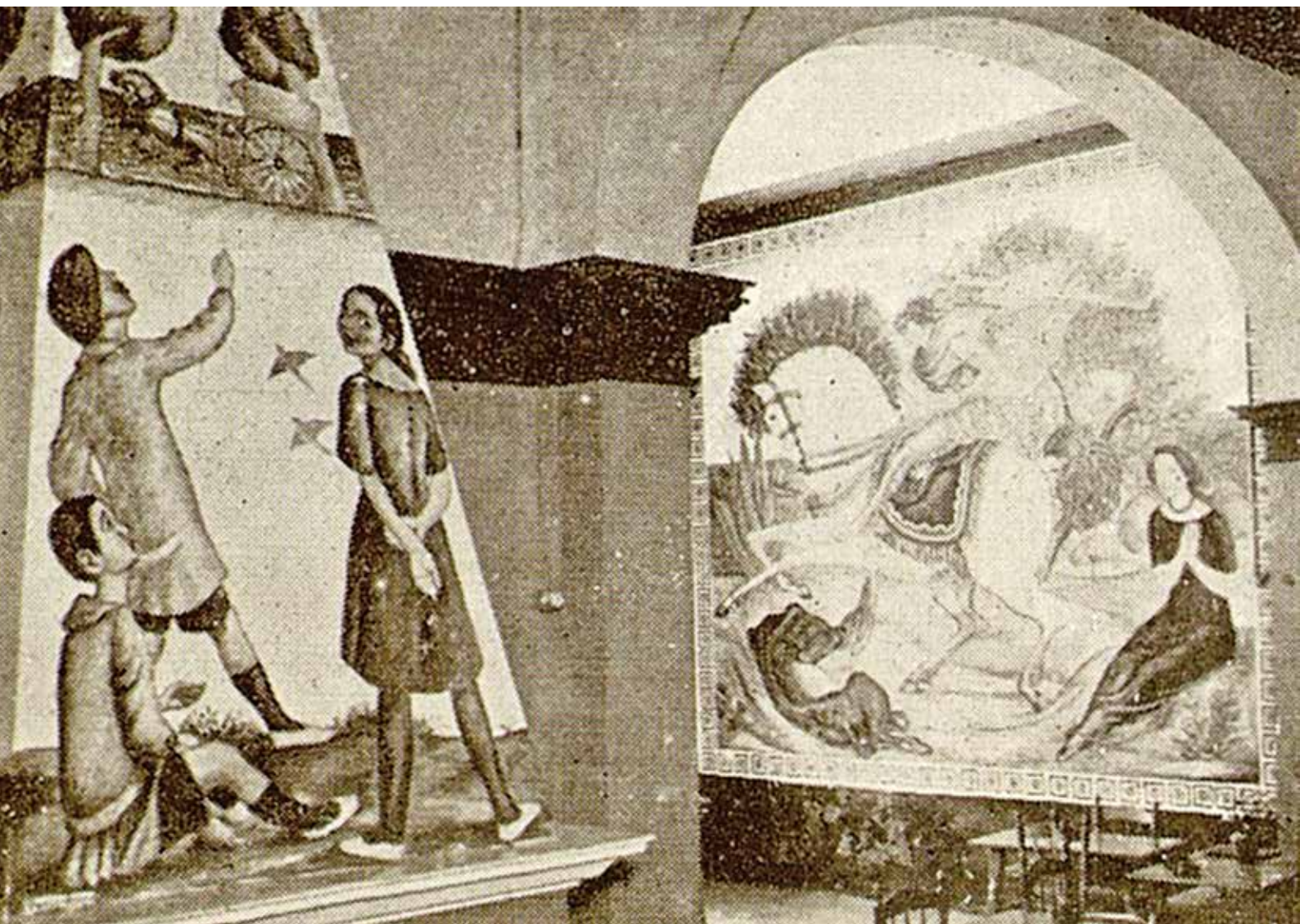
El curs 1921-1922 Mascort és contractat per l'Escola del Poble Nou, creada el 1918 per Antoni Riera i Puntí.

Barcelona, març de 1923

L'Escola del Poble Nou, decorada pel pintor noucentista Josep Obiols.

BC (BUTLLETÍ DE L'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA)

El centre —acollit per l'Ateneu Democràtic Regionalista, vinculat a la Lliga Regionalista— forma part de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i com a tal és de caràcter catalanista i progressista. Justament, d'aquesta darrera entitat, Mascort en serà elegit vicepresident de la delegació al Poblenou.³⁸ El director de l'escola, Enric Gibert, sintonitza de seguida amb ell, el sent proper a les seves idees pedagògiques. «*Hem volgut donar a la nostra escola un ambient de llibertat*»,³⁹ afirma Gibert. Segons ell, «*el noi es troba bé a l'escola: surt de la classe i hi entra sense demanar permís, i enraona amb un company sempre que ho necessita [...] És encoratjador veure com enmig d'una classe no hi ha ningú que usi d'aquesta llibertat*». Entre el professorat destaca també el pintor noucentista Josep Obiols, que, a més de donar classes de dibuix, decora l'escola amb diversos murals.

La idea de disciplina de Gibert és oposada a la de moltes altres escoles, tot rigor. Ho raona així: «*Hem de batallar contínuament perquè no sembli que descuidem als nois puix que un càstig de tres quarts de rodilles, o mitja hora a fora el portal amb el cartipàs tacat penjat a l'esquena i amb un cartell que digui por sucio, no és beneficiós ni educa la infel·li criatura sotmesa a tals proves. Vegeu els nostres nois jugant a botxes amb nosaltres, penjant-se'ns al coll, demanant-nos carícies que no els regategem i trieu quin és el procediment millor per a cultivar les afeccions, si aquell que us exposava abans o el nostre*».

L'arribada de Mascort a l'Escola del Poble Nou es produeix gràcies a Pau Romeva, que poc després de plantejar-li l'opció de Cornellà s'assabenta que al centre dirigit per Gibert hi acaba de quedar vacant una plaça de mestre.⁴⁰ El 16 de setembre de 1921, Romeva li envia aquesta carta a Mascort:

«*Rebo la seva agradable lletra assabentant-me de la seva vinguda el dia 20. Molt li agrairia que em digués a*

volta de correu si pensa passar més d'un dia a Barcelona, perquè si fos així avisaria als del Poble Nou per a anar-hi a la nit. Del contrari prepararé l'entrevista pel migdia».

Tot indica que l'entrevista produeix resultats satisfactoris per a ambdues parts. Al cap de tres setmanes, el 6 d'octubre, Mascort envia a la Creueta una carta⁴¹ on parla dels seus problemes econòmics i estomacals i de les dificultats per trobar un allotjament adequat:

«*Ahir vaig anar a la despesa on vivien els de can Salvador.*⁴² *Com que encara no he trobat despesa al Poble Nou, vaig mirar si podia estar-me allà amb ells, però no tenien puesto. I com que els vaig explicar que tenia desig de marxar de la fonda on estava, doncs que a més de ser molt cara (deu pessetes cada dia i encara sense esmorzar) els seus cuinats, tots amb molta salsa carregada d'espècies, m'havien espatllat el ventre, una senyora i el seu fill, que és empleat del Banc d'Espanya i que viuen en la mateixa despesa que els de can Salvador, m'acompanyà a la Pensión Doré, on m'hi estic per ara i des d'on us escric aquestes quatre ratlles.*

Aquí em fan pagar nou pessetes cada dia, i també és massa car, però no tinc altre remei que estar-m'hi deu o quinze dies mentre gestionaré per si trobo despesa al Poble Nou. Aquí hi estic molt bé, tant per menjar com per a dormir. Tinc una habitació molt bonica amb dos llits, i aquesta és la causa que em facin pagar nou pessetes, doncs si trobés una altra persona de confiança per dormir al mateix quarto m'ho farien per vuit.

Mireu d'enterar-vos si els parents de cal Terrisser⁴³ viuen al Poble Nou i si fora així doneu-me la direcció. Si hi tingués coneguts em seria més fàcil trobar hostatge.

Ara només tinc trenta-cinc pessetes. Ja veieu si em va malament, això de no trobar despesa que sols amb

³⁸ *Idària Nacionalista*, el 25 de gener de 1923, p. 2.

³⁹ Enric GIBERT. *Primer Llibre de l'Escola del Poble Nou*, p. 9-10.

⁴⁰ La plaça la deixa vacant Antoni Riera, que dimiteix tres anys després d'haver creat l'escola.

⁴¹ Totes les cartes que envia a la Creueta en aquella època van adreçades al seu pare, tot i que a l'encapçalament també s'adreça a la tia Francesca i al seu germà Emili.

⁴² Es refereix als parents de Lluís Maria Salvador, propietari de la farinera Nostra Senyora Auxiliadora de la Creueta.

⁴³ Cal Terrisser era una casa, enderrocada el 2021, del carrer Major de la Creueta.

Febrer de 1922

L'icònic cartell,
—obra del pintor
noucentista
Josep Obiols—
de l'Associació
Protectora
de l'Ensenyança
Catalana,
a la qual estava
vinculada l'Escola
del Poble Nou
de l'Ateneu
Democràtic
Regionalista.

tres dies i mig (només que també s'hi ha de comptar el viatge, una corbata i navalla i útils per afaitar) ja porto gastats a la vora de quinze duros.

Com que no es paga per setmanes, m'hauríeu de mirar d'enviar abans del dissabte cent pessetes per gir postal, que us costarà dos rals, només. Com que el més probable és que quan arribi no hi sigui, les podeu enviar a l'amo de la fonda.

M'avorreixo molt, em sembla talment com si fes molts mesos que fos fora de la Creueta.»

Al cap de tres dies explica:

«Per ara, gràcies a Déu, em trobo molt bé. A la Pen-sión Doré, on vaig anar sortint de la Fonda Ibèrica del Padre (on les salses m'havien esventrellat) em van tractar molt bé i em vaig posar de seguida en un estat normal. En veure que eren una gent tan franca i tan bona els vaig explicar que no trobava dispensa, doncs els del Poble Nou no s'havien cuidat de res. Llavors ells em van oferir si volia quedar-me sempre a casa seva, que ja mirariem d'arreglar-ho. M'hi he quedat, perquè difícilment trobaria a Barcelona un lloc on, per car que fos, hi hagi tanta netedat. Us acompanyo unes fotografies de l'escola quan només hi havia planta baixa.⁴⁴ La meua classe, que es va construir més tard, està emplaçada en el primer pis, i ara n'estan arreglant una altra que s'estrenarà a finals del mes entrant.⁴⁵

Aquest matí he hagut d'anar amb dos nens de l'escola al Teatre Tívoli, feien una festa en honor dels catalans d'Amèrica. Ha estat molt llúida, però m'ha fet anar a dinar tard. Ara acabant la carta aniré al Poble Nou, on també hi fem una festa amb motiu de l'obertura de

curs. Us acompanyo una invitació per si voleu venir-hi, encara que quan la rebreu ja estarà la festa acabada».

L'última frase mostra un dels trets del seu caràcter: un humor murri, irònic. Malgrat ser formal i seriós, sempre que en té oportunitat introdueix comentaris desconcertants i enginyosos amb què pretén —i sovint ho aconsegueix— arrencar un somriure.

A les cartes que envia a la Creueta des del Poblenou no parla gaire de la feina a l'escola. Més aviat hi explica anades i vingudes, trobades casuals o forçades, detalls meteorològics que condicionen la gent. El 27 d'octubre de 1921, dos dies abans de Sant Narcís,⁴⁶ diu:

«Si Déu ho vol, dissabte aniré a Girona amb el tren de les sis, agafant el de Sant Feliu per poder-me'n anar després d'haver sopat a veure la fira. M'estaré aquí fins al dimecres, diada dels difunts, tornant-me a Barcelona dijous amb el lleuger del matí.

El dilluns al vespre va venir la fred com un tiro. Van haver de posar-me la flassada al llit, i des d'aleshores ja no es veuen gaires barrets de palla i tothom corre amb abric pels carrers».

El 6 de desembre de 1921, la missiva es clou amb un incident al carrer:

«Està plovent molt sovint; de fred no en fa ni mica.

L'altre dia vaig agafar una enrabiada. Passava per les Rambles portant el paraigües tancat, moll encara, quan de sobte m'hi va caure una guspira del cigarro d'un fumador que anava en sentit contrari i, bo i ser-hi prompte, s'hi va fer un forat que m'hi passa el dit. Res, val més això que una girada de peu».

Quinze dies després, el 21 de desembre, la crònica social i climatològica es completa amb un comentari sobre una bufanda que li ha encarregat el pare:

«La bufanda, avui l'he anat a comprar a can Jorba. Com que no em deies de quina classe la volies, no sabia

44 Segons explica Enric GIBERT al *Primer Llibre de l'Escola de Poble Nou*, el centre consta de tres classes: pàrvul, elemental i superior. En el primer grau hi ha nens de 5 a 7 anys; en el segon, de 7 a 10 i en el tercer, de 10 en endavant. També s'ofereix una classe de nit per a obrers, dues classes de català «per a senyoretes i homes» i «dos cursos bisexuals [mixtes] de francès». El 1922 hi ha 225 alumnes.

45 A *l'Ària Nacionalista*, el 10 de gener de 1923, p. 4, Gibert explica: «Mascort dona una classe elemental nocturna per a obrers, amb assistència màxima de 25 alumnes per a garantir-ne l'eficàcia pedagògica avinent».

46 Patró de Girona, que celebra les Fires en el seu honor.

Circa 1922

Josep Mascort
fullejant una publicació
en l'època de professor
de l'Escola del Poble Nou
de l'Ateneu Democràtic
Regionalista.

FPM

què comprar. De seda?, m'han preguntat. Perquè has de saber que ara és la gran moda. Però he pensat que no seria del teu gust i l'he comprat de llana».

Mascort està força enfeinat, sovint ha de canviar de plans per exigències de l'agenda. És el que explica el 12 de gener de 1922, en una carta en què també queden clares les dificultats per gestionar certes tasques domèstiques:

«No podré venir fins al diumenge dia 22, doncs el diumenge 15 fem una festa al teatre de l'Ateneu⁴⁷ per a recollir cabals per a comprar una llinterna de projeccions o una màquina de cine. Altrament, vulgues o no vulgues, m'han fet prendre part en unes funcions que fan al Casal Gironí, com podreu veure en el programa adjunt.

Pensava fer rentar una camisa per a la senyora Emília (la germana de la mestressa) i així havíem quedat, però tota aquesta setmana que el nen està malalt i a l'últim ella ha hagut també de ficar-se al llit, i per no molestar-los me'n compraré una».

Relata els fets essencials de la seva estada a la ciutat comtal, o almenys els que considera que interessaran més la família. El 9 de febrer de 1922 escriu:

«Arribar jo a Barcelona i posar-se malalt el director ha estat una mateixa cosa. Ahir el vaig anar a veure i avui hi tornaré; segons em digué l'altre dia, demà vindrà ja a fer classe.

[...]

El dia primer de març començaré de quedar-me a dispesa al Poble Nou. Me'n faré també un duro cada dia, però si convé em rentaran, planxaran i cosiran. Hi estaré molt bé. Són una família composta de pare, mare i dos nois (un d'ells ve a la meua classe). Són els amos d'aquella fundició⁴⁸ de la qual ja us havia parlat. El noi sempre em convidava a anar d'excursió els diumenges».

47 Es refereix a l'Ateneu Democràtic Regionalista, l'edifici que acull l'Escola del Poble Nou.

48 No es refereix pas a la Fundición Tomàs, Solés i Cia. de Girona, coneguda sobradament per la seva família perquè ell hi havia treballat.

Cinc dies després, amplia el comunicat mèdic i social:

«En Gibert ja es troba bé. Ara total tinc cinc o sis nens malalts.

Diumenge vinent no vindré, doncs com que l'altre és el de Carnaval i el dilluns i dimarts també farem festa, vindré aquells dies.

A la pensió els hi ha sabut greu que me'n vagi, doncs sembla que estaven molt contents de mi, però s'han fet càrrec que tinc raó i que m'és més avantatjós quedar-me al Poble Nou».

En les cartes a la família, Josep Mascort no es refereix mai a la violència als carrers de Barcelona, provocada en bona part pels pistolers dels sindicats lliures i dels empresaris i per l'actuació de les forces d'ordre públic amb l'anomenada Llei de fugues. És indubtable, però, que un lector empedreït com ell està al cas de la situació, com també està informat del que passa al nord d'Àfrica, entre d'altres raons perquè hi té com a «corresponsal» Antoni Bargés. En una postal enviada des de Melilla el 14 de març de 1922, Bargés li diu:

«Inoblidable amic. Un record tan sols perquè sàpigues que no obstant la distància que ens allunya i les vicissituds d'aquests dos mesos darrers que m'he passat a l'hospital amb un tifus me'n recordo que el 19 celebres el sant i no vull que entre les felicitacions que rebràs no hi trobis el tribut d'amistat meua i comptar-la com una de les més sinceres i afectuoses. M'han concedit dos mesos de llicència per malalt. No en diguis res a casa si els veus».

Mascort no és gens partidari de difondre males noves, de fet. Sempre que escriu a la família encapçala la carta amb aquestes paraules: «*Estimats pare, tia i germanà*». I sempre que pot expressa bons desitjos, parla dels canvis de temps o explica alguna anècdota, com en aquesta missiva del 9 d'abril:

«Us desitjo que passeu un felíç dia de Rams, sense mancar-hi el tradicional tortell, que jo ja trobaré a faltar. I no perquè em manquin postres abundants, ja que aquí precisament celebrem Santa Dolors, que era divendres,

Circa 1923

Josep Mascort,
entre pensatiu i divertit,
en l'època de professor
de l'Escola del Poble Nou
de l'Ateneu Democràtic
Regionalista.

FPM

i beguérem una miqueta de xampany, però el que és avui en beurem a dojo. Però si trobo a faltar el tortell és pel costum tradicional.

Ahir anàrem al parc amb els nens i ensopegàrem el moment de donar menjar als lleons, que m'agrada molt. Aquí ja comença de fer molta calor. L'abric no es pot dur ni el vespre».

L'Escola del Poble Nou concedeix molta importància a l'educació física. A més de procurar que els alumnes passin força estona a l'aire lliure, programa excursions que s'aprofiten per extreure'n ensenyaments profitosos. El curs 1921-22, per exemple, visiten el monestir de Montserrat i el castell medieval d'Eramprunyà. A banda d'aquestes activitats, molts caps de setmana Josep Mascort també fa sortides amb l'Agrupació Excursionista Júpiter.⁴⁹ Com la que descriu en aquesta carta del 26 d'abril de 1922:

«Diumenge, a les sis i deu minuts del matí, sortirem de l'estació de França i en ésser al passeig de Gràcia (al apeadero) ens trobarem amb un mestre de Valls que ensenya a Barcelona i també anava d'excursió. Vàrem passar per Sants, Hospitalet del Llobregat i baixàrem a Cornellà del Llobregat. A peu ens dirigirem vers Sant Boi, en quina plaça (una plaça coberta molt maca) hi compràrem carn i altres, esmorzant en sortir del poble.

De seguida emprenguérem l'ascensió a la capella de Sant Ramon Nonat, des de quin cim es domina la immensa planúria de Barcelona i el Llobregat, i a l'altra banda, enmig d'altres muntanyes, les escabrositats de Montserrat. A les vuit del vespre arribàvem a casa de retorn. Entre tren i tramvies ens va costar 90 cèntims. Anar a passar el diumenge a fora i gastar menys ja quasi que no pot ser».

La majoria de les cartes enviades a la família indiquen quan té previst anar a la Creueta. També hi sovintegen peticions relatives a peces de vestir i descripcions d'escenes insòlites que presencia a Barcelona. Com en aquesta lletra del 20 de maig de 1922:

49 *Icària Nacionalista* informa, el 25 de gener de 1923, p. 3, que Mascort és nomenat tresorer de l'A.E. Júpiter.

«Motiva la present l'assabentar-vos que, en lloc de venir per quinquagèssima, vindré el proper diumenge dia 28, car que el dia de Pasqua una vintena de nens de la nostra escola han de prendre part en el Concurs Nacional d'Història de Catalunya, que enguany té lloc a Sabadell, i no podent-hi anar en Gibert, perquè té compromís per anar no sé on amb l'Orfeó Català, necessàriament caldrà que hi vagi jo.

Si la tia va algun dia d'aquesta setmana a Girona podria passar a can Baró i fer-hi memòria de les sabates que m'han de fer, doncs diumenge me'n vaig descurar de passar-hi, tal com els havia dit que ho faria el dia que els vaig encarregar que me les fessin, que era el dia que el Sometent havia anat als Àngels i en Baró no era a casa seva i em digué la Nora que tenien molta feina i no les podrien fer fins a final de mes.

Al moll hi ha catorze o quinze hidroavions de l'Aeronàutica Naval, que per donar una volta sobre Barcelona fan pagar deu pessetes. És molta la gent que hi puja. Jo amb mitges ganes que hi pujaria».

Mascort és més aviat partidari de l'activitat física. Per això, el maig es donarà d'alta a l'Agrupació Excursionista Júpiter.⁵⁰ Aquesta entitat havia estat fundada el 1916 com a secció excursionista del Club Esportiu Júpiter i se'n va independitzar el 1921. S'estructurava en seccions de fotografia, escacs, esports de muntanya, folklore, biblioteca... Entre els socis més destacats hi havia l'enginyer químic Josep Riera i Puntí —que esdevindria diputat d'Esquerra a les Corts constituents de la República— i el jove i prometedor escriptor Xavier Benguerel.

El mateix 20 de maig escriu:

«El diumenge vàrem anar a Montserrat. No cal dir que m'agrada molt, que m'han quedat ganes de tornar-hi en qualsevol moment.»

No va sobrat de diners, com tampoc la majoria d'antics companys de la Normal. Això es posa de manifest quan Costal els proposa fer un àpat a Nîmes, ciutat oc-

50 *Butlletí de l'Agrupació Excursionista Júpiter*, juny de 1922, p. 4.

Circa 1923

L'escut de l'Agrupació Excursionista Júpiter, de la qual Josep Mascort en fou vicepresident.

citana situada a quasi tres-cents quilòmetres de Girona. En una carta tramesa des de Sant Feliu de Guíxols el 17 de juliol, diu:

«Estimat amic:

Dirigeixo la present a la Creueta perquè suposo que ara ja estarà descansant en la dolça placidesa de la llar.

He tardat a escriure-li un xic perquè soc pensat molt i molt en el lloc on aquest any podríem tots reunir-nos, ja que en la seva amable del 3 v. em designa a mi per a escullir data i lloc. Jo, la veritat, si no és qüestió de causar a ningú cap perjudici, i n'hi han tres o quatre de decidits, soc partidari d'anar a Nimes, amb en Boada. La data podria ésser la segona o la tercera decena d'agost. Crec que amb 25 o 30 duros n'hi hauria prou. Veuríem coses interessants, abraçaríem a un amic molt estimat, aprendríem moltes coses, parlariem en francès i aixemplariem considerablement el nostre esprit. No hi ha res tan bo, per a un jove, com el viatjar, i viatjar lluny... Per tots conceptes, l'anada a Nimes seria altament profitosa. En aquest cas, naturalment, jo satisfaré els meus gastos com cadascú, i em penso que amb la dita quantitat per barba n'hi haurà suficient.

I si es presenten inconvenients i no hi ha ningú que es decideixi, llavors podríem celebrar la nostra festa a Sant Feliu de Guíxols mateix, ja que suposo que alguns dels companys no hi han estat mai. Si accepten lo primer, en tindrà una gran alegria. Si accepten lo segon, també estaré content (perquè la presència d'un de vostès ja'm fa estar content), pro jo'm sentiré més jove que ningú».

En contra del que suposa Costal, Mascort no passa aquells dies a la Creueta. L'endemà mateix, el 22 de juliol, escriu aquesta carta des de Barcelona al pare, la tia i el germà:

«Des del primer de mes que anem cada dia als banys. A mi em proven molt i tinc ja l'esquena tota negra i fins sembla que la cara un xiquet més colorada. A les tardes fem una hora i mitja o dues de classe i a la nit també en faig, menys des de primers de mes fins al dia 10 que arreglarem l'exposició de fi de curs. Un cop desmuntada de l'escola l'han hagut d'anar a muntar a la Universitat Industrial pel concurs d'exposicions escolars que fa la Mancomunitat.

[...]

Dissabte passat, dia de Sant Enric, regalàrem a en Gibert sis culleretes i dos coberts de plata amb dos estoigs molt bonics. A la tarda anàrem a berenar a casa seva».

Ben aviat, Mascort comença a rebre respostes dels companys sobre la idea d'anar a Nimes. La majoria són negatives, com aquesta sense data d'Enric Pumarola:

«Degut a les circumstàncies, no em trobo amb l'alegria i bon humor que es necessita per fer semblant viatge. El meu germà està patint a les avanzades del Marroc i deixant de banda el gasto que ocasiona a n'els meus pares, resta en mon cor una tristesa que em priva de esser tal com sempre he sigut. Quan l'ànima està abatuda per l'enyorança del que s'estima i més encara quan aquest ser sofreix fam, set i misèria, no existeix aquell anhel d'extendre ses ales per remontarse vers lo inconegut en busca de noves sensacions. Dona molts records a n'el Sr. Costal i a tots els amics i desitjant-vos un feliç viatge (si és que el feu)».

El 22 de juliol, Joaquim Roure escriu:

«A Nimes hi aniria amb molt de gust si disposés de temps, però hi ha un refran que diu: Qui té el cul llogat no seu quan vol. A Sant Feliu de Guíxols més probable de poder venir, encara que no és segur, puix que des del dia 6 del corrent que me destinaren a Girona, amb càrrec d'auxiliar suplent».

I el 25 juliol, des de Kandussi, Antoni Bargés declina, per raons òbvies, la invitació per anar a Nimes. Amb tot, recorre a la ironia i a la nostàlgia i esmenta una trobada anterior:

«Pensa que me'n recordo poc, d'aquell arròs que tu, com a expert mestre de cerimònies, vares fer-nos preparar. Són detalls tan gravats que encara avui, després de tantes contrarietats i daltabaixos, podria fer la crònica exacta d'aquell esdeveniment».

Per la seva banda, Miquel Suñer respon el 25 de juliol:

«Al igual que tu, trobo excel·lent la idea del Sr. Costal de celebrar la reunió d'enguany a Nimes [...] Mes les circumstàncies en què em trobo m'ho impedeixen. El viatge d'ací⁵¹ fins a Girona per reunir-me amb vosaltres representa per mi altre tant com l'anada a Nimes, de

manera que tot d'una el pressupost puja als 50 duros; tot un mes d'haber de mon pare!

Ni sabia que fossis a Barcelona [...] De l'únic que vaig rebre noves va ser d'en Bargés, que el dia d'Any Nou m'adreçà una postal en la que em deia que feia tres mesos que estava en el Marroc i que sols tenia ja ganes d'emprendre el retorn. Pobre! Ja ho crec que devia tenir-ne de ganes, ell que odiava la guerra i no podia veure als militars [...]

Lo que m'ha sorprès molt és la deserció d'en Boada.⁵² Quan per la premsa em vaig enterar de l'envio al Marroc d'un batalló d'Oria vaig témer que algun d'ells hagués tingut la desgràcia de contar-s'hi, com així fou».

El 27 de juliol, Joan Planas expressa el seu parer des de Palafrugell:

«La pensada del Sr. Costal d'anar a Nimes és excel·lent, però segurament no recorda la clàssica poesia de més actualitat ara que mai: Poderoso caballero / es Don Dinero.

Qui disposa de 30 duros, al menos, per gastar en aital viatge? I no parlo per mi, que me'ls rebentaria de bon gust en una cosa així gran, encara que després ho hagués d'estalviar de camises [...] Però me sembla que molts no estaran disposats a fer aquest sacrifici i com que l'objectiu és reunir el major nombre d'amics...

Celebrar-ho a Sant Feliu, que és un puerto bellíssim, ho trobo encertat i assequible. Però com que la idea del Sr. Costal de cap manera es pot deixar perdre, quan siguem units de sobretaula en parlarem i podrem fer proposicions per anar-hi un dels anys veniders».

La trobada a Nimes no s'arribarà a fer mai, però sí la de Sant Feliu, el 20 d'agost de 1922.

Un mes i mig després, l'Agrupació Excursionista Júpiter organitza el Primer Saló de Tardor, una mostra artística —de caricatures, dibuixos, exlibris, tapissos, joies...— en què Mascort presenta «uns joiells tallats en os d'una factura inimitable», destaca el butlletí de

51 Suñer viu a Santa Margalida, a l'illa de Mallorca.

52 Es refereix a Josep Boada, que en aquells moments residia a Nimes.

Castell de Claramunt, 6 de maig de 1923

El jove poeta Ventura Gassol, destacat propagandista de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, exaltant els valors de l'excursionisme i la seva funció catalanista, a l'Aplec Excursionista de Catalunya, patrocinat per la Lliga de Societats Excursionistes de Catalunya i organitzat pel Club Muntanyenc de Barcelona, al qual assistí l'Agrupació Excursionista Júpiter.

JOSEP CASTELLTORT / ACAN

l'entitat, que el qualifica com a «l'intel·ligent mestre de l'Escola del Poble Nou».⁵³

A finals d'octubre, Mascort escriu a la família:

«Molta tristor m'ha causat la nova que la tia Francesca hagi hagut de posar-se al llit. Déu vulgui que a hores d'ara es trobi ben valenta.

També m'ha causat pena la mort del Xic,⁵⁴ pobre bès-tia.

Aquesta setmana tampoc no portaré galetes de can Solsona, puix que a causa de la pesta bubònica en la qual fàbrica hi ha hagut casos, els han obligat a tancar-la».

Pels volts de Nadal, l'Agrupació Excursionista Júpter organitza una visita a la font d'en Lliure, situada a les Gavarres, a pocs quilòmetres de la Creueta. Mascort n'escriurà una crònica per al butlletí de l'entitat. Entre molts altres comentaris, hi dirà: «*reprenen sa marxa, i bo i cercant la soca d'una alzina on arrear-se i donar expansió als pulmons, àvids d'aire pur, esbarrien la vista pels fondals de la vall i, per anèssima vegada, queden encisats davant d'aquell paisatge*».⁵⁵

Pocs mesos després, l'abril de 1923, ingressa al cos de redacció del *Butlletí de l'Agrupació Excursionista Júpter*. Durant els dos anys següents hi escriurà articles sobre gossos lladradors, guilles remaleïdes i gojaires que queden enrogallats de tant cantar. A més, s'encarregarà de la secció d'infants de l'agrupació i coordinarà visites col·lectives i excursions.

La seva tia Francesca, després d'uns mesos de patiment, mor als quaranta-cinc anys, el 16 de juny de 1923. El llibre familiar diu: «*Després d'una vida exemplar, sacrificant-se, fent de mare als seus nebots Josep i Emili i a tots quants necessitaven del seu carinyo i de la seva protecció, un remaleït càncer al pit l'ha portada a la tomba*».⁵⁶

53 *Butlletí de l'Agrupació Excursionista Júpter*, octubre de 1922, p. 3.

54 Era un gos de la família.

55 *Butlletí de l'Agrupació Excursionista Júpter*, gener de 1923, p. 6-7.

56 FPM. Llibre familiar. Juny de 1923.

Mascort, que havia perdut la mare quan només tenia cinc anys, perd la tia poc abans de fer-ne vint-i-cinc. En certa manera, torna a quedar-se orfe. Malgrat la llunyania imposada per la feina a Barcelona, la tia Francesca tenia molt de pes a la seva vida i deixa un buit impossible d'omplir. El periòdic *Catalunya*, editat per l'Escola del Poble Nou, dedica el 3 de juliol una llarga notícia a l'enterrament de Francesca. «*Fou una manifestació de les grans simpaties de què era mereixedora una senyora tan bona i de tants bons sentiments*», destaca un dels alumnes de Mascort, Francesc Vilà, que assisteix al sepeli juntament amb dos companys i Enric Gibert.⁵⁷ «*Acompanyaren a la família Mascort unes 80 o 90 persones, ço que demostra la gran estima que a dita família professen els seus veïns*», informa Vilà.

Viure a Barcelona, passar-hi la major part dels dies, no impedeix que continuï festejant amb Maria Clota, tot i que quasi no en queden rastres escrits. Es conserven, això sí, dues postals enviades per ell amb imatges de la ciutat comtal i textos molt breus. La del 24 de juny de 1923 diu: «*Molts carinyosos records del teu*». A la del 29 de setembre del mateix any, més enigmàtica, s'hi pot llegir: «*On hi ha amor, hi ha dolor*».

Del curs 1923-24 tampoc no n'hi ha gaires referències. És molt possible que el cop d'estat del general Primo de Rivera, materialitzat entre el 13 i el 15 de setembre de 1923, hi tingui alguna relació. De seguida es fa palès que el dictador està decidit a reprimir qualsevol signe de catalanitat.

En acabar aquell curs, Josep Mascort ja ha decidit presentar-se a les oposicions per ser mestre nacional i abandonar l'Escola del Poble Nou.

El saló de festes de l'Agrupació Excursionista Júpter acull el 2 d'agost de 1924 un acte per acomiadar Mascort, que havia esdevingut vicepresident de l'entitat. Hi assisteixen «*uns 60 consocis i representacions de l'Ateneu Democràtic Regionalista i de les seves Escoles*», informarà posteriorment el butlletí de l'entitat.⁵⁸ En nom de la comissió organitzadora, Josep

57 *Catalunya. Portaveu de l'Escola del Poble Nou del Ateneu Democràtic Regionalista*, juliol de 1923, p. 3.

58 *Butlletí de l'Agrupació Excursionista Júpter*, novembre de 1924, p. 1-7.

BUTLLETÍ DE LA
A. E. JÚPITER

Passeig Triomf, 50 - Barcelona - P. N.

LUNCH DE COMIAT
AL NOSTRE EX-VICE PRESIDENT
SENYOR JOSEP MASCORT

El passat dia 2 d'Agost a la vetlla, tingué lloc en el nostre saló de festes l'acte d'acomiar al nostre volgut company senyor Josep Mascort, el qual l'endemà mateix havia d'absentar-se de la nostra Ciutat per a fixar la seva residència a Girona.

A l'acte assistiren uns 60 consocis i representacions de l'«Ateneu Democràtic Regionalista» i de les seves Escoles, de les quals era professor el senyor Mascort, rebent-se adhesions del Bibliotecari de l'Agrupació senyor Joan Gili, del Dr. Josep Riera Puntí i de l'intelligent poeta senyor Sebastià Sánchez-Juan.

A l'hora dels brindis hom cedí la paraula al senyor Josep Subirachs, el qual en nom de la Comissió Organitzadora, llegí el següent parlament:

Novembre de 1924

El Butlletí de l'Agrupació

Excursionista Júpiter

dedicà un extens article

a explicar l'homenatge

al seu vicepresident

Josep Mascort

en abandonar Barcelona

per anar a fer de professor

a Girona.

AHCB

Subirachs llegeix un parlament en què, entre altres lloances al mestre de la Creueta, diu: *«Corresponem a la vostra amistat, franca i sense èmfasi aparatosa; a la vostra cultura, nua de tota vanitat; a la flexibilitat — exempta de flaquesa— del vostre caràcter; a la repulsió que sentiü per tota estridència i acte desmesurat [...] L'actuació d'aquesta Agrupació Excursionista [...] procurarem continuar-la i ampliar-la seguint el viarany que veiem avui més clarament marcat després de la tasca per vós realitzada en el Consell de Govern, tasca que condueix al perfeccionament físic, a l'esclariment de l'intel·lecte, a la divulgació de les bel·leses naturals i artístiques de la nostra terra, a la conservació i propagació de les belles tradicions».*

Per la seva banda, el deixeble Francesc Vilà, en nom de la secció infantil, afirma: *«En perdre'l a vostè perdem el guia, l'amic i el conseller, i tots n'estem ben contristats. Tingui la seguretat que sempre recordarem les felices hores passades al seu costat i que en la seva marxa l'acompanya l'estimació més profunda dels seus petits excursionistes».* Just després, li fan a mans un llibre dedicat pels alumnes: *Les gràcies de l'Empordà*, de Pere Coromines, escrit amb la lletra dels joves i il·lustrat per ells mateixos. A més, el consoci Salvador Roca i Roca li dedica la poesia «Elogi de l'amistat». Vegem-ne un parell de fragments: *«L'absència irà tostemps de bracet amb l'amistat, com dos enamorats [...] Cada volta que obrirem un llibre pensarem en vós».*

Mascort, emocionat, agraeix l'homenatge tot i considerar-lo immerescut i acaba el seu sentit parlament amb aquestes paraules: *«Treieu-me els infants del cine i dels llocs corromputs i porteu-me'ls a la muntanya, que és allà on podran aprendre a ésser homes aptes per a la vida i per a la pàtria».*

Quan ja fa tres setmanes que ha tornat a Girona, el 25 d'agost, rep una carta de Manuel Tolosà, de Cassà de la Selva:

«Sento vivament no poguer assistir a l'acte de companyerisme que déu celebrar-se el prop·vinent diumenge; per aquest dia ting d'ésser ja a les deu del matí a Arbúcies, on hi estrenarem una obra meua, titul·lada Mari-Agna. T'adjunto un programa per a que ho veigis amb tots els detalls.

Divertiu-vos força i penseu que encara que no prengui part a l'acte mon esperit està i estarà sempre lligat vers al bon mestre i condeixebles, que tant ens avingüérem aquells jorns de benaurança i d'angoixa d'estudiants».

Passat un mes, els antics companys de l'Escola del Poblenou encara l'enyoren. Josep Bartolí escriu:

«Estem a punt de començar el curs però no el comencem amb tant de gust perquè el trobem a faltar molt. El mestre nou, que es diu Barbat, ja va bé i ens fem el càrrec que és vostè perquè es diu Josep».

Pocs dies després, en una de les seves habituals sortides per caçar a les Gavarres, Mascort pateix un desafortunat accident: ell mateix, sense saber ben bé com, es dispara un tret al peu. Entre renecs i malediccions, arriba com pot a la casa pairal, on avisen un metge perquè li netegi la ferida de cartutx al dit gros del peu esquerre.⁵⁹

La notícia no triga a estendre's com la pólvora. Enric Gibert, director de l'Escola del Poble Nou, li envia una carta sense data en què diu:

«Vatua l'u! Quina mala hora! De cor us dic que em sap greu la vostra desgràcia. Sortosament no tindrà males conseqüències i prego a Déu per a que torni ben aviat l'agilitat que tant enyoreu per anar per aquestes muntanyes a cacera i fer amb la lleugeresa al peu i delit al pit aquell pintoresc camí de la Creueta a Girona, passant pel punt dolç de casa de la vostra Maria.

A l'escola ni fa ni fu. Anem vegetant però sense aquell vostre entusiasme d'empordanès ventejat. El mestre Barbat és eixerit, però... en fi, haig de prendre paciència i consolar-me amb el vostre record. Els nois s'han contristat sobremanera, i no cal dir dels mestres».

El mateix Gibert li escriu el 28 d'octubre:

⁵⁹ Informació facilitada per Roser Mascort, que ho explicava entre rialles. Segons sembla, al cap de molts anys de l'incident de cacera, Josep Mascort acostumava a recordar-lo als àpats festius.

Circa 1924

Josep Mascort
amb la promesa,
Maria Clota,
i una amiga.

FPM

«Estimat amic:

Sou viu? Sou mort? Quelavera? Difunto? O gozais de buena salud com és la meua?

Estic ansiós de saber notícies vostres i l'estat de les vostres extremitats inferiors. No us he escrit abans perquè nosaltres també hem passat la nostra. Un germà de la Lluïsa (el petit) fa tres setmanes que és a Melilla i podeu pensar com estem. Suposo que quan arribi la present ja estareu completament curat del peu. Si aixís és, hip! hip! hip! Hurra!!!

He sentit rumors de gent del Júpiter que potser els sap greu que no els hagueu escrit cap lletra. Jo us ho dic perquè pot ser-vos útil. Un dels que me n'ha parlat ha estat en Mateu.

Afectuosos records a la vostra família i promesa i vos deixeu-vos donar una apretada de peu, que serà senyal que ja esteu bo».

El 30 d'octubre, Josep Bartolí li explica la marxa de l'Escola del Poble Nou. La seva germana, que signa M. Bartolí, hi afegeix aquestes línies:

«M'agradaria que en rebre aquesta carta tingués el dit del peu curat. I que les perdis i el conill no riguin tant com deia vostè».

El mateix 30 d'octubre rep aquesta carta signada per l'Agrupació Excursionista Júpiter:

«El mes passat teníem ja el Butlletí a punt de sortir i al portar-lo a la censura ens digueren que havia de posar el títol de l'Agrupació en espanyol. No cal dir que nosaltres abans de transigir optarem per suspendre'l. Aquest mes li hem tornat a portar posant A.E. JÚPITER i no han dit res. [...]

La secció d'Infants segueix endavant i porta una actuació bastant activa: ara per suplir la vacant de vostè hi vàrem posar en Mateu, el que s'ho ha pres amb forsa entusiasme».

La tardor de 1924 arriba amb una desgràcia majúscula, tot i que previsible: la mort de Josep Costal, el fill de quatre anys de Cassià Costal, a causa d'una malaltia congènita.

Molts dels antics alumnes se n'assabenten tard. És el cas de Salvador Vicens, que el 25 de gener de 1925 li escriu aquesta lletra a Mascort des de Badalona:

«No en sabia res, de la desgràcia del Sr. Costal. Pobre! Em faig càrrec del desconsol que tu em dius [...] aquest fill era l'única font d'il·lusió que devia mantindre».

Cada cop més conscient del que representa viure i perdre la vida, Mascort prepara amb ganes les oposicions a mestre nacional. Mentre espera les proves, que se celebraran al juny a Barcelona, el 7 de maig aconseguix una plaça de mestre interí a l'escola nacional mixta de Viladonja, un poble del municipi de les Llosses, al Ripollès, a mil metres d'altitud. El sou és de 2.000 pessetes a l'any.⁶⁰ A través d'un conegut troba, força a prop del col·legi, una granja on li ofereixen allotjament i menjar.

Pren possessió del càrrec el 18 de maig de 1925. En una postal datada justament aquell dia i adreçada al pare i el germà, diu:

«El mal temps m'ha assetjat a Ripoll. Temps sobrer he tingut doncs de visitar tota la vila i principalment el magnífic i grandios monestir, honra de Catalunya i bressol de l'antiga nació catalana».

Mascort encara no sap que només treballarà a Viladonja fins al 15 de juny, ni tampoc sospita que, en guanyar l'oposició, el traslladaran a més de mil quilòmetres de distància.

60 UdG. Fons de l'Escola Normal de Mestres de Girona. Full de serveis.

Desembre de 1925

El jove matrimoni
de Josep Mascort
i Maria Clota.

FPM

De Santiago de Ois a Vilanna. Del magisteri a la política

4

Mil cent vint-i-sis quilòmetres. Aquesta és la distància exacta que separa la Creueta de Santiago de Ois, parròquia del municipi de Coirós, a la província de la Corunya, on Josep Mascort és destinat després de guanyar les oposicions de mestre nacional. Santiago de Ois, i més concretament l'entitat de població de Casal, compta amb una escola des del 1918, quan es va instal·lar a la casa de Fortunato Golpe. En arribar-hi Mascort, l'Ajuntament de Coirós paga una renda anual de 100 pessetes pel lloguer de l'escola.

Després de ser nomenat el 6 de juny de 1925, pren possessió de la plaça el dia 23 del mateix mes. Cobrarà les mateixes 2.000 pessetes a l'any que hauria percebut a Viladonja si s'hi hagués pogut quedar. Tot i que no pot demostrar-ho, està convençut que l'han destinat a aquella llunyana població gallega per catalanista.⁶¹ En qualsevol cas, de seguida que li sigui possible demanarà el trasllat a Catalunya.

Per fer el trajecte amb tren, ell i altres companys destinats lluny de Girona es plantegen agafar un bitllet col·lectiu, però finalment ho deixen córrer. Dos dies després d'arribar a Galícia, el dimecres 24 de juny, Mascort envia aquesta carta a la Creueta, des de Casal:

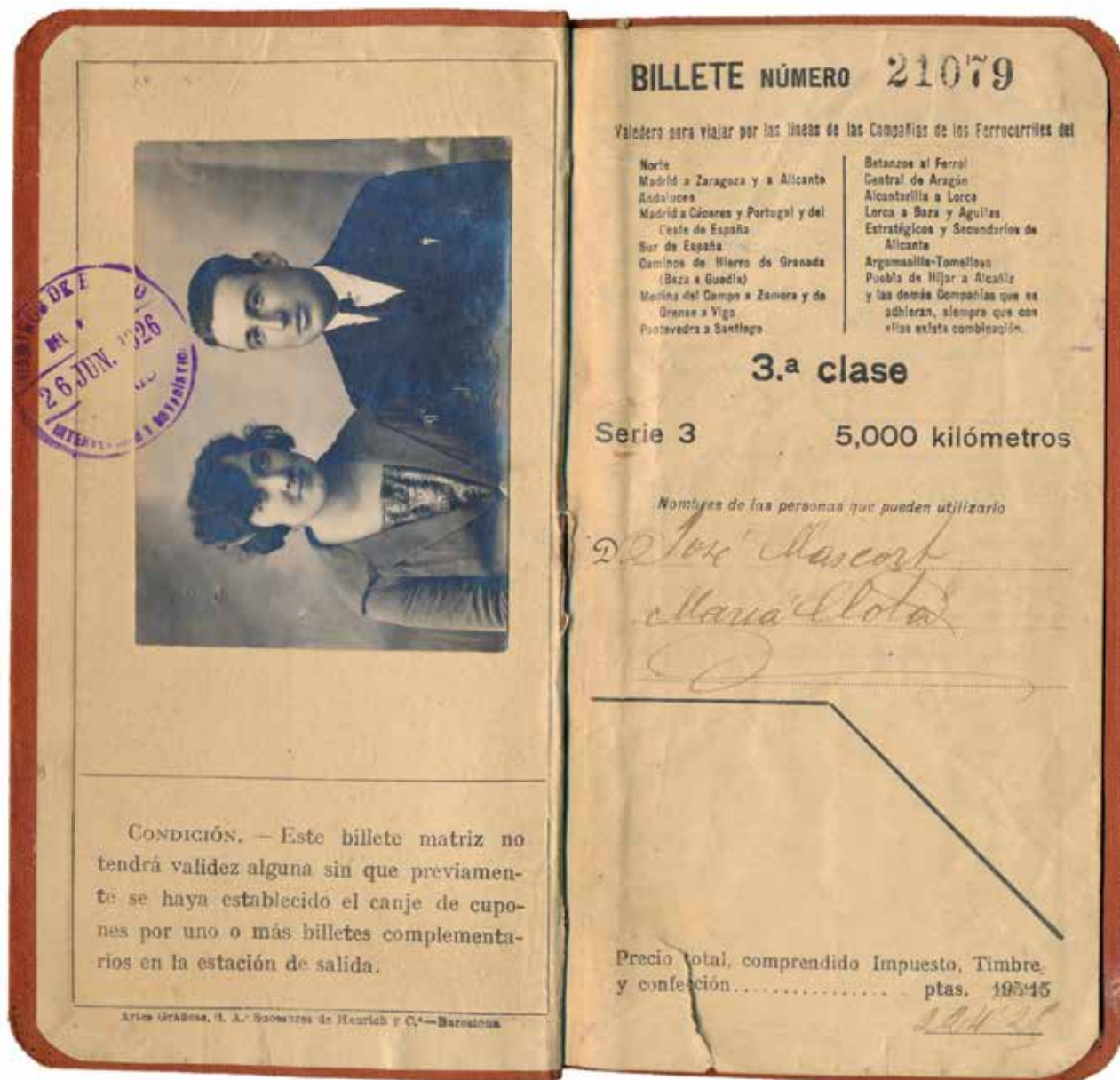
«El dilluns a la tarda vaig arribar al poble i al vespre vaig rebre la vostra carta. Suposo que vosaltres també haureu rebut la meva postal.

La gent d'aquí és molt senzilla i molt bona. És un país molt habitat i tot són poblets i veïnats. Com que la gent estava molt endarrerida, han fet escoles a tot arreu, i això dóna l'explicació del perquè hi havien tantes vacants. El meu poble, doncs, és un d'aquests.

En el mateix ajuntament i encara no un quart lluny hi ha el poble d'Ois, i el seu mestre és andalús. Amb ell i el capellà del poble, que és molt jove i molt simpàtic, ens solem trobar cada tarda. Aquí no hi fa gens de calor. Ja hi tinc fred.

Estic allotjat en una casa de pagès que va buscar-me el capellà. Lo que és amb el parlar, em diverteixo de debò.

61 La seva filla, Roser Mascort, recordava que ell mateix ho havia comentat en diverses ocasions.

26 de juny de 1926

El «quilomètric», el bitllet del ferrocarril de Josep Mascort i Maria Clota, pel seu viatge de noces.

FPM

Necessitava per prendre possessió el certificat de penals i dues partides de naixement, i com que no ho tenia el jefe de la secció administrativa de La Coruña tenia ganes de marejar-me. Jo vaig anar a trobar al governador,⁶² el qual va estar molt content, i li vaig explicar el que em passava. Va fer avisar al jefe de la secció i tot va anar bé. De totes maneres, hauré de presentar aquells documents.

M'hauríeu d'anar de seguida a cal Ferrer⁶³ perquè em facin dues partides de naixement. Una d'elles s'haurà de portar a can Saqués o a qualsevol altre notari perquè us la legalitzin per tres notaris, i després me les envieu totes dues de seguida, millor certificades.

[...]

Avui, diada de Sant Joan, al meu poble fan una festa, una Romeria, que en diuen ells. Ahir hi varen haver foguerons i es varen engegar coets. Ja vaig sentir tocar la gaita i avui veurem ballar els balls típics del país. La dansa més important (així com nosaltres tenim la sardana i els aragonesos la jota) és la munyeira. Ja veurem aquesta tarda quina classe de ball és aquest».

L'1 de juliol, rep aquesta lletra de Jaume Ministral⁶⁴ escrita en un full de *El Magisterio Gerundense*:

«Mi querido amigo: Por giro postal he remitido a Betanzos pesetas 138,40, importe de tus haberes, según nota de habilitación. Celebraré te pruebe tu nuevo destino».

Al cap de dues setmanes, el 12 de juliol, Mascort escriu de nou a casa, aquest cop des de Santiago de Ois, i en fa l'explicació pertinent:

«Des d'ara, tota vegada que ja començo a ésser co-neixedor de tot això, ja diré a tothom que m'escrigui

62 El banquer i polític tradicionalista olotí Pere Llosas i Badia era el governador civil de la Corunya i anteriorment havia presidit la Diputació de Girona.

63 Una casa de Palol d'Onyar en què gestionaven afers administratius.

64 El mestre Jaume Ministral Castañer era el pare de Jaume Ministral Masià, que seria un reconegut pedagog i escriptor: .

que no anomeni pas el Casal per res, puix que el veritable nom de la parròquia és el que encapçala aquesta carta, ço és Santiago de Ois. El que succeeix és que la parròquia està formada per tres o quatre veïnats (que aquí en diuen lugares) i el Casal, on està l'escola, és un dels tals veïnats. És més, el Casal és el nom d'una casa sola. Una casa de les més antigues i més bones, el propietari de la qual⁶⁵ va cedir una part de l'edifici per a escola, i d'aquí ve que en diguin l'Escola del Casal.

Però com que el Casal no és cap poble, ni tan solament cap lugar, els de Correus, exceptuant els de la administració de Betanzos, no saben això del Casal on s'escau. I si bé és cert que s'hi afegeix Coirós, o sigui el nom de l'ajuntament, resulta que per la província de Lugo hi ha Coiro, i fins em sembla que és també el nom d'alguna altra parròquia de la província de la Corunya, i per això la carta certificada se n'anà a fer una passejada cap a Lugo i no recordo quin altre lloc, segons es dedueix per les marques de les diferents centrals de Correus.

El certificat de penals, si bé és veritat que us vaig dir que el necessitava, no deia pas que me l'enviéssiu, perquè he hagut d'enviar a buscar-lo a la Direcció General de Penats i Rebels a Madrid.

Ara aquí estan segant el sègol».

No consta cap altra carta a la família fins al cap de dos mesos, el 12 de setembre, però del seu contingut es dedueix que fa poc els ha visitat a la Creueta:

«Estimats pare i germà. Sense altra novetat que l' aixafament propi d'un viatge tan llarg, estic de nou aposentat en aquestes terres llunyanes.

Cada dia se'm presenten ocasions per admirar les estranyes costums d'aquest país. El dijous al vespre vaig haver d'anar, vulgues o no, a sopar en una casa on hi havia molts veïns. Es tractava de celebrar l'acabament de les obres de paleta en una casa, com si diguéssim la coberta. Això de paleta és un dir; ells en diuen lo can-teiro, que vol dir picapedrer i crec que és ben encertat, puix que com que no gasten ciment la feina principal és trencar la pedra, cantellar-la i posar-la bé.

65 Es refereix al ja esmentat Fortunato Golpe.

Queralbs, circa 1928

Vista del poble on Josep Mascort exercia de mestre
en una postal enviada a la seva família.

FPM

També vaig anar a un cap d'any⁶⁶ de l'amo del casal, o sigui allà on és l'escola. Els capellans varen també venir a dinar a la casa i es va fer un tiberi que ni en una festa major.»

Tot i que no es pot descartar que algunes cartes s'hagin perdut, Mascort en tramet a la Creueta a un ritme aproximat d'una al mes. En la següent, enviada el 10 d'octubre, hi detalla uns problemes digestius i hi anuncia de forma abrupta els seus plans per casar-se aviat amb Maria Clota, argumentats d'una manera que gairebé cent anys després no serà gaire ben vista:

«La nit del 4 al 5 vaig passar-la molt malament a causa d'un agudíssim dolor d'estómac. I l'endemà, dilluns, en lloc de fer classe vaig anar a Betanzos a consultar un metge, però justament aquells dies s'estava celebrant un congrés antituberculós a la Toja; dels nou o deu metges que hi ha a Betanzos només vaig poder tenir una petita entrevista amb el germà de l'alcalde, metge que fa poc que ha acabat la carrera i que encara no està establert i si era a la vila era perquè algú s'havia de quedar. No em va receptar res. Només em va recomanar que em donés repòs a l'estómac: menjar poc i cosetes de fàcil digerir, com llet, ous, sopes, sèmola i peix blanc. A darrera de cada cosa que prengués, mitja culleradeta de magnèsia bisurada. Res de carn, ni beure vi.

Tot i observar aquest tractament, veig que no he guanyat gaire res i el dolor no se'n va. Aquesta nit passada també l'he passat molt malament, a veure com serà la que ve.

Demà, diumenge, quasi segur que tornaré a Betanzos a consultar a un metge molt bo que hi ha. Pel demés vaig seguint bé.

Aquest malestar pot venir-me de les medecines fortes, principalment del iode, que venia prenent per la congestió a la pleura, però també en bona part de la manera de guisar d'aquí. El cas és que aquests dies m'he acabat de decidir en la qüestió que feia temps venia plantejant-me. Això és, de casar-me per desembre. Què us sembla?

Tota vegada que, a part de la dispesa, m'haig de fer portar sempre alguna cosa especial de Betanzos, doncs amb pocs quartos més, sinó amb els mateixos, menjarí-em tots dos i ben bé al nostre gust.

Altrament, jo aniré millor cuidat, puix ara mateix, que se m'han foradat els pantalons del cul, jo mateix me'ls he hagut de pedaçar; del contrari, hauria de portar-los a una costurera, que diuen ells.

Per altra banda, si bé és veritat que tinc confiança en poder traslladar-me abans de l'any, potser dintre mig any, segons; de totes maneres, si em caso ara no tindrè altres despeses que les del casament, puix d'amoblar la casa no he de pensar-hi.

En aquest cas, el viatge de nuvis seria el de venir a Galícia, fent parada en un parell de capitals importants. Fer 4.000 quilòmetres ens costarà trenta-sis duros. Això ens bastarà per venir a Galícia tots dos, passant per Madrid i fent les ziga-zagues que convingui.

A causa de les compres que he hagut de fer de mitjons, camises, roba interior, calçat, paraigües i despeses pels concursos de traspàs i altres, no podré portar més que cap a un centenar de duros.

Per no haver d'anar llavors tan a correuita, potser seria millor casar-nos abans de Nadal, i llavors en lloc de començar les festes el 15, com em toca, les començaria el dia 8, diada de la Mare de Déu. El 10 o 11 ja seria aquí. Si per qüestió de despatxar algun document (com que no m'he casat no sé què es necessita) es precis preparar-se amb temps, llavors l'Emili,⁶⁷ que encara tindrà la memòria fresca d'haver passat per aquests treballs, m'ho podria començar de despatxar.

Demà escriuré a la Maria⁶⁸ el meu determini perquè en parli a casa seva. Amb ella ja n'haviem parlat i no havíem quedat en res, puix depenia de com seguís la meva congestió de la pleura.

Entre vosaltres, ells i jo acabarem de posar-nos d'acord per fixar poc més o menys el dia. Veïam què me'n comenteu, de tot això.

Ara mateix són les set del vespre i tinc la boca i la gargamella seca i l'estómac em fa força mal. El temps

67 Emili Mascort Ribot, el seu germà, que ja s'havia casat.

68 Gairebé totes les cartes enviades a Maria Clota s'han extraviat.

66 Es refereix a l'aniversari del senyor Golpe.

Puigmal, circa 1928

Josep Mascort i un company en una excursió de cacera pel Pirineu ripollès.

FPM

segueix bo, si bé als vespres comença a haver-hi boires que donen humitat.

Déu vulgui que en rebre aquestes ratlles us trobeu tots bé. Què fa en Quim Gasau?⁶⁹ L'Emili⁷⁰ creix gaire? Records a tothom».

Llegir Josep Mascort, imaginar-se'l mentre escriu aquestes línies a més de mil quilòmetres de casa seva, és una bona manera de coneixe'l millor. Escrivia quasi com parlava: amb franquesa i ordre, amb certa voluntat didàctica.

Triga una mica més d'un mes a enviar la següent carta a la família, datada el 12 de novembre:

«Malgrat el mal temps d'aquesta tardor, que m'havia ocasionat de bon principi molestos trastorns a l'estómac i al costat, ara sembla que ja m'hi vaig acostumant i estic força bé.

Avui he menjat llebre. La va agafar ahir mentre érem al bosc, a "os toxos", el gos de la casa on m'estic, que és molt caçador. Altres vegades ha agafat conills i fins dues perdius. És negre i més aviat gros que petit. Els "toxos" que us deia són gatoses, més tendres que les d'aquí, potser perquè les tallen més sovint. Ben trinxades amb una destrall serveixen per fer jaç a les bèsties. Després també les posen pels volts de les cases, on entre el bestiar i la gent queden ben aixafades, al mateix temps que fan coixí i així no hi ha tant fang al davant de les portes. Un cop són podrides serveixen per fems. Mireu si hi donen importància, a "os toxos", que fins en sembren grana.

Fa pocs dies que s'ha acabat de collir el blat de moro. Ha estat bona anyada, però tothom s'estranya de la diferència de caps amb les que vaig portar jo de la Creueta [que eren molt més grosses].

Aquí, abans, era on hi havia més castanyers de tota Espanya. Però tot d'un plegat, atacats per una malaltia que venia a ser com la fil·loxera de les vinyes, quasi van morir-se tots. És clar que comparat amb el nostre país encara en queden forces. Ara ja es van acabant

les castanyes, però ha durat qüestió d'uns quinze dies o tres setmanes que quasi no venia ningú a estudi, perquè tothom anava a collir castanyes. Tothom hi va allà on vol i els amos dels castanyers no diuen res a ningú (mentre no en cullin d'altres que les caigudes a terra). Amb els vents forts que ha fet aquests dies, cada matí n'hi havia unes volades que feia feredat. Els hi treuen la pela i les bullen en una ollassa. Se les solen menjar per esmorzar. Es pot dir que fa quinze dies que tot el poble esmorza castanyes.

He hagut de treure cèdula de vuitena classe. Per això no he tret llicència d'anar a cacera, perquè em costaria massa.

Si Déu vol, marxaré d'aquí per venir cap a Catalunya cap allà el 6 o el 8 de desembre. Em sembla que hi haurà temps suficient per casar-nos abans de Nadal».

Malgrat l'aparent desdeny amb què parla del pròxim casament, relegant-lo a més a les darreres línies de les cartes, malgrat el pragmatisme amb què exposa els motius per formalitzar la relació, Mascort està molt enamorat de la seva promesa. Ho certificarien, si apareguessin, els nombrosos missatges que li enviava en aquella època, sovint en forma de poesies que tractaven els afers del cor.⁷¹

Per desgràcia, a part d'un parell de fotografies en què apareixen, somrients, davant del castell de Palol d'Onyar, no s'ha conservat cap testimoni del casament, que va tenir lloc el diumenge 27 de desembre de 1925.

L'última carta que tramet a la Creueta abans d'aquesta data és del 3 de desembre. A banda de dir que fa una setmana que plou i que la majoria de les cases ja han sembrat, afegeix:

«De vi fa molt temps que no en bec ni penso beure'n per ara. De totes maneres, seria qüestió de tastar el xarel·lo que diuen que han fet tan llaminer. Si Déu ho vol, arribaré cap allà el dia 8».

69 Un veí de la Creueta.

70 El primer fill del seu germà Emili.

71 En donava fe la seva filla, Roser Mascort. Tot i que el seu pare era força reservat en aquestes qüestions, la mare li havia explicat més d'una vegada que en realitat era un romàntic.

Puigmal, circa 1928

Josep Mascort
i un company
al cim de la muntanya
més emblemàtica
del Ripollès.

FPM

No hi fa cap comentari del casament, tot i que de ben segur en altres cartes, especialment les adreçades a la seva futura muller, sí que en parla. Un dels detalls que cal concretar, per exemple, és on se celebrarà el banquet de noces. Finalment, decideixen fer-lo a Casa Marieta⁷² de Girona, un dels restaurants emblemàtics de la ciutat.

Tres dies després de casar-se, quan ja són a Barcelona, Mascort tramet a la Creueta una postal amb aquest text:

«Estimats pare i germà: Fins ara no hem tingut temps de fer-vos dues ratlles. Aquestes les fem asseguts al tren a punt de sortir cap a Montserrat. Fa uns dies molt bonics i nosaltres estem molt bé. Potser arribarem el divendres».

Tot indica que la parella de recent casats passa el cap d'any a la Creueta i dies després, en part com a viatge de noces, emprén el camí cap a Santiago de Ois.

Hi arribaran després de visitar Saragossa i Madrid, com es desprèn de la postal que envien el 5 de gener de 1926 des de la capital aragonesa:

«Fins al present el viatge ha transcorregut sense cap novetat i ens prova molt. A hores d'ara ja hem fet la visita a la Pilarica i a tot lo més interessant de Saragossa. Demà donarem un altre passeig per llocs interessants i a les quatre de la tarda sortirem en l'express cap a Madrid».

La següent carta conservada ja la trameten des de Santiago de Ois, el 19 de gener. Mascort hi facilita uns quants detalls sobre l'inici de la vida de casats:

«Els primers dies de la nostra arribada hem tingut una mica de feina en arreglar les coses i proveir del més necessari per poder fer la vida pel nostre compte. Primer ens trobàvem que ara ens faltava això, ara allò altre, però ara ja comença a anar tot bé. Per cuinar hem comprat un fogó de petroli que va molt bé. Funciona amb l'aire com-

primit que s'injecta amb una mena de bomba i és molt curiós i pràctic. En un no res està encès i es pot graduar la potència del foc a la mida que es desitja.

La Maria ha quedat admirada de la simpatia i bon tracte de la gent d'aquestes contrades. Tothom s'ofereix i busquen amb afany ocasions per a servir-nos.

L'oli, per a trobar-lo bo, l'hem de comprar amb llau-nes que venen directes de Sevilla. És una mica car, però almenys és bo. El que venen a granel té un regust que no es pot menjar.

Per ara, doncs, els començaments d'aquesta vida independent van molt bé i esperem que com més entrenats hi serem aniran millor encara».

Quasi dos mesos després, el 10 de març de 1926, envia a la Creueta una lletra on, a més de parlar de la vida a Galícia, es preocupa pel que passa a terres gironines, sense renunciar a un toc humorístic final:

«Fa uns quants dies que s'ha girat un temps lo més estrambòtic del món. De pluja, vent i fred, més en vulguéssim. I com que ja ens havíem acostumat una mica al bon temps i a sortir a fer la berenada la major part dels dies, ara resulta que ens ve més de nou que al mateix hivern.

[...]

Fa pocs dies, en una fira que se celebra en una par-ròquia veïna un cop cada mes, vàrem anar-hi a comprar formatges com tenim per costum. Però sense haver-hi pensat mai vàrem comprar-hi un xaiet d'allò més maco. En arribar a casa jo mateix el vaig matar i netejar. I sa-beu quant va costar? Doncs 23 rals. I com que un qui-lo de carn de vedella (això sí, de la millor) ja ens costa un duro, per tres rals més ja vàrem tenir quasi dos qui-los de xai (poca cosa en faltava) sense comptar la sang, fetge, cor i tots els altres menuts. I lo fi que era!

L'endemà mateix, que era diumenge, vàrem men-jar-nos les cuixes amb un centenar de cargols i dues o tres lliures de bolets (rossinyols). Us he de dir que quant a cargols i bolets no tenim pas ningú que ens faci la competència. Ningú n'ha tastat mai.

A la fira de què us he parlat, els ous anaven a cinc rals. De totes maneres, es tracta d'una fira que sempre va tot molt barat.

72 Roser Mascort sempre remarcava que ella i Joan Pastells havien fet el banquet de noces al mateix restaurant que van elegir Maria Clota i Josep Mascort.

Circa 1930

El jove matrimoni
de Josep Mascort
i Maria Clota

—amb la seva filla Roser
a la falda—,
l'avi Mascort,
i la cunyada Elionor Viñals
amb els seus fills
Emili i Joan.

FPM

El 2 de maig en Llosas va marxar de La Coruña per anar a fer-se càrrec del govern civil de Mallorca. Nosaltres vàrem anar a acomiadar-los en passar per Betanzos. A l'estació hi havia les principals persones de la ciutat. Aquell dia i altres hem parlat amb el tinent coronel de la zona, que ha estat molts anys a Girona i ho coneix tot. A inicis del mes vinent demanaré el quilomètric⁷³ per venir-vos a veure durant les vacances d'estiu.

Ara estic preparant als nois i noies de la Comunió. Com que no hi ha capellà propi, he de carregar amb aquestes feines. Però vaja, ho farem molt senzill. Suposo que hi haurà algun bordegàs que anirà a prendre a Nostramo ensenyant els calçotets. Com que és el costum! I encara és més costum ensenyar una altra cosa, per no dur molts ni tan sols calçotets.

La capçalera de la carta vaig fer-la sobre un tall de boix (no confondre amb boig)».

La següent missiva, datada el 6 d'abril, té un to més seriós. Hi parla d'un accident que ha patit el seu pare i de les dificultats per aconseguir el trasllat a Catalunya:

«En començar de llegir que el pare va caure del cim de l'afilador i que fou arrossegat, el cor em va fer un salt. Ocorre tan de pressa una desgràcia!

Però segons dieu no ha estat res, gràcies a Déu, i això m'omple d'alegria.

Per ara, a Madrid van amb molta calma en la qüestió dels traspassos mensuals. Encara s'han de fer els nomenaments definitius de les vacants anunciades a l'octubre. És molt aventurat de fer càlculs i suposicions de quan podré traslladar-me a una escola de Catalunya. Al pas que anem n'hi ha per dies. Si cap allà els volts de les vacances encara no he sortit nomenat provisionalment almenys, senyal que la cosa anirà llarga encara i vindrem a passar les vacances, si a Déu plau i tenim salut».

Un mes i mig després, el 21 de juny, fa referència a la mort del veí de la Creueta Quim Gasau i, tot seguit, s'esplaia amb un comentari meteorològic, escenes costumistes i una advertència al nebot:

⁷³ Un bitllet conjunt de tren, a nom d'ell i la dona, que els permet recórrer 5.000 quilòmetres per les línies fèrries espanyoles.

«Us queixeu de massa pluja. Així no us podreu riure de nosaltres, que també tot sovint ens en queixem en va. Des de fa tres o quatre dies, però, aquí fa un sol que estavella les pedres.

Ara que ha fet bo, l'escola m'ha quedat quasi deserta. Tothom va a cavar blat de moro, que tot just fa mig pamet. Hi ha un formigueig de gent al camp que fa feredat. Al migdia i al vespre tot són corrues de gent. Homes, dones, joves, mosses, criatures... Tots veñen co raño as cortar da sachar o mamzo. El raño és una mena de bigoti de tres pues. El que he escrit, doncs, diu: Tots venen amb el bigoti al muscle de cavar el blat de moro.

El dia de Sant Joan és la festa petita, però el xai que vàrem comprar el dia 8 d'aquest mes ja fa uns vuit dies que el vàrem matar i ahir ens vàrem acabar de crupir l'últim bocí, i ara no en tenim pas cap. Però vaja, ja tenim un parell de pollastres a punt que poden ben anar. No hi haurà pas xampany, perquè les poques marques que venen aquí són molt cares. Però hi ha alguna ampolla de sidra, que és tan bona com molts xampanyes.

Us envio una foto d'un servidor muntant l'euga de la casa, que faig servir per anar pels llocs.

Digueu-li a l'Emiliet que si quan toca la campana de sobre la taula d'escriure la trenca, quan vingui l'oncle li farà pam».

Finalment, el 2 d'agost, el Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts li concedeix el trasllat a Catalunya. El nou destí, Queralbs, al Ripollès, és molt més proper a casa seva, 125 quilòmetres per carretera. Mascort dedueix que s'hi haurà de quedar més temps que a Santiago de Ois, però està decidit a demanar, en un futur no gaire llunyà, un altre trasllat que l'acosti més a la Creueta.

L'1 de setembre pren possessió a Queralbs, on tindrà el mateix sou que a Galícia. Deu dies després d'arribar al Ripollès, el 10 de setembre, escriu aquesta postal a la família:

«Suposo que heu rebut la carta que us vaig enviar. Vaig descuidar-me de dir-vos que em porteu la màquina d'afaitar, el ferro d'afilar les fulles i el passador.

Fins avui que no m'he ficat a l'escola i encara m'han hagut d'esbotzar el pany. Per ara seguim bé en aquest recer de Queralbs i ens fa molt sol».

Vilanna, circa 1932

El mestre Josep Mascort amb els seus alumnes.

A la primera filera —la de baix—, la cinquena començant per la dreta, és la seva filla Roser Mascort.

A la tercera filera —la del mig—, el tercer i cinquè per l'esquerra, són els germans de Can Bernat.

A la quarta fila, el segon per l'esquerra és Joan Rosell, de Can Genis. Durant la Guerra Civil fou mobilitzat amb la Lleva del Biberó.

FPM

L'estada de Josep Mascort a Queralbs s'allargà quasi quatre anys, però es conserven molt poques cartes d'aquella època. Potser n'escriu menys perquè es veuen més sovint, com es dedueix de la part final d'aquest escrit del 13 de juny de 1927:

«Preguntes tu, Emili, com anem de teca? O bé o molt bé. El xai (que en maten en dos llocs cada dia) és tendre, barat i abundant. Els demás menjars, tots són una mica carots, i ara també són dos els llocs que maten gallina. I aviat començarem a treure alguna cosa del nostre hort. Hi vaig sembrar un sac de patates, i també hi tenia alls, cebes, pèsols, fesols, enciams, bledes, tomateres, cols, etc. Fins ara només comencem a treure alls i cebes, que són molt macos. Heu de fer-vos el càrrec que aquí tot va més endarrerit.

Per alguns pobles propers va pedregar-hi de mala manera, que no els hi ha deixat res. Nosaltres per ara ens n'hem escapat, només varen caure'n quatre grans que varen estripar les fulles de les plantes.

Ara som al temps dels camasecs. Després d'algun dia de pluja, tothom surt a buscar-ne i se'n troben un fotimer de coves. Després, quan són secs, se'ls venen a bon preu. Hi ha hagut anys que fins s'han venut a sis pessetes la lliura. També és país de moltes maduixes, però tot just ara comencen de verolar.

El dia de cinquesma va pujar molt personal a Núria. S'hi varen quedar més de cinc-centes persones a dormir.

Si no voleu esperar de venir-nos a veure fins a Sant Jaume, per Sant Joan tenim la festa petita i ens agrada molt que vingússiu. Per Girona ja deu començar de fer calor, però el que és nosaltres no en patim pas gaire. Encara tenim deu flassades al llit i tot just ara comencem de parlar si serà qüestió de treure'n una».

L'hivern de 1928-1929 Maria Clota s'instal·la a Girona per tenir-hi la seva filla. Tant ella com Josep Mascort opinen que a Queralbs hi fa massa fred. El 5 de gener de 1929 la seva filla Roser neix a can Bagaria,⁷⁴ al barri de Montilivi. És la casa d'Enric Bagaria i Carme Clota, una de les quatre germanes de Maria Clota.

74 La casa, enderrocada el 2022, estava al darrere de l'actual quarter de la Guàrdia Civil.

«Poc després de néixer la Roser, mare i filla van tornar a Queralbs», explicava Joan Pastells. «En evocar aquella època a Queralbs, Mascort no es deixava mai dos detalls: passejaven sovint fins a la font del Raig i ell anava a cacera amb el capellà», afegia Pastells.

Al cap de mig any, *Petraria* —una capçalera editada a Ribes de Freser— anuncia que Mascort ha aconseguit el trasllat: *«El nostre benvolgut subscriptor Josep Mascort, mestre d'aquest poble i quin pas per el mateix serà d'agradosa recordança, ha estat destinat, a petició pròpia, a Vilanant [sic]»*.⁷⁵ La data de cessament oficial és el 30 de setembre de 1930, i la de presa de possessió a l'escola mixta de Vilanna, l'1 d'octubre.

Petraria encara parlarà de Mascort dues vegades més. El 12 d'octubre diu: *«El volgut subscriptor Josep Mascort, ex-mestre de Queralps, ens anuncia que ha pres possessió d'igual càrrec a Vilanna (Girona)»*.⁷⁶ I el 9 de novembre el mateix periòdic explica: *«Hem tingut el gust de saludar a l'ex-mestre d'aquest poble Sr. Josep Mascort, el qual durant el temps que exercí el càrrec es conquistà l'apreci general»*.⁷⁷

L'arribada a Vilanna, un poble del municipi de Bescanó, al Gironès, representa una millora notable per a Mascort. D'entrada, la distància fins a la Creueta es redueix a només una dotzena de quilòmetres. Això facilita les visites al pare i al germà, i també fa que ja no els calgui cartejar-se. Són ben a prop, es poden veure sovint. Maria Clota també ho tindrà més fàcil per quedar amb les seves germanes i el germà.⁷⁸

La proximitat amb Girona permet que Mascort acudeixi sovint a les activitats organitzades per l'Ateneu, una entitat cultural promoguda per Cassià Costal, Josep Junquera, Joaquim Pla i Cargol i Carles Rahola. *«Conferències, cursos, presentacions de llibres, concerts, exposicions, omplen les programacions i garanteixen el contacte amb un públic cultivat o políticament compromès amb la democràcia a través de les*

75 *Petraria*, 14 de setembre de 1930, p. 6.

76 *Petraria*, 12 d'octubre de 1930, p. 6.

77 *Petraria*, 9 de novembre de 1930, p. 7.

78 A més de la Teresa i la Carme, ja esmentades, eren la Rosa i la Lola. El germà es deia Josep.

Sant Feliu de Pallerols, 5 de juny de 1932

Mestres gironins al Santuari de la Salut, durant la cloenda d'unes jornades organitzades pels mestres del districte d'Olot.

Entre els assistents s'hi reconeix a Pere Blasi —i la seva dona Dolors Pujol— i Josep Mascort.

FPM

arts plàstiques, de la literatura, de la història, de la música, del teatre i de la dansa»,⁷⁹ diu la historiadora Margarida Casacuberta en referir-se a aquesta època. El trasllat de Mascort a Vilanna també afavoreix les trobades amb antics amics i companys. És el cas de Miquel Santaló, professor seu a la Normal, qui l'abril de 1931, coincidint amb l'adveniment de la Segona República, serà elegit alcalde de Girona gràcies a la victòria de la Candidatura Republicana, liderada per ERC. Santaló, que arribarà a ser diputat a les Corts, ministre de Comunicacions del govern espanyol i conseller primer del govern de la Generalitat, serà de fet el principal responsable que Mascort ingressi com a militant a Esquerra Republicana el mateix 1931 i poc després en regeixi el secretariat de la federació gironina.

Al principi, el mestre de la Creueta treballa a l'escola unitària de nens de Vilanna. Dos anys després del trasllat, el 9 de novembre de 1932, aconsegueix un augment de sou substancial, ja que passa de les 2.000 a les 3.500 pessetes a l'any.⁸⁰ Aquesta millora gairebé coincideix en el temps amb la inauguració de la nova escola mixta de Vilanna, reclamada per Mascort i construïda en menys de mig any. Benet Valentí destaca: «Arran de la proclamació de l'Estatut de Catalunya, Vilanna va gaudir d'una nova escola. En fou mestre el recordat Josep Mascort, un digne representant de l'enyorada escola catalana».⁸¹

La fugaç proclamació de la República Catalana el 14 d'abril de 1931 coincideix amb l'abdicació del rei Alfons XIII. El 17 d'abril, Francesc Macià acorda amb el govern republicà provisional espanyol rebatejar la República Catalana com a Generalitat de Catalunya. Són dies històrics en què els esdeveniments es precipiten. Mascort, molt pendent de les notícies, es deixa seduir per l'ideari d'ERC, que es pot sintetitzar en tres conceptes: justícia social, democràcia i llibertats nacionals.

79 Margarida CASACUBERTA. *La renovació cultural a la Girona republicana. Segona República i Guerra Civil a Girona (1931-1939)*, p. 98.

80 UdG. Fons de l'Escola Normal de Mestres de Girona.

81 *L'amic. Butlletí editat pels exalumnes de les escoles de Bonmatí*. desembre de 1993, p. 22.

La seva activitat pública creix. A banda dels actes docents, gairebé sempre relacionats amb la llengua, comença a intervenir en activitats de caire polític, com ara l'assemblea en què s'acorda fundar el Centre Republicà Federal de Bescanó, esmentada a *L'Autonomista* el maig de 1931:

*«El passat dilluns, tingué lloc un acte d'afirmació republicana, essent cridat en assemblea (pel Comitè republicà), tot el poble. Presidí l'acte el nostre bon amic metge de la localitat En Gonçal Roch, el qual junt amb el culte mestre de Vilanna senyor Mascort, feren ús de la paraula exposant amb termes clars i vibrants d'entusiasme els temes: Catalunya, Democràcia i República, amb quines dissertacions foren objecte de xardoroses i repetides ovacions pel nombrós auditori. Feren remarcar els drets de tot ciutadà a manifestar-se políticament, refusant amb dignitat, tota mena d'imposicions sense torcer el seu ideal, acabant d'aquesta manera amb el mercantilisme de consciències ciutadanes. Feren veure la necessitat d'unir-se totes les forces republicanes del districte a fi de preparar-se per les futures lluites electorals. Per aquest fi, s'acordà fundar un Centre Republicà Federal integrat per elements de tot el districte. Dintre poc estaran confeccionats els estatuts i es podrà donar la data de l'inauguració oficial. Comença a ésser nombrós el nombre d'afiliats inscrits, ço que fa creure en un èxit pel Comitè organitzador.»*⁸²

La tasca política i pedagògica de Mascort també és posada en relleu al llibre que Salomó Marquès i José Moreno dediquen als mestres gironins exiliats el 1939: «Amb la República, mestres i professors de la Normal es mobilitzen per sensibilitzar els companys, estudiar i debatre les qüestions importants que a l'entorn de l'educació i l'escola proposa el govern català. Un d'aquests era la incorporació del català a l'escola. Recordem que en temps de la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) estava prohibit ensenyar el català a l'escola. L'estiu del 1931 Mascort, juntament amb mossèn Enric Jordà, professor de català a la Normal gironina, organitzaran una

82 *El Autonomista*. 29 de maig de 1931, p. 2.

Bescanó, 14 d'octubre de 1933

La propagandista d'Esquerra Republicana Àurea Seguí pronunciant la conferència «La dona i la política» al Centre Republicà Federal presentada per Gonçal Roch, amb una intervenció de cloenda de Josep Mascort, en el marc de la precampanya de les eleccions a Corts republicanes del 19 de novembre, en les quals les dones votaven per primera vegada.

ARB

*"Conversa" a Girona sobre el decret del bilingüisme promulgat a finals d'abril de 1931».*⁸³

Josep Mascort publica a *El Autonomista*, el juliol de 1931, l'article «Curset de català», en què es refereix a unes lliçons de gramàtica organitzades a Girona i, entre altres comentaris, diu: «*El nostre volgut president senyor Blasi,*⁸⁴ *en un brillant parlament, ensalsà l'esperit de classe i constatà els resultats magnífics i enco- ratjadors que s'havien obtingut.*»⁸⁵

El *Diario de Gerona* també es refereix a les converses:

*«Una lliçó, "L'accentuació en la llengua catalana", anà a càrrec d'en Josep Mascort, un bon representant de la nova generació de mestres gironins, esperança del demà, el qual, ultra demostrar un domini perfecte de la nostra llengua, presentà la qüestió d'una mane- ra tan original i suggestiva, que li valgué molts aplaudi- ments i felicitacions.»*⁸⁶

Una escola digna i en català és una de les prioritats de Mascort, que el novembre de 1931 ofereix un nou curset a Bescanó. *L'Autonomista* en diu això:

*«Tocat al seu termini el curset de Gramàtica Catala- na que, amb tant d'entusiasme com zel, ha vingut ex- plicant en el Centre Republicà Federal, el nostre bon amic i distingit correligionari En Josep Mascort, mestre de Vilanna. Una bona prova de l'afecte i estima en què se'l té, l'hi demostraren els seus deixebles, oferint-li un vi d'honor el dia que els acomiada.»*⁸⁷

La vida a Vilanna és agradable, però Mascort i la seva dona estan molt enfeïnats. Ell, amb les seves múl- tiples dedicacions; ella, amb les feines de la casa, que

inclouen tenir cura de les gallines i els conills. En aque- lla època, Joana Pou, neboda de Maria Clota,⁸⁸ fa de mainadera de Roser Mascort. Ho recorda Maria Dolors Riera: «*La meva mare vigilava la Roser mentre el se- nyor Mascort treballava. S'estalviava d'anar al col·legi, perquè ell li feia classes. Una de les anècdotes que sempre explicava era que, de tant en tant, ell mirava per la finestra del seu despatx i veia bolets al bosc, que era a tocar. Llavors li demanava a la mare i a la Roser, que era molt petita, que anessin a buscar-los. Sembla ser que tenia molt bona vista!*», exclama.

El 1932 és becat per la Generalitat per participar a l'Escola d'Estiu, del 27 de juliol al 29 d'agost, a la Uni- versitat Industrial de Barcelona.⁸⁹ Marquès i Moreno ho contextualitzen: «*Com altres mestres renovadors, la seva tasca educativa no quedarà tancada a les pa- rets de l'escola.*»⁹⁰ Els articles a la premsa, diuen, en són una prova: «*Els seus textos sempre tindran un to crític, insistint en la transformació i millora del magis- teri públic. En l'article "Cursets o cursassos"*⁹¹ *titllava de massa selectius els Cursets de selecció que es feien per als mestres.*»⁹²

Del 22 al 27 d'agost, Mascort presenta a l'Escola d'Estiu, juntament amb altres mestres, la ponència «Els problemes que planteja l'ensenyament del llenguatge a Catalunya». Aquestes són algunes de les conclusions de la ponència: «*L'ensenyament a l'escola primària, per tal de no pertorbar el desenrotllament de l'infant, ha d'ésser monolingüe i a base de la llengua materna [...]* *L'ensenyament del llenguatge serà enterament pràctic i girarà a l'entorn d'una penetració constant i renova- da del sentit dels mots i les expressions i d'una pràcti- ca viva en la construcció de la frase per tal d'assolir la*

83 Salomó MARQUÈS; José MORENO. *El magisteri gironí d'es- querra a l'exili de 1939*, p. 126.

84 Pere Blasi presidia l'Associació de Mestres Nacionals de la Província de Girona i esdevindria el novembre de 1932 dipu- tat d'ERC per Girona al Parlament de Catalunya.

85 *El Autonomista*. 27 de juliol de 1931, p. 1.

86 *Diario de Gerona*, 27 de juliol de 1931, p. 1

87 *El Autonomista*, 21 de novembre de 1931, p. 4.

88 Era filla de Lola Clota Prunell.

89 *La Humanitat*, 23 de juliol de 1932, p. 4.

90 Salomó MARQUÈS; José MORENO. *El magisteri gironí d'es- querra a l'exili de 1939*, p. 126.

91 Josep MASCORT. «Cursets o cursassos», *El Magisterio Ge- rundense*, 1 de desembre de 1932. Reproduït sencer a l'anto- logia de textos inclosa en aquest llibre.

92 Salomó MARQUÈS; José MORENO. *El magisteri gironí d'es- querra a l'exili de 1939*, p. 126.

Bescanó, 14 d'octubre de 1933

La conferència «La dona i la política», pronunciada per Àurea Seguí, va omplir de gom a gom el Centre Republicà Federal.

FPM

valor de les estructures verbals. Aquest ensenyament es produirà sempre a base de fets vius d'expressió que es copsaran en el llenguatge de cada dia o en el de les obres literàries de reconeguda autoritat que estiguin dins dels interessos dels infants [...] Fins als deu anys d'edat, la gramàtica no s'ensenyarà a l'infant d'una manera sistematitzada. Es procurarà, però, que conegui la terminologia més general de la gramàtica, per tal de poder-la aplicar a les coses del llenguatge».⁹³

Dies abans que Mascort defensés aquesta ponència, el 12 d'agost, els mestres de l'Escola d'Estiu de la Generalitat envien al cap del Govern, als ministres de Finances, Instrucció Pública i Treball i al director general de Primera Ensenyança un telegrama que diu: «Grupo maestros nacionales Escuela Verano Generalidad protestan actitud vandálica elementos reaccionarios y piden castigo ejemplar».⁹⁴ Es refereixen a la Sanjurjada, la rebel·lió del general José Sanjurjo contra la Segona República, que es va iniciar la matinada del 10 d'agost i en vint-i-quatre hores ja havia fracassat.

En paral·lel a la celebració de l'Escola d'Estiu, el 16 d'agost, Josep Mascort ofereix la conferència «La política en els pobles rurals» al Casal Català Martinenc.⁹⁵

Juntament amb Josep Illanes, Miquel Pascal, Ricard Rius, Antoni Rodeja, Celestí Roigé i Silvestre Santaló, el novembre de 1932 signa a la portada d'*El Autonomista* la peça titulada «Als mestres de les terres gironines»,⁹⁶ en què se'ls encoratja a votar i propagar la candidatura d'Esquerra Republicana de Catalunya. «Dintre pocs dies el poble català ha d'elegir el seu primer Parlament. Davant les llibertats reconquerides, el poble, ple d'il·lusions esperançadores, es prepara per estructurar la nova Catalunya. L'ensenyament, com tantes altres coses, ha de prendre noves orientacions», afirmen els set mestres.

Entre juny de 1932 i juliol de 1933, Mascort publica nombrosos articles i cròniques a *El Magisterio Gerundense*. A més, el desembre de 1932 escriu a *El Auto-*

nomista dos articles en què rebutja dos textos del mateix diari en què el seu amic Manuel Tolosà fa, sempre a parer de Mascort, «no massa benèvols insinuacions en referir-se als mestres de l'Estat, als mestres de la República».⁹⁷ Al segon article, el mestre creuetenc abandona la discussió amb aquests arguments: «No sento el fetitxisme dels noms [...] sóc molt escèptic de judicar de la bondat de les coses per llur etiqueta. Darrera dels noms i de les etiquetes de vegades només hi ha que buidor. Qualificar-se costa poc. Demostrar merèixer la qualificació ja és bon xic més difícil [...] La meua actuació pública i privada, les meues obres, el meu comportament, tant com a mestre com a ciutadà, són els que em defineixen i em qualifiquen. Per aquest comportament, per aquestes obres i per aquesta actuació, hom podrà judicar els meus graus de capacitat i dignitat professionals, de republicanisme, de liberalisme i de laïcisme».

En les intervencions públiques, Mascort acostuma a moure's entre la pedagogia i la difusió de les seves idees polítiques. Vegem, per exemple, aquesta ressenya d'Acció Ciutadana, l'octubre de 1932, sobre una conferència a Santa Eugènia:

«Dies passats, en el Centre d'Unió Republicana de Sta. Eugènia de Ter el nostre volgut company de Junta En Josep Mascort, culte mestre de Vilanna, donà una conferència sobre el tema: "La cultura, base de tota jerarquia social". Féu una dissertació assenyada sobre la influència en l'home de la cultura que, en el transcurs de la història, féu que el diferenciés dels demás ésser inferiors. Continuà, passant per una sèrie de gradacions, fins arribar als moments actuals en els quals, mitjançant l'educació de l'instint a les masses socials, és possible una cultura ferma, per a borrar l'estigma que damunt d'ells fins ara pesava i que feia que amb la força del diner es mantingués dins la humanitat el fatídic privilegi de castes. Acabà enaltint l'obra democràtica i humanitària de la República».⁹⁸

93 L'Opinió, 10 d'agost de 1932, p. 3.

94 L'Opinió, 12 d'agost de 1932, p. 11.

95 L'Opinió, 16 d'agost de 1932, p. 14.

96 El Autonomista, 15 de novembre de 1932, p. 1.

97 Josep MASCORT. «Els mestres de la República (I) i (II)». *El Autonomista*, 1 i 10 de desembre de 1932. Reproduïts sencers a l'antologia de textos inclosa en aquest llibre.

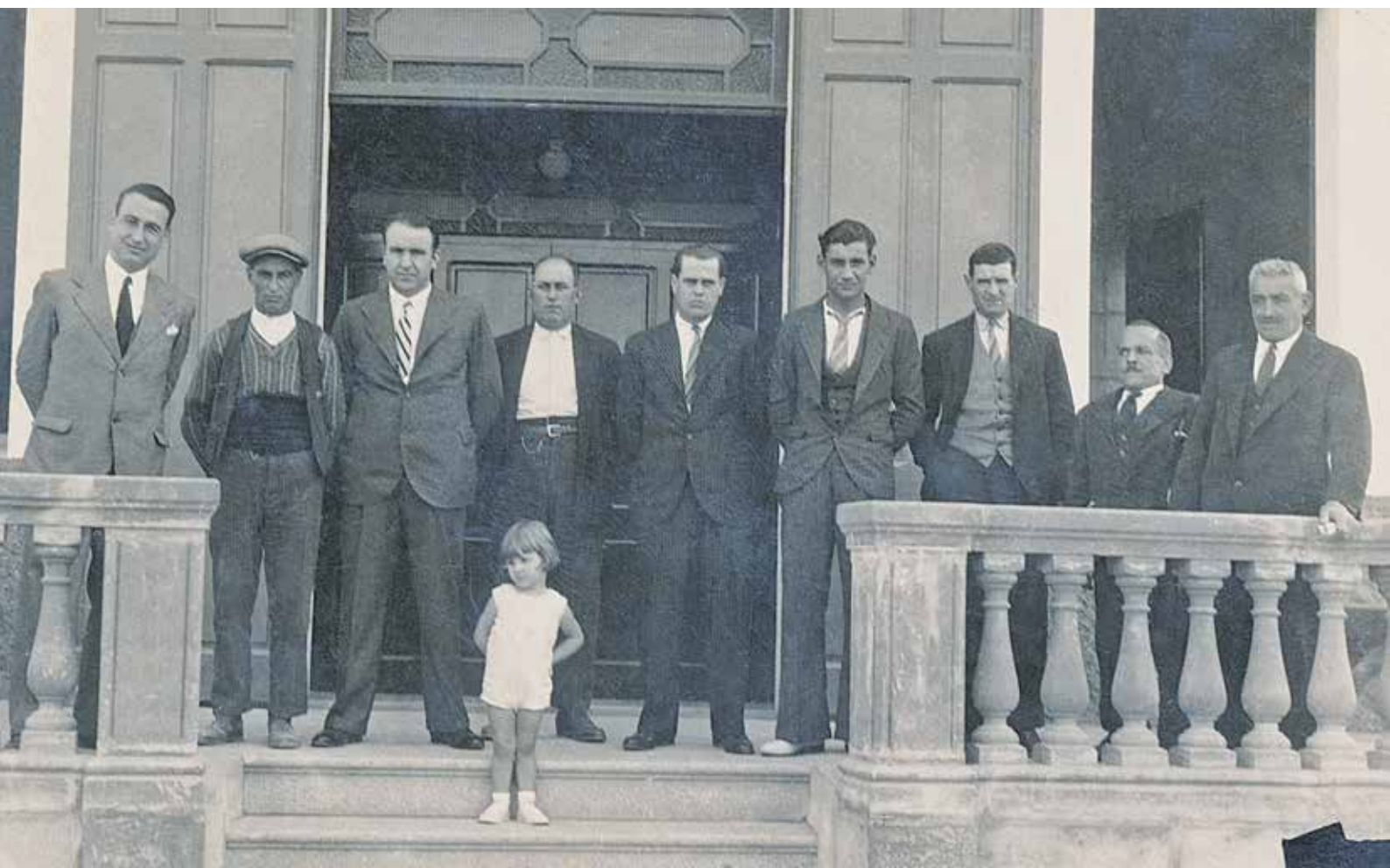
98 Acció Ciutadana, 14 d'octubre de 1932, p. 8.

Bescanó, 15 d'octubre de 1933

Josep Mascort i Gonçal Roch amb d'altres companys
davant el Centre Republicà Federal fundat per ells.

FPM

El 13 d'octubre, el centre de la Joventut Republicana de Salt acull una dissertació sota l'epígraf «El benestar social és un problema de cultura»:

«[...] l'il·lustrat professor de Vilanna, el nostre distingit amic Josep Mascort i Ribot [...] Posà de relleu, sobretot, la importància del magisteri primari en la tasca de renovació de les masses incultes que ens llegà la monarquia. La cultura i els conflictes socials van en proporció inversa: a major cultura, menys agitacions, i a menor cultura, més manifestacions de malestar. El conferenciant fou molt aplaudit per la nombrosa concurrència.»⁹⁹

De la creixent activitat política de Mascort també en dona fe *El Autonomista* quan informa d'una conferència de Miquel Santaló, el 15 d'octubre, a Bescanó:

«El Centre Republicà Federal de Bescanó estava el último sábado por la noche, abarrotado de ciudadanos. Dio allí, en aquel local, una notable conferencia el diputado a Cortes don Miguel Santaló. Abrió el acto, pronunciando elocuentes palabras, el distinguido médico y presidente del Centre don Gonzalo Roch, y lo cerró el señor Mascort, ilustrado maestro de Vilanna, el cual, después de felicitar al señor Santaló por su brillante peroración, salió al paso de los eternos enemigos de las libertades que propalan insidias contra los autores del proyecto de tributos municipales, que corrige las injusticias de los que habian regido hasta ahora confeccionados por los monárquicos-dictadores».¹⁰⁰

El mestre i estudiós local Lluís Solé, de Bescanó, ha recollit la petjada de Mascort al municipi a través del testimoni de Benet Valentí i Guitart, de Bonmatí:

«A tocar de les parets de can Pipeta el mestre Josep Mascort i Ribot fundà la primera escola pública de Vilanna, la del barri de baix, el 1933, arran de la proclamació de l'Estatut de Catalunya. A l'escola del barri de baix de Vilanna hi anava també la mainada de la colò-

nia Bonmatí. Uns anys més tard fundà també la segona escola de Vilanna, la del barri de dalt, habilitada a can Soler de Dalt. El mestre Mascort va tenir un arrelament molt profund al poble i hi exercí una influència social, cultural i econòmica molt positiva. Entre la gent més gran de Vilanna en queda encara el record del Sr. Josep ensenyant a ballar sardanes sota el pont del riu.»¹⁰¹

Cada cop més immers en l'engranatge polític gironí i català, el març de 1933 pateix una terrible desgràcia familiar. El seu germà Emili, de només trenta-dos anys, mor a conseqüència d'una malaltia fulminant. El cop és tan inesperat, tan colpidor, que Mascort triga setmanes a refer-se'n mínimament. Molt a pesar seu, la vida continua.

A més de les classes a l'escola de Vilanna, en fa per a col·legues mestres. «Al Grup Escolar de Girona el professor senyor Josep Mascort desenvoluparà la lliçó corresponent del Curset de Català per a Mestres, que dóna periòdicament al mateix Grup Escolar, per designació del Comitè de la Llengua»,¹⁰² anuncia *L'Opinió* del 9 d'abril de 1933.

Més tard també forma part de tribunals de la província de Girona per als cursos de selecció per a l'ingrés a l'anomenat Magisteri Nacional, en qualitat de mestre, com l'agost del 1933.¹⁰³

Aquell estiu, Josep Mascort ja ha acceptat la proposta de Miquel Santaló per formar part de la candidatura d'Esquerra Republicana a les Corts. Un any abans de la celebració dels segons comicis generals de la Segona República, *Acció Ciutadana* parla dels actes electorals que es duren a terme al novembre a les comarques gironines: «L'activitat propagandista del nostre partit ha estat formidable aquests dies. Arreu bull l'entusiasme precursor d'una gran victòria. Donem compte a continuació d'alguns dels principals actes que es celebraran aquesta setmana».¹⁰⁴ Mascort intervindrà en

101 Entrevista amb Lluís Solé i Perich, a Bescanó, el 25 de novembre de 2022.

102 *L'Opinió*, 9 d'abril de 1933, p. 16.

103 *La Vanguardia*, 24 d'agost de 1933, p. 6.

104 *Acció Ciutadana*, 18 de novembre de 1932, p. 10.

99 *El Poble de Salt*, 22 d'octubre de 1932, p. 4.

100 *El Autonomista*, 17 d'octubre de 1932, p. 2.

Girona, 15 d'octubre de 1933

Josep Mascort i Gonçal Roch al pas de la barca del riu Ter,
passant una estona de lleure amb Àurea Seguí,
l'endemà de la conferència de la propagandista d'Esquerra
a l'Ateneu Republicà Federal de Bescanó.

FPM

quatre d'aquests actes, els que es faran a Sant Jordi Desvalls, Caldes de Malavella, Tossa i Bordils. Els altres oradors seran Francesc Arnau i Cortina, Joan Ballesta, Joan Bancells, Joan Casanovas, Pere Cerezo, Laureà Dalmau, Gonçal Roch i Rossend Sumalla.

El 8 de novembre, deu dies abans de les eleccions generals, *Acció Ciutadana* publica un cartell electoral d'una pàgina sencera amb la candidatura d'Esquerra Republicana i la Unió Socialista de Catalunya. A més de Josep Mascort, hi figuren Melcior Marial, Josep Sàgrera, Miquel Santaló i Manuel Serra i Moret.

Aviat confirmaran que la «*gran victòria*» anunciada no és cap miratge.

EMPORDÀ FEDERAL

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ:
Figueras . . . 173 pessetes trimestres
Fora . . . 200 " "

ADMINISTRACIÓ: AVINGUDA WILSON, 2

NÚMERO SOLT: 15 CENTIMS
REINARSHIRT: 25 "

ANY XVII

FIGUERES, 18 DE NOVEMBRE DE 1933

SEGONA ÈPOCA. NÚM. 870

La nova victòria

Podem assegurar-ho per endavant. La victòria és nostra. Mai en cap període electoral, el triomf de la nostra candidatura es presentava amb la claredat dels moments presents. Els representants de la nostra comarca, les noves encoratjadores i entusiàstiques de tota la circumscripció, la corrua de gent que va a consultar les nostres llistes, a posar al nostre servei llur desinteressada col·laboració, la febre agudíssima que regna en els locals d'aquesta Federació ens porta a cridar a l'avançada: **La victòria és nostra.**

Ciudadans! Republicans! Donarem la llançada final a la reacció que es revetllava, als privilegis que ressorgien, al caciquisme que aguanta encara.

Serà Catalunya i amb Catalunya la circumscripció gironina i amb Girona aquest Empordà esquerrista, republicà i obert a la llibertat i al progrés, qui amb la gran victòria d'**Esquerra Republicana i Unió Socialista**, ajudaran a fer una Espanya políticament honrada, socialment justa, econòmicament pròspera i espiritualment gloriosa. **Fora tiranies! Abaix la reacció!!**

Candidatura de Coalició d'Esquerra Republicana

Miquel Santaló Parvorell

Esquerra Republicana

Josep Sagrera Corominas

Esquerra Republicana

Josep Mascort Ribot

Esquerra Republicana

Melcior Marial Mundet

Federal

Manuel Serra Moret

Unió Socialista

18 de novembre de 1933

Portada

d'Empordà Federal

amb la candidatura

de coalició

d'Esquerra Republicana

i Unió Socialista

per la circumscripció

de Girona

a les eleccions legislatives,

formada per:

Miquel Santaló,

Josep Sagrera,

Josep Mascort,

Melcior Marial

i Manuel Serra i Moret.

BCFC

El gironí més jove al Congrés dels Diputats

5

Durant la campanya de les eleccions generals del 19 de novembre de 1933, els candidats de la coalició d'ERC i la USC a Girona es mostren convençuts d'assolir la victòria. El més jove de tots, Josep Mascort, no n'és cap excepció. El setmanari *El Programa*, editat pel Comitè Comarcal Federalista del Baix Empordà, el presenta així just una setmana abans dels comicis:

*«Josep Mascort i Ribot és el representant de les noves promocions. Professor intel·ligent, actiu i progressiu, està palesant la seva capacitat en forma brillantíssima. Actualment regeix el Secretariat de la Federació de Comarcals de l'Esquerra a Girona. Ben jove, pot esperar-se d'ell una actuació eficaç i plena. En el complicat mecanisme de les obligacions parlamentàries, Mascort hi jugarà un rol d'ordre eficient i diàfan. Ha estat un encert de les nostres organitzacions la inclusió del professor Mascort i Ribot en la candidatura d'Esquerra. Podem esperar amb plena confiança un resultat perfectament satisfactori de la seva futura labor parlamentària.»*¹⁰⁵

Els cinc integrants de la candidatura republicanosocialista a Girona fan públic un manifest electoral en què, entre altres coses, afirmen:

«Els candidats que sotasignen, proclamats democràticament per la federació republicana de les comarques gironines, tots vells republicans, són una garantia per a sostenir i continuar l'obra de les Corts Constituents amb fermesa i lleialtat. Continuaran obeint l'imperatiu de fraternitat universal i atenent a raons d'ordre històric i geogràfic fins a estructurar la República federal; advocaran per una reducció d'impostos a base d'organitzar i estendre l'iniciat sobre la renda; vetllant per l'ordinació de les fonts de riquesa, per modificacions en la política militar i per un perfeccionament de la cultura i de la justícia. En quant a les qüestions socials repetim el mateix que dèiem en el mes de juny de 1931: "Admetrem tot allò que pugui contribuir a decidir-les sense violència. Convençuts que el ròssec de la Mo-

¹⁰⁵ *El Programa*, 12 de novembre de 1933, p. 1.

Esquerra Republicana de Catalunya

Candidatura Republicana Socialista a Girona

Es hora de lluita altre cop. Es hora de ratificar-se en l'afirmació categòrica del 14 d'abril del 1931, per dignitat i per patriotisme. Cap veu despitada, cap obra de difamació, cap oferta denigrant, pot desviar la conducta dels homes honrats.

Víctimes d'una maniobra innoble, les Corts Constituents han estat prematurament dissoltes. La seva obra fecunda és amenaçada per la reacció. Als clams històrics dels adversaris del règim, cal oposar l'abast de l'obra realitzada en dos anys pels republicans d'Esquerra i els socialistes: una Constitució fonament humana que ha mort l'imperi del caprici i de l'arbitrarietat dels representants del poder públic; un Estatut de Catalunya; una reforma agrària que ha redimit el proletariat del camp en molts indrets del país i ha allunyat l'angoixa de la massoveria amb l'anul·lació de possibles comiats; ha alliberat l'esperit del dogmatisme teològic afermant la llibertat de consciència amb la separació de l'església de l'Estat i decretant el laïcisme en l'ensenyament; ha multiplicat els centres culturals i ha possibilitat l'accés a les altes institucions a aquells que tinguin aptituds i intel·ligència; ha fet efectiva la jornada de vuit hores i ha atorgat unes vacances anyals a tots els treballadors; s'han assegurat uns recursos decorosos a les víctimes d'accidents de treball i s'han projectat noves millores de justícia, dissortadament truncades per la maniobra reaccionària.

Aquesta obra, exposada solament a grans trets, s'ha d'afermar i ha d'avançar. Això depèn del resultat de les vinentes eleccions. Es un compromís d'honor dels bons ciutadans. Solament homes d'esquerra poden evitar que la República esdevingui una mera forma externa.

Les dretes, els reaccionaris de tota mena, els rebels a tota disciplina popular, alcen bandera de negació. Volen anul·lar o desviar l'obra gloriosa de les Constituents, fruit de la voluntat de la sobirania nacional. Ho anuncien descaradament, a l'empar d'una extremada tolerància, disposant-se a revisar la Constitució, a suprimir l'Estatut de Catalunya, a fer inoperants les lleis laiques, a esborrar les reformes socials i a postergar les institucions de cultura. Heus ací el mot d'ordre dels inadaptats a un ambient de llibertat i de justícia. Seria ben diferent la seva actitud si la República, com diuen amb evident contradicció, no hagués fet obra positiva, no hagués respost als imperatius de la revolució.

Estem segurs que tots els homes liberals i republicans de les comarques gironines han copat a bastament tota la significació i transcendència de les pròximes eleccions generals i que ben pocs necessiten d'estímul per a complir amb el deure de ciutadania en defensa de la pròpia i aliena dignitat, dels interessos i llibertat de Catalunya i del crèdit de la República. Pertoca a les noves Corts recolzar les reformes establertes i resoldre noves qüestions d'ordre general humà, d'ordre polític espanyol i d'ordre estrictament català, legislant encara sobre els drets i deures dels ciutadans, els problemes de pau i guerra, el règim fiscal i aranzelari, la hisenda i l'autonomia d'altres pobles.

Els candidats que sotasignen, proclamats democràticament per la Federació republicana de les comarques gironines, tots vells republicans, són una garantia per a sostenir i continuar l'obra de les Corts Constituents amb fermesa i lleialtat. La continuaran obeint l'imperatiu de fraternitat universal i atenent a raons d'ordre històric i geogràfic fins a estructurar la República federal; advocaran per una reducció d'impostos a base d'organitzar i estendre l'iniciat sobre la renda; vetllant per l'ordinació de les fonts de riquesa, per modificacions en la política militar i per un perfeccionament de la cultura i de la justícia. En quant a les qüestions socials repetim el mateix que dèiem en el mes de juny de l'any 1931: "Admetrem tot allò que pugui contribuir a decidir-les sense violència. Convençuts que el ròssec de la Monarquia pel que té d'injust i anacrònic, distància inhumanament capitalistes i treballadors, acceptarem sense vacillar totes les reformes, àdhuc les més radicals, que tendeixin a la completa anul·lació de l'actual predomini dels privilegiats".

Heus ací, electors i electores de les comarques de Girona, els propòsits nostres.

La victòria és ben segura. Flamejants d'entusiasme, els ciutadans gironins, d'immaculada història, palesaran altra volta com saben redreçar-se virils, decidits i esforçats, quan l'hora transcendent fa retrúnyer pels espais els mots vibrants de Llibertat, República i Catalunya.

MIQUEL SANTALÓ
M. SERRA I MORET
JOSEP SAGRERA
MELCIOR MARIAL
JOSEP MASCORT

Girona, novembre del 1933.

Novembre de 1933

Manifest electoral,
publicat a *Acció Ciutadana*,
de la candidatura
de coalició
d'Esquerra Republicana
i Unió Socialista
per la circumscripció
de Girona
a les eleccions legislatives,
signat per Miquel Santaló,
Josep Sagrera,
Josep Mascort,
Melcior Marial
i Manuel Serra i Moret.
ACGAX

narquia pel que té d'injust i anacrònic, distància inhumanament capitalistes i treballadors, acceptarem sense vacil·lar totes les reformes, àdhuc les més radicals, que tendeixin a la completa anul·lació de l'actual predomini dels privilegiats".»¹⁰⁶

En plena campanya, *Empordà Federal* parla de Mascort en aquests termes:

«Mestre nacional de Vilanna, és jove i actiu. Pertany a la promoció de joves mestres que saben impregnar tots llurs actes professionals i cívics d'aquell amor al progrés i a la justícia que tant necessita la nostra República perquè els seus ciutadans sàpiguen ésser lliures i, en tot moment, dignes. Els qui el coneixem, i no som pocs a les comarques de Girona, sabem els bons desigs que l'animen, l'activitat que el mou i l'envejable cultura que l'adorna.»¹⁰⁷

Com els companys de candidatura, va amunt i avall per difondre els eixos del programa. El 12 de novembre, per exemple, participa en un acte de propaganda a Santa Cristina d'Aro,¹⁰⁸ el 16 en un míting al Teatre El Jardí de Figueres¹⁰⁹ i el 17, en un altre a la Bisbal d'Empordà. El més important, però, és el míting central de la campanya, del dia 16, al Teatre Municipal de Girona. Els oradors són Joan Ballesta, Maria Dolors Bargalló, Joan Casanovas, Pere Cerezo, Melcior Marial, Josep Sagrera, Miquel Santaló i Josep Mascort: «Jo, home nou en política, sols envejo sentir-me blasmat, criticat pels nostres adversaris com ho és el meu mestre Miquel Santaló, prova evident de que la meua tasca hauria respost al ideari que ens anima, i a la vegada, importantíssima i profitosa».¹¹⁰

La candidatura republicana no té en compte cap altra opció que no sigui l'èxit. «La victòria és ben se-

*gura», asseguren al manifest ja esmentat. «La victòria és nostra. Mai en cap període electoral, el triomf de la nostra candidatura es presentava amb la claredat dels moments presents»,¹¹¹ reiteren a *Empordà Federal*. I afegeixen: «Els representants de la nostra comarca, les noves encoratjadores i entusiàstiques de tota la circumscripció, la corrua de gent que va a consultar les nostres llistes, a posar al nostre servei llur desinteressada col·laboració, la febre agudíssima que regna en els locals d'aquesta Federació ens porta a cridar a l'avançada: la victòria és nostra».*

No s'equivoquen pas. El 19 de novembre de 1933, la candidatura d'ERC i USC s'imposa amb claredat a Girona. Els seus cinc candidats entren a les Corts. Els altres dos escons de la demarcació són per a Joan Estelrich i Carles Badia, de Lliga Catalana. «Els candidats d'ERC han aconseguit un magnífic triomf, igual a la ciutat que a la circumscripció. El quòrum ha estat sobrepassat sobradament»,¹¹² destaca *La Humanitat*.

Josep Mascort obté 62.495 vots. A Catalunya, Esquerra guanya en vots, però la Lliga en escons. La victòria a l'Estat és per als partits de dretes. S'inicia el Bienni Negre.¹¹³

Mascort és donat d'alta a les Corts el 8 de desembre. La seva alegria i la dels seus companys, lògica en aquelles circumstàncies, s'estronca dues setmanes després, el 25 de desembre, amb la inesperada mort de Francesc Macià, a causa d'una apendicitis. «*Quin Nadal més trist!*»,¹¹⁴ exclamaran milers de persones arreu del país. «*El president Macià és mort. Visca Catalunya!*», titula *La Humanitat* l'endemà. El rotatiu també publica la llista dels telegrams de condol rebuts,¹¹⁵ entre els que figura el de Mascort.

Dos dies abans d'acabar l'any es fa públic que el diputat de la Creueta formarà part de les comissions par-

¹⁰⁶ *Acció Ciutadana*, 15 de novembre de 1933, p. 6.

¹⁰⁷ *Empordà Federal*, 11 de novembre de 1933.

¹⁰⁸ *La Humanitat*, 12 de novembre de 1933, p. 7.

¹⁰⁹ *La Humanitat*, 16 de novembre de 1933, p. 4.

¹¹⁰ *Acció Ciutadana*, 17 de novembre de 1933, p. 3.

¹¹¹ *Empordà Federal*, 18 de novembre de 1933, p. 1.

¹¹² *La Humanitat*, 21 de novembre de 1933, p. 3.

¹¹³ També conegut com a Bienni Radical Cedista. La CEDA era un partit dretà filofeixista profundament anticatalanista.

¹¹⁴ Josep Maria POBLET. *Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya 1931-1936*, p. 160.

¹¹⁵ *La Humanitat*, 26 de desembre de 1933, p. 1.

Dones, escolteu

Us interessa el benestar a casa? Us interessa tenir a cobert les més apremiants necessitats de la vida.

VOTEU ELS PARTITS D'ESQUERRA. Són els únics que us proposen una legislació social beneficiosa per les classes treballadores.

LES DRETES NO TENEN TEMPS DE PENSAR AMB MILLORES SOCIALS

PERQUE TENEN L'ATENCIO ABSORBIDA PER LA DEFENSA DELS SEUS

INTERESSOS I DELS SEUS EGOISMES.

Sou mares? La República ha implantat el segur de maternitat. S'ha basquejat per la instrucció dels vostres fills. Ha fundat cantines escolars al costat de les Escoles. Ha

creat Guarderies, cases d'al·letament i assistència infantils. I EL QUE ES PROPOSA FER, NO ES RES AL COSTAT DEL MOLT QUE JA PORTA FET EN AQUEST ORDRE DE COSES.

SI HAN ACABAT SOTA LA REPUBLICA D'ESQUERRA TOTES LES AVENTURES AL MARROC, TOTES LES DISBAUXES MILITARS DE LA MONARQUIA, TOTS ELS NEGOCIS D'APROVISIONAMENT DE L'EXERCIT EN CAMPANYA.

GRACIES A L'OBRA DELS GOVERNS D'ESQUERRA ES VOSTRES FILLS JA NO HAN D'ANAR A FILES MES QUE UN ANY, QUAN ABANS US ELS ROBAREN TRES ANYS DE CASA VOSTRA.

DIUEN que la República ha perseguit la Religió.

Es mentida! És una invenció calumniosa! És un insult a la intel·ligència!

La supressió dels Jesuïtes i les restriccions a les Ordres religioses d'ensenyar, comerciar o fer indústria, no afecten per res a les consciències, ni són en detriment de la llibertat religiosa.

A VOTAR PER LA CANDIDATURA D'ESQUERRA FORMADA PER

MIQUEL SANTALÒ

M. SERRA I MORET

MELCIOR MARIAL

JOSEP MASCORT

J. SAGRERA COROMINAS

PEL PA DE CASA!

PER GRATITUD VERS LA REPUBLICA QUE US HA FET LLIURES!

Novembre de 1933

Full volant

de propaganda

adreçada al vot femení

de coalició

d'Esquerra Republicana

i Unió Socialista

per la circumscripció

de Girona

a les eleccions legislatives.

BCFC

lamentàries d'Instrucció Pública i d'Incompatibilitats.¹¹⁶ Atent als detalls, aconsegueix que el nom de Vilanna s'incorpori a l'estació de tren de Bonmatí. «A principis de la dècada del 1930, a instàncies de Josep Mascort, mestre de Vilanna i diputat a les Corts per ERC, el rètol de l'estació de Bonmatí va ser substituït pel d'Estació Vilanna-Bonmatí»,¹¹⁷ recordava el 2018 la revista *La Pilastra*, editada per l'Ajuntament de Bescanó.

Tot just començat el nou any, el 15 de gener de 1934, el Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts li atorga l'excedència forçosa com a mestre de Vilanna —per la seva condició de diputat—, amb dret a percebre les dues terceres parts del sou.¹¹⁸ Des del 8 de desembre de 1933 disposa d'un bitllet de tren de lliure circulació¹¹⁹ en primera classe. Li permetrà traslladar-se amb ferrocarril per tot l'Estat espanyol fins a la dissolució de les Corts.

«Normalment es quedava a Madrid dos o tres dies. Primer anaven a un hotel, però em sembla que havien llogat un pis. Quasi sempre viatjava amb en Miquel Santaló. A vegades, quan arribaven al vespre, feien ous ferrats. En aquella època no hi havia ni gas. Utilitzaven un paper ben recargolat cremat, com si fossin uns fogons», explicava Roser Mascort.

Cada cop que torna a la casa llogada a Vilanna, Josep Mascort hi fa tanta vida casolana com pot. Li resulta complicat, però. A banda de la feina a Madrid, participa en l'organització d'Esquerra Republicana, i també en congressos ordinaris i extraordinaris, locals i comarcals. En ser diputat a Corts, la seva presència no és testimonial, sinó ben activa.

Més enllà d'ERC, intervé en tota mena d'afers relacionats amb institucions gironines. A la ciutat de Girona, per exemple, juntament amb Melcior Marial i Carles Badia, fa gestions per evitar el trasllat del Batalló d'Infanteria de Muntanya núm. 2. Els seus esforços esdevenen fructífers: «Enterat el Ministre de la Guerra de l'acord de l'Ajuntament, anul·lava l'ordre de trasllat del

*Batalló, condicionant-ho a la ràpida sol·lució de l'inici de les obres del nou Quartel [...] El diumenge l'Alcalde rebé la visita del Diputat senyor Mascort per donar compte de la resolució del Ministre de la Guerra».*¹²⁰

De tant en tant publica articles a *L'Autonomista*, sovint relacionats amb la seva condició de mestre. Al títol «L'esdevenidor de l'escola nacional», hi lamenta la posició de molts mestres nacionals respecte a l'esperit que informava l'obra de les Corts Constituents de la República. «Ja poden començar d'alegrar-se els mestres que han combatut més o menys obertament la República i el seu esperit esquerrà. La perspectiva que ofereix l'esdevenidor de l'Escola Nacional amb el Govern de les dretes és ben falaguera»,¹²¹ conclou.

A la sessió de les Corts del 23 de gener, Mascort planteja una qüestió de màxima urgència sobre el tancament de certes escoles. Llegir-ne aquest fragment de la transcripció ajuda a fer-se una idea de la seva oratòria:

«Fueron creadas varias plazas de maestros para el extranjero y se proveyeron por oposición entre maestros nacionales en servicio activo. Cuando estos maestros nacionales aprobados fueron a ocupar sus nuevos destinos, los Consejos de Primera enseñanza, en las respectivas provincias, hicieron los nombramientos de maestros interinos correspondientes para que, en las escuelas que resultaban vacantes, la enseñanza no se interrumpiese. Sin embargo, ocurrió el caso peregrino de que cuando los maestros interinos llevaban unos meses desempeñando aquellas escuelas que habían dejado vacantes los maestros nombrados para las plazas del extranjero, la Administración debió advertir que por un mismo concepto se pagaban dos sueldos, y requirió a dichos maestros interinos para que reintegraran las cantidades percibidas. Como es natural, aquellas escuelas quedaron cerradas; pero lo que ya no es tan natural es que continúen cerradas a pesar del tiempo transcurrido.»¹²²

¹¹⁶ *El Dia*, 29 de desembre de 1933, p. 1.

¹¹⁷ *La Pilastra*, agost de 2018, p. 35.

¹¹⁸ UdG. Fons de l'Escola Normal de Mestres de Girona.

¹¹⁹ FPM. El bitllet, més aviat un carnet, inclou una foto de Mascort.

¹²⁰ *Acció Ciutadana*, 12 de gener de 1934, p. 13.

¹²¹ Josep MASCORT. *L'Autonomista*, 27 de gener de 1934, p. 2. L'article es reproduïx sencer a l'antologia de textos de Mascort inclosa en aquest llibre.

¹²² *L'Opinió*, 31 de gener de 1934, p. 5.

24 de novembre de 1933

Resultats electorals, publicats a *Acció Ciutadana*,

de la candidatura de coalició d'Esquerra Republicana i Unió Socialista
per la circumscripció de Girona a les eleccions legislatives.

Josep Mascort fou el cinquè candidat més votat, assolint un dels set escons en joc.

ACGAX

Resultats totals a Girona - circumscripció

Esquerra Republicana

	VOTS
Manuel Serra i Moret	63678
Josep Sagrera Corominas	63036
Miquel Santaló Parvorell	63145
Melcior Marial Mundet	63047
Josep Mascort Ribot	62495

Lliga Catalana

	VOTS
Joan Estelrich Artigues	42465
Carles Badia Malagrida	42420
Narcís de Carreras i Guiteras	40871
Pelai Negre i Pastell	40534
Ramon de Dalmases i Villavechia	39777

Dreta Agrària

Juli Fournier	10733
Josep M. Arauz	7836
Josep M. Fortuny	6800
René Llanas	6757
Pere M. de Artiñano	6065

B. O. C.

Jaume Miravittles	8165
Llibert Estarús	4773
Miquel Gayolà	4310
Josep Doménech	3802
Carme Martí	3796

Radicals

Josep M. Pou	3803
Pere Huguet	3696
Varis	1191

Número total d'electors **197.276**

" de vots emesos **120.893**

En blanc **475**

Nuls **67**

Queden proclamats per majories els senyors Josep Sagrera Corominas, Miquel Santaló Parvorell, Melcior Marial Mundet, Josep Mascort Ribot, d'Esquerra Republicana; el senyor Manuel Serra i Moret, per Unió Socialista de Catalunya; i per les minories els senyors de la Lliga Catalana que figuren en els dos primers llocs de la seva candidatura.

Intenta raonar al màxim tot el que diu, tot el que pregunta i proposa. Si en té oportunitat, també replica les crítiques rebudes. Com en aquest breu article, publicat l'1 de març a *El Magisterio Gerundense* amb el títol «Contestant un acord»:

«L'Associació de Mestres Nacionals de Puigcerdà, va remetre un telegrama al Sr. Santaló i un altre a mi, amb unes peticions justíssimes. Ja molt abans, nosaltres que no oblidem mai que primer que tot som mestres, havíem fet gestions prop de les autoritats del ram sobre el pagament d'adults, segregació places quart torn i creació places 4.000 pessetes; gestions que hem continuat en totes les ocasions oportunes. Ara bé. L'Associació de Puigcerdà va prendre uns acords que jo no he conegut fins després d'haver-los contestat aquells telegrams. I entre aquests acords hi ha el de censurar la nostra manca d'actuació. Amics de Puigcerdà: Que us creieu que Santaló i jo tenim la "Gaceta"¹²³ a la nostra disposició? Està bé, companys, que demaneu el nostre ajut, que no us ha de mancar mai; però tingueu en compte que les censures inmerescudes no encoratgen pas gens.»¹²⁴

Sempre que pot, procura millorar aspectes relacionats amb l'ensenyament. La seva tasca no passa desapercebuda. El març fins i tot rep l'agraïment d'uns cursetistes de magisteri eliminats: «Els cursetistes de Barcelona eliminats en el tercer exercici, manifestem la nostra entusiasta gratitud als diputats senyoreta Bohigas i senyors Guallar, Mascort, Bello, Blane, Comín i Artajo, els quals varen tenir l'amabilitat d'acompanyar la Comissió Central de Madrid en la visita que el passat dimecres varen fer al senyor director general, el qual accentua la benvolença envers les nostres peticions que ja havia mostrat en anterior visita al senyor Mascort»,¹²⁵ expliquen a les pàgines de *L'Opinió*.

La seva tasca es desplega en camps ben diversos. El 19 de març, a Besalú, participa en l'aniversari de la mort

dels Màrtirs de la Llibertat,¹²⁶ amb el president del Parlament, Joan Casanovas.¹²⁷ Pocs dies abans, s'afegeix a l'homenatge de desgreuge al president traspassat, amb motiu de l'atemptat vandàlic comès a la tomba de Macià.¹²⁸ El 31 de març ofereix a l'Ateneu Nacionalista d'Esquerra de Sant Martí, a Barcelona, la conferència «El problema de la despoblació del camp».¹²⁹

Coherent amb el seu ideari, a l'abril expressa a la Comissió d'Instrucció Pública la seva oposició a la compra del «Retablo del Mar», talla de fusta creada per l'escultor Sebastián Miranda. Mascort considera que no té sentit adquirir obres artístiques «mentre no puguin atendre's serveis tan essencials com les classes per a adults i les institucions per a mestres a l'estranger».¹³⁰ El diari *Foment* qualifica de «digna»¹³¹ aquesta posició, que mereix el seu «fervorós aplaudiment». També diu: «Uns mestres escèptics, decepcionats, vençuts per la misèria, no són pas els que la democràcia necessita per emprendre la marxa ascensional del progrés i la prosperitat de la República. És d'esperar, doncs, que l'encertada actitud del nostre volgut amic, sigui secundada pel ministre d'Instrucció Pública i el director general, portant a cap amb tota urgència els tràmits necessaris a l'objecte de què el ministre de Finances es decidirà a demanar, sense perdre temps, un crèdit extraordinari per saldar d'una vegada el deute pendent amb els mestres».

El 14 d'abril, tercer aniversari de la proclamació de la República, Mascort és homenatjat a Bescanó, amb un vermut d'honor.¹³²

La preocupació per les condicions laborals dels docents té el seu contrapunt en l'alegria de cada cop que s'inaugura un col·legi. És el cas, el mateix abril, de les

¹²³ Es refereix a la *Gaceta de Madrid*, publicació periòdica oficial editada fins al 1936 i transformada en *Gaceta de la República*.

¹²⁴ *El Magisterio Gerundense*, 1 de març de 1934, p. 3.

¹²⁵ *L'Opinió*, 3 de març de 1934, p. 3.

¹²⁶ Trenta-tres liberals afusellats a la Creu del Candell pels carlins el 1874.

¹²⁷ *Diari de Girona*, 20 de març de 1934, p. 3.

¹²⁸ *La Humanitat*, 21 de març de 1934, p. 6.

¹²⁹ *La Humanitat*, 29 de març de 1934, p. 3.

¹³⁰ *Foment*, 7 d'abril de 1934, p. 5.

¹³¹ *Foment*, 10 d'abril de 1934, p. 1.

¹³² *Acció Ciutadana*, 13 d'abril de 1934, p. 3.

Josep Mascort Ribot

Josep Mascort i Ribot és el representant de les noves promocions. Professor intel·ligent, actiu i progressiu, està palesant la seva capacitat en forma brillantíssima. Actualment regeix el Secretariat de la Federació de Comarcals de l'Esquerra a Girona.

Ben jove, pot esperar-se d'ell una actuació eficaç i plena. En el complicat mecanisme de les obligacions parlamentàries, Mascort hi jugarà un rol d'ordre eficient i diàfan.

Va ésser un encert de les nostres organitzacions la inclusió del professor Mascort i Ribot en la candidatura d'Esquerra. Podem esperar amb plena confiança un resultat perfectament satisfactori de la seva futura labor parlamentària.

9 de desembre de 1933

El setmanari *Acció Ciutadana*, celebrava l'elecció dels cinc candidats de la coalició d'Esquerra Republicana i Unió Socialista per la circumscripció de Girona a les eleccions legislatives, dedicant-los paraules d'elogi.

ACGAX

escoles de Pontós¹³³ i Sant Jordi Desvalls, on pronuncia aquestes paraules:

*«Més que com a polític, vinc com a mestre en aquests actes culturals. Aquest bell daler de les nostres comarques en tenir escoles, ens encoratja, perquè és el daler que inspira la República des dels primers moments. La República s'ha de guiar per la inspiració del poble i per això necessita un poble culte.»*¹³⁴

«Els seus discursos en els actes d'inauguració d'escoles sempre tindran la mateixa música de fons: la defensa de l'escola pública i la importància i necessitat de la cultura i l'educació per a la transformació i millora del país»,¹³⁵ afirmen Marquès i Moreno.

La intervenció de Mascort sobre l'adquisició per part de l'Estat del «Retablo del mar» es publica el 22 de maig a la portada de *L'Autonomista*. Dies abans, *La Humanitat* qualifica de «brillant» el discurs del diputat gironí.¹³⁶ Vegem-ne uns fragments:

«Mi voto particular contra el dictamen de la Comisión de Instrucción Pública [...] no es opuesto a la adquisición de esta maravillosa obra de arte, como no lo es tampoco a la de otras que merezcan el mismo honor, por ser de valor universalmente reconocido. Se trata, señores diputados, de una cuestión de prioridad. Entre

¹³³ *La Humanitat*, 12 d'abril de 1934, p. 2.

¹³⁴ «Noves Escoles a Sant Jordi Desvalls». *L'Autonomista*, 26 d'abril de 1934, p. 1.

¹³⁵ Salomó MARQUÈS; José MORENO. *El magisteri gironí d'esquerra a l'exili de 1939*, p. 131.

¹³⁶ *La Humanitat*, 12 de maig de 1934, p. 9.

*varias cosas, necesarias todas ellas, siempre hay alguna más necesaria que las otras, y eso ocurre en el Departamento de Instrucción Pública, y más concretamente en lo que se refiere a Primera Enseñanza, en donde existen una serie de cuestiones primordiales, pendientes de resolución desde hace mucho tiempo [...] El otro día en esta Cámara, con motivo de la interpelación sobre la ocupación de Ifni, al escuchar al entonces Presidente del Consejo de ministros, señor Lerroux, me parecían sarcásticas algunas de sus palabras [...] Cuando decía el señor Lerroux, por ejemplo, que los límites morales de una nación no se miden sólo por la Geografía y que los de España se miden por la grandeza de su genio [...] ¡Para llevar el espíritu y la lengua de nuestra patria a tierras extranjeras se dejan pueblos de España sin espíritu y sin lengua porque sus escuelas están cerradas!.*¹³⁷

Cada vegada més amarat dels principis que regeixen el pensament d'ERC, Mascort pren part en tots els actes que pot, com ara el miting d'afirmació esquerrista que se celebra el 24 de maig al Centre Republicà de Flaçà¹³⁸ o la commemoració a Ripoll, tres dies després, del 95è aniversari del setge, assalt i destrucció de la vila per les hosts carlines. A Ripoll hi coincideix amb el president de la Generalitat, Lluís Companys, que és rebut per «una gran multitud que li tributa una ovasió entusiasta. Es destacaven un gran nombre de banderes catalanes i de sindicats agrícoles».¹³⁹ Companys fa un breu discurs en què, entre altres reflexions, diu: «L'amic Santaló ens ha parlat de la vida trista de molts pobles de les comarques gironines. El Govern de Catalunya difondrà la cultura i la higiene dins de la nostra terra. No hi ha d'haver cap poble que no tingui carreteres, escoles, telèfon i mitjans de sanitat».

Uns dies després, el 8 de juny, Josep Mascort és nomenat secretari de la minoria d'Esquerra Catalana al Congrés.¹⁴⁰ Els diputats de la minoria es reuneixen

amb Lluís Companys l'11 de juny a Barcelona. La relació de Catalunya amb Espanya es complica. «Companys va compondre un govern de concentració esquerrana i catalanista que va donar nova força a l'autogovern de Catalunya i que, a més, es va veure reforçat amb els bons resultats de les eleccions municipals de gener de 1934»,¹⁴¹ subratlla l'historiador Manuel López Esteve. El contrast entre la realitat catalana i la situació política de la resta de l'Estat es fa més que evident: si a Catalunya hi ha un govern republicà catalanista que pretén aprofundir en l'autonomia i en un ampli programa de reforma, al govern de l'Estat són els lerrouxistes amb el suport de la CEDA els que tenen a les seves mans el futur de la República, resumeix López Esteve.

La reunió amb Companys té efectes immediats. A Barcelona, just abans que el Parlament de Catalunya aprovi i sancioni la Llei de Contractes de Conreu,¹⁴² el president declara: «Nosaltres no volem morir de fàstic ni de vergonya [...] La nova llei és igual, amb punts i comes, a la llei que s'havia presentat abans. I, si vosaltres l'aproveu, el Govern la farà complir passi el que passi i sigui com sigui».¹⁴³ A Madrid, els diputats de la minoria catalana abandonen l'hemicicle al crit de «Visca la República!». «Nosaltres no tornarem de la nostra actitud fins que no es doni satisfacció als desigs de Catalunya»,¹⁴⁴ afirma Miquel Santaló.

L'endemà, dimecres 13 de juny, a dos quarts de deu del matí, la majoria dels diputats catalans a les Corts, Mascort inclòs, pugen a l'express de Barcelona. «El retorn dels parlamentaris catalans»,¹⁴⁵ titula *El Dia*. «El poble els tributa una rebuda apoteòsica», destaca al subtítol. La companyia de ferrocarrils, aclareix el diari, havia posat a la seva disposició «un cotxe del comboi, al qual foren col·locades unes banderes catalanes». En deixar enrere Aragó, els diputats cursen aquest tele-

137 *Diario de las Sesiones de Cortes*, 11 de mayo de 1934, p. 2.790-2.791.

138 *La Humanitat*, 24 de maig de 1934, p. 2.

139 *La Humanitat*, 29 de maig de 1934, p. 1.

140 *La Humanitat*, 8 de juny de 1934, p. 7.

141 Manuel LÓPEZ ESTEVE. *Els Fets del 6 d'Octubre de 1934*.

142 Aquesta llei procurava corregir els abusos contractuals, especialment en relació amb la rabassa morta, i preconitzava l'accés dels pagesos a la propietat de la terra conreada.

143 *La Humanitat* 13 de juny 1934, p. 1.

144 *La Humanitat* 13 de juny 1934, p. 7.

145 *El Dia*, 14 de juny de 1934, p. 1.

14 de desembre de 1933

Passi de ferrocarril de Josep Mascort, diputat a les Corts republicanes.

FPM

grama: «En trepitjar la terra catalana salutem en vós la Patria recobrada i en peu per la defensa de la seva dignitat. Reiterem la nostra total adhesió al Govern de la Generalitat, que representa ahora el sentiment nacional del nostre poble i l'esperit renovador del 14 d'abril». L'arribada del tren a Girona, a tres quarts de vuit del vespre del 14 de juny, també és prou emotiva. «Girona tributa una gran rebuda als senyors Santaló i

Mascort»,¹⁴⁶ es pot llegir el 15 de juny a *La Humanitat*. En reproduïm un fragment de la crònica:

«Esperaven els expedicionaris representacions de gran nombre de Centres, i, entre aquests, acompanyats

146 *La Humanitat*, 15 de juny de 1934, p. 8.

de les respectives banderes, el Centre Unió Republicana, el Centre Republicà de Salt, els de Santa Eugènia i Sarrià. A més hi havia gran nombre de representacions d'altres entitats que no tenen caràcter polític. En el moment d'arribar el tren, el públic ha esclatat en una sorollosa i perllongada ovació i crits de Visca Catalunya, la República i les nostres llibertats. Aquesta ovació s'ha repetit en sortir de l'estació els senyors Mascort i Santaló [...] Es formà una manifestació presidida pel senyor Prunés, que es dirigí al Centre d'Unió Republicana. Una vegada allà, que es trobava també envaït de public, oferint un espectacle emocionant i sols comparable a la memorable data del 14 d'Abril, tingué lloc un acte públic, en el qual prengueren part els senyors Camps i Arboix, Mascort i Santaló. Tots els discursos tingueren un gran sentit republicà i patriòtic.»¹⁴⁷

La tensió política viscuda a Madrid no impedeix que, gairebé un mes després, Mascort s'entrevistí amb el ministre d'Instrucció Pública, Filiberto Villalobos. El principal tema que li planteja és «la necessitat de cercar una solució al problema creat als mestres interins que cessaran durant aquest mes en prendre possessió en propietat els cursillistes del 31, i que, després de venir treballant tot el curs en llurs escoles, es quedarien sense cobrar durant les vacances».¹⁴⁸ Segons *La Humanitat*, «la fórmula proposada pel senyor Mascort al ministre, i que té moltes probabilitats de prosperar, és que ateses les especialíssimes circumstàncies de l'assumpte es facin nomenaments d'interins dintre del període de vacances per a cobrir les vacants que deixin els cursillistes del 31, que les desempeñaven interinament».

Ja en ple agost, Josep Mascort té l'oportunitat de parlar amb Manuel Azaña, que havia sigut el primer president del Govern de la República (1931-1933) quan es va aprovar l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1932 i pocs anys després es convertiria en el segon i darrer president de la República Espanyola (1936-1939). Azaña visita Sant Hilari Sacalm el 19 d'agost de

1934, amb motiu de l'homenatge popular que li dedica la població natal de la dona de Mascort. En un moment de l'acte, l'escriptor i polític madrileny manifesta: «*La República, com jo havia dit quan, el mes de març del 1930, no pensava tenir part des del Govern, ha vingut a renovar l'organització estatal d'Espanya, refer Espanya sobre una comunitat de nacions, de pobles, de països amb personalitat pròpia i amb lligams seculars*».¹⁴⁹

L'acte, multitudinari, consisteix en un xampany d'honor a l'esplanada de la Font del Pico. El 24 d'agost, per il·lustrar la crònica de la visita, *L'Opinió* publica una fotografia en què Mascort apareix just darrere d'Azaña.¹⁵⁰

El diumenge següent, 26 d'agost, Mascort assisteix a la visita de Companys a Torroella de Montgrí,¹⁵¹ on a més d'inaugurar la Casa de la Vila descobreixen una placa que bateja el carrer Albert de Quintana, en memòria de l'advocat i polític republicà.

Un dels actes més transcendents de 1934, almenys pel que fa al seu valor simbòlic, és l'Assemblea de Zumàrraga, celebrada el 2 de setembre en aquesta població guipuscoana. És presidida pel diputat socialista Indalecio Prieto i aplega parlamentaris bascos i catalans, entre els quals s'hi troba Mascort. Al llarg de l'estiu, la revolta municipal basca en defensa del concert econòmic ha provocat fortes tensions i la dimissió o suspensió de molts ajuntaments, substituïts per comissions gestores designades pels governadors. Els diputats del PNV i setze parlamentaris catalans —la majoria d'Esquerra i cap de la Lliga— se solidaritzen amb els ajuntaments bascos i protesten per la repressió governamental.

L'Opinió valora així els resultats de l'assemblea:

«*La presència dels diputats catalans a Zumàrraga, acollida amb visques a la nostra terra, haurà enfortit més encara els lligams que uneixen Bascònia i Catalunya [...] Catalunya i Bascònia senten els mateixos ideals de llibertat i lluiten per idèntiques reivindicaci-*

149 *La Humanitat*, 22 d'agost de 1934, p. 8.

150 *L'Opinió*, 24 d'agost de 1934, p. 3.

151 *Diari de Girona*, 27 d'agost de 1934, p. 2.

147 *La Humanitat*, 15 de juny de 1934, p. 8.

148 *Acció Ciutadana*, 13 de juliol de 1934, p. 4.

Sant Jordi Desvalls, 24 d'abril de 1934

Inauguració de les escoles amb la participació, entre d'altres,
de Josep Junquera, Josep Barceló, Laureà Dalmau, Jaume Serra i Hünter,
Pere Blasi, Josep Puig Pujades i Josep Mascort.

FBM

ons. En estreta unió espiritual donaran compliment als acords de l'Assemblea de Zumàrraga per l'engrandiment d'Euzkadi, per la dignitat de Catalunya i per la salvació de la República.»¹⁵²

La Humanitat relata la jornada amb tot luxe de detalls. Vegem-ne alguns fragments:

«A l'estació de Zumàrraga, els diputats eren esperats [...] amb una banda de músics, trompeters i xistularis de Vergara i una secció d'espatadansaris de Zumàrraga. Una gernació immensa esperava als expedicionaris. En arribar el tren foren donades visques a Bascònia i a Catalunya. I les ovacions anaren succeint-se sense interrupció mentre del tren baixaven els diputats. La representació parlamentària catalana, integrada per elements de l'Esquerra, Unió Socialista i Federals, estava formada pels setze diputats següents: Santaló, Tomàs i Piera, Senyal, Bellí, Ferret, Calvet, Aragay, Comes, Barjau, Mangrané, Aiguader i Mestres. Els senyors Rubió, Trabal, Mascort i Marial arribaren aquest matí. Els diputats nacionalistes bascos hi eren tots, així com una important representació de municipis del país basc [...] Es formà una manifestació, i tots, a peu, parlamentaris i alcaldes, s'adreçaren a l'Ajuntament. A tots els carrers del trajecte foren aclamats i victorejats [...] El carrer estava pres militarment per nombroses forces de vigilància, guàrdia civil i assalt. Els guàrdies portaven pistoles metralladores a la cintura i fusells. Cap a mig carrer, on és instal·lat el Centre Obrer, la Comitiva es detingué uns moments. Des dels balcons d'aquell Centre, que eren atapeïts de públic, foren donats visques a Prieto, a l'Esquerra i a la llibertat de Bascònia. La força, formant un cordó, units entre ells els fusells dels guàrdies, tractava d'impedir que el públic avancés. Els diputats portaven a la mà, enlaire, llurs carnets, i en feien ostentació per a fer prevaler la seva condició de parlamentaris. Després, hi anaven els representants municipals, barrejats amb el públic, i formant una onada humana desbordà la força pública.»¹⁵³

L'endemà de l'Assemblea de Zumàrraga, els parlamentaris catalans són obsequiats amb una excursió per Guipúscoa i Biscaia que finalitza a Guernica amb una sèrie d'incidents que, el 5 de setembre, mereixen una extensa crònica de Lluís Aymamí a *La Humanitat*:

«En arribar els diputats catalans, saludats com a tots els pobles amb coets, músiques i grans ovacions i visques, entraren a l'edifici de la Sala de Junes [...] Tot-hom, sense un previ acord, es posà a cantar el *Guer-nikako Arbola*. Un reporter es disposava a fer una fotografia quan un capità de la guàrdia civil s'hi acostà violentament i li privà que fes funcionar la màquina. Alguns diputats protestaren i acte seguit, com si tot obeís a un pla estudiat, l'oficial es llançà sobre uns nens que, vestits a l'estil del país, ostentaven una bandera basca i la llançà a terra amb ràbia [...] El diputat basc Aguirre recollí la bandera i desafia al capità, mentre la força entrava a l'edifici [...] Els nens i les nenes del poble fugien esparverats, plorant, sense saber on anaven. La gent del poble, continguda per les altes reixes que circumdaven l'edifici, [...] començà a cridar, amb els punys amenaçadors [...] De sobte, tot un exèrcit de guàrdies d'assalt començà a carregar contra la multitud [...] La guàrdia civil col·laborà a la tasca dels d'assalt i envestí el poble amb els fusells agafats pel canó, a manera de porra [...] La visita es donà per acabada. Durà exactament set minuts [...] A la sortida de Guernica, la força d'assalt i els agents que tot el dia ens venien seguint a les ordres del conegut Aparicio¹⁵⁴ exigiren la presentació de documents a tots els ocupants dels autos que formaven la caravana. Un capità del cos d'assalt corria frenètic d'una banda a l'altra cridant contra els diputats. A l'últim fou permesa la marxa [...] No havíem caminat mig quilòmetre, en ple despoblat, quan una camioneta de guàrdies d'assalt travessada a la carretera ens impedí el pas. El senyor Aparicio i els seus acòlits tornaren a demanar la documentació de tots els ocupants dels autos. Els diputats protestaren. Un agent apuntà un a un, curosament, els noms i domicilis.»¹⁵⁵

152 *L'Opinió*, 4 de setembre de 1934, p. 1.

153 *La Humanitat*, 4 de setembre de 1934, p. 1.

154 Era un inspector de policia molt conegut a Barcelona.

155 *La Humanitat*, 5 de setembre de 1934, p. 7.

Ripoll, 27 de maig de 1934

Mítting d'Esquerra Republicana, al Teatre Comtal, en el marc dels actes de commemoració del 95è aniversari del setge de la vila per les tropes carlines.

D'esquerra a dreta, apareixen, entre altres: Hilari Salvadó, Josep Escofet, Joan Tauler, Pere Blasi, Maria Dolors Bargalló, Lluís Companys, Josep Fàbrega, Josep Irla, Xavier Casademunt, Francesc Riera i Josep Mascort.

ANC - FONS LLUÍS COMPANYS

L'experiència viscuda al País Basc colpeix Josep Mascort, que la setmana següent ofereix la xerrada «Impressions recents de Bascònia» a Girona¹⁵⁶ i Figueres.¹⁵⁷ «*La conferència resultà molt interessant i el conferenciant no oblidà cap dels detalls produïts entre la policia i el poble. Aquesta conferència fou escoltada amb viva curiositat pels assistents. El senyor Mascort fou ovacionat llargament i felicitat pels seus oients*», en destaca *L'Opinió*.

Una setmana després de l'Assemblea de Zumàrraga, el 9 de setembre, Mascort assisteix a la inauguració del Centre d'Esquerra Republicana a Campdevàrol.¹⁵⁸ Tot seguit pren part en un míting d'afirmació catalano-republicana que reuneix vuit-centes persones al Teatre Sempreviva. *L'Opinió* explica: «*Pronunciaren discursos el president del Parlament Català, Senyor Joan Casanovas; els diputats a les Corts de la República senyors Santaló i Mascort, i els diputats al Parlament Català senyors Casademunt, Dot i Fàbrega*».¹⁵⁹

Poc abans que acabi l'estiu, es desplaça a la Garrotxa per visitar la Fira de Mostres d'Olot. La premsa local se'n fa ressò: «*Durant aquests dies de Festa Major, [la fira] ha estat molt visitada i elogiada. Entre altres il·lustres visitants cal esmentar el senyor conseller de Cultura de la Generalitat, senyor Gassol, el qual anava acompanyat del Comissari de Girona, senyor Puig Pujades. També estigueren ací breus moments els senyors Santaló, Mascort, Fàbrega, Prunés, els quals acompanyats del diputat senyor Dot i altres persones de Concentració Republicana contemplaren el Ball Pla i després, al cafetí del Teatre, foren obsequiats amb unes pastes i una copa de xampany, per les nostres primeres autoritats municipals*».¹⁶⁰

Just encetada la tardor, el diumenge 23 de setembre, Mascort fa una conferència al Centre de Fraternitat Republicana de Llagostera. «*Fou molt aplaudit i*

felicitat»,¹⁶¹ assegura *La Humanitat* tres dies després. El tema de què parla Mascort a la xerrada, «Socialisme i nacionalisme», és força oportú des del punt de vista de l'actualitat.

Dues setmanes després esclata la revolta a Catalunya, Madrid i Astúries. Són els Fets d'Octubre. Lluís Companys proclama l'Estat Català dins la República Federal Espanyola, però les tropes del general Batet posen fi a la insurrecció. L'endemà, Companys és detingut juntament amb altres membres del govern i se suspèn l'Estatut d'Autonomia. La repressió és forta, els presos es compten per centenars.

«*Deu hores d'Estat Català*», titula *L'Opinió* el 9 d'octubre. I al subtítol afegeix: «*Després de proclamat disabte, a les 8 del vespre, l'Estat Català, dins de la República federal espanyola, les forces de l'exèrcit de la República no federal atacaren el Palau de la Generalitat i el seu Govern capitulà a un quart de set del matí del diumenge, després d'una lluita cruenta en la qual s'ha vessat molta sang*».¹⁶² El mateix rotatiu resumeix així la situació a Girona: «*Divendres es plantejà d'una manera absoluta la vaga general a Girona. A la tarda fou secundat l'atur a tots els pobles de la comarca [...] Durant tot el divendres estigueren reunits amb el comissari senyor Puig Pujades els diputats senyors Santaló i Mascort, els quals reberen durant tot el dia comissions dels pobles de les comarques gironines i de les entitats locals, que oferien llur col·laboració en defensa de la República catalana i de la seva autonomia [...] La tarda de divendres sortí una manifestació nombrosíssima que recorregué els carrers de la ciutat cantant "La Internacional"*».

Durant els disturbis a la Comissaria de la Generalitat a Girona, Mascort i Santaló eviten ser detinguts gràcies a «*una sortida secreta*», o almenys això explica *El Diluvio* del 10 d'octubre:

«*Después del tiroteo entre el ejército y los revoltosos, que se habían hecho fuertes en la Comisaria de la Generalidad y que costó la muerte al comandante de*

156 *L'Opinió*, 9 de setembre de 1934, p. 6.

157 *La Humanitat*, 19 de setembre de 1934, p. 2.

158 *La Humanitat*, 12 de setembre de 1934, p. 2.

159 *L'Opinió*, 11 de setembre de 1934, p. 7.

160 *Esquerra*, 15 de setembre de 1934, p. 6.

161 *La Humanitat*, 26 de setembre de 1934, p. 2.

162 *L'Opinió*, 9 d'octubre de 1934, p. 8.

Sant Hilari Sacalm, 19 d'agost de 1934

L'expresident del Govern republicà espanyol, Manuel Azaña, de visita privada amb la seva esposa Dolores Rivas Cherif a un balneari de la població, fou objecte d'un homenatge per part de correligionaris de les comarques gironines, encapçalats per l'alcalde de Sant Hilari, Narcís Corbera. o potser Emili Cases i Salas? Entre els assistents s'hi reconeixen, Marià Pujulà, Antoni Maria Sbert, Josep Mascort i Francesc Arnau i Cortina.

AHCB (L'OPINIÓ)

Estado Mayor don Rafael Domínguez Otero,¹⁶³ se calmaron los ánimos. Algunas horas después volvió a repetirse la agresión a la fuerza por los sediciosos. Las tropas contestaron haciendo fuego con las ametralladoras y seguidamente intimidaron a los sitiados para que se rindieran, sin conseguirlo. A medida que transcurría el tiempo crecía la desmoralización entre los revoltosos, pues los dirigentes del movimiento procuraban escapar, teniéndose noticias de que muchos lo habían hecho. Entre los fugados, utilizando salidas secretas que sólo ellos conocían, figuran los señores Mascort, Cerezo, Camps Arboix, Santaló y Oliva. Perdida la moral, los sitiados se rindieron, entregándose a la tropa. Entre los detenidos, cuyo número aproximado es de doscientos, figuran el comisario y los señores Mari-al, Dalmau y el abogado don Julio Franquesa, presidente de Acción Catalana, y el jefe de vigilancia, don Juan Serrano. El movimiento revolucionario puede considerarse dominado.»¹⁶⁴

A partir dels Fets d'Octubre, l'activitat de Mascort al Congrés augmenta. És un dels signants de la nota amb què un grup de diputats d'Esquerra, contra la posició majoritària del partit, es reintegra a les Corts. Segons ells, no havien de demorar més la seva entrada al saló de sessions «*si no volia deixar-se sense eficàcia l'únic moment capaç d'ésser aprofitat per a servir lleialment els interessos de Catalunya i de la República*».¹⁶⁵

L'*Autonomista* li demana a Mascort que expliqui la seva posició:

«Ahir a la tarda, pocs minuts abans de marxar l'expres de Barcelona, vàrem trobar, a l'andana, al diputat del Parlament espanyol, senyor Josep Mascort. Ha

passat les darreres setmanes a Madrid i ahir va roman-dre, unes hores, a Girona, per diversos motius. Com és natural, nosaltres, el vàrem interrogar sobre diversos extrems, procurant aprontar els brevíssims instants de què disposàvem. El senyor Mascort, en síntesi, ens va dir que l'havia sorprès la manera que per part de la premsa tractava de la incorporació de la minoria d'Esquerra catalana al Parlament de la República. S'ha vist clarament que es tracta de fer quedar malament als diputats que, sense altre interès que defensar els alts interessos de Catalunya i l'esperit i els postulats que sempre han informat la conducta dels homes esquerrans i catalanistes del nostre poble, fan el sacrifici d'arrostrar tota mena de contrarietats. No s'obliden als amics compromesos; ja ho digué Serra i Moret al Parlament. Cal, però, que tothom es dongui compte de la posició difícil de la minoria al saló de sessions. Jo crec —ha continuat dient el senyor Mascort— que si tothom llegeix la intervenció dels nostres amics segons el text taquigràfic del Diari de Sessions, sense oblidar l'ambient de la Cambra, convindrà que s'ha fet el que podia fer-se dignament. He de desmentir, també, que la minoria hagués acordat no entrar al saló amb motiu de la petició del suplicatori del senyor Ventosa i Roig. El divendres hi assistirem i seguirem assistint-hi, segurs de que no farem més que bé a Catalunya i als nostres amics empresonats. En els moments actuals, creiem que ningú té el dret d'abandonar els llocs de representació popular que el poble va conferir-nos d'una manera inequívoca.»¹⁶⁶

Nou dies després, el 29 de novembre, es publica aquest comunicat:

«Els diputats de la minoria parlamentària d'Esqueres de Catalunya senyors Ventosa Roig, Mestre Puig, Rubió Tuduri, Palet i Barba, Calvet, Serra Moret, Mascort, Barjau, Ferret, Senyal, Mangrané, Trabal i Sunyol, en aquests moments transcendents per a la vida del nostre país, en vista de certes notes publicades a la Premsa, fan constar que, mentre no puguin actuar normalment els organismes dirigents dels respectius par-

163 «El comandant i cap d'Estat Major, Rafael Domínguez Otero, mentre llegia el ban declarant l'estat de guerra a causa de la confusió produïda aquell dia a Girona, fou abatut per uns trets anònims disparats des d'una finestra baixa de la Comissaria». Noèlia ALINQUE; David MASGRAU. «Les eleccions de febrer de 1936 a la circumscriptió de Girona».

164 *El Diluvio*, 10 d'octubre de 1934, p. 9.

165 Josep Maria POBLET. *Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya 1931-1936*, p. 228.

166 *L'Autonomista*, 20 de novembre de 1934, p. 1.

AHORA

LA ANUNCIADA ASAMBLEA DE ZUMARRAGA QUEDO REDUCIDA A UNA REUNION DE PARLAMENTARIOS.—En virtud de las medidas del Gobierno, que prohibían a los representantes de los Municipios vascos asistir a la proyectada Asamblea de Zumárraga, ésta quedó reducida a una reunión de parlamentarios, en la que figuraron veintiséis representantes de Vizcaya, Guipúzcoa y Cataluña. La fuerza pública impidió el paso a la Casa Consistorial a quienes intentaban entrar en ella, autorizando sólo a los diputados. En la foto se ve al señor Prieto a su llegada al Ayuntamiento.

(Foto Corbis)

2 de setembre de 1934

El líder socialista basc
Indalecio Prieto
i el diputat republicà
gironí Melcior Marial,
al capdavant
dels parlamentaris
de les Corts republicanes
—entre els quals,
Josep Mascort—
que s'aplegaren
a Zumàrraga
en suport de l'autonomia
del País Basc,
en una reunió
boicotejada
pel govern espanyol.
BC

tits per raó de les circumstàncies excepcionals que vivim, no poden tenir altre guiatge que els propis acords, per tal com la dita minoria és l'únic òrgan representatiu que pot actuar amb llibertat i ple coneixement de causa».¹⁶⁷

En la mateixa columna on apareix el text signat per Mascort i els seus companys, *La Ciutat* comenta:

«Allà ells amb la seva responsabilitat, que haurà de pesar íntegra al seu damunt en el suprem judici de l'opinió pública de Catalunya. Ella formularà al seu dia l'última paraula [...] No entrarem avui en comentaris, penosos per a nosaltres, sobre determinis dels quals, evidentment, no poden tenir-ne responsabilitat aquells homes de la minoria parlamentària que, encara que incidentalment acompanyessin els oradors,¹⁶⁸ per la seva història republicana de sempre, i pel seu silenci d'avui, han de compartir actituds —que ens consta que no comparteixen tots— com la que ha merescut el blasme definitiu de l'opinió i l'amarga sorpresa de nuclis parlamentaris afins».

Malgrat les crítiques negatives, Mascort continua treballant amb la mateixa seriositat de sempre. El compromís amb la pàtria i el partit es manté intacte, com també la seva voluntat de fer les coses el millor possible. Però, si el Nadal de 1933 va ser trist per la mort de Francesc Macià, el de 1934 n'és perquè Lluís Companys i els seus consellers es troben entre reixes, com també més de tres mil presos polítics. No és estrany, per tant, que en iniciar-se el 1935 bona part de les actuacions de Mascort estiguin relacionades amb els reclusos i la necessitat d'ajudar-los. És el cas de Lluís Prunés, a qui visita el 14 de gener de 1935 a Tarragona. L'endemà ho explica *La Ciutat* en la seva secció de Comarques: «Ahir al matí, un bon nombre de republicans de Caldes de Malavella, junt amb el diputat a Corts per aquesta circumscripció, senyor Josep

Mascort, efectuaren una excursió a Tarragona per tal de visitar els ciutadans que es troben detinguts a causa dels esdeveniments revolucionaris del 6 d'octubre i, d'una manera especial, l'ex-comissari delegat d'Ordre Públic a Girona, senyor Lluís Prunés».¹⁶⁹

Unes setmanes després, Mascort, Marial i Serra i Moret aporten tres-centes pessetes a la subscripció «per a les famílies dels empresonats, amics nostres, sense distinció de partit polític ni social»,¹⁷⁰ informa *L'Autonomista*. Els organitzadors de la recaptació també diuen: «Demanem als caritatius i nobles donants no demorin llurs remeses, puix que les famílies dels empresonats, siguin per les causes que siguin, no els pot mancar el necessari per passar la vida el més decentment possible». Mascort i Marial, dos dels parlamentaris més sensibilitzats amb el patiment de presos i familiars, visiten el 2 de març, juntament amb Miquel Santaló, l'auditor que comptabilitza els detinguts que encara hi ha a Girona.¹⁷¹

Tot i que bona part dels seus ànims i energies provenen de l'afany de llibertat, Mascort no desatén altres afers que requereixen la seva intervenció. La segona setmana de març, per exemple, juntament amb Santaló, Marial i Serra i Moret, rep a Madrid l'alcalde de Girona, Francesc Tomàs, que vol «treballar per tal d'aconseguir la construcció d'edificis per a casernes, Escola Normal i institut»,¹⁷² diu *La Humanitat*. Els diputats es posen «incondicionalment al seu costat per a reiterar les gestions que ja tenien fetes per a portar-les a cap de l'any 1931».

La visita als presos continua sent prioritària, però. A finals de març, Mascort pot saludar Lluís Companys, empresonat a Madrid,¹⁷³ informa *La Humanitat*. El mateix rotatiu apunta que Mascort torna a veure Companys el 8 de maig de 1935.¹⁷⁴

169 *La Ciutat*, 15 de gener de 1935 p. 2.

170 *L'Autonomista*, 21 de febrer de 1935, p. 2.

171 *La Humanitat* 3 de març de 1935, p. 11.

172 *La Humanitat*, 14 de març de 1935, p. 6.

173 *La Humanitat*, 29 de març de 1935, p. 1.

174 *La Humanitat*, 8 de maig de 1935, p. 1.

167 *La Ciutat*, 29 de novembre de 1934, p. 1.

168 Es refereix a Joan Ventosa i Roig, Josep Antoni Trabal i Manuel Serra i Moret.

ESQUERRA

REDACCIÓ:
Màrtirs de Jaca, 9
SUBSCRIPCIÓ:
1'75 pts. trimestre
ANUNCIS: Preus con-
vencionals, segons ta-
many i número d'in-
sercions.

ANY III - NÚMERO 85

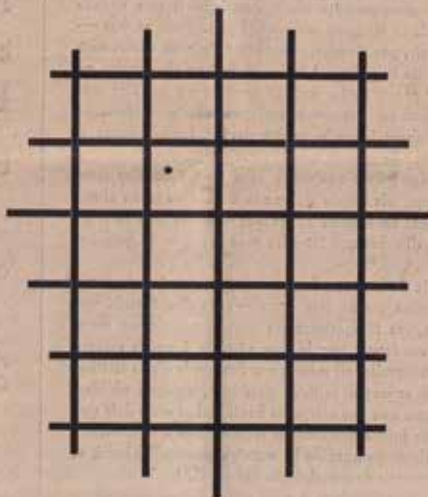
OLOT, 8 DE FEBRER DEL 1936

PREU 15 cèntims.

Recorda!!

Són 30.000! I són empresonats per tú!

Per haver sortit
en defensa dels
teus drets i de
la teva llibertat
amençada, so-
freixen avui
condemna...

...amb el
teu vot

pots obrir-los
les portes de
la presó!!...

Vota el Front d'Esquerres de Catalunya!

Martí Esteve i Guau

Miquel Santaló i Parvorell

Josep Puig Pujades

Josep Mascort i Ribot

Joan Casanelles i Ibars

8 de febrer de 1936

Portada d'*Esquerra*,
amb la llista
del Front d'Esquerres
per Girona
a les eleccions a Corts,
formada per:
Joan Casanelles,
Martí Esteve,
Josep Mascort.
Josep Puig Pujades
i Miquel Santaló.
L'apelació
als 30.000 empresonats
a tot l'Estat espanyol
per la repressió
dels Fets d'Octubre,
fou la constant
de la campanya electoral.
ACGAX

El Tribunal de Garanties Constitucionals de la República inicia el 27 de maig al Palau de Justícia de Madrid, el judici contra Companys i el seu govern, acusats d'un delictes de rebel·lió militar per haver proclamat l'Estat Català de la República Federal Espanyola. Dos dies després, al Congrés dels Diputats, Josep Mascort intervé en l'apartat de precís i preguntes per rebatre unes afirmacions de la diputada de la CEDA Francisca Bohigas sobre els salaris dels mestres. *La Humanitat* ho resumeix així:

*«S'ocupa de la situació dels mestres i es lamenta que a l'ensenyament no es presti per l'Estat la deguda atenció. Afegeix [...] que, contra d'aquesta atenció que mereix l'ensenyament, l'Estat dedica grans quantitats a serveis [...] de menys utilitat [...] Acaba demanant que han de dotar-se crèdits extraordinaris per a l'ensenyament primari, així com es voten per a altres necessitats [...] mentre s'oblida la soferta classe dels mestres, s'augmenta la força pública i s'aproven suplementes de crèdits per a atencions de molt més petita importància que l'ensenyament».*¹⁷⁵

L'endemà passat, mentre avança el judici a Companys, Mascort s'adreça al ministre de la Governació, Manuel Portela Valladares, per lamentar que molts centres polítics, agraris i obrers de Catalunya estiguin clausurats des de l'octubre. Segons ell, «aquesta perllongada clausura ocasiona la misèria de moltes famílies empleades en aquells centres, i també origina la inactivitat d'escoles, mutualitats, cooperatives, borses i altres entitats benèfic-cultural i econòmiques a les quals no es pot acusar de cap acció revolucionària».¹⁷⁶ En la mateixa intervenció, Mascort critica la censura de premsa i es queixa «que a Catalunya es treguin notícies i comentaris que apareixen amb tota llibertat als periòdics de Madrid».

El veredictes del Tribunal de Garanties Constitucionals es fa públic el 6 de juny. Companys i els consellers són condemnats a trenta anys de presó. Al cap

d'una setmana, Josep Mascort els visita a la Modelo de Madrid.¹⁷⁷

Lluís Companys, Joan Lluhí i Joan Comorera són conduïts el 23 de juny al penal de Puerto de Santa Maria. Ventura Gassol, Martí Barrera, Pere Mestres i Martí Esteve ho són al de Cartagena. Són dies tristos, plens de ràbia i frustració, però Mascort intenta no abatre's. El 27 de juny, intervé en el debat sobre el pressupost d'Instrucció Pública i Belles Arts. En analitzar les partides previstes, lamenta «que en unes es disbauxi els diners mentre que en altres casos escasseja».¹⁷⁸ *La Humanitat* resumeix així la intervenció del diputat creuetenc: «S'ocupa també detingudament de la situació tristíssima del Magisteri Nacional i diu que és lamentable que no s'hagin millorat els sous de les darreres escales. Els dedica elogis i els qualifica de benemèrits educadors de la infància i acaba expressant la seva disconformitat amb aquest pressupost».

Al ple del 10 de juliol, presenta una esmena al projecte de llei de reforma de la legislació de jurats mixtos. La seva proposta, que serà desestimada, es pot sintetitzar amb aquestes dues frases: «Entendemos que tratándose de los Jurados mixtos, de unos Tribunales de arbitraje y de conciliación, deben las partes litigantes ver en aquellos que los presidan algo más que a la representación única del Estado, del Ministro [...] Si no siempre, muchas veces sucede que los vocales obreros y patronos se pronuncien, como es natural, por las partes que representan, y entonces es el presidente el que decide».¹⁷⁹

Quinze dies després, la premsa gironina anuncia que Mascort no pot acudir a les sessions del Congrés per un problema de salut: «El nostre estimat amic i Diputat a Corts senyor Josep Mascort, que amb tanta fermesa ha vingut lluitant en contra la desnaturalització de la República, es troba malalt a Vilanna. Això l'ha impedit d'anar a Madrid aquesta setmana[...] Desitgem la cura ràpida del senyor Mascort i que l'esforc

¹⁷⁷ *La Humanitat*, 13 de juny de 1935, p. 5.

¹⁷⁸ *La Humanitat*, 28 de juny de 1935, p. 7.

¹⁷⁹ *Diario de las Sesiones de Cortes*, núm. 220, 10 de julio de 1935, p. 8989.

¹⁷⁵ *La Humanitat*, 30 de maig de 1935, p. 8.

¹⁷⁶ *La Humanitat*, 1 de juny de 1935, p. 8.

Miquel Santaló i Parvorell

El trabajo que desempeñaba se le iba agotando, así que buscó otros trabajos, otros industriales, más complejos, más profundos, aumentaron sus seres humanos, brotaron ideas de bono guerra de los esfuerzos, que hará posible que el trabajador del campo trabaje una mayor compensación en el ser trabajo, que se esfuerce más allá, que lo haga una mayor remuneración en sus jornales, que se supri-

de tots els republicans vagi adrebat a combatre l'ene-
mic comú».¹⁸⁰

Al cap d'un mes i mig, encara convalescent, publi-
ca a *L'Autonomista* la carta «A favor dels mestres cur-
setistes», escrita en castellà tot i que el diari hi posa
el títol en català. Mascort hi denuncia incongruènci-
es dels cursets per ingressar a magisteri i, entre altres
arguments, exposa: «En Gerona, por ejemplo, corres-
ponden menos plazas para Maestros que el número de
cursillistas del 33, inscritos en los actuales, que apro-
baron los dos primeros ejercicios, y que, como se re-
conoce en el preámbulo del Decreto-Convocatoria, fu-
eron eliminados en los últimos ejercicios más bien por
carencia de plazas en la mayoría de los casos, que por
falta de capacidad».¹⁸¹

La publicació d'aquest article coincideix amb la di-
ada de l'Onze de Setembre, celebrada enmig d'un fer-
vor intens: a Barcelona, l'estàtua de Rafael Casanova
i la tomba de Francesc Macià s'omplen de flors. Men-
trestant, els tribunals no es cansen de condemnar en-
causats pels Fets del Sis d'Octubre. Mascort, ja gaire-
bé restablert de la malaltia soferta, que l'ha allunyat
unes setmanes de l'activitat política i parlamentària,
no s'oblida dels companys i amics engarjolats. L'1 de
novembre de 1935, *La Humanitat* diu: «Aquest migdia
hem tingut l'honor de saludar, al locutori de comunica-
ció de la presó d'aquesta ciutat, el nostre amic i dipu-
tat a Corts per aquesta circumscripció, senyor Josep
Mascort, el qual ha estat una llarga estona conversant
amb tots els nostres companys empresonats».¹⁸²

Aquell mateix mes, Mascort participa en un dinar al
Restaurant Norat de la Rambla de Girona. *Última Hora*
explica: «Va tenir lloc un àpat que podem dir íntim, ja
que només hi assistiren una cinquantena de comen-
sals, entre els quals es comptaven, amablement con-
vidats pels amics del partit d'Izquierda Republicana,

els diputats senyors Santaló i Mascort, el president del
Partit Catalanista Republicà a Girona, senyor Franque-
sa; el director de *L'Autonomista*, senyor Darius Rahola;
el redactor corresponsal de *La Publicitat*, senyor Lluís
Bota; i el d'*Última Hora* i *La Humanitat*, senyor Agustí
Cabruja. El dinar va transcórrer enmig de la més amical
i franca camaraderia i no es varen pronunciar discursos
de cap mena».¹⁸³ A dos quarts de cinc de la tarda, afe-
geix el mateix diari, els comensals «es varen traslladar
a la presó per tal de saludar l'ex-comissari de la Gene-
ralitat, senyor J. Puig Pujades; el diputat al Parlament
Català senyor Pere Cerezo i tots els altres companys
de captiveri, que encara n'hi resten una bona colla».

Un dels que ja ha sortit de la presó de Girona és l'al-
calde de Santa Coloma de Farners, Josep Carós i Vi-
dal, però l'estada al centre penitenciarí li ha deteriorat
fortament la salut i mor poc després. Mascort acudeix
al seu enterrament el 28 de desembre de 1935. *La Hu-
manitat* li dedica una extensa nota que, entre altres
coses, diu: «L'acte fou una prova palesa de la simpatia
que gaudia el finat i constituí una imponent manifes-
tació de dol, a la qual s'associà tota la ciutat de San-
ta Coloma i hi tingué representacions nodridíssimes
la política republicana de les comarques gironines. La
presidència del dol polític la formaren l'ex-ministre, se-
nyor Miquel Santaló; el diputat a Corts, senyor Mascort
i els diputats al Parlament de Catalunya, senyors Irla i
Bosch, Arnau i Cortina, Fàbrega i Dot».¹⁸⁴

Els últims dies de 1935, Mascort es desplaça des de
Girona a Burgos. Hi realitza «unas gestiones al objecto
de que puedan ser trasladados a la cárcel de esta ciu-
dad Emilio Riera, de Amer; y sus compañeros Serrat,
de Olot y Pey, de Cornellá de Terri, que extinguen con-
dena por los hechos de octubre de 1934».¹⁸⁵

La vista de la causa pels Fets del Sis d'Octubre a Gi-
rona, en realitat un consell de guerra, se celebra el 9
de gener de 1936. «Ahir al matí a les onze, a la Sala de
Sessions de la Junta de Revisió i Classificació d'aques-
ta plaça, ha tingut lloc el consell de guerra d'oficials

180 *L'Autonomista*, 27 de juliol de 1935, p. 1.

181 Josep MASCORT. «A favor dels mestres cursetistes», *L'Auto-
nomista*, 11 de setembre de 1935, p. 1. L'article es reproduïx
sencer a l'antologia de textos de Mascort inclosa en aquest
llibre.

182 *La Humanitat*, 1 de novembre de 1935, p. 1.

183 *Última Hora*, 18 de novembre de 1935, p. 3.

184 *La Humanitat*, 28 de desembre de 1935, p. 5.

185 *La Vanguardia*, 22 de desembre de 1935, p. 13.

Girona, 20 de febrer de 1936

Josep Puig Pujades, convertit en diputat gràcies al triomf del Front d'Esquerres, després de ser alliberat de la presó on ha romàs des dels Fets d'Octubre de 1934, sent reconfortat, entre d'altres, pels seus companys a Corts, Miquel Santaló i Josep Mascort.

FPM

generals per a veure i fallar la causa instruïda pel comandant d'artilleria jutge senyor Alfons Baquelaine, amb motiu dels fets ocorreguts la nit del 6 al 7 d'octubre de 1934 a l'edifici del Govern Civil de Girona»,¹⁸⁶ explica l'endemà *La Humanitat*. També destaca: «Ha assistit a la vista un gran nombre de ciutadans, tant de Girona com de les comarques, i especialment es destacava un bon nombre de republicans de Figueres. Entre el públic, també hi hem vist els ex-diputats¹⁸⁷ senyors Serra i Moret, Josep Mascort i Antoni Dot-Arxi, i també la senyora esposa de Miquel Santaló».

La sentència es fa pública l'endemà, 10 de gener. Josep Puig Pujades, comissari de la Generalitat, és condemnat a trenta anys de reclusió,¹⁸⁸ igual que Francesc Martín, exagent de la Policia de la Generalitat. Els altres processats són sentenciats a dotze anys de presó.¹⁸⁹

La portada de *La Humanitat* del divendres 17 de gener no pot ser més explícita: «Les esquerres ofereixen un programa de govern. Les dretes monàrquiques, la guerra civil». Aquell mateix dia, el diari anuncia per a dos quarts de deu de la nit una conferència de Josep Mascort al Centre Republicà d'Esquerra d'Olot. El tema elegit és «Orientació política de la joventut».¹⁹⁰ L'endemà, la premsa local en fa aquesta crònica, en què el títol de la xerrada es torna més precís: «Ahir, a la nit, amb un altre ple a vessar, tingué lloc a la "Concentració d'Esquerra Republicana" l'anunciada conferència a càrrec de l'ex-Diputat a les Corts d'Espanya, per aquesta Circumscripció, senyor Josep Mascort, qui desenvolupà el tema "A la reconquesta de la República". La immensa multitud que emplenava els espais locals de la "Concentració", escoltà amb devota atenció la substanciosa dissertació del conferenciant, al final de la qual fou entusiàsticament aplaudit i felicitat. És ja

un signe de la victòria, la gernació que acudeix en tots els actes que organitza la "Concentració d'Esquerra Republicana", fet que ens fa esperar amb una confiança cega, però també atenta i vigilant, el transcendent comici del 16 de febrer».¹⁹¹ Una setmana després, el mateix diari olotí informa que a la recaptació pro presos realitzada durant la conferència de Mascort es van obtenir 56,35 pessetes.¹⁹²

La campanya de les eleccions del 16 de febrer de 1936 esdevé molt intensa. Mascort s'hi presenta amb el Front d'Esquerres¹⁹³ a la circumscripció de Girona — juntament amb Martí Esteve, Joan Casanelles, Josep Puig Pujades i Miquel Santaló— i participa en nombrosos mitings, com ara els de la Jonquera i Darnius el dissabte 25 de gener. Les sales dels teatres de les dues poblacions estaven atapeïdes, remarca quatre dies després *La Humanitat*. El mateix diari sintetitza així la intervenció de Mascort: «Va fer una al·lusió als problemes locals que el vell caciquisme resolía en contra de la justícia i ho comparà amb l'obra funesta del bloc de dretes, que ha desnaturalitzat la República els dos darrers anys. Amb dades concretes va demostrar com el signe de la veritable República era la cultura i el de la reacció, el retorn al capitalisme abusiu i el militarisme, com ho demostren l'índex de les disposicions del Ministeri de Treball i el que ha passat en el de la Guerra. El poble, afegí, ha de triar entre els camins que menen a una o altra política. Els aplaudiments a Mascort van palesar quina era la veritable voluntat popular».¹⁹⁴

Republicanisme i catalanitat són els eixos de la campanya del Front d'Esquerres. Els anuncis a la premsa republicana criden a la votació amb lemes com aquest:

«Ciutadà! Sou catalanista? No podeu votar les dretes, perquè no han respectat la sobirania política del

186 *La Humanitat*, 10 de gener de 1936, p. 12.

187 Finalitzada la legislatura, la baixa de Mascort al Congrés es produeix el 7 de gener de 1936.

188 *Última Hora*, 10 de gener de 1936, p. 1.

189 Es tracta d'Amadeu Torrent, Jaume París, Josep Gelabert, Josep Rodríguez, Eudald Manso, Lluís Bota, Víctor Auguet i Enric Cuadra.

190 *La Humanitat*, 17 de gener de 1936, p. 10.

191 *Esquerra*, 18 de gener de 1936, p. 2.

192 *Esquerra*, 25 de gener de 1936, p. 5.

193 Coalició electoral liderada per Esquerra Republicana de Catalunya i formada per una desena d'organitzacions polítiques i sindicals diferents, des d'Acció Catalana i la Unió de Rabassaires fins el Partit Obrer d'Unificació Marxista.

194 *La Humanitat*, 29 de gener de 1936, p. 5.

Anglès, 13 d'abril de 1936

Josep Mascort en l'àpat del Tercer Homenatge a la Vellesa de la població selvatana
al costat de l'alcalde, Salvador Costa.

FPM

*Parlament Català, han conculcat l'Estatut de Catalunya i han mantingut la llei del 2 de gener. El Front Popular d'Esquerres us garanteix el respecte a l'Autonomia de Catalunya.»*¹⁹⁵

O aquest altre:

«Ciudadà! Sou republicà? No podeu votar les dretes, perquè emparen totes les aspiracions monàrquiques.»

Un dels últims mítings en què participa Josep Mascort abans de les eleccions generals de 1936 té lloc al cinema Mercantil de Banyoles. «*L'aspecte del local era impressionant, hi assistiren moltes dones*», subratlla *La Humanitat* del 15 de febrer. Pel que fa a la intervenció de Mascort, explica que va parlar dels empresonats: «*Recorda haver vist a Pamplona i Burgos, amb sentiment i emoció, l'amic Pei. Prompte s'obriran les presons per al nostre President Lluís Companys i per als consellers de la Generalitat (Grans ovacions). Aca-ba dient: Voteu per l'amnistia! Per la República i per l'Estatut de Catalunya!*».¹⁹⁶

L'últim miting es fa el 14 de març a Girona, «*davant d'una enorme i imponent gernació que emplenava de gom a gom el Teatre Municipal*», afirma *L'Autonomista*. El mateix rotatiu afegeix: «*Josep Mascort diu que els oradors no s'han pas d'esforçar gaire per a convèncer la gent del poble per tal que compleixin el seu deure en aquests moments transcendents i que tots sabem el que s'hi ventila. Parla dels dos fronts que van a la lluita i fa una exposició breu i concreta del que són les esquerres i el que són les dretes. Evoca l'obra nefasta de les dretes i també explica l'actuació dels diputats d'esquerra en el Parlament del segon bienni. El senyor Mascort fou molt aplaudit*».¹⁹⁷

Arreu de Catalunya es desborda l'entusiasme popular que donarà el triomf al Front d'Esquerres. *La Humanitat* descriu així la situació a les comarques

gironines: «*Aquests últims dies s'han celebrat nombrosíssims actes de propaganda, dels quals destaquen els de Banyoles, Sant Feliu de Guíxols, Figueres i Girona. La gentada que hi assistí era enorme. Mai no s'havia vist tanta concurrència als actes polítics celebrats en aquelles poblacions. L'èxit obtingut, doncs, no té precedents. La senyoreta Reis Bertral i els senyors Corredor, Mascort, Arnau i Cortina, Santaló i Pi Sunyer, que intervingueren com a oradors, foren llargament ovacionats per la multitud reunida en els locals, de la màxima capacitat, on tenien lloc les concentracions esmentades*».¹⁹⁸

Els bons auguris s'acompleixen. Els resultats de les eleccions del 16 de febrer de 1936 confirmen que Josep Mascort, amb 81.801 vots, forma part de la majoria guanyadora. El triomf del Front d'Esquerres —Front Popular a la resta de l'Estat espanyol— amb el 59% dels vots permet que el nou govern de la República decreti immediatament l'amnistia, la reposició dels represaliats i el restabliment de l'Estatut.

Josep Puig Pujades, empresonat a Girona el 7 d'octubre de 1934, és alliberat la tarda del 21 de febrer de 1936. Elegit diputat a Corts, serà un dels companys de Mascort a Madrid. «*Ha acudit a la presó a esperar la seva llibertat una multitud enorme d'amics i correligionaris, entre els quals es comptaven els diputats a Corts senyors Miquel Santaló i Josep Mascort*»,¹⁹⁹ informa *La Humanitat*, que encapçala la portada amb un exultant «*Amnistia, Amnistia, Amnistia!*».

Tres setmanes després, el 9 de març, queda constituïda la minoria parlamentària d'Esquerra Republicana al Parlament de la República. Sota la presidència de Pere Coromines, examina la situació política plantejada després del triomf electoral. *Última Hora* explica: «*Els reunits apreciaren l'absoluta necessitat que la minoria actuï en el doble sentit nacionalista i esquerrà que la caracteritza, i aquest fi prengué l'acord d'adreçar-se als grups parlamentaris afins, tant per a ampliar les possibilitats de la representació parlamentària en relació als problemes de Catalunya, com per a prestar*

195 Salomó MARQUÈS; José MORENO. *El magisteri gironí d'esquerra a l'exili de 1939*, p. 81-82.

196 *La Humanitat*, 15 de febrer de 1936, p. 7.

197 *L'Autonomista*, 15 de març de 1936, p. 2.

198 *La Humanitat*, 15 de febrer de 1936, p. 12.

199 *La Humanitat*, 21 de febrer de 1936, p. 8.

Madrid, 10 de maig de 1936

Diputats a Corts i compromissaris gironins d'Esquerra,
participants en l'elecció de Manuel Azaña com a president de la República,
que tingué lloc al Palacio de Cristal del Retiro.

D'esquerra a dreta: Josep Mascort, Miquel Santaló, Emili Riera, Àngel Casals, Bru Centrich,
Manuel Fernández i Dilmé i Josep Puig Pujades.

JFR

*el seu ajut en l'obra del Govern, al qual es troba unit per poderoses afinitats i coincidències ideològiques».*²⁰⁰

El dia abans de constituir-se la minoria d'Esquerra al Congrés, Mascort assisteix a la festa de la victòria a Riells. *L'Autonomista* del 9 de març diu: «*Els discursos dels oradors foren molt aplaudits, i l'entusiasme fou delirant, per les al·lusions a l'obra que amb tant d'encert i rapidesa realitzen els Governos de Madrid i Barcelona, que són garantia de l'afiançament definitiu de la República i de l'Autonomia de Catalunya amb el seu contingut*».²⁰¹ I afegeix: «*El senyor Mascort de pas per Breda visità el Centre Republicà d'aquella població, on fou rebut pel President de l'Entitat Sr. Fàbregues i per la multitud que omplia el local social, que el reberen i acomiadaren d'una manera molt afectuosa*».

Per Sant Josep de 1936, Mascort és homenatjat al municipi on resideix des de fa sis anys: «*Els pobles de Bescanó i Bonmatí dedicaran un grandíols homenatge al seu diputat i mestre, senyor Josep Mascort. En aquest acte hi parlaran diverses personalitats de la política esquerrana de Girona*»,²⁰² anuncia *La Humanitat*.

Tres dies després, el 22 de març, Mascort es desplaça a Bordils per prendre part en un acte polític organitzat pel Centre Republicà Federal i el Sindicat de Treballadors de la Terra amb motiu del retorn a la seva llar de dos masovers que n'havien estat expulsats, Joaquim Torremila i Joan Tries, «*dues veritables víctimes de la passió i de l'odi del caciquisme rural*»,²⁰³ afirmen els promotors de l'acte. *L'Autonomista* explica: «*Feren ús de la paraula, pronunciant bells i vibrants discursos, amarats de seny i d'orientació, com requereix en els moments actuals, el president del Centre Republicà d'aquella població senyor Estragó, Pere Vila, Joaquim Camps i Arboix, Josep Mascort i Miquel Santaló, essent tots ells fortament aplaudits*».

En ser elegit diputat per segona legislatura consecutiva, el Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts atorga a Mascort, el 3 d'abril de 1936, una nova exce-

dència forçosa com a mestre de Vilanna, amb dret a percebre dues terceres parts del sou, que des del gener de 1933 és de 4.000 pessetes a l'any. Ocupa oficialment el càrrec el 7 d'abril i la setmana següent participa en un míting d'afirmació esquerrana a Vilajuïga amb motiu de la festa major.²⁰⁴ La premsa gironina es fa ressò, el 25 d'abril, d'un míting republicà a Figueres en vigílies de les eleccions de compromissaris: «*Va presidir-lo el mateix alcalde de la ciutat Marian Pujulà i feren ús de la paraula el professor Alexandre Deulofeu per a dir la necessitat de posar tot l'esforç ací a Catalunya més que enlloc pel triomf del Front d'Esquerres; el Dr. Serra, director de l'Institut, glossant els termes de Llibertat i de Justícia, consubstancials amb la República; el diputat Josep Mascort censurant l'actitud de provocació de la reacció i el sentit sinistre del seu procedir, com a fruit d'una manca absoluta de sentit civil i de comprensió*».

Al cap de dues setmanes, Mascort torna a coincidir amb Companys, aquest cop a Figueres.²⁰⁵ Dies després, el 10 de maig de 1936, Josep Mascort es reuneix al Palacio de Cristal del parc del Retiro de Madrid amb la resta de diputats de les Corts i amb els compromissaris que han d'elegir el president de la República. Manuel Azaña s'imposa amb 754 dels 874 vots i l'endemà, al Congrés, és proclamat president en substitució de Niceto Alcalá Zamora.

Les trobades d'alt nivell es succeeixen. El 30 de maig, Mascort, Santaló i Puig Pujades visiten Companys al Palau de la Generalitat.²⁰⁶ En el cas de Mascort, el missatge genèric del president, la voluntat de treballar per Catalunya i per la República, agafa formes molt concretes, la més prioritària de les quals, sempre des del seu punt de vista, és la millora de la xarxa d'escoles públiques gironines.

Té altres interessos, per descomptat. Ho demostra l'endemà, quan el ministre d'Indústria i Comerç, Plácido Álvarez-Buylla, fa una visita al litoral gironí. L'acompanyen el president del Parlament de Catalunya, Joan

200 *Última Hora*, 10 de març de 1936, p. 6.

201 *L'Autonomista*, 9 de març de 1936, p. 1.

202 *La Humanitat*, 19 de març de 1936, p. 10.

203 *L'Autonomista*, 23 de març 1936, p. 1.

204 *La Humanitat*, 14 d'abril de 1936, p. 9.

205 *Última Hora*, 7 de maig de 1936, p. 1.

206 *Última Hora*, 30 de maig de 1936, p. 1.

Girona, 29 de juny de 1936

Manifestació cívica en homenatge al comandant Ramón Ferrández i al tinent Manuel Bellés, militars de l'exèrcit espanyol afusellats a Girona el 1884 per haver-se sublevat a favor de la República. Al capdavant es poden identificar Miquel Santaló, Joaquim de Camps i Arboix i Josep Mascort.

E. BURCH / AMGi (L'AUTONOMISTA)

Casanovas, i nombrosos alcaldes i diputats, entre ells Mascort. La comitiva realitza un recorregut per Tossa i Sant Feliu de Guíxols abans de dinar a l'Hostal La Gavina de S'Agaró. Després van al Far de Sant Sebastià, Palafrugell, Palamós i la Bisbal. El ministre «*fa constar la seva voluntat decidida en solucionar la crisi de la indústria suro-tapera [...] Acaba dient que treballaria sobre el problema amb el màxim d'interès*».²⁰⁷

De tornada a Madrid, Mascort emet un vot particular al dictamen de la Comissió d'Instrucció Pública sobre el projecte de llei d'execució d'un pla d'obres, excavacions i adquisicions de terrenys destinats a monuments del Tesoro Artístico Nacional. Amb aquesta llarga frase n'hi ha prou per conèixer el contingut de la seva intervenció:

«Cuando nosotros nos hemos lamentado de que en esa relación de obras a ejecutar no estuviera comprendida ninguna de las que en Cataluña, por su importancia unas y por la urgencia de su consolidación o restauración otras, merecen ponerse en un mismo plan como las que figuran en este dictamen, se nos han hecho dos objeciones, que en vez de ser suma de razones para que desistiéramos de presentar nuestro voto particular, han sido dos elementos contradictorios, que se contradicen entre sí y que dejan en pie la razón de nuestras aspiraciones, y nos obligan todavía más a presentar y defender este voto particular».²⁰⁸

En respondre'l, el ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts, José Barnés, li retreu «*el sentimiento de regionalismo catalán, el espíritu catalán que se sobresalta y vigila y mira con disgusto el que se haga una obra para el resto de España en la cual no vaya incluida Cataluña*».

Les seves activitats polítiques abasten tots els àmbits necessaris per enfortir la democràcia, per reivindicar més llibertat. El 15 de juny, per exemple, es desplaça a Roses per participar en l'àpat de germanor dels empresonats al castell de Figueres amb motiu de la

repressió del Govern Gil Robles-Lerroux després dels Fets d'Octubre.²⁰⁹ El banquet reuneix més de cent comensals al Restaurant Mar i Sol, «*on el benemèrit republicà senyor Marcó*²¹⁰ *explicà amb molta gràcia i ironia les peripècies sofertes pels empresonats*».

Mascort riu amb ganes, en aquestes ocasions. Per a ell, l'humor és un dels millors antídots per superar situacions adverses, un recurs per desfogar-se mentre troba la manera de tirar endavant. L'època que li toca viure és tempestuosa i encara no sap que al cap de pocs mesos ho serà molt més. Sí que sap, però, que la feina ben feta té recompensa. Com les gestions que Miquel Santaló i ell realitzen a les Corts per crear un nou grup escolar a Palafrugell. El juliol de 1936, el Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts concedeix a l'Ajuntament de Palafrugell una subvenció de 240.000 pessetes per a la construcció de l'edifici. «*Tindrà una capacitat per a quatre graus de nois i quatre de noies i comprendrà a més totes les dependències necessàries per a serveis d'higiene, biblioteques escolars, habitació del conserge, etc.*»,²¹¹ diu *L'Autonomista*.

L'alegria de Mascort no durarà gaire. Dos dies després de fer-se pública la subvenció, un milicià socialista assassina el diputat d'extrema dreta José Calvo Sotelo a Madrid. L'atemptat precipita l'aixecament militar del 17 de juliol. Aquell dia, el general Francisco Franco es revolta a Tenerife en contra del govern republicà. Comença la Guerra Civil.

²⁰⁹ *La Humanitat*, 16 de juny de 1936, p. 4.

²¹⁰ Florian Marcó, de la Colònia Bonmatí (Sant Julià del Llor i Bonmatí) va ser empresonat per destituir el tinent d'alcalde de la colònia i requisar armes de diverses persones del poble.

²¹¹ *L'Autonomista*, 11 de juliol 1936, p. 1.

²⁰⁷ *La Humanitat*, 2 de juny de 1936, p. 8.

²⁰⁸ *Diario de las Sesiones de Cortes*, 2 de junio de 1936, p. 1.034.

Setembre de 1936

Una nena i un nen
comparteixen
la lectura d'un llibre,
com a metàfora
de l'escola laica i mixta
que el Consell
de l'Escola Nova
Unificada volia implantar.
Aquest emblemàtic
i conegut cartell,
de traç amable,
fou un dels pocs
dissenyats
per una il·lustradora
—Carme Millà—
en el context
de la Guerra Civil.
UB-BPR

Director de la Normal, alcalde de Bescanó i comissari de la Generalitat

6

L'esclat de la Guerra Civil, un drama col·lectiu de conseqüències encara imprevisibles en aquells moments, provoca nombroses situacions caòtiques, tras-toca infinitud de plans. És el cas, reduït a una mera anècdota si es compara amb la gravetat del conflicte bèl·lic, de la suspensió del 3r Congrés Nacional d'ERC.

Durant els vint mesos i mig de guerra, Josep Mascort compaginarà la tasca com a diputat a Corts, certament desdibuixada i reduïda,²¹² amb responsabilitats a ERC i amb tres càrrecs més que ocuparà de forma successiva: director de la Normal de Girona (agost 1936 - febrer 1938), alcalde de Bescanó (setembre 1937 - setembre 1938) i comissari delegat de la Generalitat a les comarques gironines els sis últims mesos abans de l'èxode republicà (agost 1938 - febrer 1939).

Al cap d'un mes i mig de l'inici de la guerra, el 4 d'agost de 1936, és designat comissari delegat, en funcions de director, de l'Escola Normal. Malgrat que la presa de possessió oficial del càrrec no es produirà fins al 2 de setembre, a l'agost ja és el director de facto i signa les actes de les sessions. La del dia 4, per exemple, conté aquest acord: «*A propuesta de la Sra. Cortina, se acuerda advertir a los alumnos que no usen el nombre de la escuela para la celebración de actos públicos, sin la debida autorización*».²¹³

Dues setmanes més tard, el 17 d'agost, es constitueix la secció gironina del Consell de l'Escola Nova Unificada (CENU). Està formada per: Alfons Díez (CNT) president; Ricard Riuró (FETE-UGT) vicepresident; Jordi Vilanova (FETE-UGT) secretari; Esteve Garriga (FETE-UGT) vicesecretari; Antònia Adroher (FETE-UGT) tresorera; Xavier Llinàs del Torrent (CNT) comptador; Expèdit Duran i Pere Serra (CNT) vocals; i Emili Blanch, Josep Mascort, Marcel Santaló i Miquel Santaló, com a vocals tècnics nomenats per la Generalitat.²¹⁴

212 L'1 d'octubre de 1936 se suspelen les sessions parlamentàries. Una part de les Corts es trasllada a València, i s'inicia una itinerància (València, Barcelona, Sant Cugat del Vallès, Sabadell i Figueres) que culmina el març de 1939 a París, amb les darreres reunions de la Diputació Permanent.

213 UdG. Fons de l'Escola Normal de Mestres de Girona. Llibre d'actes, p. 177.

214 «Las Comarcas», *La Vanguardia*, 18 d'agost de 1936, p. 8.

En parlar de la funció de Mascort a la Normal, Marquès i Moreno diuen que, més que un càrrec acadèmic és, sobretot, una comesa política i administrativa. «*Li tocarà estar al front del centre uns anys ben anòmals: dos professors del claustre empresonats i assassinats l'octubre de 1936; un professor mort de mort natural; alumnes mobilitzats, calendari escolar incomplet...*».²¹⁵

És una època convulsa. Els episodis violents sovintegen i Mascort, com a diputat, és requerit en moltes ocasions. Com quan un «*vaixell pirata*» ataca Palamós el novembre de 1936. La premsa en diu: «*La població estava indignadíssima. L'Ajuntament es va reunir en sessió permanent. Hi varen assistir els Diputats a Corts ciutadans Santaló i Mascort, els Diputats al Parlament Català, Arnau Cortina i Blasi i el Comissari de la Generalitat ciutadà M. Jordi i Frigola. De Girona va arribar material per a extingir el foc, cosa que creiem que s'haurà aconseguit, i que el Sac III²¹⁶ podrà ésser salvat, quedant, no obstant, molt avariats*».²¹⁷

En plena guerra, les activitats polítiques de Mascort comporten que faci intervencions públiques, tant a la ràdio com a la premsa. Això permet conèixer el seu pensament polític quan el país viu moments tan delicats. La tarda del 12 de gener de 1937, per exemple, s'adreça als gironins, a través de les ones de Ràdio Girona. Com a president del Comitè Comarcal Pro Refugiats, diu:

«No s'ha produït aquella espontaneïtat en col·laborar a aquesta obra, No ha sorgit aquella noble competència entre els pobles, per tal de veure quin fóra el que més es distingiria en l'esforç en pro d'aquests germans dissortats que han hagut d'abandonar-ho tot: la seva terra, les seves llars, els seus pares, els seus fills, els seus germans... [...] Nosaltres el que volem és que avui, i demà, i sempre, mentre les circumstàncies ho exigeixin, sigui cada dia la Diada de l'Infant Refugiat, "de tots els in-

*fants refugiats", i també la diada de les dones i dels vells refugiats. Però, això, sense que revesteixi el caràcter de festa, que en aquestes hores de tràgic dolor no és cosa gaire adient. Fins ara, salvant honroses excepcions, els pobles no han reaccionat com devien davant d'aquesta punyent realitat. S'ha negligit, s'ha rebutjat l'esforç directe, i recorregut massa sovint al recurs de les festes benèfiques, en les quals no sempre és fàcil destriar-ne la veritable finalitat: si l'esbarjo dels concurrents o l'ajut als beneficiaris. Per altra banda, els pobles que ja tenen refugiats són pocs els que es basten ells tot sols per a atendre plenament, totalment, totes les obligacions que la seva missió comporta. Molts han de recórrer a la Generalitat en demanda d'ajut pecuniari, i en tenir coneixement que la Generalitat dona aquest ajut, els pobles tendeixen cada vegada més al mínim esforç.»*²¹⁸

També explica que ha trencat el seu silenci «*per cridar l'atenció de tothom sobre aquest magne problema dels refugiats, que si ara té importància (passen de 5.000 els refugiats a les comarques de Girona) va a adquirir unes proporcions enormement majors*». I afegeix que, després d'haver estat decretada l'evacuació forçosa de la població civil de Madrid, ja han començat a sortir expedicions amb destí a Catalunya, raó per la qual demana: «*No pot quedar cap poble, ni cap ciutat que, ja sigui d'una manera directa, acollint refugiats, ja sigui indirectament, per mitjà d'aportacions en metàl·lic, no pot quedar ningú, repeteixo, sense complir amb aquest deure de solidaritat humana*».

A la República dels mestres, l'educació i la construcció d'escoles són tasques prioritàries, fins i tot enmig de la guerra. Al març s'inaugura la nova escola de Palau-Sacosta: «*Projectada pel l'arquitecte Ricard Giralt, és una obra que honora al poble veí i que pot servir d'exemple. Hem de dir, fent justícia, que l'inici i tot l'interès primordial per crear aquestes escoles, es deu al nostre antic amic Joan Ballesta, secundant-lo en els treballs fins a aconseguir la subvenció els nostres compans, els diputats a Corts Miquel Santaló i Josep Mas-*

215 Salomó MARQUÈS; José MORENO. *El magisteri gironí d'espera a l'exili de 1939*, p. 126.

216 Vaixell propietat de la casa Cros de Badalona. Va rebre l'impacte d'un obús llançat des d'un vaixell facciós.

217 *Llibertat*, 19 de novembre de 1936, p. 1.

218 *L'Autonomista*, 12 de gener de 1937, p. 2.

cort», recull la premsa.²¹⁹ A l'abril, Mascort fa una visita d'obres, amb el comissari Amadeu Oliva i el diputat Miquel Santaló, al Grup Escolar de Fonts de Sacalm, també obra de l'arquitecte Ricard Giralt.²²⁰

A més d'alguns desplaçaments a les Corts itinerants i de la feina a la Normal, s'implica cada cop més en l'engranatge d'Esquerra. Girona acull el maig de 1937 l'assemblea del Partit Republicà Federal Nacionalista de les comarques gironines, adherit a ERC.²²¹ Pere Cerezo presideix el nou Consell Executiu, i Mascort n'és el secretari.

Aquell mateix mes, amb la presència de Jordi i Frigola, Campà, Cerezo i Mascort, es du a terme a Santa Coloma de Farners l'assemblea comarcal d'ERC a la Selva.²²² I el 20 de juny, també amb l'assistència del diputat de la Creueta, es fa un «*Homenatge pòstum als màrtirs de Cadaqués*», com titula a sis columnes *Front* el dia 22. L'acte homenatja «*als malaguanyats companys caiguts en la Plaça principal de dit poble, el dia 6 de maig, vilment assassinats per les bales d'uns incontrolats [...] Una gernació immensa acudí als actes organitzats per a testimoniar, amb llur presència l'afecte i consideració amb què tenia als caiguts i protestar, ensems, del vandàlic procedir dels homicides*». ²²³ El dia de l'homenatge, una escola de Cadaqués és batejada amb el nom del mestre republicà Lluís Tasis, un dels cinc assassinats per un escamot anarcosindicalista de la centúria Ferrer i Guàrdia durant els Fets de Maig. «*Josep Mascort, diputat a Corts, manifestà que en aquells moments emocionants se sentia més mestre que diputat i dedicà uns mots afectuosos a la gran obra del malaguanyat company Tasis*», explica *Front*.

Mentrestant, a la Normal, la tasca de Mascort gairebé es limita a nomenar i cessar funcionaris, a designar professors habilitats i suplents, a concedir permisos i signar les puntuacions obtingudes pels estudiants.

219 *L'Autonomista*, 10 de març de 1937, p. 9.

220 *L'Autonomista*, 27 d'abril de 1937, p. 2.

221 *La Humanitat*, 19 de maig de 1937, p. 2.

222 *La Humanitat*, 25 de maig de 1937, p. 2.

223 *Front*, 22 de juny de 1937, p. 2.

També intervé en l'elecció del destí dels alumnes que després d'acabar el tercer curs han de fer pràctiques en una escola. Sovint, però, la guerra ho complica tot; molts alumnes no poden fer el que els agradaria. És el cas, per exemple, d'Eugenio Unanúa: «*Manifiesta que él no escoge plaza por pertenecer a la Guardia Nacional Republicana y en las actuales circunstancias no puede hacerse compatible su movilidad militar con las prácticas de la enseñanza*». ²²⁴ I també el de Narcís Lecha: «*Si bien ha escogido Bañolas, tampoco podrá realizar las prácticas de enseñanza por estar en la Escuela Popular de Guerra de Barcelona, y pide también que conste en acta para sus futuros derechos*».

Malgrat la seva polivalència, Mascort mostra certa predilecció pels temes relacionats amb la cultura i l'ensenyament. Al congrés extraordinari d'ERC de les comarques gironines, ²²⁵ celebrat el 5 de setembre de 1937, és el responsable de la ponència de cultura. L'endemà del Congrés, la portada de *L'Autonomista* titula: «*El Congrés Extraordinari de la Federació d'E.R.de C. de les comarques de Girona, constituí un gran acte d'afirmació catalanista i democràtica*». ²²⁶ I a la crònica de la jornada destaca: «*Josep Mascort fa una brillant dissertació respecte els problemes de la Cultura*». Per la seva banda, *Última Hora* recull aquestes declaracions de Mascort, la foto del qual apareix a la pàgina 4 entre les d'Irla i Cerezo: «*Els organismes del partit han respost tal com era previst. Al llarg d'aquests mesos de silenci, ja ens anàvem adonant de la força enorme de sempre. Avui s'ha demostrat. Era convenient la celebració d'aquest comici, perquè hom és convencés de la nostra força. Ara, a treballar i a fer, des dels nostres llocs, que l'Esquerra rutlli millor que mai*». ²²⁷

L'Autonomista també es fa ressò d'aquestes paraules, i comenta: «*Josep Mascort, el nostre insigne col·laborador, el Diputat a Corts activíssim, ànima de l'organització del Partit i del Congrés d'Esquerra Repu-*

224 UdG. Fons de l'Escola Normal de Mestres de Girona. Elecció de destins, 31 de desembre de 1936.

225 *Última Hora*, 31 d'agost de 1937, p. 2.

226 *L'Autonomista*, 6 de setembre 1937, p. 1.

227 *Última Hora*, 7 de setembre de 1937, p. 4.

E. R. C.

FEDERACIÓ DE GIRONA

CONVOCATÒRIA

Totes les Entitats d'E. R. C. de les Comarques de Girona, són pregades de designar els Delegats que hauran d'assistir al

CONGRES EXTRAORDINARI

d'aquesta «FEDERACIÓ D'ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA», que tindrà lloc al **Centre d'Unió Republicana** d'aquesta ciutat el proper

Diumenge 5 de Setembre del 1937

ORDRE DEL DIA

Lectura de la Memòria del Comitè Executiu.

Aprovació dels Estatuts de la Federació.

Lectura de la Declaració política aprovada en el II Ple del Partit celebrat a Barcelona els dies 12 i 13 de Juny del 1937.

Exposició de les Ponències que hauran de servir de base de discussió en el pròxim Congrés del Partit, a càrrec dels ponents designats per aquesta Federació en l'esmentat II Ple dels dies 12 i 13 de Juny darrer:

Estatut i Constitució: Miquel Santaló.

Economia, Finances i Cooperativisme: Antoni Dot Arxé.

Treball i Política Social: Martí Jordi Frigola.

Cultura: Josep Mascort.

Exèrcit: Xavier Casademunt.

Sanitat i Assistència Social: Josep Irla.

Agrària: Pere Cerezo.

Justícia: Antoni Xirau Palau.

Declaració de Principis: Fermí Vergés.

Joventuts: Francesc Campà.

Estatuts del Partit: Joan Ginesta.

Elecció definitiva del Consell Executiu de la Federació.

Assumptes generals.

(Les sessions del Congrés començaran a les 10 del matí).

Vist i Plau

EL PRESIDENT,

Pere Cerezo

Pel C. E. de la Federació

Josep Mascort

SECRETARI

5 de setembre de 1937

L'Autonomista publicava

la convocatòria

del Congrés extraordinari

de la Federació de Girona

d'Esquerra Republicana

en el qual Josep Mascort

—que la signa,

en tant que secretari

de la Federació—

exposaria la ponència

de Cultura.

AMGi

blicana, l'home modest i afable, ha quedat molt satisfet del resultat del Congrés celebrat al Centre d'Unió Republicana».²²⁸

En finalitzar el Congrés, ERC de les comarques gironines declara que la seva màxima aspiració és «guanyar la guerra contra el feixisme i, com a conseqüència del triomf popular, aconseguir una transformació social i econòmica, basada en un ampli sentit de justícia i d'humanitat». També reitera la seva adhesió a Lluís Companys, «figura magna del nostre partit i símbol de les institucions de Catalunya i de la dignitat del nostre poble».

La guerra ho complica tot, també lluny del camp de batalla. Quan comença el curs 1937-1938, Mascort reconeix les dificultats amb què es troba com a director de la Normal. L'absència de nombrosos estudiants matriculats el curs anterior fa que declari: «En presencia de circunstancias tan excepcionales, se ha dado toda suerte de facilidades a los alumnos para matricularse e incorporarse a las clases; pero conviene fijarse un criterio sobre aquellos alumnos que todavía no se han presentado».²²⁹

En la immensa majoria dels casos han estat cridats a files. N'és un exemple Narcís Lecha, ja esmentat anteriorment. Poc després que l'estudiant adverteixi que no podrà fer les pràctiques a Banyoles, el 5 de gener de 1937, la Normal rep una comunicació²³⁰ en què l'Escuela Popular de Guerra fa constar que Lecha pertany al grup segon d'artilleria i ha d'assistir diàriament a les classes reglamentàries.

Amb aquesta conjuntura, la direcció de la Normal esdevé un afer mecànic, quasi tediós. Sovint, la tasca de Mascort es redueix a comunicar als professors «las últimas disposiciones de la superioridad» sobre cursos intensius, horaris o ús de les instal·lacions. Sempre li queda algun marge de maniobra, però la seva feina no és gaire creativa.

228 L'Autonomista, 8 de setembre 1937, p. 1.

229 Salomó MARQUÈS; José MORENO. *El magisteri gironí d'esquerra a l'exili de 1939*, p. 127.

230 UdG. Fons de l'Escola Normal de Mestres de Girona. Diligències, 5 de gener de 1937.

Mascort té altres fronts oberts. Amb una mirada global, a més. Per això, la nit del 13 de setembre de 1937 participa en un homenatge a l'URSS a Girona. «Tot Catalunya ha d'honorar el poble germà; per aquest motiu tots els actes seran públics i tots els partits i organitzacions antifeixistes hi són invitats»,²³¹ destaca Treball després d'enumerar els actes per celebrar el 20è aniversari de la Revolució soviètica. Al cap de cinc dies, Mascort torna a la realitat més pròxima, si més no geogràficament, i assisteix a la conferència oferta a Salt pel secretari general d'ERC, Martí Barrera.²³²

Poc després, també el setembre de 1937, la sala d'actes del local d'Esquerra Republicana de Ripoll acull el Congrés comarcal del partit «amb una animació extraordinària»,²³³ remarca L'Autonomista. I La Humanitat diu això sobre Mascort: «Intervé per tal de justificar que les JERC poden, segons acordà el Congrés del partit celebrat el juny proppassat, afegir a l'ensenyament barrada, que és l'oficial del partit, aquells distintius que creguin convenients per bé que la tal resolució fou feta amb caràcter provisional fins que en el proper ple es pronunciï definitivament allò que la sobirania de tots els representants de Catalunya creguin del cas. Demana una major comunicació entre les joventuts, els Centres i la Federació per tal d'unir més estretament els lligams de correlació».²³⁴

A finals de setembre de 1937, Mascort accedeix a un altre càrrec polític: l'alcaldia de Bescanó. Hi arriba després dels Fets de Maig, que a Bescanó representen la fi del Comitè Antifeixista i la integració de la CNT al govern municipal.

En la sessió extraordinària del dia 22, l'alcalde, Enric Vidal, comunica que el Centre Republicà Federal de Bescanó, després d'acceptar la seva dimissió i la del conseller Aleix Bataller, nomena per cobrir les seves vacants Josep Mascort i Joan Reig, ambdós d'Esquerra Republicana. Segons el Llibre d'Actes, «passa a ocupar la presidència el conseller de més edat, que re-

231 Treball, 11 de setembre de 1937, p. 2.

232 L'Autonomista, 21 de setembre 1937, p. 1.

233 L'Autonomista, 27 de setembre 1937, p. 1.

234 La Humanitat, 28 de setembre de 1937, p. 4.

sulta ésser Mateu Puigdemont, el qual procedeix a donar possessió del càrrec de consellers als companys Mascort i Reig, manifestant que trobant-se vacant l'alcaldia-presidència es procedirà tot seguit a l'elecció corresponent mitjançant votació secreta conforme preveu la llei municipal». ²³⁵ Un cop fet l'escrutini, Mascort aconsegueix quatre vots a favor i un blanc i, en tenir el quòrum necessari, queda proclamat alcalde. A continuació fa ús de la paraula «per agrair als companys la prova de confiança i la distinció de què l'acaben de fer objecte». També demana «la col·laboració de tots ells per fer una obra profitosa per tots conceptes a benefici dels veïns d'aquest districte».

De fet, Mascort ja havia estat elegit conseller ²³⁶ de Bescanó en les eleccions municipals de 1934, però va renunciar-hi per representar Girona a les Corts de Madrid. ²³⁷ Joan Mas, alcalde de Bescanó el 1934, depurat pels Fets d'Octubre, recupera el càrrec el febrer de 1936. Amb l'esclat de la guerra l'alcalde passa a ser Sadurní Costa i a inicis del 1937 pren el relleu Enric Vidal, també d'ERC i president del Centre Republicà Federal.

Acompanyat de Santaló i de Puig Pujades, en aquells moments cònsol general d'Espanya a Perpinyà, a principis d'octubre de 1937 Mascort visita el president del Parlament, Joan Casanovas. ²³⁸ El 7 d'octubre presideix el seu primer ple ordinari com a alcalde de Bescanó. A més de procedir al racionament de la venda de tabac a tot el districte, el ple acorda sol·licitar al Consell de Proveïments d'Olot quatre caixes de pots de llet a la setmana per a infants malalts i famílies que tenen joves al front. També es resol advertir els veïns que abans del 19 de juliol posseïen ràdio i no ho han declarat, que tenen vuit dies de marge per exposar els motius de la seva negligència. I es decideix demanar «una relació

dels tocins sacrificats per cada industrial des del començament de la present temporada». ²³⁹ Finalment, el ple acorda «nomenar una comissió per anar a inspeccionar els treballs que realitzen els obrers d'arrencar rabasses, ja que es diu que no ho fan gaire bé i també que els d'Anglès s'han ficat als boscos de Vilanna».

Les dues següents sessions ordinàries del Consell Municipal de Bescanó que presideix Mascort tenen lloc el 21 d'octubre i el 4 de novembre. El primer dia, entre molts altres acords, es decideix «publicar un bàndol fent saber als veïns que resta prohibida la sortida de queviures del poble sense prèvia autorització, la qual mesura es pren davant les dificultats de proveir-se del més necessari per la mantenció dels refugiats». ²⁴⁰ Els refugiats, principalment dones i mainada, s'instal·len a Can Pol de Montfullà. N'arriben cent més del nord d'Espanya que són instal·lats a les naus de l'antiga fàbrica tèxtil d'en Font. I posteriorment se n'acullen de Màlaga a l'Ajuntament i a cal Conde. En el ple de novembre, l'alcalde de Bescanó dona «àmplies explicacions de les gestions fetes prop del Sindicat agrícola d'Estanyol amb referència al lliurament de la farina sobrant que està en poder dels agricultors, i constata amb satisfacció que les gestions han donat per resultat haver obtingut el compromís formal d'entrega de la farina esmentada amb la forma que es convingui, la qual cosa permetrà a l'Ajuntament disposar d'un estoc d'aquell producte per a l'elaboració de pa destinat al consum local». ²⁴¹

Malgrat les limitacions derivades de la guerra, Mascort participa sempre que pot en les activitats en què el reclamen com a director de la Normal. És el cas de la trobada que es fa al novembre per aconseguir un Casal de la Cultura a Girona. ²⁴² Quinze dies després, el 3 de desembre, Josep Mascort publica a la portada de *L'Autonomista* l'article «La pau amb la victòria». Entre altres frases, escriu: «Sí, volem la pau; però no de qual-

235 AB. Llibre d'Actes de l'Ajuntament de Bescanó 1936-1940, p. 66.

236 La Llei Municipal catalana introduïa un canvi de nomenclatura: els regidors prenen el nom de consellers, i el ple, de Consell Municipal.

237 Josep CLARA. «El govern de la Generalitat de Catalunya i la Guerra Civil a les comarques gironines».

238 *Última Hora*, 6 d'octubre de 1937, p. 2.

239 AB. Llibre d'Actes de l'Ajuntament de Bescanó 1936-1940, p. 67.

240 *Ibidem*, p. 68.

241 *Ibidem*, p. 69.

242 *Front*, 19 de novembre de 1937, p. 4.

sevol manera, no amb la regressió als temps ominosos de monarquies borbòniques, dictadures primoriveristes i biennis negres [...] Quant més preparats estem —al front i a la reraguarda— per a lliurar la batalla definitiva contra el feixisme, més aviat vindrà la pau».²⁴³

L'Ajuntament de Bescanó, en la sessió extraordinària del 12 de desembre, acorda demanar un substitut per al veterinari municipal, Josep Maria Alemany, que ha estat mobilitzat. A més, «ateses les males condicions que reuneix l'edifici en el qual estan allotjats els refugiats en aquesta població»,²⁴⁴ decideix traslladar-los a una altra casa.

A principis d'any, Mascort pateix un petit entrebanc que l'aparta uns dies de les seves activitats. Ho explica *L'Autonomista* de l'11 de gener de 1938: «Ahir el nostre company Josep Mascort, diputat d'E. R. C. al parlament de la República i Comissari-Director de l'Escola Normal, al anar a pujar al tren per a traslladar-se al seu poble, va tenir la dissort de rellicar causant-se algunes ferides en les carnes i en el braç. Afortunadament no foren de gaire importància [...] Desitgem al company Mascort una ràpida millora i li fem patent que ara i sempre ens tindrà al seu costat».²⁴⁵

Al cap de dues setmanes ja està recuperat i, com a secretari de la Federació de Girona d'Esquerra Republicana, assisteix al ple comarcal a Santa Coloma de Farners. Al matí, informa dels treballs realitzats pel Comitè Executiu per anul·lar la Conselleria de Proveïments. I a la tarda, després d'excusar l'assistència d'alguns companys de la Federació —com ara el comissari delegat de la Generalitat a Girona, Martí Jordi i Frigola— que s'han desplaçat a Figueres perquè la ciutat ha estat bombardejada, posa en relleu «la tasca i els problemes que afecten d'una manera viva la vida i l'actuació dels homes del nostre partit»,²⁴⁶ diu en declaracions recollides

des per *L'Autonomista*. El mateix rotatiu publica aquestes altres frases de Mascort: «La qüestió municipal és una qüestió vital per a guanyar la guerra. Per això cal endegar la vida dels municipis el més ràpidament possible. L'haver nascut altres organitzacions polítiques és el que entorpeix d'una manera més clara la vida dels organismes municipals. Per això no ens cansarem de repetir que cal que posem tots els nostres esforços per arribar a poder formar uns Ajuntaments que responguin al sentir del poble i a les exigències del moment».

El bombardeig de Puigcerdà el 23 de gener provoca vint-i-tres víctimes mortals. El *Butlletí especial per als catalans absents de la Pàtria* explica: «Ha tingut lloc a la vila de Puigcerda una imponent manifestació de dol amb motiu de portar a la seva darrera estada les vint-i-tres víctimes del bombardeig efectuat per l'aviació facciosa. Han assistit a l'enterrament el comissari delegat de la Generalitat de Catalunya a Girona, Martí Jordi i Frigola, el comissari municipal de la vila de Puigcerdà, Amadeu Oliva, i els diputats al Parlament de la República Miquel Santaló i Josep Mascort».²⁴⁷ Una setmana després, el 31 de gener, Mascort intervé en un acte organitzat per la Inspecció de Primera Ensenyança, l'Institut i l'Escola Normal. «Amb nombrosa assistència, va tenir lloc, ahir, al Teatre Municipal, la conferència a càrrec de l'il·lustre catedràtic d'Història, de l'Escola Normal d'aquesta ciutat, D. Luis Leal, «El ejército del pueblo y la España del mañana»,²⁴⁸ informa *L'Autonomista*. També diu: «El coronel senyor Bosch²⁴⁹ va pronunciar un bell discurs recomençant sobretot disciplina i el Director de la Normal Sr. Mascort va llegir un telegrama que fou aprovat el seu contingut pel nombrosíssim públic que omplenava el Teatre, dirigit a l'insigne Ministre de Defensa senyor Indalecio Prieto».

Serà el seu últim acte públic com a director de la Normal. Després d'uns quants intents, aconsegueix que el 2 de febrer li acceptin la dimissió. Ho comenta *L'Autonomista*: «La Gaceta de la República del 2 de

243 Josep MASCORT. «La pau amb la victòria», *L'Autonomista*, 3 de desembre de 1937, p. 1. L'article es reproduïx sencer a l'antologia de textos de Mascort inclosa en aquest llibre.

244 AB. Llibre d'Actes de l'Ajuntament de Bescanó 1936-1940, p. 70.

245 *L'Autonomista*, 11 de gener 1938, p. 1.

246 *L'Autonomista*, 24 de gener 1938, p. 1.

247 *Butlletí especial per als catalans absents de la pàtria*, 27 de gener de 1938, p. 7.

248 *L'Autonomista*, 1 de febrer de 1938, p. 4.

249 Comandant militar de Girona.

*l'actual, publica la següent ordre del Ministeri d'Instrucció Pública: "Vistes les reiterades peticions que a aquest Ministeri ha elevat D. Josep Mascort i Ribot, Comissari Director de l'Escola Normal del Magisteri Primari de Girona, per a que li sigui admesa la dimissió de l'esmentat càrrec a causa de les múltiples ocupacions a les quals ha de dedicar la seva atenció. Aquest Ministeri ha acordat admetre-li la dimissió del seu càrrec i expressar-li la seva satisfacció per l'encert amb que l'ha desempenyat". Durant els mesos que ha vingut desempenyant el càrrec de Comissari Director de l'Escola Normal el nostre amic i col·laborador senyor Mascort ho ha fet amb tanta competència i austeritat —cosa ja descomptada pels d'aquesta casa que coneixem el seu caràcter— i cordialitat amb el claustre de professors, que, segons tenim entès, aquests, per unanimitat han acordat homenatjar-lo amb un acte senzill, sever, de conformitat amb les circumstàncies per correspondre a l'esmentada cordialitat».*²⁵⁰

Just el dia abans, l'1 de febrer, Mascort acudeix a la reunió de les Corts al monestir de Montserrat.²⁵¹ Presidida per Diego Martínez Barrio, s'hi presenta el govern prestigiat per la victòria de Terol. Miquel Santaló hi fa paleses les complicades relacions competencials entre les autoritats catalanes i la central: «*La posición de esta minoría de Esquerra Catalana con respecto al Gobierno, ante los problemas que presenta esta lucha, ha hecho que silenciara, desde 1936, preocupaciones, anhelos, deseos de una mayor amplitud en cuanto a sus libertades, más que por otra cosa, por su natural afán de aumentar su responsabilidad y de aportar a la República española más pruebas de su capacidad. Ante el afán y el deseo y la voluntad de ganar la guerra, Cataluña ha silenciado todos los demás problemas. No significa en modo alguno que haya renunciado a resolverlos*».

²⁵²

La conjuntura bèl·lica, però, redueix al mínim el marge d'actuació d'Esquerra a les Corts itinerants. Això no

²⁵⁰ L'Autonomista, 5 de febrer de 1938, p. 2

²⁵¹ La Humanitat, 2 de febrer de 1938, p. 1.

²⁵² Arnau GONZÁLEZ. «Les Corts durant la Guerra Civil: Catalunya com a element de polèmica».

impedeix que el partit segueixi ben actiu, com ho demostra la reunió, el 7 de febrer, del Consell Permanent d'ERC a les comarques gironines.²⁵³ A més de Josep Mascort, en formen part Joan Casanovas, Pere Cerezo, Josep Dalmàs i Martí Jordi i Frigola.

Una setmana després d'abandonar oficialment la direcció de la Normal, el 10 de febrer, Mascort és homenatjat pel claustre de l'escola, que li dedica un acte de germanor.²⁵⁴ Tot i que no perdrà mai el contacte amb els mestres i l'ensenyament, tindrà més temps per dedicar-se a la política municipal, també molt condicionada per la guerra.

En el ple ordinari del 14 de febrer, l'Ajuntament de Bescanó tramita el projecte de pressupost per al 1938, en què es consignen 2.000 pessetes «*per a atencions culturals diverses*».²⁵⁵ Durant el debat, el conseller Roca proposa un augment en l'assignació al carter de la localitat, «*la qual cosa li ha demanat l'interessat tenint en compte la migrada retribució que rep de l'Estat*». Mascort accedeix a augmentar-li la gratificació anual a 400 pessetes, però remarca: «*Mai podrà ser exigida com un sou municipal, perquè és a l'Estat a qui correspon millorar el sou dels seus funcionaris*». En el mateix ple s'estudia el pressupost presentat per la Col·lectivitat de l'Edificació per acabar les obres del segon pis de l'Ajuntament, destinat a estatge dels mestres. «*Atesos els preus de jornals i materials, s'accepta en les dues primeres partides, l'import de les quals és de 7.838 pessetes, i es deixa en suspens la part que fa referència a la construcció de la galeria*», detalla el Llibre d'Actes.

Un mes després, el 10 de març, Josep Mascort acompanya Lluís Companys en la seva visita a l'hospital militar instal·lat a l'establiment termal de Caldes de Malavella. Aquest hospital, informa Front, «*ofereix actualment unes característiques que el situen entre els primers que hi ha instal·lats a la zona lleial [...]* Dóna assistència a 800 ferits de guerra i compta amb

²⁵³ L'Autonomista, 10 de febrer de 1938, p. 1.

²⁵⁴ L'Autonomista, 8 de febrer de 1938, p. 3.

²⁵⁵ AB. Llibre d'Actes de l'Ajuntament de Bescanó 1936-1940, p. 72.

Montserrat, 1 de febrer de 1938

Josep Mascort i Carles Pi i Sunyer, atents a la conversa entre Manuel Portela Valladares i Indalecio Prieto, en una de les reunions de les Corts Republicanes celebrades enmig de la Guerra Civil.

UB-BPR (LA VANGUARDIA)

instal·lacions moderníssimes».²⁵⁶ Al cap de dos dies, el 12 de març, Mascort visita al comissari de la Generalitat, Martí Jordi i Frigola,²⁵⁷ al seu despatx a la pujada de Sant Martí. I el 17 de març, l'Ajuntament de Bescanó, en ple ordinari, acorda «*concedir un nou termini als contribuents morosos, que acabarà el 10 d'abril, per a fer efectiu, sense recàrrec, l'impost d'utilitats i inquilinat de 1937*».²⁵⁸ El ple, presidit per Mascort, també decideix «*comunicar al ciutadà Duran, que ocupa l'ex-rectoria de Montfullà, l'obligació de deixar de cultivar els horts annexos a l'edifici per haver estat concedida autorització, amb anterioritat, als veïns Gubar-sí*». A més, el conseller Roca es queixa que el ciutadà Enric Agustí «*utilitzi un cotxe que ha d'estar al servei de proveïments per a negocis particulars*». Sovint, els problemes que cal resoldre a la corporació municipal semblen petits en comparació amb afers d'abast més ampli, però Mascort, guiat sempre pel seu esperit de solidaritat i de justícia, procura trobar la solució més adequada en cada cas.

Encara no sap que quan pugui veure-ho tot amb certa perspectiva s'adonarà que els plens de Bescanó només són, com ho ha sigut abans la direcció de la Normal, una mena d'assaig per al repte que assumirà en els pitjors moments possibles. Sí que deu ser conscient, però, de les dificultats a què s'enfronta el comissari delegat, ja que sovint parla amb el seu amic Martí Jordi i Frigola, amb qui a finals de març, juntament amb el diputat Joan Sauret, es desplacen al front de guerra. A la ciutat de Lleida saluden els caps militars i en destaquen els actes d'heroisme: «*Catalunya pot tenir la seguretat que allà hi ha uns soldats que defensen amb enorme valentia cada pam de terra*».²⁵⁹ El 4 i el 12 d'abril, Mascort torna a visitar al comissari Jordi i Frigola al seu despatx oficial.²⁶⁰

256 *Front*, 11 de març de 1938, p. 3.

257 *L'Autonomista*, 14 de març de 1938, p. 1.

258 AB. Llibre d'Actes de l'Ajuntament de Bescanó 1936-1940, p. 73.

259 «Una representació d'E.R. de C. ha visitat el front de l'Est», *La Publicitat*, 2 d'abril de 1938, p. 3.

260 *Front*, 4 d'abril de 1938, p. 2; *Front*, 12 d'abril de 1938, p. 2.

La gestió municipal, l'organització d'ERC i, en menor mesura, els actes i reunions com a diputat li ocupen bona part del temps, quasi sempre repartit entre Girona i Vilanna. De tant en tant també es desplaça a Barcelona o a poblacions gironines on requereixen la seva presència. El 14 d'abril de 1938, per exemple, ofereix a Cassà de la Selva una conferència inclosa en el cicle «Set anys de República», organitzat pel Consell Permanent de la Federació d'Esquerra a les comarques gironines.²⁶¹ I el 22 de maig, al Centre d'Unió Republicana de Girona, pren part al ple ordinari de la Comarcal del Gironès d'ERC. *L'Autonomista* comenta: «*Intervingué en nom del Consell Permanent de la Federació el seu Secretari General Josep Mascort, el qual en un extens parlament feu una informació sobre les activitats del partit i de política general, i en acabar s'entaulà un debat molt interessant a l'entorn de l'esmentat informe*».²⁶²

Davant la crisi provocada per la sortida de Jaume Aiguader del Consell de Ministres, el 18 d'agost té lloc una reunió extraordinària del Ple del Consell Directiu d'ERC. Hi assisteixen: del Consell Directiu, Josep Tarradellas, Josep Andreu i Abelló, Carles Pi i Sunyer, Joan Sauret i Josep Escofet; de les federacions, Miquel Guinart i Roc Boronat (Barcelona-ciutat), Joaquim Bilbeny i Jaume Guitart (Barcelona-circumscripció), Martí Rouret i Lluís Mestres (Tarragona), Antoni Maria Sbert i Josep Sastre (Lleida) i Martí Jordi i Frigola i Josep Mascort (Girona); Josep Navarro i Costabella i Serra (JEREC); els alcaldes Hilari Salvadó (Barcelona), Pere Cerezo (Girona) i Jaume Castelló (Tarragona); els comissaris de la Generalitat, Ramon Sanahuja (Tarragona) i Francesc Abella (Girona) [interi]; exministres, Jaume Aiguader; exconsellers, Carles Martí i Feced, Josep Irla, Joan Ventosa i Roig, Josep Quero, Martí Barrera i Francesc Xavier Calsals; el president [en funcions] del Parlament de Catalunya, Jaume Serra i Hünter; i el cap de la Minoria d'ERC a les Corts republicanes, Pere Ferrer.²⁶³

261 *L'Autonomista*, 13 d'abril de 1938, p. 1.

262 *L'Autonomista*, 25 de maig de 1938, p. 1.

263 AMTM. «Acta de la reunió celebrada pel Ple del Consell Directiu amb l'assistència de les personalitats del Partit que hi són esmentades, el 18 d'agost de 1938».

Quan ja fa quasi un mes que s'ha iniciat la Batalla de l'Ebre, Mascort és designat secretari de la Comissió parlamentària d'Instrucció Pública i vicesecretari de la de Comunicacions, Transports i Obres Públiques. El càrrec més important, però, el rep al cap de pocs dies per decisió de Lluís Companys. En una breu sessió celebrada el 23 d'agost, el Govern de la Generalitat aprova «*alguns Decrets entre els quals figuren els del nomenament de Comissari Delegat de la Generalitat a Girona, el diputat senyor Josep Mascort, amb motiu d'haver-se incorporat a l'Exèrcit el senyor Martí Jordi i Frigola*»,²⁶⁴ explica l'endemà *L'Autonomista*. Aquell mateix dia, *La Humanitat* publica en portada, amb foto inclosa, la notícia: «*Josep Mascort, nou comissari de la Generalitat a Girona*».²⁶⁵

La presa de possessió, que s'oficialitza just després de cessar Francesc Abella, comissari delegat accidental,²⁶⁶ és certificada pel cap d'Assumptes Generals de la Comissaria, Carles Rahola: «*A la ciutat de Girona, i en el despatx de la Comissaria Delegada de la Generalitat de Catalunya, essent les dinou hores del dia 24 d'agost de 1938, ha tingut lloc la presa de possessió del Comissari delegat Sr. Josep Mascort i Ribot, nomenat en la reunió del Consell Permanent celebrada en el dia d'ahir; assistint a aquest acte autoritats i representacions dels organismes polítics i sindicals de Girona. El comissari accidental Sr. Abella ha pronunciat breus mots de presentació i elogi del nou comissari; el qual ha fet ús de la paraula, oferint-se als reunits per a tot allò que pugui ser beneficiós a les nostres comarques, a la terra catalana i a la República*».²⁶⁷

Els principals objectius com a comissari delegat, almenys teòricament, són millorar l'obra de cultura, la xarxa de carreteres i camins veïnals i els serveis socials a les comarques gironines. A més, ha de represen-

tar el Govern de Catalunya en tota mena de relacions amb altres autoritats. Però Mascort accedeix al càrrec quan l'aparell de la República retrocedeix i augmenten les dificultats per a governants i ciutadans. Per tant, a l'hora de la veritat la seva principal missió és atendre les necessitats derivades de la guerra.

De seguida s'adona que el seu dia a dia consistirà sobretot a resoldre, o com a mínim intentar-ho, un problema rere l'altre. Pagar factures pendents, exigir més diners al Govern de la Generalitat, cercar o emetre certificacions, recomanar soldats o treballadors... atendre, en definitiva, requeriments de tota mena que sovint s'allunyen de les seves possibilitats reals. Vuitanta-quatre anys després, a conseqüència del desori del tram final de la guerra, els arxius de la Comissaria Delegada presentaran força mancances pel que fa a les gestions realitzades a partir de l'agost de 1938, però encara permetran fer-se una idea de la seva feina com a comissari.

Tot just acaba d'arribar i ja comencen a demanar-li favors. Com aquest amic no identificat que a finals d'agost li endevina el futur imminent: «*Després de felicitar-te per la teva designació, passo a demanar-te un favor. Suposo que ja dones per descomptat que això serà el teu pa de cada dia en aquest nou càrrec*». El 26 d'agost, el nou comissari rep una carta en què l'alcalde de Llevantí de Mar,²⁶⁸ Ricard Roca, exposa: «*Comparece ante mi don Tomás Vidal con una niña de 14 meses como padre de la mencionada niña manifestando que por haberla abandonado su madre se ha hecho cargo de su cuidado pero que a pesar de su buena voluntad no podría cuidar como es menester de su hija por lo que solicita den entrada a su hija a la casa de maternidad para que pueda ser cuidada y educada como su estado requiere haciéndose cargo de pasar una cantidad por ustedes señalada*».²⁶⁹

L'endemà, Mascort envia aquest missatge a l'administrador de la Casa d'Assistència i Ensenyament de Girona: «*Serviu-vos admetre en aquest establiment a la nena Antonia Vidal i García, de 14 mesos*».

264 *L'Autonomista*, 24 d'agost de 1938, p. 2.

265 *La Humanitat*, 24 d'agost de 1938, p. 1.

266 Martí Jordi i Frigola va deixar la Comissaria l'11 d'agost de 1938. El gener de 1939, cinc mesos després d'arribar al front de guerra, un obús li va causar la mort entre Calaf i Manresa.

267 AHG. Fons Ajuntament de Girona. Inventari Comissaria Delegada. Llibre d'Actes 1938.

268 Tal com s'anomenà Sant Antoni de Calonge durant la Guerra Civil.

269 AHG. Fons Ajuntament de Girona. Inventari Comissaria Delegada. Correspondència 1938.

El mateix dia s'adreça a l'administrador de la Federació de Cooperatives de les comarques gironines, que havia denunciat irregularitats de l'alcalde de Vilamaniscle en la Cooperativa de Consum d'aquella localitat. Li assegura: *«El racionament es reparteix entre els dos establiments existents en la població, per parts iguals, i aquest el reparteixen equitativament a tots els habitants sense distinció de cap mena la part que els correspon, tant en llegums com en carn i altres articles».*

També el dia 27 escriu aquesta carta a l'alcalde de Blanes: *«La ciutadana Margarida Vallart i Vilà, que viu al carrer Anselm Clavé d'aqueixa vila, s'ha dirigit a aquesta Comissaria exposant que a darrers del mes de maig proppassat uns agents del Cos d'Investigació i Vigilància es personaren al seu domicili per tal de practicar un registre, a resultes del qual s'emportaren una màquina d'escriure Hispano Olivetti que, segons exposa la interessada, constituïa el seu únic mitjà de vida pel treball que amb ella realitzava [...] He de pregar-vos que us serviu informar-me respecte el particular a l'objecte d'obrar en conseqüència».*

Tres dies després, L'Autonomista publica dues informacions sobre la Comissaria:

«El Comissari de la Generalitat senyor Josep Mascort, visità ahir a la tarda l'Hospital de les Comarques Gironines i la Casa d'Assistència i Ensenyament, per tal de conèixer la seva marxa i informar-se de les deficiències que l'escassetat de certs productes comporta, amb el fi de remeiar-ho dintre les possibilitats de l'hora actual. En ambdós establiments fou rebut i acompanyat per l'alt personal de l'Administració i facultatiu. Aquesta tarda ha continuat la visita al Sanatori Martí i Julià i altres establiments d'Assistència Social de la Generalitat, amb la mateixa finalitat [...] Pel Comissariat de Propaganda del C.R.I.M. núm. 19, ha estat sol·licitada autorització a la Comissaria Delegada de la Generalitat per tal de celebrar una exposició de Periòdics Murals al Saló de la Biblioteca de la Rambla de la Llibertat. Sembla que la inauguració de l'esmentada exposició coincidirà amb la gloriosa data de l'11 de Setembre.»²⁷⁰

Visites i exposicions a banda, bona part de la tasca de Mascort se centra a intentar resoldre casos particulars. Els problemes i daltabaixos personals es multipliquen i ell fa tot el que pot per ajudar les persones que hi confien. El 30 d'agost, per exemple, escriu a Josep Andreu i Abelló, president de l'Audiència Territorial de Barcelona, per interessar-se per l'oficial del Cos de Presons Miquel Lozano, detingut a la Model: *«Dels antecedents que obren en el meu poder en referència a l'esmentat ciutadà, facilitats per diversos elements d'esquerra que foren empresonats pels Fets d'Octubre de 1934, se'n dedueix que es tracta d'una persona netament antifeixista que prestà valuosos serveis a la nostra causa, fent objecte d'excel·lent tracte als nostres detinguts que en aquella ocasió es trobaven a la presó de Girona, on ell exercia les seves funcions. Com una prova més de la seva adhesió a la causa popular pot senyalar-se el fet que té dos fills al front des del primer dia de l'alçament feixista. Per tot això exposat i per considerar que es tracta d'un cas de justícia, he de pregar-vos que us serviu interessar-vos per la sort de l'esmentat funcionari procurant que la seva situació pugui quedar, en breu, aclarida».*

No tot són súpliques i peticions, però. L'últim dia d'agost de 1938, Salvi Bac, secretari de l'Ajuntament de la Tallada, lliura a la Comissaria *«cinc dècims del número 36.413 del sorteig que se celebrarà l'u de setembre a Barcelona per a que en cas de sortir premiats el seu valor sigui destinat als establiments d'Assistència Social de la Generalitat a aquestes comarques»*.²⁷¹ Abans que acabi l'any, Bac tindrà el mateix gest en diverses ocasions. Malauradament, l'atzar no li somriurà en cap d'aquests sortejos.

Mascort viu en una voràgine de firmes i trucades, de lectures i escriptures de cartes i telegrams, de visites, neguits i maldecaps. El seu àmbit d'actuació abasta des de drames humans fins a simples tràmits administratius. El 28 d'agost, el seu amic Josep Vilarrasa, d'Olot, li demana que intercedeixi pel seu cosí Rafael Riera, de Mieres, detingut a Girona. El 31 del mateix mes, el comissari envia al Departament de Finances de la Ge-

270 L'Autonomista, 30 d'agost 1938, p. 1.

271 AHG. Fons Ajuntament de Girona. Inventari Comissaria Delegada. Registre d'entrada 31 d'agost de 1938.

Editor: LLUIS COMPANYS
 ANY VII
 Núm. 2.026
 DIBUJOS: 24 D'AUGOST DEL 1935

[illegible]

«En Madí de Sils vengué 1.350 sacs a la 130 Brigada de la 43 Divisió. Encara no ha cobrat [...] Està clar que Madí és un element destacat de dretes, però ¿està bé que els militars no compleixin la paraula de pagar si ho han promès?»

Com a comissari, una de les seves missions és informar urgentment dels atacs aeris. El 5 d'octubre envia aquest telegrama al conseller de Governació:

«Quatre hores catorze minuts matí avui un hidro facciós bombardejat Palamós danys materials poca importància no hi ha hagut víctimes.»²⁷⁸

Nou dies després, el 14 d'octubre, les notícies són molt pitjors:

«Aquest matí deu aparells facciosos bombardejat Figueres Trenta-vuit edificis destruïts quatre morts onze ferits.»

Aquella mateixa setmana, Mascort reorganitza els seus horaris. La resolució, datada el 10 d'octubre, la signa Carles Rahola, cap del Servei d'Assumptes Generals:

«Amb el fi d'harmonitzar l'atenció a les consultes dels ciutadans i corporacions que acudeixin a aquesta Comissaria amb el despatx d'assumptes oficials, el senyor comissari ha resolt rebre el públic els dimarts, dijous i dissabtes de 10 a 13, reservant els dilluns, dimecres i divendres per a despatxar amb el personal de la Comissaria.»²⁷⁹

L'allau de peticions és notable; les sol·licituds, heterogènies. Josep Mascort es fa un fart de llegir i escoltar i, tot seguit, actua de la manera que considera més adequada en cada cas. Sap que no pot ajudar tothom, però totes les demandes raonables que rep mereixen

278 AHG. Fons Ajuntament de Girona. Inventari Comissaria Delegada. Telegrames 1938.

279 AHG. Fons Ajuntament de Girona. Inventari Comissaria Delegada. Resolucions octubre de 1938.

la seva atenció, el seu esforç per satisfer-les. Tan aviat li prega a Joaquim Bilbeny, director general d'Administració Local, que concedeixi totes les facilitats possibles als alcaldes per cobrar els subsidis de refugiats de guerra, com li recomana a Albert Balari, director de l'institut de Girona, alumnes que al seu parer mereixen una beca o informa Joaquim Dardalló, secretari general del Departament de Governació, que uns guàrdies del Cos de Seguretat volen anar a la Companyia Urbana de Girona o uns altres guàrdies del Cos d'Investigació i Vigilància demanen el trasllat de Banyoles a Figueres. També acudeix sovint a Xavier Casademunt, director general d'Ensenyament. El 7 d'octubre, per exemple, li pregunta si la Generalitat té alguna institució adequada per educar un sordmut d'onze anys. I, com a prova que el to de les cartes varia segons el grau de confiança que té amb el destinatari, afegeix: *«L'Ajuntament de Pla de Ter té fet expedient demanant subvenció per a les escoles que té en construcció. A veure si pots mirar com està»*.²⁸⁰

Unes setmanes després, el 22 d'octubre, el diputat Joan Casanelles escriu a Mascort per explicar-li que el seu cunyat, Joan Llobet, ha de presentar-se al CRIM número 19. *«Penso acompanyar-lo jo mateix a Girona, però si no em fos possible et prego recordis el que vaig demanar-te tocant a ell»*, afegeix amb evident familiaritat. El 5 de novembre rep aquesta resposta de Mascort: *«El teu cunyat em vingué a veure [...] Vaig parlar per telèfon amb el coronel Bosch. No estava a la seva mà fer res excepcional. De passar-lo d'infanteria a un altre cos, ni parlar-ne. Els recuperats de l'Ebre són passaportats de nou a l'Ebre. Els de l'exèrcit de l'Est són concentrats a Olot, i el Ministeri disposa on s'han de destinar. En una paraula: les excepcions s'han d'aconseguir des de Barcelona. [...] Sento de debò que no hagin pogut ésser satisfets els desigs del teu cunyat»*.

A finals d'octubre, *L'Autonomista* informa que el Consell Permanent de la Federació d'ERC de les Comarques Gironines *«acordà reiterar novament la posició del Partit contrària a la creació de Fronts Populars locals, ja que hom ha considerat sempre que solament*

280 AHG. Fons Ajuntament de Girona. Inventari Comissaria Delegada. Correspondència 1938.

hi ha d'haver el Front Popular de Vegueria». ²⁸¹ En la mateixa reunió, apunta el rotatiu, «fou designat Secretari General de la Federació en Pere Cerezo Hernáez, per a substituir a Josep Mascort amb motiu d'haver estat nomenat Comissari de la Generalitat». Dos dies després, *La Humanitat* explica que el president del Parlament de Catalunya, Josep Irla, ha rebut Josep Mascort al seu despatx. ²⁸²

Una de les tasques del comissari és verificar el correcte funcionament de les corporacions municipals. El 23 d'octubre, envia al director general d'Administració Local una carta en què opina que hauria d'autoritzar-se la constitució de l'Ajuntament de Cabanes «per haver desaparegut les causes que motivaren la dimissió dels representants d'Esquerra Republicana i de la Confederació Nacional del Treball».

Cinc dies després, Mascort adreça aquesta comunicació als alcaldes de les poblacions emplaçades a la zona fronterera amb França: «Coneixedora aquesta Comissaria que es prenen mesures de caràcter governatiu que comporten l'internament a 50 quilòmetres de la frontera d'aquelles famílies considerades desafectes al règim, obligant-les a deixar la casa i bens (bestiar, collites, etc.), i a l'objecte d'assegurar el normal aprofitament de la nostra riquesa agrícola i pecuària, serviu-vos informar-me dels casos que tinguin lloc a la vostra població, amb relació dels bens i fent constar qui se'n fa càrrec». ²⁸³

Quan fa pocs dies que s'ha iniciat la setena i darrera contraofensiva franquista a la Batalla de l'Ebre, Josep Mascort explica per carta a Eduard Garcia, comissari delegat de Guerra del CRIM número 16, una situació enrevessada que afecta l'edifici de la Comissaria. En la missiva, de cinc fulls i datada el 3 de novembre, es queixa de la pretensió del delegat d'Ordre Públic, Miquel Biescas, d'ocupar la Casa Pérez Xifra: «Tot just havia pres possessió del meu càrrec vaig ésser invitat a visitar al Sr. Delegat d'Ordre Públic al seu despatx oficial [...] Va referir-se a la qüestió del seu estatge. Em va

dir que les habitacions que corresponien abans al Govern Civil les ocupava jo, i que per la comunicació interior de les meves habitacions amb el seu despatx em convindria més convertir el seu despatx en despatx de la Comissaria. A la part posterior, que jo deixaria, podria passar-hi la Delegació d'Economia i Transports, ²⁸⁴ i ell traslladar-se a la Casa Pérez Xifra, on podria viure i instal·lar-hi els serveis d'Ordre Públic». ²⁸⁵

En la seva detallada carta, Mascort explica que la Delegació d'Economia i Transports es nega a que li ocupin els locals, i que el mateix conseller d'Economia li demana que faci tot el possible per evitar-ho. De tota manera, el 29 d'octubre, el comissari cap de Policia i el comandant de Seguretat es presenten amb forces a les seves ordres per ocupar la Casa Pérez Xifra. Mascort truca al delegat d'Ordre Públic i li pregunta amb quina autorització es fa l'ocupació. Li respon que amb la seva. «Insisteixo en si té ordres superiors perquè, enfront de les seves, jo en tinc de l'honorable conseller d'Economia, i que no puc obeir les d'ell, i que em traslladava a la Delegació d'Economia, d'on també m'hauria de treure. Pues le sacaré, em contesta. I penjarem els aparells», relata Mascort.

El comissari de la Generalitat fa el que ha dit i se'n va a la Casa Pérez Xifra. Després d'una tensa discussió, aconsegueix que el comissari cap de Policia, el comandant de Seguretat i els seus homes es retirin de l'edifici. Al cap d'una estona, però, tornen amb una ordre escrita del delegat d'Ordre Públic. Mascort continua oposant-s'hi. Truca als consellers d'Economia i Governació. «El comandant de Seguretat, senyor Cuello, féu una consulta al seu inspector, coronel senyor Moreno, exposant-li la greu situació en què es trobava. Arribà un telegrama de l'honorable senyor conseller d'Economia per al delegat senyor Morillo, reiterant l'oposició a tota costa a l'ocupació de l'edifici. Els hi vàrem llegir. Vaig parlar amb els senyors Sbert i Comorera per si podien fer revocar l'ordre insensata. El senyor Comorera em digué: Digueu als executors d'aquesta ordre

281 *L'Autonomista*, 21 d'octubre 1938, p. 1.

282 *La Humanitat*, 23 d'octubre de 1938, p. 1.

283 *L'Autonomista*, 31 d'octubre de 1938, p. 2.

284 En aquell moment ocupava la Casa Pérez Xifra.

285 AHG. Fons Ajuntament de Girona. Inventari Comissaria Delegada. Correspondència 1938.

Girona, 27 de gener de 1939

Un dels últims bombardejos de les aviacions feixistes alemanya i italiana sobre la ciutat.

A l'extrem dret superior de la imatge es pot apreciar el nucli de la Creueta.

USAM

que obeeixen ordres d'un feixista. I que la responsabilitat també recaurà sobre els executors. I així ho vaig fer», escriu Mascort.

Tot és en va. El comandant Cuello fa entrar les seves forces al despatx on es troba el comissari. Ell i el personal de la Delegació són comminats a abandonar l'edifici. Ho explica així: «Vegent aleshores que el greu ge moral no podia pas ésser més fort encara que s'arribés a emprar la força, els vaig requerir a firmar una acta de l'inqualificable atropell». En la mateixa carta, Mascort es queixa de l'actitud de Miquel Biescas, delegat d'Ordre Públic: «No tenia al comissari de la Generalitat les consideracions que, com a màxim representant del Govern a les comarques de Girona, li són degudes. Ell ve manifestant reiteradament que és el Governador Civil, i actua com a tal. Intervé en afers de l'administració municipal que no li pertocuen. S'ha permès convocar al Comissari de la Generalitat a una reunió al seu despatx de la Delegació d'Ordre Públic com si fos un seu subaltern [...] Ara, en marxar de l'edifici de la Comissaria de la Generalitat, se n'ha endut tot el mobiliari del despatx principal —inclosos la làmpara del sostre i el rellotge de la paret—, que havien estat executats formant joc amb la decoració de la sala, la qual ha quedat molt malmenada».

El malestar de Josep Mascort és tan fort que decideix presentar la dimissió. No consta en cap dels documents oficials que es conserven, però ho explica en un parell de cartes enviades el 10 de novembre a dos amics que es troben en campanya.

Adreçant-se a Guillem Tarradellas, diu:

«Benvolgut amic: Encara que amb retard, no vull deixar de correspondre a la teva afectuosa lletra de 26 de setembre, que em creia haver contestat ja, i era que n'havia parlat amb el teu pare. Han passat ja molts dies. Espero que, com aleshores, seguiràs bé. Que la sort et segueixi acompanyant fins la victòria. Jo... qui sap! Potser dintre de poc ja no seré comissari. En aquests moments tinc presentada la dimissió, si bé el Govern no me l'accepta. Veurem què passa. En fi. No cal que vosaltres us distregueu amb coses de la reraguarda. Això corre del nostre compte i sabem complir amb el nostre deure».

I en la missiva a Rossend Garcia comenta:

«Benvolgut amic: Unes ratlles de correspondència a la teva del 8 d'octubre. Agraïxo les teves paraules de felicitació. Però no. No soc mereixedor d'ésser felicitat. Ara no hi ha més alt honor que els del que lluiten al front. En fi. Ara en aquest càrrec, potser dintre d'uns dies fora d'ell, allà on sigui procuraré complir amb el meu deure. Bona sort, i que aviat ens puguem veure asolida ja la victòria».

A desgrat de la seva situació, Mascort continua treballant tan bé com sap. El 8 de novembre visita Antoni Maria Sbert, conseller de Governació i Assistència Social, i dos dies després exposa al comandant Cuello els problemes derivats d'una ocupació forçosa:

«Me informan que las fuerzas del Control destacado en Puente Mayor ocupan unas habitaciones de una casa donde vive Mercedes Bosch, que tiene el marido en el frente. Dice que antes se llevaban bien con ella y las muchachas que van a coser a su casa, pero que los actuales guardias les faltan al respeto y que actualmente reclaman la llave del váter de sus habitaciones, que es tanto como podrían penetrar a ellas cuando les diera la gana. Le agradecería se informara de lo que haya sobre el particular y que esa muchacha que tiene al esposito en el frente merezca todas las consideraciones».

Malgrat les adversitats de la guerra, el comissari acompanya a actes culturals sempre que pot. És el cas de la conferència sobre «La Catedral de Pere Roger i els seus claustres» que Josep Maria Dalmau Massa ofereix el 6 de novembre. L'Autonomista en fa aquesta crònica: «El passat diumenge, al matí, en una de les aules capitulars de la Catedral, tingué lloc la primera d'un cicle de conferències que organitza la Conselleria de Cultura del nostre Ajuntament per tal de completar la formació tècnica i espiritual dels alumnes de l'Escola Municipal d'Arts, en les seves dues branques d'Arts Industrials i de Belles Arts. Presidí l'acte el Comissari de la Generalitat, Sr. Mascort [...] Felicità la Conselleria municipal de Cultura per l'organització d'aquest cicle de conferències que acabava d'inaugurar-se, i també

el conferenciant per la seva formosa disertació. Declara que aquesta festa en res no cedia en emoció a la que acabava de presenciar a honor dels abnegats i generosos lluitadors estrangers que havien ofrenat llur sang a la nostra independència i que era altament prometedora per al futur de la nostra pàtria la labor cultural que entranyaven aquestes conferències».²⁸⁶

Però el futur de la pàtria és incert. El 15 de novembre, en plena retirada, les tropes republicanes volen a Flix el pont de ferro sobre l'Ebre. Cent quinze dies després del seu inici, la batalla s'ha perdut i la República comença a trontollar.

La cultura, i sobretot els llibres, serien en circumstàncies normals una prioritat per a Josep Mascort, que malgrat les males notícies del front continua al peu del canó. Gràcies a una gestió seva, la Biblioteca de Girona rep el 23 de novembre els volums *Historia del derecho español* y *La amortización civil y eclesiástica*, cedits pel diputat socialista Luis Araquistáin a canvi d'un exemplar repetit de *Theorica y práctica del comercio y de marina*. El mateix dia, el comissari delegat de Guerra escriu a Mascort per dir-li: «*Siendo la mayor parte de los componentes de este batallón individuos procedentes de los frentes de combate y que han derramado su sangre en defensa de la independencia de la patria, este Comisariado tiene a bien de rogaros os sirváis hacer entrega, con destino a la biblioteca de esta Unidad, de un lote de libros que facilitarán la labor cultural que lleva a cabo la República entre los combatientes*».

Al cap de deu dies, el 3 de desembre, la Biblioteca del Batalló de Rereguarda número 20 rebrà aquests volums per indicació de Mascort: *Album Meravella. Llibre de bel·leses naturals i artístiques de Catalunya*, de Pere Pujol; *Miguel de Cervantes*, de Poch Noguer; *La mujer del porvenir*, de Concepción Arenal; *Inventores e industriales*, de Samuel Smiles; *El fet del dia*, de Joan Alavedra; *La qüestió de Catalunya davant el federalisme*, de Francesc Pi i Margall, i *Vides heroiques*, de Carles Rahola.²⁸⁷

286 L'Autonomista, 10 de novembre de 1938, p. 2.

287 AHG. Fons Ajuntament de Girona. Inventari Comissaria Delegada. Resolucions desembre de 1938.

La seva tasca, però, comprèn molts altres àmbits, com ara l'alimentació i l'ensenyament. El 19 de novembre, el delegat del Servei de Cooperació Agrícola el convida per carta a assistir a una reunió dels sindicats agrícoles per tractar dels treballs de la sembra. «*Amb la vostra presència ajudeu a inspirar confiança als pagesos i a estimular-los perquè no deixin ni un most de terra sense conrear*», li diu el delegat.

Tres dies després, Mascort fa aquesta petició a Joan Puig, sotssecretari d'Instrucció Pública: «*L'Escola Normal de Girona tenen sol·licitat del Ministeri que el crèdit corresponent a la Residència de l'Escola Normal de Lleida, que no funciona, els sigui transferit. De no poder fer-se, de pocs alumnes que hi ha, n'hauran de plegar la major part, perquè tenint llurs famílies fora de Girona no hi ha manera de resoldre el problema del menjar*».

La guerra ho condiciona tot, esdevé el teló de fons de la majoria dels tràmits que realitza Mascort. El 22 de novembre escriu al cap de la Brigada Mixta de la Base del Túria de València per reclamar-li notícies del soldat Lluís Abella, i el mateix dia s'adreça al secretari del Jutjat d'Instrucció número 6 de Barcelona per interessar-se per la situació de Lluís Ibáñez. «*Va ésser detingut per elements del SIM el 23 d'abril i posat a disposició del Tribunal d'Espionatge i Alta Traïció. El 13 de juny va ser jutjat i absolt. L'esmentat ciutadà continua encara a la presó Model*», exposa. També el 22 de novembre li comunica a Antoni Abel que el seu germà Francesc està empresonat al castell de Montjuïc de Barcelona, i escriu al cap del XVIII Cuerpo de Ejército, José del Barrio, una carta que deixa clar el seu interès pels matisos, el seu desig de trobar solucions: «*Narciso Cabruja, del 18 Batallón de Zapadores, estuvo hospitalizado durante algún tiempo por padecer paludismo y al extenderle el alta, en fecha 11 del corriente, se hizo constar la conveniencia de concederle ocho días de permiso una vez efectuada su presentación a la unidad correspondiente. Según parece, el muchacho interpretó equivocadamente dicha indicación, lo cual originó una demora en su presentación a la Comandancia. Ahora bien, de no haberse producido el equivoco, por tratarse de un caso que creo sobradamente justificado, me habría dirigido a usted rogándole que*

a ser posible fuesen concedidos al mencionado soldado unos días de permiso, ya que debido a la circunstancia de haber estado en varios hospitales casi todo el tiempo que lleva incorporado, le sería de mucha utilidad para restablecerse pasar unos días bajo el cuidado de su familia».

Les corporacions municipals són un altre dels cavalls de batalla de Josep Mascort. El 25 de novembre li comenta a l'inspector de comissaris municipals de l'Alt Empordà un informe de Julià Fitó sobre el funcionament de l'Ajuntament de Pau: *«Per no referir-se a la composició de l'Ajuntament, ni a la seva actuació reflexada en les actes de les sessions i en el que puguin manifestar les organitzacions locals, i per no detallar cap mena d'extralimitació que pugui demostrar-se per qui la denunciï, dit informe resulta insuficient i no pot servir de base per a cap resolució. Així mateix, l'alcalde no pot ésser acusat d'actuar poc democràticament en tant que exerceixi el càrrec recolzat en una majoria».*

Vint dies, després, el 15 de desembre, es torna a adreçar al mateix inspector per demanar-li que esgoti totes les possibilitats perquè pugui constituir-se legalment l'Ajuntament de Sant Llorenç de la Muga. En la seva carta, esmenta una llarga sèrie d'irregularitats: *«S'han celebrat sessions sense aixecar-ne l'acta corresponent, i a vegades s'han aixecat actes de sessions no celebrades. Els consellers no es reunien i el secretari, per indicació de l'alcalde, feia una acta d'una sessió imaginària».*

La gestió de Mascort com a comissari cada cop esdevé més complicada. La realitat el desborda, però és que el país sencer està desbordat. Tot i explicar un cas ben anecdòtic, aquesta carta del 25 de novembre a Martí Barrera podria ser una metàfora de la situació: *«Sobre el cas de la requisa de l'auto a Francesc Clua, de l'hotel Santa Cristina de Lloret de Mar, impossible recuperar-lo. Per trobar-se ja sense rodes, ni el delco ni la bobina, el varen desmuntar tot seguit treient-li la culata, el diferencial, el joc de marxas, etc.».*

El 27 de novembre, via telegrama, informa al conseller de Governació que el comissari municipal de Castelló d'Empúries, Gil Junqueras, ha estat detingut i traslladat a Barcelona. Aquell mateix dia, Josep Mascort participa en la inauguració de la plaça de les Bri-

gades Internacionals a Girona. Treball ho relata així: *«Amb tota solemnitat s'efectuà diumenge el descobriment d'una placa que dona el nom de Plaça de les Brigades Internacionals a una de les millors de la ciutat. Hi concorregué nombrós públic. Presidí l'acte Josep Mascort, Comissari-delegat de la Generalitat; el coronel Pérez Farràs, comandant militar de la plaça; Busquets, alcalde accidental; Biescas, delegat d'Ordre Públic; Moreno, comissari del CRIM número 19; Sanz Amat, president del Front Popular; Derga, secretari general del Socors Roig de Catalunya, altres personalitats i comissions dels partits polítics i de les centrals sindicals. També hi concorregué nombrosa representació d'ex-combatents estrangers. Amenitzà l'acte la Banda del CRIM número 16, i reté honors una Companyia del Batalló de Reraguarda número 20 [...] La Banda executà "La Marxa de l'Exèrcit Popular", "Els Segadors" i l'himne nacional, els quals foren aplaudits amb entusiasme [...] A les dues de la tarda, a l'Hotel dels Italians s'obsequià amb un dinar les autoritats i les representacions internacionals. Després hi hagué un ball al local de les Joventuts Socialistes, i a la nit un festival artístic al teatre Municipal».*²⁸⁸

Pocs dies després, el 12 de desembre, Mascort acomiada un tren d'excombatents: *«El passat dissabte, a les 11 del matí, va passar per Girona, en direcció a la frontera, un tren especial compost de set cotxes plens d'ex combatents pertanyents a les dissoltes Brigades Internacionals. El convoi anava profusament adornat. També apareixien engalanades l'estació i les andanes [...] Els expedicionaris foren saludats per les autoritats, entre les quals figurava el Comissari de la Generalitat, senyor Josep Mascort [...] Hi havia també un piquet d'infanteria i la banda de música del CRIM número 16, la qual va interpretar diversos himnes i la Internacional en arrancar el tren, corejada pels expedicionaris que foren acomiadats entre aplaudiments i visques».*²⁸⁹

El 7 i el 12 de desembre, el comissari escriu dues cartes al seu antecessor al càrrec, Martí Jordi i Frigola. Aquesta és la primera:

288 Treball, 29 de novembre de 1938, p. 1.

289 L'Autonomista, 12 de desembre 1938, p. 2.

Girona,

4 de febrer de 1939

El solar de les Bernardes,
al barri del Mercadal,
tot just acabada la guerra
amb el refugi antiaeri
a l'esquerra de la imatge.

ALBERT-LOUIS DESCHAMPS

/ CDMH

*«Benvolgut amic: que et guardis del fred com de les bales i les bombes és la primera cosa que et desitjo. I en Jofre²⁹⁰ què fa? El buit que ha deixat ací es fa difícil d'omplir. Per altra banda, com que la meua situació no ha quedat encara aclarida, passo un temps molt empipador. El carter del Batalló 905 Narcís Regencós, que era carter de Girona, té sol·licitat des de quan s'incorporà passar a una estafeta de Correu de Campanya, amb la resposta de que se l'avisarà quan li toqui el torn. Mentrestant hauries de veure que pugui conservar el destí del batalló i si pogués passar de carter a la brigada millor».*²⁹¹

I en la segona diu:

*«Els amics d'Amer m'han parlat de que havia estat aquí, amb uns dies de permís, en Manuel Fàbregas. Sembla que estava una mica disgustat perquè havia estat nomenat un nou cuiner per la teua brigada i no t'havies recordat d'ell. Ja veuràs si es pot fer alguna cosa. Si encara podeu reclamar personal, aquí van dos noms: Enric Agustí Casadevall, de Bescanó, que sortirà de l'hospital i es presentarà al CRIM número 19 per ésser destinat, i Josep Gironell, de Figueres, fins ara de serveis auxiliars i milicià de batalló al Camp d'Instrucció número 2 del CRIM número 19, que serà declarat útil per a tot servei».*²⁹²

El mateix 12 de desembre, Mascort comunica als familiars de Joan Quintana que ha fet gestions perquè sigui alliberat, i el 16 demana a Miquel Guinart, cap del Secretariat Militar d'ERC, que gestioni amb la màxima urgència *«que el soldat Emili Cuixart, de Palafrugell, militant del nostre partit i gran amic de Martí Jordi i Frigola, sigui destinat a la 177 Brigada. Actualment està hospitalitzat i s'haurà de presentar en pocs dies al CRIM número 19»*.

290 Es refereix a Josep Jofre, exalcalde de Begur i escorta del comissari de la Generalitat a Girona abans d'incorporar-se a l'Exèrcit republicà l'octubre de 1937.

291 AHG. Fons Ajuntament de Girona. Inventari Comissaria Delegada. Correspondència 1938.

292 Ibidem

També el dia 12 rep aquesta carta de Xavier Ciurana: *«El nostre amic Josep Canadell, mercès a la seva eficaç recomanació, ha estat destinat a l'aeròdrom de Celrà, la seva màxima aspiració. Molt agraïts tots. Moltes gràcies!»*.

L'endemà, Mascort escriu al Mayor Jefe de la 23 Brigada Mixta per sol·licitar-li informació sobre l'estat del soldat José Grabalosa, del 19 batalló, ja que fa molts dies que els seus familiars no en tenen notícies i fins i tot els ha estat retornada una carta que li van enviar.

Mascort fa tot el que pot, però la situació comença a sobrepassar-lo. Fins i tot, en algun cas, aporta diners de la seva butxaca per tapar forats. El 14 de desembre, per exemple, la Secció d'Edificis Públics exposa que des del 17 d'octubre, quan va rebre de la Generalitat un crèdit de 25.000 pessetes per satisfer els jornals esmerçats el setembre en les obres de conservació i millora dels edificis a càrrec de la Comissaria, *«no s'ha rebut cap mes quantitat i el senyor comissari va avançar-nos 9.427 pessetes del seu compte particular»*.²⁹³

També el 14 de desembre, Mascort escriu al Preventori Judicial de la Seu d'Urgell. Li comunica que va ser un altre soldat, i no Pere Jané, detingut, qui va introduir al seu batalló diaris clandestins del POUM. Jané es va limitar a llegir-los, assegura Mascort, que contactarà amb el president del Tribunal de Guàrdia de la Seu per preguntar-li si aquesta causa es pot passar al Tribunal de Guàrdia de Girona.

L'endemà, el comissari envia aquesta missiva a Xavier Casademunt, director general d'Ensenyament: *«Vaig parlar al cap del CRIM, coronel Sr. Bosch, sobre el cas de Josep Pineda, de Puig Alt de Ter. Vaig comprendre que, per la seva banda, poca cosa podia fer-hi. Amb tot, em digué que faria el que pogués. No n'he sabut res més. Com que veig que m'adreces la carta al Secretariat i em parles de quotes pendents, em fa pensar que no saps que ara és en Cerezo el secretari general»*.²⁹⁴

No hi ha ni un sol dia sense males noves. El mateix 15 de desembre es declara un incendi en un departa-

293 AHG. Fons Ajuntament de Girona. Inventari Comissaria Delegada. Comunicacions internes 1938.

294 Es refereix a la Federació d'ERC a les comarques gironines.

ment contigu al del dipòsit de proveïment dels establiments d'assistència social que depenen de la Comissaria Delegada. S'hi perden 1.506 quilos de sucre, 179 de llegum i arròs, 12 de carn i 20 de sabó.

No tot són desgràcies, però. Josep Puig Pujades el convida a assistir, el dia 17, al vernissatge de la seva exposició d'aquarel·les a Perpinyà. El producte de la venda de les obres exposades es destinarà als nens orfes de la guerra. Mascort li desitja «els majors èxits» i el felicita per «la finalitat humanitària i patriòtica de l'exposició».

Cinc dies abans de Nadal, el comissari escriu a l'administrador de *La Humanitat*: «Com sigui que ja no tinc la meua residència a Vilanna-Bonmatí, us agrairé prengueu nota per enviar-me el diari a Girona: Josep Mascort, Girona». El fet que no li faciliti cap adreça deixa prou clar que, almenys en aquella època, és prou conegut a Girona.

El 22 de desembre, en una carta a Miquel Guinart, cap del Secretariat Militar d'ERC, diu: «Caldria veure les possibilitats d'aconseguir el trasllat a la 177 Brigada del soldat Joaquim Morillo, que actualment pertany a la 16 Divisió, 149 Brigada, 594 Batalló. Es tracta d'un destacat militant del partit, conseller d'Assistència Social de l'Ajuntament de Girona fins al moment de la seva incorporació. No se m'escapa que gestionar un trasllat d'una unitat a una altra serà molt més difícil que obtenir el destí a una determinada unitat, però us agrairé que feu tots els possibles per aconseguir el que us demano».

Sis dies després, Guinart respondrà: «No podem fer actualment cap tràmit a favor de Joaquim Morillo, aquests trasllats no són autoritzats».

Abans, el 30 de desembre, Josep Mascort assisteix, convocat per Josep Tarradellas, secretari general d'ERC, a la reunió del ple del Consell Directiu del partit a Pedralbes. Descartada l'opció d'emprendre una mobilització popular per fer front a l'ofensiva final sobre Catalunya, Tarradellas se centra en l'elaboració dels pressupostos de la Generalitat per a 1939, en una política de «rectificació i normalització»²⁹⁵ que acompanyi l'acció de les armes. Dues setmanes després, el 14 de gener, Mascort pren part en la darrera reunió del

295 AMTM. Acta del ple del consell directiu del 30 de desembre de 1938.

Ple del Consell Directiu d'ERC celebrada a Catalunya abans de l'exili, presidida per Lluís Companys i Josep Irla. En aquesta reunió extraordinària també hi participen els diputats que formen la majoria d'ERC al Parlament. Cap al final de la seva intervenció, en què subratlla que la rapidesa dels esdeveniments fa que el futur sigui molt incert, Companys vaticina que vindran dies aspres i apel·la al deure «de sentir profundament la necessitat de la nostra unió».²⁹⁶

Els arxius de la Comissaria Delegada de la Generalitat no conserven cap document del 1939 que faci referència a Mascort. És fàcil deduir, però, que la seva situació es complica a mesura que passen els dies. La dinàmica general, si més no, és aquesta. «En la rereguarda hom no pogué evitar la desmoralització de la població, que li costava d'entendre l'arrel del conflicte, i més quan la supervivència quotidiana era prou difícil i les tropes franquistes feien el seu camí amb la hipocresia del Comitè de No-intervenció»,²⁹⁷ relata Josep Clara. I afegeix: «A la darrerria de gener i primers dies de febrer de 1939, Girona esdevingué una parada obligada per a una munió de catalans i de lluitadors espanyols que eren empesos al camí incert de l'exili. La ciutat, presa pel pànic i la incertesa, com descriuen Rovira i Virgili o el general Rojo, presentava un aspecte desordenat i carregat de malfiança».

Els dies previs al gran èxode, Mascort és retratat per Josep Pous i Pagès, que el 22 de gener de 1939 escriu: «En arribar a Girona ens trobem que no hi ha res preparat per rebre'ns [...] Resulta que a la Comissaria de la Generalitat no en saben res, que el comissari és a teatre»²⁹⁸ i que hem d'esperar que en surti».²⁹⁹ Quan Mas-

296 AMTM. Acta del ple del consell directiu del 14 de gener de 1939.

297 Josep CLARA. «Tres dates clau de la Guerra Civil a Girona».

298 El diumenge 22 de gener de 1939, en sessions de tarda i nit, la companyia de Joaquim Puyol representava al Teatre Municipal l'obra dels germans Quintero *Ramo de locura. L'Autonomista*, 20 de gener de 1939, p. 2. La tranquil·litat de Mascort concorda amb el que Anna Maria Hugas explica en aquest mateix llibre de la conversa del dia abans entre Mascort i el seu pare a la sastreria del carrer del Carme.

299 Josep POUS I PAGÈS. *Dietaris i memòries de l'exili*, p. 63-67.

cort arriba a la Comissaria, «la sorpresa de trobar-nos-hi no té límits», relata Pous i Pagès. I afegeix: «Ningú li ha dit res, ningú l'ha previngut de la nostra arribada. I la perspectiva d'haver de donar menjar i estada a sis persones, en aquests temps de carestia, em temo que no li somriu pas massa. Tot amb tot és una bella persona i comença telefonant al missatger que havia d'avisar-lo [...] Malauradament no és a casa i els seus no en saben res de res. Tant en Riba i la seva família com jo comencem a preveure, molt alarmats, que podem molt bé trobar-nos sense sopar i sense llit on jeure. Venturosament, a la fi, el comissari troba algú que sap noves de nosaltres: l'emissari del conseller n'ha parlat a en Santaló [...], aquest deu dir al comissari, a través del telèfon, que som gent de pau i de supòsit i les coses s'arreglen. El comissari, en Mascort, i la seva família són unes persones excel·lents i practiquen l'hospitalitat franca i abundosa de la menestralia d'aquestes terres. A mi no em ve de nou i en Riba i els seus en queden meravellats. Tot sopant diem les nostres impressions, posant-hi fins i tot una mica de sordina. Malgrat això, som escoltats amb una certa malfiança incrèdula. Sembla com si es pensessin que el nostre pessimisme pot venir d'un injustificat esporugüiment i del desig de justificar el nostre èxode. No els convenç ni el fet d'haver estat el conseller de Cultura qui ens ha fet anar fins a Girona».

Oriol Riba, fill de Carles Riba, també dona la seva versió de l'arribada a Girona: «Calia buscar el delegat de la Generalitat, a qui estàvem confiats; després d'una espera de més d'una hora, descarregàrem les maletes i les pujàrem a la seva residència, al govern civil de la ciutat. És un senyor molt amable; ens donà un bon sopar i tres cambres: la primera, amb dos llits de matrimoni, en la qual dormiren el pare i la mare i l'Eulàlia; a l'altra el Sr. Pous i a la tercera nosaltres dos. En el mateix quarto hi havia un dipòsit de menjar destinat als menjadors infantils, compostat de tres caps de galletes, més ben dit de panallets, un sac ple de lo mateix, cinc caps de cinquanta pots cada una de llet condensada, un sac de sèmola, dos de blat torrat (cafè de senyora) i una capsa de xocolata; tot això s'ho van endur l'últim dia d'estar en aquesta casa, amb la consegüent arrambada de galletes, pots de llet, xocolata i

fins i tot una llauna de codonyat que havia estirat el Sr. Pous i Pagès dos dies abans».³⁰⁰

L'endemà, dilluns 23 de gener, Pous i Pagès explica: «Diada d'angúnia i incertesa. Les noves són contradictòries. Uns diuen que els facciosos són a Gavà, altres que s'ha establert una línia de resistència que va de la serra de Garraf fins a Igualada passant per l'Ordal. Impossibile de treure'n l'aigua clara. A la ciutat hi ha inquietud. Les autoritats i els polítics celebren reunions i parlen en veu baixa. A l'entrada de fosc comencen a passar cotxes militars camí de Figueres. Molts d'ells carregats de dones i de maletes. Al començament no són molt nombrosos: després s'espesseeixen. Passen també alguns grups de soldats, més aviat madurs que joves [...] L'ambient es torna feixuc i neguitós. Sembla que l'alcalde de Girona ja és a França».

Gràcies a Pous i Pagès coneixem alguns dels moviments del comissari aquell dilluns. El dimarts 24 de gener, escriu: «Ahir en Mascort anà a Barcelona. Tornà tard de la nit. No donà gaires precisions de la situació. Però se li veia en la cara que tota la seva incredulitat en el desastre se li havia esvaït. En llevar-nos no era a casa. Després hem sabut que havia portat la seva dona i la seva filla, una nena de deu o dotze anys,³⁰¹ a la frontera».

Seixanta anys després, Roser Mascort recordava aquells moments:

«En acomiadar-nos del pare, la mare i jo vam marxar amb la família Santaló i altres amics cap a Portbou. En arribar a la frontera no vam poder passar; vam haver de recular a buscar el passaport per poder entrar a França. Ja havíem quedat amb el pare que ens trobaríem a un hotel de Perpinyà. Quan, finalment, vam passar la frontera ho vam fer amb Maria Batlle, la dona de l'arquitecte Emili Blanch».

Quan la dona i la filla de Mascort ja han marxat, Pous i Pagès ens ofereix aquesta visió de l'ambient a la Co-

300 Oriol RIBA. «La sortida i els primers temps de l'exili, vistos per un noi de setze anys».

301 Roser Mascort Clota acabava de fer deu anys.

fotos

18 de febrer de 1939

*Fotos. Semanario gráfico
nacional-sindicalista
deixava clar amb la imatge
i en el seu titular
les intencions dictatorials
del nou règim militar.*

UB-BPR

Gerona en la España de Franco

Foto Bobby Deglané

*Un gran reportaje de la
liberación de la última
capital catalana.*

Año II
Nº 103

Semanario gráfico nacional-sindicalista

San Sebastián - 18-Febrero - 1939

40^{rs}

missaria i a Girona el dia 24: «*Abans de sortir al carrer ja es nota un canvi. Al segon pis de la Comissaria hi ha oficines i entre elles la que té cura dels refugiats. I tota l'entrada i l'escala és plena de gent, la majoria castellana. Alguns han passat la nit a l'entrada, entre els guardes d'assalt, que tenen la caserna i la prevenció als baixos de la casa, i encara dormen embolicats en mantes*».

El dietari de Pous i Pagès permet fer-se una idea força clara del preludi de l'èxode. El mateix 24 de gener escriu: «*Els cotxes i camions fan sovint una cadena ininterrompuda. Entremig comença a passar algun carro de pagès, carregat d'atuell domèstics. I gent a peu, carregada de paquets inversemblants, la majoria no catalana, que qui sap d'on diable venen, ramat llas-timós que la guerra agullona i fuig a l'atzar dels camins, sense esma i sense esperança*».

Atrafegat amb la tragèdia, Josep Mascort no assisteix a la darrera sessió de les Corts republicanes abans de l'exili, celebrada al castell de Sant Ferran de Figueres l'1 de febrer sota la presidència de Martínez Barrio.

La Generalitat, i amb ella les comissaries delegades, desapareixeran en acabar la Guerra Civil. A la ciutat de Girona, bombardejada des de principis de febrer per les aviacions italiana i alemanya, la Comissaria deixa d'existir a partir del dia 4. Aquell dissabte, «*a quarts de dues de la tarda, una columna de soldats franquistes, amb el general Camilo Alonso Vega al capdavant, desfila per la Rambla de Girona. És la IV Divisió de Navarra, que entra pel barri de l'estació. Una estona més tard, el gruix de les tropes accedeix a la ciutat per la banda occidental, mentre que els legionaris italians ho fan per la zona oriental. Girona passa a estar controlada per l'exèrcit franquista: s'acaba la Guerra Civil a la ciutat i comença la repressió*».³⁰²

Poc abans que es tanqui la frontera el 10 de febrer de 1939, Josep Mascort arriba a peu a Portbou. L'acompanya l'arquitecte Emili Blanch, que escriu: «*A la frontera de Portbou, després de llargues hores d'espera, parant la pluja a peu dret en plena nit, finalment poguérem passar la ratlla en companyia del comissa-*

ri del Govern de la Generalitat, Josep Mascort, però els guardes francesos només permeteren que seguís endavant el comissari, que tenia passaport diplomàtic, i a mi em feren tornar enrere».³⁰³

No costa gaire imaginar-se la tristesa de Mascort en deixar Blanch a la frontera. Comença a experimentar el dolor de l'exili, compensat només en part per l'esperança de retrobar-se ben aviat amb la dona i la filla a Perpinyà.

302 Alfons PETIT. «El final de la Guerra Civil a Girona».

303 Carles RIBERA; Gemma DOMÈNECH. «Camins de sortida. L'exili gironí de 1939».

Perpinyà, 9 d'abril de 1939

Josep Mascort
després de retrobar-se a l'exili
amb la seva dona, Maria Clota,
i la filla Roser.

FPM

L'exili: un any a França i nou a Mèxic

7

Els dies posteriors a l'exili de Josep Mascort, els militars franquistes detenen a la ciutat de Girona més de set-centes persones d'ideologia catalanista i republicana, i més del doble si hi comptem els pobles del voltant.³⁰⁴ Un mes després, a les cinc del matí del 15 de març de 1939, el periodista i intel·lectual Carles Rahola és afusellat al cementiri de Girona. La perversa mecànica judicial franquista aprofita uns articles publicats a *L'Autonomista* per acusar-lo de rebel·lió militar, sedició i separatisme. Aquesta execució no és cap cas excepcional, però: dins les tanques del cementiri gironí, fins a 514 persones seran afusellades per raons polítiques.

Quinze dies després de l'assassinat de Rahola, l'1 d'abril, es proclama la fi de la Guerra Civil amb la victòria franquista.

Josep Mascort ja s'ha reunit amb la dona i la filla a Perpinyà. Viuen a l'hotel d'una família que anys abans s'havia establert al castell de Palol d'Onyar i que davant dels gendarmes els fa passar per cosins. Mascort treballa a l'hort, i Maria Clota al restaurant de l'hotel, explicarà molts anys després la seva filla Roser. No és difícil imaginar-se l'estat d'ànim de Mascort, la dona i la nena. Segur que s'assembla al de la resta d'exiliats, al de qualsevol persona que hagi viscut moments tan adversos, tan funestos.

El relat de Roser Mascort és boirós, sense dates precises, però conté els elements bàsics de l'estada a França: «*Després de passar uns mesos a Perpinyà vam llogar una casa a Mèze, prop de Sète, al departament de l'Hérault. Era el mas de Mondou i esperàvem que la tia Rosa³⁰⁵ pogués venir-hi a viure amb nosaltres*». De l'etapa francesa només se'n conserven tres cartes breus, escrites a Mesa per Roser Mascort, que llavors tenia deu anys.

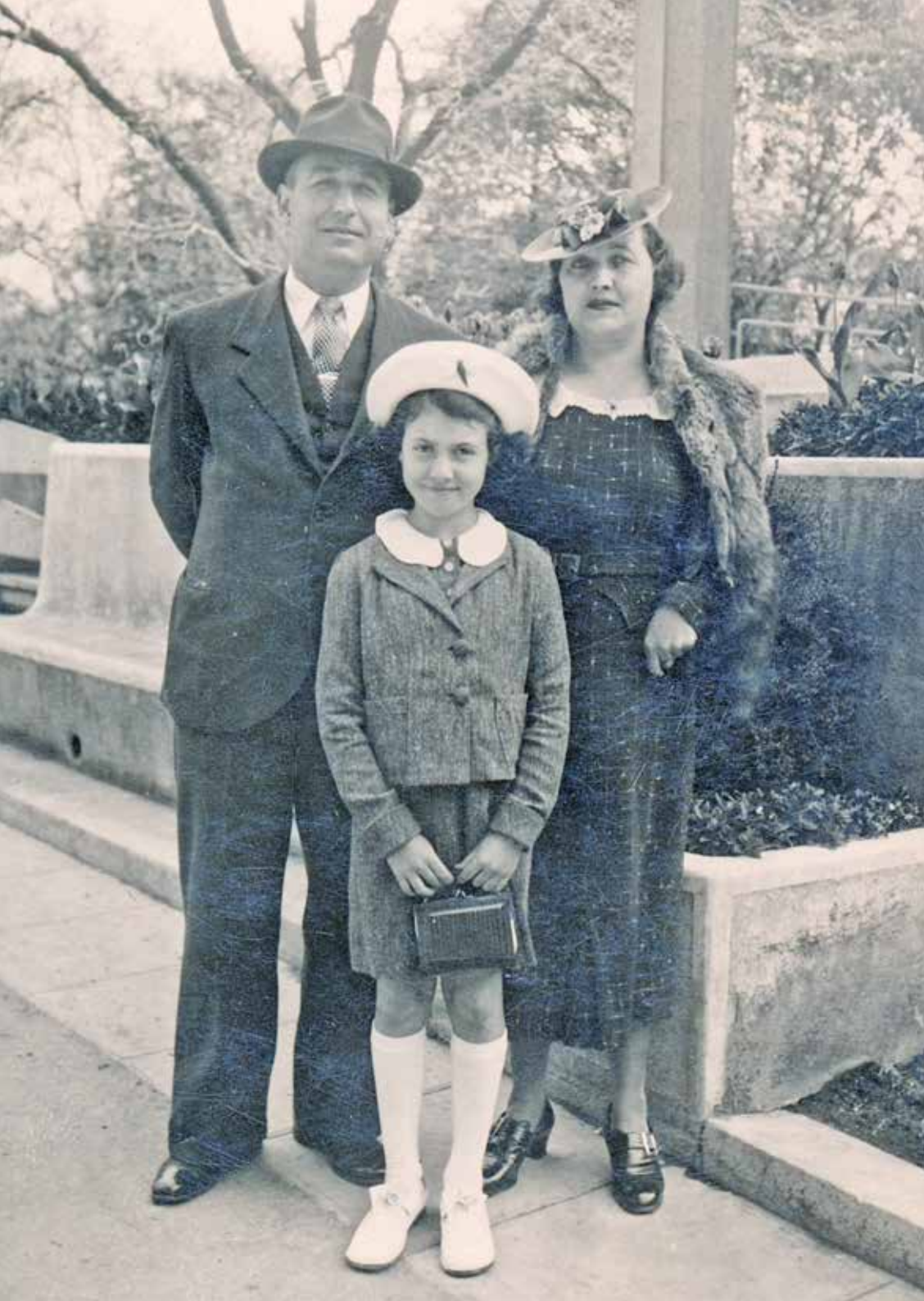
La primera missiva, del 9 de setembre, s'adreça en francès a Rosa Clota:

«*Chère marraine: Chez Pierre ont reçu la lettre 24 août. Et tes papiers ne sont pas encore arrangés? Maintenant il est plus nécessaire que jamais que*

304 Olga PALAHÍ. *Martí Jordi i Frigola, alcalde republicà de Palafrugell*, p. 129.

305 Rosa Clota Prunell, una de les germanes de Maria Clota. Finalment, no va poder exiliar-se.

**Montpeller,
30 d'abril de 1939**

Josep Mascort
amb la seva dona,
Maria Clota,
i la filla Roser,
durant les poques
setmanes que van viure
a la ciutat del Llenguadoc,
abans d'emprendre
camí de l'exili a Mèxic.
FPM

tu viennes. Nous attendons t'embrasser bientôt. Ta filleule».

La segona és del 21 de desembre i es dirigeix a Josep Mascort Esteva, avi de la Roser:

«Mi estimado padrino: tía Rosa, en su carta del 6 del actual, me da muchos recuerdos de vós. Y yo aprovecho las tradicionales fiestas de Navidad y Año Nuevo para deciros que no os olvido y desearos que las paséis con mucha salud. Cuando veáis a Rosa podríais darle la dirección de Pepito, el hermano de Esteban de Quart. Recibid un fuerte abrazo de vuestra ahijada».

I l'última, també del 21 de desembre, torna a adreçar-la en francès a Rosa Clota:

«Ma cher marraine. Je sus reçu votre lettre du 6 de corrent mois et j'espère que vous aurez reçu la mienne des derniers jours de novembre. Maintenant vous ne povrez pas dire que je suis paresseuse. Aujourd'hui j'écris au parrain en le souhaitant Noël et Nouvel An. Je vous le souhaite aussi a tous vous. J'ai été très contente des lignes qu'ils m'ont écrit Baldomero et Josep. Ils me parlent de leur chien et de leur chat. Nous avons aussi une chienne que s'appelle Rita et un chat que s'appelle Mickey. Tous les deux sont très sages. Je passe avec eux de bons moments».

Setanta anys després d'escriure aquelles cartes, Roser Mascort explicaria:

«Al mas de Mondou el pare també hi treballava l'hort, que ens anava molt bé per alimentar-nos. Em sembla que en aquella època rebia una assignació del govern republicà a l'exili. En marxar de Mèze, el març o l'abril de 1940, ens vam traslladar a un pis de Montpeller. Diria que era a finals d'abril, perquè hi vam estar poc temps. La invasió alemanya era imminent³⁰⁶ i al maig vam travessar mitja França amb tren per anar a Sant-Nazaire, a la Bre-

tanya, i embarcar al transatlàntic Champlain, que ens va dur a Nova York. Després vam recórrer més de tres mil quilòmetres amb tren fins a Laredo (Texas), a la frontera entre Estats Units i Mèxic, i més de mil quilòmetres més fins a Mèxic DF, on ens vam establir al carrer Lisboa, en un edifici on vivíem amb altres famílies refugiades».

Entre molts altres refugiats, aquell 19 de maig també pugen al Champlain l'advocat i exministre d'Esquerra Josep Tomàs i Piera i la seva família. Però el passatger més il·lustre, o almenys l'únic que acabarà sent conegut arreu del món, és l'escriptor rus Vladímir Nabókov, que vivia a París però a causa de l'avenç de les tropes nazis emigra als Estats Units juntament amb la dona i el fill. El 1955, quan ja fa deu anys que s'ha nacionalitzat nord-americà, publicarà *Lolita*, la més cèlebre de les seves novel·les. Mascort i Nabókov tenen quasi la mateixa edat i parlen perfectament el francès. No és descartable que coincideixin cara a cara al Champlain i conversin sobre els horrors de la guerra, però aquesta possibilitat és una conjectura que només podria reeixir en un relat de ficció.

Gràcies a una carta enviada a la Creueta des del transatlàntic, sabem que el viatge dura vuit dies. En aquesta carta, Josep Mascort signarà per primer cop com a Josefina, un àlies que mantindrà gairebé fins al final de l'exili mexicà. Molts anys després, Joan Pastells n'explicaria el motiu: «Hi havia una censura terrible, i en Mascort va acordar amb el seu pare i la tia Rosa que es faria passar per una cosina perquè les cartes arribessin».

La missiva, datada el 26 de maig de 1940, diu:

«A bordo del paquebot Champlain, anclado frente a Nueva York

Queridos: Os suponemos en vuestro poder nuestras líneas escritas hace ocho días desde Saint-Nazaire, antes de pasar el puente de este hermoso paquebot. Después de ocho días de no ver más que cielo y agua, esta mañana hemos llegado al puerto de Nueva York. Hoy mismo o mañana desembarcaremos y parece que seguiremos el viaje por tierra a través de los Estados Unidos. Hemos tenido buen viaje, aunque un poco mareados por la falta de costumbre. Cuando lleguemos al término del viaje ya os volveremos a escribir.

306 Les tropes de Hitler van començar la campanya al Front occidental, coneguda com a Batalla de França, el 10 de maig de 1940. París va caure en poder dels nazis el 14 de juny.

SERVICIO DE MIGRACION
REGISTRO DE EXTRANJEROS

NUM. 131587
60393

SE EXPIDE EL 13 DE JUNIO DE 1940
A JOSE MASCORT BIRCH
CUYA LEGAL ESTANCIA EN MEXICO QUEDA COMPROBADA CON
ESTA TARJETA.

JUN 15 1940
Aceptado en calidad de residente por el término de un año revalidable a juicio de esta secretaría y de acuerdo con la Ley de Migración.

MEDIA FILIACION DEL INTERESADO

CONSTITUCION FISICA	Muerta
ESTATURA	1.75 m.
PELO	castaño
OJOS	oscuros
MENTON	redondo
BARBA	redonda
SEÑAS PARTICULARES	ninguna

DATOS COMPLEMENTARIOS

EDAD 41 AÑOS. FECHA EN QUE NACIO 1898

ESTADO CIVIL Casado

OCCUPACION Comerciante

IDIOMA NATIVO Español

OTROS IDIOMAS

QUE HABLE

LUGAR Y PAIS EN QUE NACIO

NACIONALIDAD ACTUAL

RELIGION católica

RAZA blanca

LUGAR DE RESIDENCIA

NOMBRE Y DOMICILIO EN MEXICO DE PERSONAS QUE FUERAN EN REFERENCIAS DEL INTERESADO

Al Jefe del Departamento Demográfico,

(FORMA DEL FUNCIONARIO DE MIGRACION)

Dr. Manuel Gama

13 de juny de 1940

Fitxes del Servicio de Migración mexicana de Josep Mascort i Maria Clota.
AGN

SE EXPIDE EL 14 DE JUNIO DE 1940
A MARIA CLOTA PRUNELL
CUYA LEGAL ESTANCIA EN MEXICO QUEDA COMPROBADA CON
ESTA TARJETA.

JUN 15 1940
Aceptado en calidad de residente por el término de un año revalidable a juicio de esta secretaría y de acuerdo con la Ley de Migración.

MEDIA FILIACION DEL INTERESADO

CONSTITUCION FISICA	robusta
ESTATURA	1.61 m.
PELO	rubio
OJOS	azules
MENTON	redondo
BARBA	ninguna
SEÑAS PARTICULARES	ninguna

DATOS COMPLEMENTARIOS

EDAD 42 AÑOS. FECHA EN QUE NACIO 1897

ESTADO CIVIL Casada

OCCUPACION su hogar

IDIOMA NATIVO español

OTROS IDIOMAS

QUE HABLE

LUGAR Y PAIS EN QUE NACIO

NACIONALIDAD ACTUAL

RELIGION católica

RAZA blanca

LUGAR DE RESIDENCIA

NOMBRE Y DOMICILIO EN MEXICO DE PERSONAS QUE FUERAN EN REFERENCIAS DEL INTERESADO

Al Jefe del Departamento Demográfico,

(FORMA DEL FUNCIONARIO DE MIGRACION)

14 de diciembre de 1948

Fitxa del Servicio de Migración mexicana de Roser Mascort.
AGN

DUPLICADO

SERVICIO DE MIGRACION

NUM. 256982

TARJETA DE IDENTIFICACION EXPEDIDA POR EL DICTO. DE MIGRACION EN MEXICO, D.F.

A ROSARIO MASCORT CLOTA.

CUYO RETRATO Y FIRMA CONSTAN EN SEGUIDA

JUN 15 1940

Al Jefe del Departamento Demográfico,

(FORMA DEL FUNCIONARIO DE MIGRACION)

MEXICO, D.F. DICIEMBRE 14 DE 1948.

CONSTANCIA SOBRE LEGAL INTERNACION (ART. 27 DE LA LEY)

Os repetimos que os conservéis con buena salud, que saludéis a la familia toda y a los amigos y que tengáis la seguridad que vuestro recuerdo querido nos acompañará siempre.

Esta carta vendrá a Europa a bordo del mismo Champlain en un viaje de retorno».

La missiva arriba a la Creueta, però al cap de pocs dies, el 17 de juny, mentre fondeja a La Pallice, el port de La Rochelle, amb 460 passatgers i tripulants a bord, el Champlain colpeja una mina magnètica llançada el dia abans per la Luftwaffe. Moren dotze tripulants. Després, un submarí alemany, l'U65, torpedeja el transatlàntic per acabar d'enfonsar-lo.

Deu dies abans de la desgràcia del Champlain, el 7 de juny, Josep Mascort envia aquesta carta des del carrer Lisboa, 14 de Mèxic DF:

«Querida madrina:

Supongo que ya recibiste mi carta escrita desde Saint-Nazaire en el momento de embarcarnos. Después, a bordo del paquebot Champlain, cuando estábamos parados frente a Nueva York esperando el momento de desembarcar, te escribí nuevamente una carta. Tengo mis dudas de si la habrás recibido, ya que no sé si el Champlain ha regresado a Francia. Lo mismo el viaje por mar que el largo trayecto por ferrocarril a través de los Estados Unidos y de México, hasta llegar aquí ha sido muy bueno, claro que con los mareos naturales de los que no tenemos la costumbre de viajar por mar y la fatiga de cuatro días y cuatro noches por ferrocarril. En compensación, hay el placer que produce el conocer nuevos países con peculiaridades distintas de las nuestras.

La ciudad de México, muy bonita, principalmente sus alrededores, está a una altitud de unos 2.500 metros. Esto y su situación a menos de veinte grados del ecuador le dan un clima especial que, pasados los primeros tiempos de aclimatación, resulta muy bueno. Nosotros, aunque algo hemos notado a consecuencia de la fatiga del viaje y de los efectos producidos por el clima, estamos muy bien de salud.»

El mateix sobre també conté missatges de la dona i la filla de Mascort —la cosina i la neboda per als cen-

sors. Maria Clota hi diu: *«No paséis inquietud por nosotros. Cuidaos todos bien como procuraremos hacerlo nosotros para que cuando llegue la ocasión de poder-nos abrazar nos encontremos todos con buena salud».* I Roser Mascort hi afegeix: *«Queridos madrina, padrino, tías, tíos, primas y primos todos: Qué grande es el mar! Qué altos son los rascacielos de Nueva York! Y qué grandes los plátanos que me como! Porque he de deciros que aquí hay mucha fruta, muy buena y muy barata».*

Establerts al centre de la capital federal mexicana, Josep Mascort i família viuen en un edifici de pisos amb altres cinc famílies de refugiats. La tarja d'identificació de Mascort, expedida el 8 de març de 1940 pel Consulado General de México en París, en fa aquesta descripció: estatura 1,75, complexió forta, morè, cabell i ulls castanys, nas recte, boca mitjana, bigoti i barba rasurats, cap tret particular a la vista. En l'apartat corresponent a la professió, ofici o ocupació assenyala que és comerciant. Com a dades complementàries, la fitxa en poder del servei de migració mexicana diu que és casat, catòlic i de raça blanca, que el seu idioma nadiu és l'espanyol i que també parla francès. Ni rastre del català, ni rastre de la professió de mestre. Finalment, la fitxa també indica que Mascort és asilat polític sense garantia de repatriació i, en l'espai destinat al nom i domicili del parent més proper, hi posa: *«José Andreu Abelló, México DF»*. Evidentment, Mascort no és parent d'Andreu i Abelló, però aquest, exiliat a Mèxic des del 1939, dirigeix la Junta de Auxilio a los Republicanos Españoles i li facilita l'allotjament a l'edifici del carrer Lisboa. *«Viví-em en uns pisos nous, però al pare no li agradava gaire la ciutat, deia que era massa gran»*,³⁰⁷ explicaria set dècades després Roser Mascort, esmentada a la carta que «Josefina» envia a la Creueta el 14 d'agost:

«De parte de Rosario digo al padrino que está muy contenta, y lo estamos todos, de que pueda hacer un poco el tronera yendo a las fiestas mayores. Esto es señal de buena salud y de buen humor. Nosotros recordamos con añoranza aquellos tiempos que duran-

307 El 1940, a Ciutat de Mèxic hi vivien 1.775.000 persones. Actualment frega els deu milions d'habitants.

Ciutat de Mèxic, 12 de setembre de 1940

Des de l'arribada, el 1939, dels primers exiliats catalans, agrupats a l'Orfeó Català, anualment es commemorà l'Onze de Setembre amb una ofrena floral al monument dels «Héroes de la independencia», aprofitant la Diada Nacional de Mèxic, que s'escau el 12 de setembre.

D'esquerra a dreta, entre d'altres dirigents d'Esquerra: Josep Tomàs i Piera, Dalmau Costa, Antoni Soler i Torner, Josep Mascort, Maria Dolors Bargalló, Salvador Armendares...

FPM

te esta época del año, principalmente en este mes de agosto, íbamos también a tantas fiestas, donde en compañía de parientes y amigos, se comía y bebía de lo mejor, se bailaba, se veía bailar y se tenían animadas conversaciones.

Rosario, después de haber pasado aquello de las anginas, se ha puesto muy bien. Ya toma tila de vez en cuando, tal como nos aconsejas. Y limonada todos los días, pues ya os decíamos en nuestra carta anterior que la bebemos en substitución del vino. Esta vez Rosario no pone ninguna línea, porque está en el colegio y tengo que echar esta carta al correo dentro de poco para que pueda salir en el avión de mañana. De lo contrario, tendría un retraso de cuatro días y este mes ya nos hemos retrasado más de la cuenta. Me he alegrado mucho de que recibierais la carta que os escribí el 26 de mayo desde el Champlain, porque al mismo tiempo había escrito a mucha gente y así supongo que también recibirán nuestras cartas y postales».

Un mes després, el 14 de setembre, Mascort explica: «Con Marcelo y su esposa nos vemos muy a menudo, pues viven no muy lejos de nuestra casa». Es refereix al matemàtic i professor Marcel Santaló Sors, nebot de Miquel Santaló Parvorell, i a la seva dona, Ángeles Gómez, amb els quals mantindran l'amistat tota la vida.

L'endemà mateix, encara des de Mèxic DF, Roser Mascort proporciona alguns detalls de la vida a la gran ciutat, i també dels projectes del seu pare:

«Cuando Josefina os escribió la última carta yo no pude ponerles ninguna línea porque estaba en el colegio, però hoy procuraré hacer las paces porque tenemos tres días de vacaciones con motivo de las fiestas patrias y quiero contaros muchas cosas para que después vosotros me contéis muchas más. Primeramente, os diré que las fiestas patrias se celebran en conmemoración de la independencia de México, cuyo primer grito lo dio el cura Hidalgo en el pueblo de Dolores, de donde era párroco, la noche del 15 al 16 de septiembre de 1810. Con este motivo se hacen aquí grandes fiestas y vienen a la capital muchos forasteros de todos los estados mexicanos. Ayer mismo, sin salir de casa, presentamos unos magníficos fuegos artificiales que se cele-

braban al pie del monumento de la Revolución, que es uno de los Arcos de Triunfo mayores del mundo. Por la noche hay una gran iluminación, que es como no os podéis figurar, sobre todo en las calles céntricas y en el Zoco, que es donde hay el Palacio Nacional, la Catedral, el antiguo ayuntamiento y otros edificios monumentales, todos adornados a más no poder. Toda la ciudad toma un aspecto imponente. Se trata de una ciudad el doble de grande que Barcelona, y en ocasiones como esta los forasteros vienen a ella como hormigas. No sé si ya os he dicho anteriormente que voy al instituto hispano-mexicano Ruiz de Alarcón, y aunque sin matarme mucho voy estudiando. Las últimas notas mensuales han ido mejorando y estoy muy satisfecha. Olvidaba deciros que para ir de casa al instituto y viceversa nos acompañan con un hermoso autobús, cosa corriente en todos los buenos colegios de México. Tengo que deciros que Josefina no está aún del todo colocada. Ya conocéis sus aficiones y le está tirando el campo, parece que no parará hasta que pueda tener una granja. En fin, veremos. Todo va bien si uno puede ganarse la vida.»

Efectivament, poc després es traslladen a Texcoco. Mascort ho explica i contextualitza molt bé en una missiva enviada a Rosa Clota el 31 d'octubre:

«El día 23 de este mes recibimos la carta del 6 de octubre, que también llevó más días en el viaje que lo que acostumbraban anteriormente, y tal como se van poniendo las cosas en el mundo³⁰⁸ lo más probable es que los servicios empeoren aún más. Esta carta vuestra ya nos fue reenviada de México ciudad a nuestra nueva residencia en Texcoco. Es esta una pequeña ciudad de cerca de 10.000 habitantes, situada a 38 kilómetros de la ciudad de México, y nosotros vivimos en una pequeña granja³⁰⁹ a la entrada de la población. Hay unas dos vesanas y media de tierra e instalaciones anexas para gallineros. Todo estaba en un gran estado de

308 Es refereix, òbviamment, a la Segona Guerra Mundial, però també deixa entreveure el disgust provocat per l'afusellament de Lluís Companys al castell de Montjuïc el 15 d'octubre de 1940.

309 La granja Los Arcos.

Texcoco, circa 1941

Josep Mascort, Maria Clota i Roser Mascort a l'hort de la Granja Los Arcos.

FPM

abandono y ya podéis imaginaros el trabajo que nos ha caído encima, pero como esto era lo que deseábamos estamos contentos y esperanzados de que la cosa nos irá bien. Aunque parezca alejado de México, la gran facilidad de comunicaciones hace que no lo sea. Pasa una línea de ferrocarril y, sobre todo, hay un servicio de autobuses muy completo, pues salen lo mismo de Texcoco que de México cada veinte minutos. El viaje de ida y vuelta cuesta 80 centavos de peso. Los domingos es una población muy animada, pues viene mucha gente de México a pasar la fiesta. Hace tres domingos seguidos que hay corrida de toros y con la afición que hay aquí esto atrae más a los forasteros. Precisamente la plaza de toros está enfrente de nuestra casa y los días de corrida oímos muy bien desde el huerto el griterío de la gente y la banda de música. Desde aquí también vemos muy bien —claro que también los veíamos desde México subidos a la azotea— los dos volcanes: Popocatepetl e Iztaccihuatl, que están a más de 5.500 metros de altura y por consiguiente cubiertos de nieve todo el año. Ahora que ha finalizado la época de las lluvias es cuando en pleno día el sol quema de verdad: que lo digan sino los brazos de Josefina,³¹⁰ que ya parecen los de una india de verdad con lo morenos que se le han puesto.

Creemos que el próximo domingo vendrán a pasar el día con nosotros Marce³¹¹ y Ángeles. También hace un par de días que hemos recibido carta del primo Juan de Panamá,³¹² que se muestra muy preocupado, como también lo estamos nosotros, por las noticias tan alarmantes que hemos leído en la prensa de aquí sobre los daños causados por las inundaciones en Cataluña y particularmente en la cuenca del Ter. Cuando nos contestéis ya nos contaréis como ha ido todo esto y si el Oñar también ha dado que sentir y si ha causado grandes destrozos por la finca del padrino. Y ahora que hablamos del padrino, nos lo imaginamos ocupa-

do en la preparación del vino, y de eso sí que le tenemos un poco de envidia, sobre todo ahora que era el tiempo de comer castañas y un dolç! Bueno, decidle que, con el porrón en la mano dediquéis un trago bien largo a nuestra salud y a nuestro recuerdo. También en este momento está Gerona en plena época de Ferias. Ni que decir que añoramos dar una vueltas por las paradas de San Agustín, que a pesar de que siempre eran lo mismo, uno iba dando vueltas y más vueltas en medio del ruido ensordecedor de los instrumentos más o menos musicales que los pequeños tocaban sin cesar hasta que se estropeaban. Era la costumbre, la tradición, que es lo que añoramos en nuestra lejanía.»

A la mateixa missiva del 31 d'octubre, Maria Clota afegeix:

«Como véis por lo que os cuenta Josefina, ya vivimos fuera de la ciudad de México y ahora es cuando me vendrá el trabajo a mí a medida que aumente el número de animales de nuestra granja. Ahora solamente empezamos, pero nuestro propósito es que nos produzca lo necesario para vivir, así que no me va a quedar tiempo para aburrirme».

La feina a la granja Los Arcos, amb què Josep Mascort recupera una mica l'activitat que sempre havia fet la seva família a la Creueta, els serveix per sobreviure. De seguida que pot, però, Mascort comença a donar classes al Colegio Ruiz de Alarcón, creat el 1940 per uns mestres espanyols refugiats amb l'ajut del govern de la República a l'exili. Al cap d'un temps, es convertirà en director i propietari de l'escola, que en els moments més àlgids oferirà ensenyaments de primària i secundària i arribarà a tenir 250 alumnes. L'historiador José Ignacio Cruz explica que es tractava d'un centre privat; els fills dels exiliats no hi pagaven quota, tenien beques del govern republicà a l'exili. En plena consonància amb les propostes de l'Escola Activa, sobresortia per la seva qualitat pedagògica. Algunes de les estudiants del col·legi, inclosa Roser Mascort, n'acabaran sent mestres.

Paral·lelament, l'amistat de Mascort amb Miquel Santaló, iniciada a Girona, es mantindrà a Mèxic, com també les trobades periòdiques amb altres exiliats ca-

310 La carta la signa la Josefina i es refereix a ella mateixa com si fos una altra persona. És una petita incongruència que no devia ser detectada per la censura.

311 Marcel Santaló i Sors.

312 Era un fill de Teresa Roura Mascort, cosina de Josep Mascort.

Texcoco, circa 1941

Josep Mascort i Maria Clota amb les gallines, a la Granja Los Arcos.

FPM

talans. «A casa nostra a Texcoco s'hi reunien Santaló, Dot, Ramon Calm, Xavier Casademunt... Els que hi venien més sovint, però, eren en Marcel Santaló i l'Àngels, la seva dona», explicaria Roser Mascort set dècades després de l'exili mexicà.

Tornem al principi, però. Al trasllat a Texcoco, a les cartes que gairebé permeten sentir la veu de Josep Mascort o, de tant en tant, les de la dona i la filla. Tot i que moltes de les missives que van enviar des de Mèxic han desaparegut, les que es conserven proporcionen un bon resum de com vivia Mascort a l'exili, de les seves esperances i anhels. Per raons d'espai, i també per evitar repeticions innecessàries, la seqüència que segueix, formada per missives datades entre desembre de 1940 i desembre de 1948, es compon de fragments que, en conjunt, ofereixen una imatge prou nítida de les accions i pensaments de Mascort, sobretot pel que fa als hàbits quotidians de la família. La majoria de les cartes, acotades quan convé per apunts històrics, s'adrecen a Rosa Clota i, molt de tant en tant, a Josep Mascort Esteve. Si no s'indica el contrari, les escriu «Josefina», és a dir, Josep Mascort.

27 de desembre de 1940:

«Querida Rosa: Hace dos meses te escribimos [...] Hemos esperado inútilmente respuesta vuestra, y ya en plena época de fiestas de Navidad y Año Nuevo que tan gratos recuerdos y tantas añoranzas nos traen, nos decidimos a escribir nuevamente para deciros, primero, que si no pasamos estas fiestas con alegría por lo menos las pasamos con salud. Buena prueba de ello son estas dos fotografías que os mandamos, una dedicada al padrino y otra a ti. Están hechas en el huerto de nuestra granja. Al fondo de una de ellas se ven los gallineros. Rosario ha aprobado el quinto curso de primaria con un promedio de 9,5 de puntuación (el máximo es 10), y ha obtenido Diploma con primer premio de dibujo. Ahora empezará el sexto año de primaria y después de éste viene la secundaria. Ya os decíamos en otra carta que aquí en México todos los estudios son oficiales, con intervención en las pruebas de la Secretaría de Educación. Esperamos que vuestra tardanza en contestar lo será todo menos que no os halléis bien de salud.»

8 de març de 1941:

«Querida Rosa: Nos hemos retrasado unos días en contestar porque deseábamos enviaros una foto de los tres y, además, todos tenemos mucho trabajo. Estos días ha aumentado con la instalación de un motor-bomba para completar mejor el riego. Marce y Ángeles algunos domingos vienen a pasar el día con nosotros en la granja y estamos muy contentos.»

8 de març de 1941, escrita per Roser Mascort:

«Queridos Jaime y Juan:³¹³ Ya supongo que os aprovecháis mucho en los estudios. Veo que también os sigue gustando el fútbol. A ti, Jaime, ya te sabemos alto como una torre. A Juan, aunque me lo imagino bajito, también debe haber crecido. A ver si también me enviáis alguna foto. Muchos cariñosos recuerdos a toda la familia y recibid un abrazo de vuestra prima que os recuerda.»

Quan ja fa més de dos anys que Josep Mascort s'ha exiliat, la Comisión Depuradora del Magisterio continua amb la seva acció contra el magisteri republicà a la Catalunya franquista. El *Boletín Oficial del Ministerio de Educación Nacional* publica el 17 març de 1941 la sentència que expulsa Mascort del magisteri aplicant-li l'article 171 de la Ley de Instrucción Pública del 8 de setembre de 1857, coneguda amb el nom de Ley Moyano. L'article en qüestió afirma: «Los profesores que no se presenten a servir sus cargos en el término que prescriban los reglamentos, o permanezcan ausentes del punto de su residencia sin la debida autorización, se entenderá que renuncian a sus destinos: si alegaren no haberse presentado por justa causa, se formará expediente en los términos prescritos en el artículo anterior».

Aliè a la sentència, que a efectes pràctics no comportarà la seva inclusió a la llista oficial de mestres depurats i sancionats, Mascort continua adaptant-se a la nova realitat que li toca viure. La seva actuació és

313 Es tracta de Jaume Pastells Clota i Joan Pastells Clota, cosins de la Roser.

Texcoco, 30 de maig de 1941

La família Mascort-Clota a la Granja Los Arcos.

FPM

pragmàtica, però no s'oblida mai de la família ni de la Creueta.

El 4 de juny de 1941, adreçant-se a Rosa Clota, escriu:

«De una carta de Silvestre³¹⁴ hemos sabido que esperamos podernos abrazar en nuestro actual domicilio.³¹⁵ La noticia nos emocionó, y aunque dudamos de que esto pueda realizarse, ni que decir tiene que sería nuestra mayor alegría. Las fotografías del padrino y los sobrinos nos causaron también gran emoción. Las miramos muchas veces y las mostramos con alegría a todos los vecinos que vienen a visitarnos. Cuando ven la foto del padrino con el abrigo, todos dicen que Josefina³¹⁶ es igual que él. También Marce nos ha enseñado las fotos que ha recibido de Gerona, Francia y Argentina.

Seguimos gozando de una perfecta salud, y si bien es verdad que trabajamos mucho, esto es causa de que nos transcurra el tiempo muy deprisa y que no hayamos de privarnos de nada de lo indispensable. Vamos poco a la capital, y aun cuando vamos, vamos de compras y regresamos cuanto antes. Pero la radio nos pone en contacto constantemente con la ciudad. La radio aquí está muy bien. Funcionan en la sola ciudad de México más de veinte potentes emisoras y dan unos programas como no tenéis idea. Dos veces a la semana, domingos y miércoles, dan funciones de teatro y esas sí que María no se las deja pasar. En la granja, las gallinas, conejos, patos, guajalotes y palomos van en aumento. Ahora vamos a vender dos cerdos que pesan más de 150 kilos cada uno. La huerta está en plena producción y esto que el exceso de lluvias causa mucho daño. Tenemos como una vesana y media de maíz que es dos veces alto como yo [...] Ahora tenemos un mosso, un peón que dicen aquí, y aprovecho los sábados que no hay clase, y las mañanas antes de ir al colegio y al sa-

lir por las tardes para trabajar. María tampoco se da un momento de reposo, con tanto animalito. Cómo disfrutaría Rosa si estuviera aquí!, exclama María muchas veces. Creo que no tendremos más remedio que tomar una criada, porque ella llega muchos días al anochecer que no se aguanta de no parar en todo el día».

11 de setembre de 1941:

«Apreciada Rosa: Cuando el 13 de agosto, al salir de clase al mediodía, llegué a casa, encontré a María llorando y riendo a la vez. Estaba emocionadísima contemplando tu fotografía con Carmen³¹⁷ que acababa de recibir. También Rosario, que llegó al poco rato, se impresionó vivamente. Queríamos hacer y enviaros nuevas fotos, pero se estropeó la máquina y la hemos de hacer reparar. Que goce el padrino de buena salud para que pueda seguir yendo por fiestas, ferias y mercados, donde le rogamos salude cariñosamente en nuestro nombre a parientes, amigos y conocidos.

Esperemos que hayáis pasado el verano más frescos que nosotros, aunque lo dudo. Aquí en verano llueve mucho y este verano ha llovido todos los días, aunque también ha hecho un sol espléndido toda la mañana. Entre esta lluvia continua y refrescante, a cerca de 2.500 metros sobre el nivel del mar, y con los volcanes muy cerca cubiertos eternamente de nieve, no podemos quitar nunca la manta de lana de las camas, y además de la manta de lana en doble Rosario tiene siempre sobre los pies mi abrigo [...] Ahora habrá vacaciones escolares del 13 al 21 de septiembre (el día 16 es el aniversario de la independencia de México) y Marce nos han prometido venir a pasar un día completo. Nos preocupa la situación militar de Jaime.³¹⁸ ¿Lo van a quintar en enero?»

314 Silvestre Santaló Parvorell.

315 Rosa Clota. la destinatària de la carta, no va poder anar mai a Mèxic.

316 Per segona vegada, segurament sense adonar-se'n o confiant que la censura no s'hi fixi, Josefina parla d'ella mateixa en tercera persona. En pròximes cartes encara ho farà uns quantes vegades més, però deixarem de comentar-ho.

317 Carme Clota, una de les quatre germanes de Maria Clota.

318 Jaume Pastells Clota (1921-2017), nebot de Josep Mascort, va formar part de la Lleua del biberó. Després de les penúries i misèries patides en sis camps de concentració entre França i Espanya, va poder tornar a casa, a Sils, però el van obligar a retornar a la mili, aquest cop en el bàndol franquista, fins a completar set anys de servei a la pàtria. Jaume PASTELLS. *Memòries sense nostàlgia*.

Texcoco, 1942

Entrada del Colegio Ruiz de Alarcón
amb la camioneta amb què recollien els infants.

FPM

L'interès pels temes familiars és evident, com també el desig de mantenir l'activitat política. La força hegemònica de la Catalunya republicana també ho serà, des de les primeres hores, a l'exili mexicà. Al desembre de 1941 té lloc la primera manifestació pública d'ERC. Diversos dels seus diputats a les Corts republicanes —Jaume Aiguader, Joan Casanelles, Pere Ferrer, Joan Lluhi, Josep Mascort i Josep Tomàs i Piera— adrecen a la presidència de la institució un comunicat en què fan saber que s'han reunit per constituir la minoria d'Esquerra Catalana. Sol·liciten al president de les Corts que reuneixi la Comissió Permanent de la cambra per reprendre l'activitat política institucional de la República des de Mèxic, atesa la impossibilitat de fer-ho a una Europa ocupada per les forces militars totalitàries.³¹⁹ Aquest és el punt d'arrencada d'Esquerra a Mèxic, que anirà articulant-se pas a pas al llarg dels propers anys i permetrà que Mascort se senti una mica menys lluny de Catalunya.

15 de març de 1942:

«Acabamos de recibir tres cartas del 12 de enero, ya ves con qué retraso. Sentimos que se haya extraviado nuestra carta, ya que os hubiera gustado mucho, puesto que aparte de las muchas cosas interesantes que os contaba os mandaba tres fotografías: una mía al lado del autobús del colegio y las otras dos de Rosario, vestida con su uniforme escolar, descalza, con un grupo de niñas en un río la una y montada en una bonita jaca en la otra. No habiendo por lo visto seguridad de que las fotos lleguen a vuestras manos dejamos de mandaros más de momento y eso que Rosario se pone cada día más crecida y poco le falta para alcanzar a su madre. Ha empezado su primer curso en la Escuela Secundaria de Texcoco con mucho entusiasmo y me ha encargado antes de irse al cine (hoy es domingo y va al cine con unas amigas) que os dé a todos muchos recuerdos y que la próxima carta os la escribirá ella de cabo a rabo.

La granja va en aumento. Hoy mismo acabamos de poner tres lloques con huevos de gallina y del gall din-

di y hemos cargado una incubadora con 80 huevos de pato. Las gallinas y los patos van muy bien. Los galldindis dan muchos disgustos a Maria porque de pequeñitos son muy difíciles de criar debido a estos cambios bruscos de temperatura que tienen lugar en este tiempo entre el día y la noche. Si de noche hiela, de día hace un sol más fuerte que el que pueda hacer donde estáis vosotros los días más calurosos de julio.

No dirías que cosa es la que en más cantidad cosechamos en la huerta. Pues cebolla, cebolla de manojo o ceba tendra, como diríais vosotros, una clase ya especial para no dejarle crecer la cabeza. Para daros una idea de lo mucho que aquí se consume, hemos vendido más de quinientos kilos en quince días. Y de lechuga no digamos. Los revendedores del miércoles se pelean para comprarla.»

13 de juny de 1942, escrita per Roser Mascort:

«Escribo estas líneas con poca alegría ante la incertidumbre de si tendrán la fortuna de llegar a vuestras manos, porque por vuestra carta del 15 de marzo y por una que recibió Maria sabemos que estáis sin noticias nuestras desde hace mucho tiempo. Seguramente os habréis enterado por la prensa que también México ha sido arrastrado a la guerra y quizás os intranquileéis pensando en nosotros. Pero estad tranquilos en cuanto a esto, porque todo el continente americano posee tan cuantiosos recursos que cuando aquí se empiecen a padecer las consecuencias materiales de la gran hecatombe mundial, media humanidad estaría muerta de hambre.

Celebramos que hayáis visto esas dos películas mexicanas de que habláis. A ver si tenéis la oportunidad de ver alguna más, ya que aquí la producción de películas es muy grande y en casi todas ellas la canción mexicana desempeña un gran papel.

Os diré que los estudiantes de aquí son muy flojos (flojo en mexicano quiere decir gandul) y resulta que de mí se puede decir aquello de: "En el país de los ciegos el tuerto es el rey". A proposito de la Escuela Secundaria, voy a daros una noticia que os alegrará: desde el primero de este mes Josefina ha sido nombrada profesora de literatura de dicha escuela. Como veis, pues, Josefina trabaja mucho: la granja, el colegio y la

319 FJl. Fons ERC-Mèxic? *Esquerra a Mèxic (1941-1980)*, p. 17.

**Ciutat de Mèxic,
15 d'abril de 1944**

Josep Mascort,
i la seva filla Roser
de compres
pel Zócalo de la capital,
en la vigília de Pasqua.
FPM

secundaria.³²⁰ En verdad que no se aburre nada; pero, eso sí, goza de una salud excelente. Y María no se aburre tampoco. El número de animales va aumentando y el atender a los que tienen paradas de hortalizas en la plaza y que vienen a proveer en la huerta. Y además el cuidado de la casa, ya podéis imaginarlo. Yo la mayoría de las tardes voy a coser; ya me llevo hechos algunos vestiditos. Días atrás, con motivo del Día de la Madre, se celebró una bonita fiesta en el Cine Mayor, en la que tomamos parte los alumnos de secundaria. Yo participé con una danza canción titulada Guadalajara y me hice un traje típico llamado de chinaca.»

27 de febrer de 1943:

«Os mandamos unas fotos. Quizá os extrañe que Rosario vaya con el cabello corto. Se lo tuvimos que rapar hace tres o cuatro meses por haberle salido una pequeña infección en la cabeza que una vez cortado el pelo se curó inmediatamente. Las fotos, como veis, están tomadas al pie de un melocotonero y delante mismo de unas conejeras. Si os fijáis bien veréis que el melocotonero está cargado de flor, lo cual os indicará que los inviernos de aquí no son nada rigurosos [...] Del padrino, dedicado a las matanzas de cerdos, nos causa gran placer sabiendo que va pasando el tiempo tan bien y lleno de salud [...] Por aquí seguimos bien. Estos días nos llevamos un susto regularcito. Hubo un temblor de tierra bastante serio, pero en Texcoco no pasamos nada más que el susto, y coincidiendo con esto ha aparecido un nuevo volcán a 300 kilómetros de aquí, en un sitio completamente llano. Se llama el volcán de Parangaricutiro (vaya palabrita, eh?)

Ya llevamos un mes con el curso empezado, pues aquí como sabéis empieza el primero de febrero. En cuanto a la granja, después de estos dos años y medio de experiencia dejamos la cosa de la hortaliza, que nos daba mucho trabajo, y ya tenemos la mayor parte de la huerta llena de alfalfa, que en este país se da muy bien. Tenemos una hermosa vaquita holandesa que nos da

leche abundante y sabrosa, y cuando la alfalfa esté en mayor producción veremos si podremos comprar otra más. Ahora estamos muy distraídos y ocupados con los pollitos pequeños y los que van naciendo, ya que ahora es el tiempo apropiado. Por Navidad nos vendimos todas las gallinas corrientes, que comían mucho y daban pocos huevos y nos hemos quedado solamente con dos razas: Leghorn blanca y Rode Island, que son muy ponedoras. También todos los pollitos que nacen ahora son de estas dos razas.»

Entre carta i carta, Mascort manté l'activitat política. L'octubre de 1943 entra a formar part del Directori d'ERC a Mèxic amb Miquel Santaló, Josep Andreu i Abelló, Antoni Maria Sbert, Artemi Aiguader, Martí Rouret, Lluís Mestres, Roc Boronat, Joaquim Bilbeny, Ignasi Canadell, Samuel Morera, Francesc Messeguer, Jaume Guitart i Antoni Escofet.³²¹

3 de novembre de 1943:

«Nosotros seguimos bien. Rosario está hecha una mujer. Y todos trabajando de lo lindo. Seguimos manteniendo la granja. Además de una vaca holandesa muy hermosa, tenemos un par de becerritas encantadoras. De gallinas tenemos las mismas. Lo único que hemos aumentado son los conejos, pues tenemos bastantes de cría. Josefina, que además del colegio y la escuela secundaria da alguna conferencia particular, está muy ocupada. Y María tampoco se aburre, porque después de las obligaciones de cada día siempre tiene alguna labor de "ganxet" y de agujas que esperan merecer su atención.»

3 de novembre de 1943, escrita per Maria Clota:

«Rosa, a ver qué día me mandaréis fotos, que me causan mucha alegría. Con tanto tiempo de no tener noticias vuestras me pongo de muy mal humor, porque las cartas las leo más de veinte veces y me distraen mucho. Ya han terminado las lluvias y ahora puedo dedicarme más a estar fuera, a barrer las conejeras, de-

320 A més de fer classes a la primària del Ruiz de Alarcón, Josep Mascort en feia de literatura i matemàtiques a la secundària de Texcoco.

321 «Nota d'Esquerra Republicana de Catalunya», *La Humanitat*, 15 d'octubre de 1943, p. 4.

Texcoco, circa 1945

Josep Mascort i la seva filla Roser
amb els alumnes masculins del Colegio Ruiz de Alarcón.
FPM

sinfectar a los conejos y darles la comida: alfalfa verde y hojas de col. De pequeños son muy delicados en tiempos de lluvia. Ya sabes que me gusta mucho hacer labores. He hecho una colcha a ratos que, por cierto, es muy bonita. Rosario también empieza otra. Aquí se teje mucho. Tengo unas vecinas que no te puedes imaginar las colchas que están haciendo, pero ellas se pueden dedicar más.»

La presència a Mèxic del president de la República a l'exili, Diego Martínez Barrio, i de les principals figures de la política republicana espanyola permet signar, el 20 de novembre de 1943, entre els principals partits republicans un Pacte d'Unitat:

«Los que subscriben, en representación de los Partidos que formando mayoría en las Cortes Constituyentes, votaron la Constitución de 9 de diciembre de 1931, e integrando de modo exclusivo el Gobierno provisional, refrendaron su promulgación, acuerdan establecer entre éstas mismas agrupaciones políticas un pacto de unidad para restaurar la República española, derrocando la tiranía falangista impuesta merced al auxilio armado de potencias extranjeras, y cerrando el paso a la monarquía, cuyo restablecimiento se pretende mediante presiones diplomáticas del exterior tan ignominiosas como fué aquel auxilio.

El pacto acordado para conseguir tales fines se basa en la más absoluta fidelidad a todos los principios de la referida Constitución y Estatutos de ella derivados, comprometiéndose los partidos aliados a sostenerlos mientras España, en plena soberanía, no decida que deben reformarse.»³²²

Els signants del Pacte d'Unitat són: Carles Esplà i Pedro Vargas (IR), Indalecio Prieto i Manuel Albar (PSOE), Diego Martínez Barrio i Félix Gordón Ordás (UR), Josep Andreu i Abelló (ERC) i Pere Bosch i Gimpera (ACR).

Bascos i gallecs no el signen. Els republicans catalans sí que ho fan, però deixen clara la seva postura:

«Las representaciones de Esquerra Republicana de Catalunya y Acción Catalana se consideran en el deber de hacer constar que su adhesión al Pacto de Unidad para restaurar la República se formula con el deseo sincero de que sea posible la colaboración para esa finalidad, en el bien entendido de que dentro de los principios constitucionales tendrán realidad las liberaciones de las nacionalidades integrantes del Estado español desde el mismo momento de la restauración de la República. El Pacto señala la posibilidad de abrir un período constituyente. Nosotros creemos que éste tendrá que abrirse y para entonces declaramos que, de acuerdo con el ideario de nuestros respectivos partidos, propugnaremos el derecho de autodeterminación de Cataluña para cuanto se refiera a su organización privativa y para encontrar la fórmula de acuerdo con los demás pueblos españoles que permita una satisfactoria organización conjunta, sin que pueda prevalecer la coacción ni la fuerza numérica sobre la voluntad de Cataluña de mantener y desarrollar libremente su personalidad nacional.»³²³

Cinc dies després, el 25 de novembre de 1943, aquest Pacte d'Unitat porta a la constitució de la Junta Española de Liberación (JEL), en una assemblea de partits que té lloc al Centro Republicano Español del carrer Tacuba de Ciutat de Mèxic. Presidida per Pedro Vargas, amb Manuel Albar i Luisa Ruiz, en funció de secretaris, hi assisteixen: Miguel Granados, Virginio Belendez, Manuel Pérez Jofre, Federico Pascual del Roncal, Alfredo Sabio i Ricardo Martín Martín (IR); Alejandro Otero, Lucio Martínez Gil, Indalecio Prieto i Anastasio de Gracia (PSOE); Diego Martínez Barrio, Félix Gordón Ordás, Bernardo Giner de los Rios, Justo Caballero, Francisco Serrano Pacheco, Fernando Valera, Àlvar Pascual-Leone, Manuel Mateo Silva, Francisco Llano, Jerónimo Gomáriz i Alberto García López (UR); Miquel Santaló, Antoni Maria Sbert, Josep Andreu i Abelló, Artemi Aiguader, Martí Rouret, Antoni Escofet, Samuel Morera, Francesc Messeguer, Joaquim Bilbeny, Artur Bladé i Josep Mascort (ERC); i Pere Bosch i Gimpera (ACR).

322 ADA. «Acta de constitución de la Junta Española de Liberación». Ciutat de Mèxic, 25 de novembre de 1943.

323 *La Humanitat*, febrer de 1944, p. 4.

Texcoco, circa 1945

Josep Mascort i la seva filla Roser
amb les alumnes femenines del Colegio Ruiz de Alarcón.
FPM

La direcció de la JEL estarà formada per: Diego Martínez Barrio (UR) com a president i tres vocals, Álvaro de Albornoz (IR), Indalecio Prieto (PSOE) —en funcions de secretari— i Antoni Maria Sbert (en representació d'ERC i ACR). Al llarg dels mesos següents, l'òrgan rector de la JEL s'amplia amb quatre vocals suplents: Félix Gordón Ordás (UR), Carles Esplà (IR), Alejandro Otero (PSOE) i Josep Mascort (ERC i ACR).

El compromís polític no impedeix que Mascort visqui amb intensitat les celebracions familiars, com per exemple el quinzè aniversari de la seva filla.

5 de gener de 1944:

«Acabamos de hacer la comida en celebración de los quince años de Rosario y al final os escribimos estas líneas en esta postal donde podréis admirar la hermosa Catedral de la capital, con el Palacio Presidencial y la gran Plaza de la Constitución o Zócalo. Hemos comido juntos en casa de Michi³²⁴ con Marce. Ya podéis suponer cómo serían de ricos los pavos y los pollos criados en la granja Los Arcos y guisados con rovellons que fueron también confitados en la granja.»

8 de març de 1944, escrita per Roser Mascort:

«Josefina sigue muy atareada con la escuela y las conferencias. Maria también está muy ocupada con sus gallinas y conejos, etc. y los quehaceres de la casa, pero no por eso dejamos de divertirnos un poco, yendo al cine algunas veces; yo voy todos los domingos y jueves, con mis amigas, y exhiben unas películas mexicanas muy buenas, como Doña Bárbara y María Candelaria. Si las exhiben por aquí os las recomiendo, especialmente María Candelaria, pues veréis muchas cosas de México y sus costumbres!»

5 de desembre de 1944:

«Querida Rosa y todos: Ya empieza a notarse que alguna de las cosas que trastornó esa terrible conflagra-

ción van normalizándose. Prueba de ello es esta carta vuestra que acabamos de recibir, que ha tardado solo diecisiete días. Esta rapidez en la comunicación hace que no nos sintamos tan lejos de vosotros, y no podéis imaginar cómo nos consuela. Ya se habrán acabado los cruzamientos de cartas y tener que referirse a las escritas y no contestadas [...] Ahora andan por México Manolete y otros toreros que acaban de llegar de España. Y la plaza de toros de México, que dicen que es la más grande del mundo, se llena cada día sin quedar cabida para un alfiler [...] Veremos ahora que pasa con esto de ir a vivir a México capital, si podemos o no. A mí me hace una gran ilusión, pues además de suponer que no tendría que separarme ningún día de Rosario me hace algo el efecto que me voy acercando un poco más hacia vosotros.»

Un mes després, el 10 de gener de 1945, es reunien a Mèxic «uns setanta ciutadans que foren diputats del darrer Parlament de la República Espanyola: 23 de la fracció prietista del Partit Socialista Espanyol, 20 d'Izquierda Republicana, 12 de Unión Republicana, 4 d'Esquerra Republicana de Catalunya (Santaló, Mascort, Casanellas, Ferrer), 10 de la minoria socialista Republicana que acabdilla el socialista Galarza, al marge dels socialistes de Prieto i dos o tres independents»,³²⁵ informa la revista *Ressorgiment*, editada a Buenos Aires. I afegeix: «Ha estat la primera manifestació de les tres nacionalitats enfront de l'unitarisme espanyol representat pels reunits per a reivindicar la vigència de la Constitució republicana espanyola del 1931 i els Estatuts autonòmics concedits a Catalunya i Euzkadi [...] En aquests moments és bo de recordar i de recolzar aquell fragment de la Declaració Política del Consell Nacional de Catalunya, datada a Londres el 24 d'agost del 1944, que diu: "La voluntat catalana que té un pensament ample, obert i comprensiu, no podria, però, acceptar que per interpretacions forçades d'un legalisme que els mateixos fets tornen artificiosos i han superat, o per la conclusió de compromisos o pactes prematurs contra el voler de la majoria dels catalans, hom hipo-

324 Miquel Santaló Cortina, fill de Miquel Santaló Parvorell i Adellina Cortina.

325 *Ressorgiment*, febrer de 1945, p. 3-4.

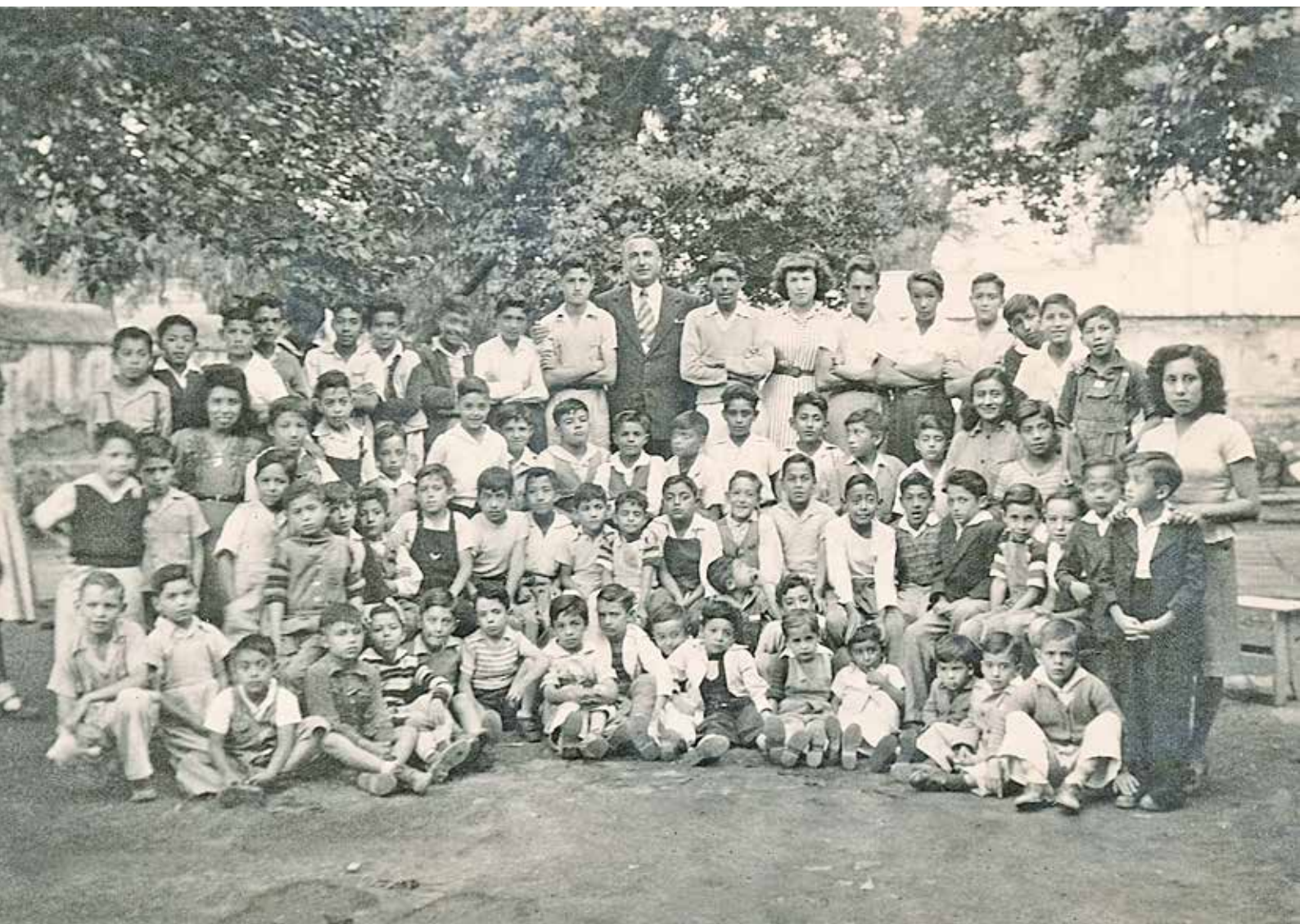

Texcoco, circa 1945

Els Mascort amb dues professores

i els alumnes masculins del Colegio Ruiz de Alarcón.

FPM

tequés el futur de Catalunya, el seu dret natural a regir-se com el seu poble vulguí"».

Reunions polítiques a banda, Mascort i família prenen decisions importants que marcaran el seu futur més immediat. Ell mateix ho explica en la següent carta que envien a la Creueta.

4 de març de 1945:

«Hemos llegado a la conclusión que la noticia que os dimos de que probablemente nos trasladaríamos a Ciudad de México ha hecho que no nos escribiérais hasta conocer nuestra nueva dirección. Si ello ha sido así voy a contaros las novedades. En primer lugar, seguimos viviendo en Texcoco. Pero ya hemos dejado la granja y hemos pasado a vivir en el Colegio Ruiz de Alarcón, donde era yo profesor y del cual soy ahora director, continuando al mismo tiempo como profesor de lengua y literatura española en la escuela secundaria oficial. Rosario de momento me ayuda al frente de una sección del colegio y veremos si puede cursar libremente el Bachillerato de Ciencias Químicas. También Maria está ocupada en el colegio, pues está a cargo del medio internado. Todos trabajamos bastante, pero si las cosas van marchando bien también ganamos algo más.

Por otra parte, podemos disponer plenamente de los sábados y los domingos, así como de los días de vacaciones, sin que nos veamos tan ligados como antes por causa de los animales. Como creíamos que desde principio de curso (primero de febrero) el colegio sería cambiado de local, esperábamos a daros la noticia de la nueva dirección, pero todavía no lo hemos podido solucionar. Así que sin necesidad de poner la calle de Texcoco, podéis escribirnos a nombre de Maria y poniendo únicamente Colegio Ruiz de Alarcón o bien solo al Sr. Director del Colegio Ruiz de Alarcón. También podríais poner la calle actual (Morelos, 7), pero no hay necesidad porque el colegio es sobradamente conocido.»

4 de març de 1945, missatge de Roser Mascort:

«Tia Rosa: m'enrecordo molt quan m'agafaves entre les cames i no em deixaves anar a jugar mentre no hagüés acabat de menjar. També que quan feies el dinar

i et demanava alguna cosa me la donaves sempre. Encara em dura aquest costum, i la mare moltes vegades m'ha de fer fora de la cuina. Però això sí, tinc molt bona salut i molta gana.

També em recordo que em portaves a ballar. I quan la mare no té ganes de portar-me a alguna festa li dic: "Si estigués aquí la tia Rosa, ella m'hi portaria".

He fet una bona estirada. Tinc la mateixa estatura de la mare i, quant al caràcter, tinc una mica de tots dos. La mare cada dia està més bé. Saps, tia? Cada dia es torna més presumida. Ara s'ha tallat el cabell i està molt guapa. El pare també està molt bé i, per cert, que de presumit també en té una mica, com jo.»

Molt de tant en tant, Mascort assisteix a alguna activitat cultural a l'Orfeó Català de Mèxic, que va ser creat el 1906 i amb l'arribada dels exiliats de la Guerra Civil viu l'inici de la seva època més brillant. També participa de tant en tant en reunions de caire polític, com ara la que es du a terme el 24 de març de 1945 a l'hotel Montejo: l'Agrupació d'ERC a Mèxic celebra el 14è aniversari de la fundació del partit. Més de cent cinquanta persones assisteixen al banquet, celebrat *«amb un èxit sense precedents en l'actuació política dels catalans a Mèxic i amb un entusiasme dignament manifestat»*,³²⁶ informa *La Humanitat*.

Durant l'acte, en representació dels principals nuclis orgànics del partit, Joaquim Duran, Vicenç Verni, Joaquim Bilbeny, Josep Mascort, Martí Rouret, Antoni Maria Sbert i Miquel Santaló dediquen unes paraules al 14 d'abril de 1931. Les seves intervencions són retransmeses per Radio Nacional de Mèxic.

Mascort, emocionat, recorda aquell 14 d'abril a Girona, la proclamació d'una República Catalana, *«ben efímera, per cert, que es transformava en Generalitat de Catalunya i passava a ésser el més sòlid fonament de la República Espanyola»*. Tot seguit fa una encesa defensa de Francesc Macià: *«Algú, davant d'aquest episodi, titllà de traïdor l'Avi. Traïdor a qui? A uns quants exaltats? Potser sí. Però això no és per a nosaltres objecte de blasme. És l'eterna diferència entre l'home que*

³²⁶ *La Humanitat*, maig de 1945, p. 1.

Ciutat de Mèxic, circa 1945

«Sopar dels gironins», que celebraven anualment els socis de l'Orfeó Català de Mèxic, nascuts o amb forts vincles amb les comarques gironines.

S'hi reconeixen, entre d'altres: Miquel Santaló, Marcel Santaló, Dalmau Costa, Antoni Xirau, Josep Xirau, Antoni Dot, Salvador Armendares, Xavier Casademunt, Ramon Frontera, Alfons Boix, Josep Mascort...

OCM

té el sentit de la responsabilitat i mesura bé els seus actes, i l'irresponsable, incapaç de supeditar els egoïsmes i els interessos personals o de grup, als supremes interessos de la col·lectivitat». Després d'altres consideracions, Mascort acaba així la seva intervenció: «Ni en ordre a les persones, ni com a grup, la Federació de Girona no es nodreix d'ambicions polítiques mesquines. La qual cosa no vol dir que no tinguem les nostres ambicions: ambicionem com el que més la grandesa de la nostra pàtria. Ambicionem, en el que té de premissa per a satisfer la primera i més gran ambició nostra, la reconquesta de la República espanyola i el seu definitiu arrelament. I per a veure comblades aquestes dues grans ambicions nostres, ambicionem també que Esquerra Republicana de Catalunya mantingui desplegada enlaire la seva bandera per a poder oferir a Catalunya un instrument útil en el camí del seu recobriment nacional».

Entre el 25 d'abril i el 26 de juny de 1945 se celebra la Conferència de les Nacions Unides sobre Organització Internacional, coneguda com a Conferència de San Francisco, en la qual s'aprova la Carta de les Nacions Unides. Mascort és un dels signants del memorandum presentat per la Junta Española de Liberación perquè la Carta inclogui l'impediment de l'accés als organismes internacionals als estats i règims constituïts amb el suport de les potències nazifeixistes. A través de la delegació mexicana es presenta una esmena en aquest sentit, que en ser aprovada impedeix a l'Espanya franquista ser reconeguda per les noves Nacions Unides.

19 de juny de 1945:

«Recibimos vuestra carta de 15 de marzo en que, además de la postal del nuevo mercado de abastos, venían fotos del padrino [...] Podéis imaginaros la alegría que tuvimos, ya que las fotografías tienen una elocuencia que de ninguna manera pueden superar los más completos escritos. También nos ha gustado ver aquella vista de la Devesa bajo la nieve.

Aquí continuamos luchando, con una excelente salud. Todos estamos engordando algo, aunque esto a veces no es signo de más salud. Y ello se debe a que no hacemos tanto ejercicio corporal como hacíamos en la

granja y, aunque trabajamos mucho, el trabajo es más llevadero para todos. Rosario casi pesa tanto como Maria (65 y 66 kilos, respectivamente), mientras que Josefina se ha puesto un fenómeno (85).

Aquí en Texcoco acabamos de pasar una semana de Férias y Fiestas, que han durado del 10 al 17, con motivo del patrón de la ciudad, San Antonio. Lo más sobresaliente ha sido una importante exposición ganadera, agrícola e industrial, y después las consiguientes atracciones. A Rosario se le despertó de pronto la afición al tiro al blanco y se ha revelado como una excelente tiradora. Y a propósito de diversiones, debemos deciros que vamos al cine unas tres veces a la semana. La misma Josefina, que cuando estábamos en la granja no había puesto el pie en ningún cine, ahora también va siempre. Realmente, los animales nos tenían muy atados. Y como que por otra parte la leche, los conejos, los pollos, los huevos y toda clase de legumbres y hortalizas, así como carne de todas clases, lo hay en abundancia... En un país como este en que todo el año hay abundancia de tomate en el mercado, ¡qué más queréis! Claro que a consecuencia de la guerra todas las cosas han aumentado mucho de precio.

Quando en estas fechas de junio nos metemos en la cama, en la que hay un par de mantas y hasta un pequeño edredón (pues por haber entrado en la época de las lluvias la temperatura ha refrescado mucho y los volcanes se van cubriendo de nieve), no dejamos de pensar en vosotros, que ya los calores estivales empezarán a haceros sudar.»

19 d'agost de 1945:

«El día del santo de Maria coincidió con la fiesta nacional con motivo de la terminación de la guerra.³²⁷ Hubo gran júbilo en todas partes.»

17 d'abril de 1946, escrita per Maria Clota:

«Os mando unas fotos tomadas en una excursión que el día del santo de Josefina hicimos con los alum-

327 La data oficial en què finalitza la Segona Guerra Mundial és el 2 de setembre de 1945, però la rendició de Japó es produeix el 15 d'agost.

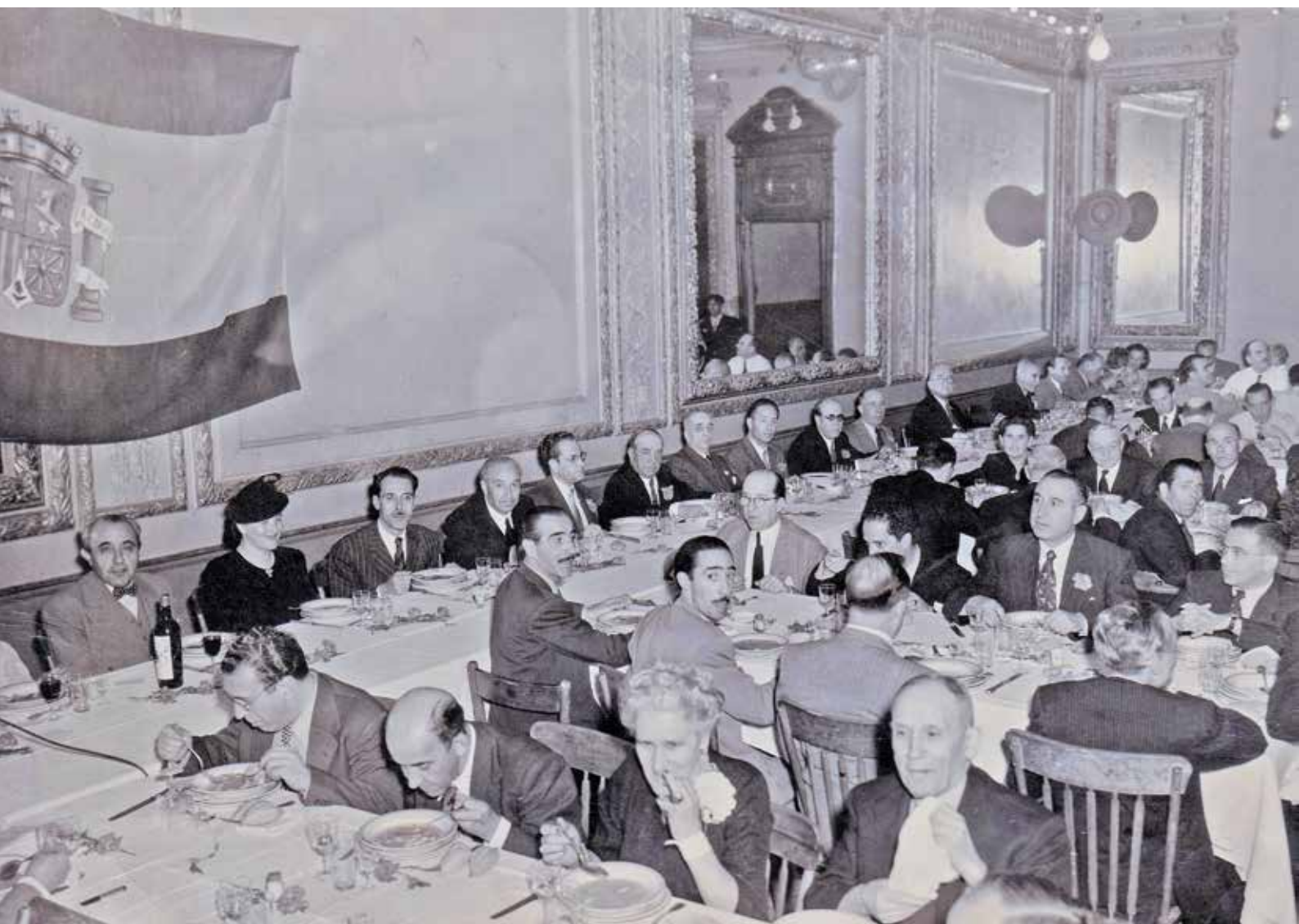

Ciutat de Mèxic, circa 1945

Àpat commemoratiu de la República espanyola.

S'hi reconeixen, entre d'altres Félix Gordón Ordás, Antoni Maria Sbert i Josep Mascort.

FPM

nos del colegio a un paraje muy hermoso denominado El Olivar. Otra es de la fachada del colegio, de piedra picada. Como nuevo personaje, os presento a la perra Lady, que veis por primera vez. La otra Lady se nos murió [...] Hace tres días, el domingo de Ramos, estábamos hablando de ti, querida Rosa, y del padrino, y decía Rosario: "Ya van muchos años que no me dan el tortell; pero que se preparen, porque van a tener que darme uno que los compense a todos, tan grande que no cabrá en una mesa. Y mis padrinos, todos mis primos y tios tendrán que ayudarme a comerlo, porque de lo contrario se secaría mucho".

Nosotros seguimos bien. Trabajamos mucho, eso sí. El colegio, en el nuevo local, ha prosperado. Ya son cuatro profesores, incluida Rosario. Josefina no firma porque hace un momento han telefonado de México invitándola a una excursión al volcán Parícutín, y ha salido inmediatamente. Van con Marce, Michi y su papá.»³²⁸

Al cap de sis anys d'arribar a Texcoco, Mascort s'ha guanyat sobradament l'afecte dels seus alumnes. En la línia dels mestres republicans, no els ensenya a memoritzar, sinó a pensar. I procura que es diverteixin. Fan sortides, canten cançons catalanes, com ara l'«Escarbat bum-bum» i «Els tres tambors», ballen sardanes i danses mexicanes i canten l'himne mexicà.

Setanta-sis anys després d'haver sigut alumna seva, Edith Sánchez (1937) en diu això:

«Enseguida me causó buena impresión. Era un hombre fuerte, alto, blanco, utilizaba bata blanca. Nos hacía leer en voz alta, en silencio; después todas juntas en voz alta y después explicábamos lo que leíamos. Al hacer pruebas escritas nos cambiábamos los cuadernos y nos revisábamos unas a otras; él nos decía las respuestas y nosotras nos calificábamos solas. Recuerdo sobre todo un libro de texto: Corazón diario de un niño».

Una de les germanes d'Edith, María Sara Sánchez (1929-1997), va arribar a ser mestra del Ruiz de Alarcón juntament amb Roser Mascort, que als disset anys ja

obté la capacitació com a mestra atorgada per l'Institut Federal del Magisterio. Edith Sánchez afegeix:

«El profesor Mascort era muy exigente en ortografía, no quería faltas. Nos hacía repetir una palabra cinco o veinte veces o las que hiciesen falta hasta que la escribíamos correctamente. También era muy importante hablar bien. La lectura de comprensión para él era básica».

Mascort dona classes de totes les assignatures, es preocupa de l'evolució de tothom, fa un seguiment de cada alumne. Més enllà de l'escola, manté un gran interès pel que passa a Girona i informa la família dels esdeveniments a Mèxic.

14 de desembre de 1946:

«Nos apenó profundamente la noticia del fallecimiento de Jaime Pastells.³²⁹ Tantas ganas que teníamos de verlos a todos nuevamente [...] El nuevo presidente de la República tomó posesión el primero de diciembre. Fue un espectáculo extraordinario. Las representaciones venidas de todos los pueblos del mundo dieron a todos los actos un colorido y una fastuosidad inigualables. No era para menos, ya que la elección del nuevo presidente fue una lección de ciudadanía a tanto amante de pronunciamientos militares y dictaduras de toda especie [...] Hacemos extensivas nuestras felicitaciones de Navidad y Año Nuevo a todos los parientes y amigos y de manera especial al padrino, a quién daréis un jaloncito de orejas para que no repita su exhibición de equilibrista colgándose de los estribos del tren de Sant Feliu.»

Era força bon cronista, Josep Mascort. Amè, rigorós, amb esperit pedagògic i sentit de l'humor. El mateix 14 de desembre de 1946, ofereix al pare i a la tia Rosa aquesta llarga explicació sobre un dels costums nadalencs a Texcoco:

³²⁸ Miquel Santaló Parvovell, pare de Miquel Santaló Cortina.

³²⁹ Jaume Pastells Ferragut, l'avi de Jaume i Joan Pastells, nebots de Josep Mascort.

Ciutat de Mèxic, circa 1945

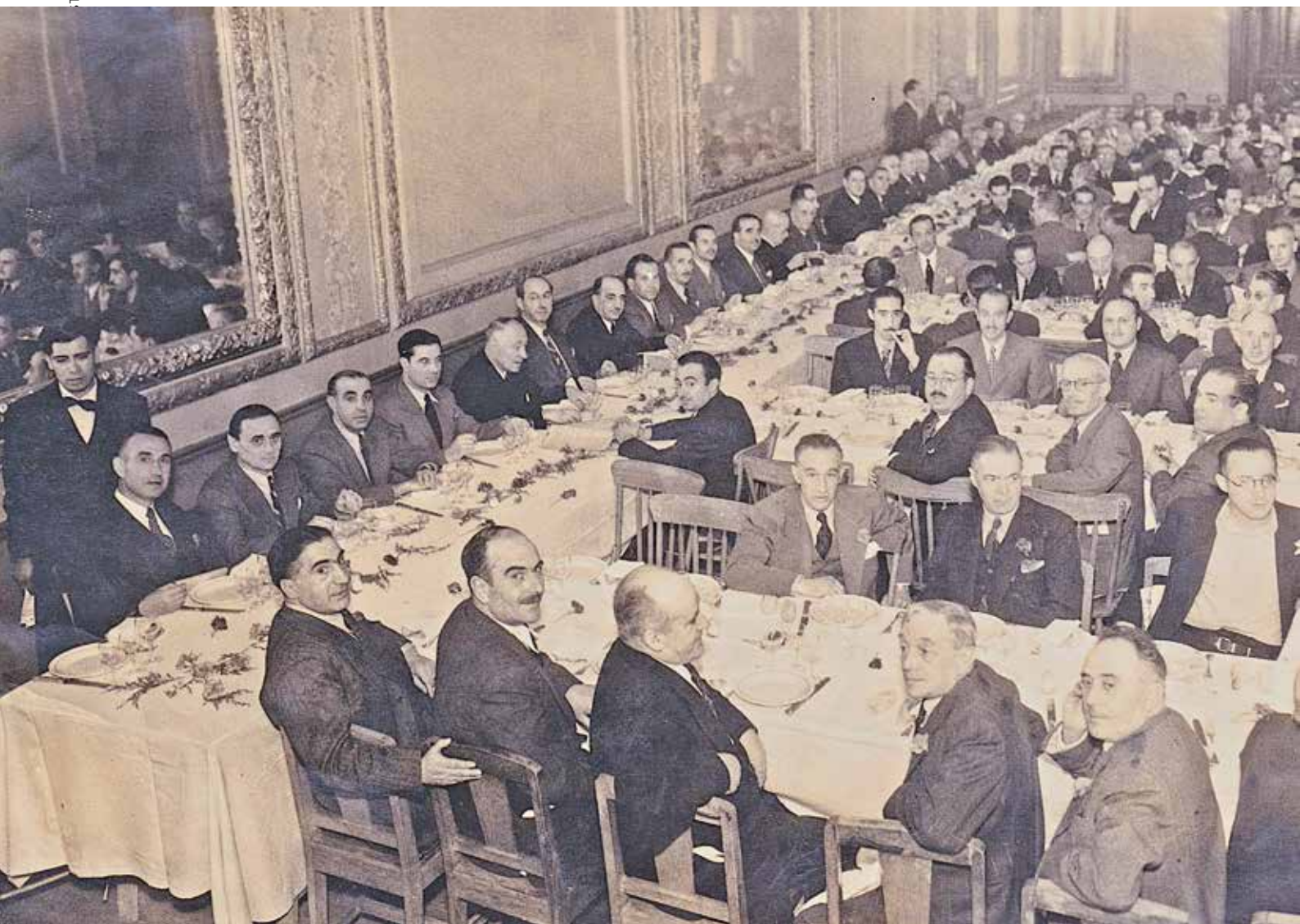
Àpat commemoratiu de la República espanyola.

S'hi reconeixen els membres de l'àmplia representació d'Esquerra:

Josep Mascort, Jaume Guitart, Lluís Mestres, Josep Escofet, Artemi Aiguader, Francesc Messeguer, Martí Rouret i Miquel Santaló.

FPM

TA DEVOT

«Tots els anys, en arribar les festes de Nadal i Cap d'Any, us hem parlat de les "Posadas". Caldrà que us expliquem en què consisteixen. Les "Posadas" tenen lloc durant els nou dies que precedeixen Nadal. Antigament, que tenien un caire més religiós que ara, eren celebrades per cada família o grup de famílies lligades pel parentiu o l'amistat. Tenen lloc al vespre. Després de resar unes avemaries davant de la Sagrada Família del pessebre (si n'hi ha) o de les figures sense el pessebre, aquestes (Sant Josep i la Verge) són preses sobre una safata i s'organitza una processó amb candeles enceses, de colors, artísticament adornades, tot cantant la lletania amb una tonada molt popular. (Tan popular que fins i tot hi ha hagut algun compositor que n'ha compost un ballable modern).

La processó, que es fa en els patis interiors que acostuma a haver-hi a totes les cases, o bé simplement a fora, arriba a la porta de la casa que resta tancada, i al darrere de la qual s'hi ha quedat un petit grup. Els de fora, amb una cançó especial i també popularíssima, diuen que són "peregrinos" i demanen "posada". (És, com comprendreu, la representació de quan Sant Josep i la Verge arriben a Betlem i demanen posada arreu, sense aconseguir-ne). Però en aquestes "Posadas" mexicanes, tots els nou dies s'obre la porta i entren els "peregrinos". Ja tots a dintre, es canten altres cançons d'alegria. I de seguida es trenca la "pinyata", que és l'alegria de tots i, sobretot, de la gent menuda.

La "pinyata" consisteix en una olla molt gran, plena de coses de menjar: confits, taronges, cacauets, trossos de canya de sucre, etc., etc. L'olla està coberta de papiers fins de colors. Les que venen ja preparades solen tenir figures grotesques d'animals o persones. La figura de Cantinflas, ni que dir que bat els rècords. La "pinyata", al cap d'una corda prima que penja d'una corriola subjectada al sostre, és feta pujar i baixar amb rapidesa per una persona que estira l'altre cap de corda. Alguns dels presents, coberts els ulls amb un mocador com si anéssim a jugar a "la gallineta cega", armats d'un gros garrot, donen garrotades per trencar la "pinyata", enmig de la cridòria eixordadora de tothom. I, com que tot té fi, algú encerta l'olla i, en trencar-la, cau una escampadissa del que hi ha a dintre, i tothom es tira a terra com si collissin bateig. Es menja el que s'ha collit i es

complementa amb sandwichs. I també es beu (de vegades massa).»

10 de juliol de 1947:

«Avui és dijous. En acabar les classes l'escola ha quedat deserta i silenciosa. La Maria i la Roser han dit d'anar al cine i hi han anat. Jo m'he quedat i he pensat de fer-vos unes ratlles, que ja és ben bé hora. Us estranyarà que escrigui en llapis, però què voleu. Una noia fent mecanografia m'ha espatllat la màquina aquesta tarda i en disposar-me a escriure amb tinta s'escampava massa. Des de la nostra darrera carta hem seguit bé de salut i molt enfeïnats, com sempre. No hem tingut més remei que cercar una altra mestra, ara ja som cinc. Jo continuo anant a Mèxic tots els dissabtes. La Maria i la Roser de tant en quant.

D'aquesta vida una mica monòtona se n'han destacat dos fets: un casament d'una noia d'una família mexicana amiga nostra, del qual la Roser fou "Dama de Honor", i en les fotografies la veureu abillada com reclama la més rigorosa etiqueta en aquests casos. Després un altre fet: una excursió. Un diumenge, una trentena d'amics (eren majoria les noies joves, lo qual ja vol dir que regna el bon humor i l'alegria) sortim en un camió (bé, un autobús, si voleu, aquí en diuen camions) i després d'un recorregut de 400 quilòmetres entre anar i tornar, tinguérem el goig de veure una meravella de les que poc abunden al món: les coves o grutes de Cacahuamilpa. En el nostre torn hi entràrem unes mil persones plegades i res, com si no hi hagués ningú. Tenen una llargada de més de dos quilòmetres que, entre escoltar les explicacions del guia i alguns passos dificultosos que hi ha de tant en tant en vam sortir una mica cansats, però tots molt contents.

La majoria dels diumenges els passem a Texcoco. De vegades veiem amics de Mèxic. Es remata la jornada al cine. La Roser, acompanyada de la Maria, solen anar de tant en tant a uns "Tes dansants" que s'organitzen amb qualsevol pretext per poder ballar una estona. També la Roser vol aprendre de nedar, ja comença d'aguantar-se una mica sobre l'aigua.»

26 de gener de 1948, carta de Maria Clota a la seva germana Rosa:

Texcoco, circa 1945

Josep Mascort

i Maria Clota

amb un dels seus gossos.

FPM

«No et pots imaginar lo balladora que ha sortit la Roser. No passa cap dia que no hagi d'endollar la ràdio i posar-se a ballar tota sola i fins de vegades em fa ballar a mi [...] Et trobo a faltar molt, passàvem molt bones estones. Si no hagués estat per aquell ximple de França³³⁰ ara estaries amb nosaltres, però què hi farem. Paciència i mirar de tenir salut, i ja ens ajuntarem una altra vegada. Desitjo que la Carme³³¹ es conservi bé i que no treballi tant, però això sí, que el primer pollastre sigui per a la cassola de casa per menjar-lo en companyia d'en Baldomero i d'en Pepito. Quan jo vingui us ensenyaré a fer el mole, que és un guisat de pollastre, o millor de galldindi amb una salsa de molt d'aliment però molt picant que et treu el fred de debò.

Quant a la Teresa,³³² ja no em ve de nou que vagi tan ben pentinada, perquè ja em recordo que sempre es feia pentinar, però ara tenint a la Rosalia³³³ que pentina tan bé sempre anirà a l'última moda i estic molt contenta que faci goig. La Lola,³³⁴ segons m'expliques, conserva encara aquella seva veu tan bonica. Moltes vegades li dic a la Roser que li agradaria molt sentir cantar a la seva tia Lola amb la seva veu de triple.³³⁵»

10 de maig de 1948:

«Avui no tenim classe. A Mèxic és una gran festa: és el DÍA DE LA MADRE, així escrit en lletra grossa i traient-se el barret quan un ho pronuncia. Les senyores mamàs no caben a la pell. Els presents i les festes en honor seu van a dojo. La Maria, en tal dia com avui, se sent molt senyora mamà i admet qualsevol regalet que tinguem a bé fer-li i que l'acompanyem a Mèxic a pas-

sar la diada. No cal ni pensar que vulgui fer-nos el dinar i, per tant, dintre d'una estona, quan jo acabi d'escriure aquestes cartes i estiguin empolainades, cap a Mèxic falta gent. I ara penso en els moments alegres que passàvem amb la família d'en Michi i que, com deveu saber, s'han convertit ara en plens de tristesa. L'Ada³³⁶ ha quedat viuda als dos anys i mig de casada, a conseqüència d'una veritable tragèdia. Havien anat a passar les vacances de Setmana Santa a Veracruz, i el seu marit fou víctima d'un tret d'un borratxo. Al mes just moria després d'haver lluitat desesperadament per salvar-li la vida. El dia que la Josefina arribava de l'enterrament, a Texcoco ens seguia perseguint l'ombra de la tragèdia: un camió atropellava i matava una alumna del col·legi, que cursava el darrer any.

La sardana que en Pepito³³⁷ va enviar a la Roser va ser una sorpresa de debò. Llàstima que es veu que el pot va rebre una patcada molt forta, a jutjar pel gros bony que tenia, i els sardanistes van arribar a Texcoco molt mal parats. Tots ells varen perdre un o els dos braços i fins i tot una balladora va caure de la sardana bo i deixant-hi un tros de cama. Però ho hem enganxat tot amb una goma especial i ha quedat força bé. [...] I a propòsit d'un altre punt de la carta, la pregunta aquella a la Roser de si li sona aquella dansa que s'anomena sardana, us haig de dir que li sona i que li ressona. Abans, durant la guerra, a Mèxic hi havia pocs discos de sardanes i la ràdio en transmetia poques, però ara hi ha una estació que cada setmana en toca tres o quatre audicions, i la Roser, quan no pot fer la rodona amb la Maria i amb mi, la balla tota sola. Què són, llargs o curts?, em crida si soc una mica lluny. I vinga a puntejar. Des d'ara us repta a veure qui la puntejarà millor quan es presenti l'ocasió. Això del repte, esclar, va per tota la colla dels Baldomer, Pepito, Jaumet, Joan, Enriquet³³⁸...»

L'hivern de 1948, Mascort rep males notícies sobre la salut del seu pare i decideix que ja va sent hora de plantejar-se el retorn a la Creueta. De tota manera,

330 Es refereix a un gendarme que no va deixar passar Rosa Clota a la frontera quan, el setembre de 1939, volia reunir-se a Mesa amb la seva germana Maria.

331 Una altra de les germanes Clota Prunell, mare política d'en Baldomer i en Josep Bagaria.

332 Teresa Clota Prunell.

333 Rosalia Casadevall era la dona de Jaume Pastells Clota, cosí de la Roser.

334 Lola Clota Prunell.

335 A més de cantar, tocava el violí.

336 Adelina Santaló, filla de Miquel Santaló Parvorell.

337 Josep Bagaria.

338 Enric Pou, un altre cosí de Roser Mascort.

Ciutat de Mèxic, 10 de gener de 1945

Reunió preparatòria de la sessió de les Corts Republicanes a l'exili.

D'esquerra a dreta: Carles Esplà, Josep Mascort i Félix Gordón Ordás.

EFE

acorden amb la dona i la filla que abans tornaran elles per temptejar el terreny.

14 de novembre de 1948, carta de Rosa Clota des de la Creueta:

«Apreciada Josefina: Fa uns dies vaig rebre la teva carta del 27 d'octubre. Ja sabia per endavant que us afectaria, però són coses que no es poden amagar, i menys quan els anys comencen a pesar. Actualment el padrí ja està millorat. Només cal dir-vos que ahir disabte, dia del mercat de Girona, encara el vaig veure, com de costum, fent-la petar sota les voltes de la plaça del Gra. El dia que vaig rebre la vostra li vaig llegir. Quan vaig arribar allà on deia la Roser "Ara sí que vindré" les llàgrimes van aparèixer als seus ulls. No sabeu pas l'alegria que m'ha produït saber que teniu ganes de venir [...] Fa vuit dies vaig rebre el cafè i el sucre. Tot en molt bones condicions. Moltes gràcies.»

8 de desembre de 1948:

«Abans d'ahir, dia 6, van quedar enllestits els primers tràmits davant del representant d'Espanya Nacionalista. Ja deu haver sortit de Mèxic la sol·licitud de l'esmentat representant per tal que sigui concedida l'autorització d'entrada de la Maria i la Roser. Ens han recomanat que us escrivíssim tot seguit per tal de prevenir-vos a tu i al padrí, perquè amb tota seguretat que per algun conducte, tal vegada la Policia, vindran a fer-vos una informació. Nosaltres justifiquem el viatge en la salut del padrí i la seva avançada edat.³³⁹ En tota la documentació, i també en el passaport, quan sigui estès després que arribi aquí l'autorització corresponent, s'hi fa constatar que el viatge és per assumptes familiars i per temps indefinit [...] A part de la raó de la salut del padrí, hi ha una altra cosa que fa que tinguem urgència en la tramitació de tot això, i és que una vegada estigui tot enllestit serà el moment de veure la manera de trobar el personal necessari pel funcionament del col·legi durant el curs vinent, ja que tampoc podem comptar amb una altra professora que s'ha casat.»

339 En aquells moments, Josep Mascort Esteva tenia 78 anys.

23 de desembre de 1948:

«Ja quasi ho tenim tot enllestit. Podria molt ben ser que ja surtin de Mèxic el pròxim 2 de gener, en avió directament a Madrid. Com aquell qui diu, podria molt ben ser que la Roser ja celebrés el seu aniversari³⁴⁰ al vostre costat. Està clar que això no ho podem pas assegurar, perquè de vegades, a causa del temps, no es compleixen els horaris previstos. Quan arribin a Madrid i ja tinguin passatge, en avió o en tren, per Barcelona, us posaran un telegrama avisant de l'arribada a Barcelona, per si algú és tan gentil d'anar-les a rebre. Diga-ho també al pare, al qual donaràs una abraçada de part meva. Elles ja li donaran de debò dintre de poc.»

Quan envia la següent carta a la Creueta, el 4 de gener de 1949, Mascort ja sap que la dona i la filla han arribat a Madrid. Comença la seva última etapa a Mèxic, aquest cop tot sol.

L'amor dels cosins i set mesos de solitud

Josep Mascort encara haurà d'esperar set mesos per reunir-se amb el pare, la dona i la filla a la Creueta. Les seves sensacions durant aquesta llarga espera quedaran força ben documentades amb les cartes que s'han trobat d'aquell període de 1949, enviades quasi totes des de Texcoco i alguna des de Mèxic DF. Com és lògic, Mascort també rep missives de la dona i de la filla des de Catalunya, però no se'n conservarà cap. De tota manera, les lletres del mestre, que acostuma a comentar el que li expliquen Maria Clota i Roser Mascort, permeten deduir que abans de tornar a Catalunya no és informat d'un episodi que el 1954 acabarà requerint la intervenció del Papa Pius XII.

Els dos protagonistes d'aquest afer ja són morts, però el 2020 Joan Pastells, cosí de Roser Mascort, en feia aquesta introducció: *«La tia Maria i la cosina Roser ens van avisar que arribarien a Madrid no recordo quin dia de gener, i que tot seguit vindrien amb tren fins a Barcelona. Alguns dels cosins —en Baldomer i en Josep Bagaria, l'Enric Pou, el meu germà Jaume i jo—*

340 Roser Mascort va néixer el 5 de gener de 1929.

Ciutat de Mèxic, 10 de gener de 1945

Reunió preparatòria de la sessió de les Corts Republicanes a l'exili.

D'esquerra a dreta: Carles Esplà, Antoni Maria Sbert, Indalecio Prieto,
Diego Martínez Barrio, Álvaro de Albornoz, Félix Gordón Ordás i Josep Mascort.

EFE

vam anar a esperar-les a l'estació de França de Barcelona. Com que era una mica tard, ja no hi havia tren fins a Girona i vam passar la nit a la fonda Rius, davant mateix de l'estació».

En Joan té vint-i-dos anys, la Roser està a punt de fer-ne vint. No s'han vist des de fa més de deu anys. Aquell vespre s'adonen que han canviat molt, moltíssim. I l'endemà, en seure cara a cara al tren que els porta a Girona, entenen que s'agraden, que estan fets l'un per l'altra. Són cosins i ho saben, però decideixen obviar-ho. Comencen a veure's molt sovint. El festeig, ple de dobles sessions de cinema i passeigs amb vespa, comença abans que Josep Mascort torni de Mèxic.

Retrocedim al 4 de gener del 1949, però, al moment en què Mascort es queda sol a Texcoco i envia aquesta carta a la Creueta:

«Estimada Rosa. Les primeres ratlles van per tu. He donat ordres que facin una remesa de diners al teu nom. Els cobres sense dir res a ningú i els dones a la Maria. També els hi passes aquesta nota, ja que el que segueix és per a elles.

Estimades Maria i Roser. Escric aquestes ratlles tan bon punt he sabut per Aerovías Guest que heu arribat a Madrid sense novetat. I mentres m'arribin les primeres ratlles vostres des de Madrid, jo aniré al pont aeri quan l'avió estigui de retorn a Mèxic perquè la Stewards,³⁴¹ o com es digui, m'informi amb detall del viatge que vàreu tenir fins a Madrid.

Espero que hagueu pogut vèncer totes les dificultats i que us trobeu bé de salut i contentes. Ahir mateix vaig anar a Mèxic per enviar-vos unes miques més de diners perquè amb el que us hagi sobrat en tingueu per anar tirant.

No us vull fer entristir explicant-vos la impressió que em va produir el trobar-me sol. La separació al camp d'aviació, el moment d'aixecar-se l'avió, el retorn a casa i trobar-hi aquell buit tan immens que vosaltres hi heu deixat, foren moments que em deixaren atùit. Quan s'estima de debò, aquesta prova de la separació és dura, duríssima, tant que no sabia pas com expli-

car-ho. No estaré tan anguniós quan comenci de rebre notícies vostres, si aquestes són bones tant pel que fa referència al viatge com a l'acollida que hàgiu tingut. Quan rebreu aquesta, ja m'ho haureu escrit. No hi fa res que de moment hi hagi aquest creuament de cartes; després ja procurarem que la cosa es normalitzi mirant de què no ens creuem les cartes; però això sí, contes- tant-les de seguida.

Els gossos i el gat també us troben a faltar. Se'ls nota una cosa estranya. Avui al matí, quan m'he aixecat, han entrat a l'habitació i vinga a buscar pels voltants del llit i per darrera del biombo. Pobres animals! Em fan molta companyia!

I el padrí, com segueix? Doneu-li una bona abraçada de part meua [...] A sota una banca del menjador vaig trobar-hi una mitja. És que degué caure de la maleta?»

Del 7 al 13 de gener, Mascort escriu petits paràgrafs quasi cada dia. Els envia junts l'últim dia en un sol full, cada cop més neguitós per la manca de notícies de la dona i la filla.

7 de gener:

«Ahir, diada de Reis, vaig anar al vespre a Mèxic, i a les nou en punt arribava l'avió que us havia dut a Madrid. Però vaig estar de pega. La Stewards que havia anat amb vosaltres s'havia quedat a Madrid amb quinze dies de descans, i no em fou possible escoltar de la seva veu què tal us havia anat el viatge [...] Així com a l'anada éreu poquets, a la tornada l'avió anava ple com un ou.

De les gallines en treia dos ous cada dia, i ahir en vaig començar de treure'n tres. En lloc de matar la gallina vella, he començat per matar el pollastret, perquè el vaig veure molt ensopit degut a que tenia moquillo. Estava força magre, n'he fet troços i l'he posat en sal.»

9 de gener:

«Els darrers dies que vàreu estar a Texcoco ja sabeu que feia aquell vent tan fort, que va deixar com alfombrat de fulles i branquillons el pati de l'escola. Doncs bé, no cregueu pas que jo escombri les fulles i les tiri a les escombraries. Solament escombri l'empedrat, i el fullam queda cobrint la terra allà on queda més fon-

341 Una hostessa d'Aerovías Guest.

Ciutat de Mèxic, 24 de març de 1945

Sopar commemoratiu del 14è aniversari de la fundació d'Esquerra Republicana, celebrat a l'Hotel Montejo, amb l'assistència de més de cent cinquanta persones, presidit pels retrats dels presidents Macià, Companys i Irla, pintats per Marcel·lí Porta.

L'àpat fou presidit per Miquel Santaló i els membres de la direcció: Joaquim Duran, Lluís Umbert, Ricard Altaba, Jaume Bonastre, Joan Falcó, Amadeu Oliva, Màrius Calvet, Antoni Maria Sbert, Martí Rouret, Artemi Aiguader, Josep Andreu i Abelló, Samuel Morera, Joaquim Bilbeny, Francesc Messeguer, Josep Mascort, Roc Boronat, Ignasi Canadell, Lluís Mestres i Jaume Guitart.

FJI (LA HUMANITAT)

do. A més de no donar tanta feina, trobo que fa bonic. Avui, essent diumenge, he sortit al carrer per anar a cal barber, i m'han vingut ganes de tornar a casa tot seguit, perquè a cada pas m'aturava la gent preguntant-me que què sabia de vosaltres, i a tothom havia de repetir el mateix disc [...] A més de la Margarita, foren molts que em convidaren a dinar, però jo tenia feina a cuidar els gossos, les gallines i a posar les coses una mica en ordre.»

13 de gener:

«He passat aquests tres darrers dies amb un humor de mil dimonis. En veure que no rebia carta vostra, ni de Madrid ni de Girona (que, segons els meus càlculs, ja quasi hi havia temps), he començat a témer que no us hagi passat algun contratemps [...] N'he fet tants, de pensaments! Tant de bo demà rebi carta! Quin martiri és això!»

L'endemà, 14 de gener, Mascort està molt més tranquil i escriu aquestes línies a la Creueta:

«Acabo de rebre la vostra carta de Madrid, el retard de la qual m'ha fet passar aquests dies sense menjar ni dormir, ja que ni son ni gana tenia. Per cert, que no m'explico com ha tardat tant. L'escriguéreu el dia 5, porta membret de Correus de Madrid del dia 8 i, en lloc de venir en quatre dies, com ho van fer les darreres que vam rebre de Girona, n'ha trigat sis. Però en fi, avui ja estic content, i ja només espero, això sí amb més calma, la vostra carta de l'arribada a Girona».

I l'endemà mateix, 15 de gener, diu:

«Si la vostra carta de Madrid ja em va tranquil·litzar, la de Girona que acabo de rebre m'ha omplert de veritable satisfacció.»

Tres dies després, el 18 de gener, fa aquests comentaris:

«Ves el que són les coses. Nosaltres no els vam dir mai res sobre el meu mal de l'espinada per no cau-

sar-los pena i ells tampoc ens digueren res de les dues operacions del pare [...] Sí, els papers de Governació ja els faré arreglar aviat, perquè amb el que passà abans de la vostra sortida vaig quedar ben escarmentat. Després, més endavant, si tot va bé, ja decidirem el moment oportú per venir [...] Roser, no és que facis els sobres malament, però és molt important que es destaquí Texcoco, perquè del contrari de vegades fa retardar la correspondència. A part de la paraula MEXICO ben destacada, a la part inferior dreta del sobre s'ha de veure bé Texcoco, Mex. (així mateix com t'ho poso, el nom de l'Estat abreujat, i no amb totes les lletres).»

La resta del gener, Mascort manté el costum d'escriure a la dona i la filla quasi cada dia. Vegem algunes de les seves explicacions:

19 de gener:

«He cremat molts papers. Les ampolles grosses les duré a La Espacial.³⁴² Les petites les llençaré. Els llits, si puc, els vendré [...] Avui m'han vingut a veure la profesora Esperança Avellano i una d'aquelles germanes veïnes de Chalco, la rossa, a demanar-me feina»

24 de gener:

«Vista la pressa del pare, i la vostra mateixa, de que jo vingui, un dia d'aquests aniré a veure al Sr. Ibáñez³⁴³ a posar fil a l'agulla. I, suposant que per aquest cantó totes les coses anessin bé i de pressa, hauré de veure la millor manera de resoldre l'assumpte de l'escola, que estic segur que aquest any arribarà a les 200 inscripcions. Avui mateix han vingut tres venedors de la plaça, entre ells el "ros", a inscriure els seus fills. Es guanyen bé la vida i volen presumir enviant els fills a la millor escola de Texcoco. També hem inscrit avui les tres nenes Sabbagh, i una pila més de gent nova. Tothom pregunta per vosaltres, perquè vulguis o no, tu, jo i fins la teva

342 Una gran botiga de Texcoco.

343 Augusto Ibáñez Serrano era el representant oficiós de l'Espanya franquista a Mèxic. Carlos SOLA AYAPE. «Augusto Ibáñez Serrano: el agente oficioso de la España franquista en México (1936-1950)».

Texcoco, abril de 1946

Josep Mascort amb les alumnes femenines del Colegio Ruiz de Alarcón a l'inici del curs escolar.

FPM

mare, amb la seva intervenció indirecta, érem l'ànima de l'escola. Per això cal pensar bé la manera de que al deixar-la rutlli el millor possible.»

Al febrer, les cartes de Mascort, o almenys les que s'han conservat, s'espaien una mica més, però continuen sovintejant.

1 de febrer:

«Tinc d'enllestir les "boletas", per tal de donar-les demà [...] També tinc de treure els promigs mensuals de la Secundària. En fi, una feinada que, afegit a l'haver de fer els viatges del migdia i de la tarda amb la camioneta, no em deixa temps de dir fava [...] En quant a qui hauré de parlar perquè quedi al davant de l'escola arribat que sigui el moment, no n'he parlat encara a ningú, perquè no ho puc fer fins que sàpiga que ja ha estat concedida l'autorització d'entrada a Espanya.»

5 de febrer:

«A l'escola Secundària m'han demanat si, en lloc de la literatura, volia donar la trigonometria. Naturalment que els he dit que sí.»

6 de febrer:

«He fet el següent tracte amb la mare dels pelons. Li he dit: Dono vint centaus als vostres fills per anar a buscar la llet, i altres vint centaus per anar a la carnisseria i pel pa. Són quaranta centaus cada dia. I al cap del mes, dotze pesos, que és la col·legiatura d'en Carlos. I si vostè, cada tarda, ajudada d'ells, ve a escombrar les classes, li faig franques les altres col·legiatures. I així ho fem [...] Si tu, Roser, escrius a la Sarita i a la Mercè,³⁴⁴ no et descudis de felicitar-les i dona'ls-hi les gràcies per lo bones cuineres que són. És clar que fan anar a dojo algunes coses de la cuina mexicana [...] fan una barreja-barreja que no està pas malament. Tot el més que em passa algun dia és que després tinc molta set; però veig que no em fan pas mal d'estómac.»

344 Dues mestres del col·legi Ruiz de Alarcón.

El 18 de febrer de 1949, Josep Mascort escriu una carta força llarga en què explica anècdotes de l'escola, expressa el seu desig de desfer-se de la camioneta i lamenta la lentitud dels tràmits que li han de permetre tornar a Catalunya. Les següents missives que es conserven ja són del març.

7 de març:

«M'és difícil fer cap escapada a Mèxic cap dia d'entre setmana. Demà tornaré a telefonar a l'Ibáñez, ara que ja em concretes que des de Girona s'ha fet la gestió a Madrid [...] Estic força preocupat per qui podré trobar que es posi en front de l'escola en el moment oportú. Perquè d'això no puc parlar-ne quasi amb ningú. A la gent, em refereixo als refugiats, els sap molt greu que un se'n vagi i que ells es quedin. Amb l'únic que puc parlar amb tota claretat sobre l'assumpte, no havent-hi el pare d'en Michi,³⁴⁵ és amb en Marcel. Ahir hi va haver a l'Amfiteatre Bolívar el gran concert anual que acostuma a donar l'Orfeó Català. I amb en Marcel vàrem estar parlant molta estona [...] Ahir, a Mèxic, en Dot em va dir que en Casademunt ja havia arribat a Girona.»

15 de març:

«Avui he rebut la vostra carta del 10 de març, en la qual em conformeu que el pobre Pep³⁴⁶ va morir repentinament. Ja pots comptar, Maria, com m'ha dolgut. I també no haver pogut estar al teu costat [...] En fi, ja no hi ha altre remei sinó que us cuideu bé tots per tal de guardar-li bona memòria [...] M'ha fallat la qüestió del traspàs de la camioneta a casa de la Sarita. És clar, ben estudiada la qüestió, tothom es dona compte que és un negoci massa petit. I jo, que ja n'estic ben tip. Tant que, encara que no hagi pogut sortir de Mèxic, ja he comunicat als pares de les criatures que se'n serveixen que el mes que ve ja no hi haurà servei de camioneta. I això que em fa l'efecte que em costarà de vendre-la i que, en tot cas, l'hauré de donar a molt baix preu.»

345 Es refereix a Miquel Santaló Parvorell, que en aquella època ja viu a Guadalajara.

346 Josep Clota Prunell, germà de Maria Clota, va morir el 4 de març de 1949.

15 d'agost de 1947

Josep Mascort, Maria Clota i Roser Mascort.

FPM

19 de març:

«Els alumnes estaven posats en dues rengleres i he hagut de passar pel mig entre els aplaudiments de tots. Al damunt d'una taula hi havia unes copes, galetes i una ampolla de moscatell. I s'ha improvisat una festeta. Dos chapingueros amb guitarres acompanyaven les cançons. Un representant de cada curs m'ha dit unes paraules. Semblava com si tots es donessin compte de la meua soletat i volguessin alegrar-me. Tot plegat m'ha emocionat, [...] m'ha estat molt difícil d'amagar unes llàgrimes. Al final m'han obsequiat amb un bonic ram de flors i un present per cada curs: uns mocadors, tres parells de mitjons i una bonica corbata [...] Després, entre la Sarita, la Mercè i l'Elvira m'han regalat un joc Eversharp,³⁴⁷ la Julieta Quintero un magnífic cendrer; la Mari Carmen Hernández, com sempre, quelcom per menjar: dues teules de xocolata Carlos V. Unes noves alumnes, filles d'un enginyer de la casa Olivares, aquells que fan conserves de fruites, un pot de mermelada de maduixes; els pelons, tres mocadors amb les inicials; un pot de préssec ara no recordo de qui; la Pilar de Santa Mònica, també una caps de mocadors molt bons; l'Edith Sánchez, mitja dotzena de mitjons molt bons. M'han causat una sorpresa i els hauré de preguntar on els varen comprar i si ho varen fer expressament. Perquè tant a la caps de mocadors totes les inscripcions són en català. La marca diu: BO I FORT. Després diu: Mitjons de luxe. I les lletres i marques sobre els mitjons diuen: Bo i fort. Reforçat. Fet per durar. Després també em varen començar a dur rams de flors [...] Sortint ja una mica tard de Texcoco, he anat a dinar amb en Michi i la seva mare. Demà segurament tornaré anar a Mèxic perquè a l'Orfeó Català inauguren una exposició d'aquarel·les d'en Puig Pujades.»

El 26 de març de 1949, Adela Santaló li envia aquesta carta a Maria Clota:

«Querida Maria: Mascort viene como siempre los sábados por la tarde y nos cuenta las noticias que reci-

be de ustedes. Las de los últimos días eran desagradables. Primero, la enfermedad del abuelo,³⁴⁸ luego, el fallecimiento de su hermano.³⁴⁹ Comprendo su emoción y su pena, pero ha podido compartir con sus hermanas y sobrinos los ratos de amargura y ayudarse mutuamente, ha podido verle y ayudarle en sus últimos momentos. Los que se van dejan una angustia y un vacío en nosotros difícil de llenar, pero hemos de resignarnos a la fuerza porque así es el mundo y no podemos hacer otra cosa que cuidarnos para vivir lo mejor posible y cuidar a los demás en la medida de nuestras fuerzas.

Mascort pasó unos días muy triste cuando se marcharon. Se reanimó cuando comenzaron a llegar sus noticias con regularidad. Está bien de salud, pero siempre le recomiendo que se cuide y no trabaje en exceso, abusa un poco de sus energías. Ahora acaba de marcharse para ir a una conferencia y una cena con los amigos en conmemoración de un aniversario de fundación de la Sociedad.³⁵⁰ El día de su santo, Michi le telefonó para que viniera a comer con nosotros, suponía que sería un día triste para él. Vino y me alegré mucho.

Ya les habrán contado que vuelvo a estar sola con Michi en la casa. Todos los demás están en Guadalajara dedicados al comercio. Qué cambios! Mi hija Ade sabe usted que desde hace tiempo tenía una verdadera obsesión por montar algo que nos permitiera una vida independiente. Hubo una ocasión en Guadalajara y no vacilaron.³⁵¹ Están contentos, pero con trabajo excesivo y eso es lo que me preocupa. Por ahora yo me quedo aquí con Michi y con mis clases, veremos después lo que conviene hacer pero me duele y estaría muy preocupada si dejara a Michi solo en México, aunque es muy bueno y sabe ordenar sus estudios. Ha comenzado el cuarto curso con más empuje que nunca y solo así, con

348 Es refereix a Josep Mascort Esteva, avi de Roser Mascort.

349 Josep Clota Prunell.

350 El dissabte 26 de març, el restaurant Ambassadeurs de Mèxic va acollir un sopar de germanor amb motiu del 18è aniversari de la fundació d'ERC. *La Humanitat*, gener-febrer de 1949, p. 5.

351 Van muntar una gran botiga de queviures, l'Abarrotera Vallarta.

347 Eren plomes estilogràfiques.

10 de febrer de 1948

Llicències de conduir de Josep Mascort, emeses per l'Estat de Mèxic al qual pertany la ciutat de Texcoco. L'Estat de Mèxic —amb capital a Toluca— és un dels trenta-un que, conjuntament amb Ciutat de Mèxic, constitueixen els Estats Units Mexicans.

FPM

salud y cuidándole, podrá yo espero resistir el trabajo fuerte de este año.»

A la mateixa carta, Miquel Santaló fill, «Michi», li escriu aquestes ratlles a Roser Mascort:

«Querida Roser. Sigue en pie mi decisión de no escribirte hasta que tú me envíes una carta bien larga (muy larga) sobre tu nueva vida y lo que encuentras de bueno y malo en Gerona del pueblo y de la gente.»

L'endemà, 27 de març, Mascort explica en una missiva el seu estat d'ànim al sopar que es fa a Mèxic en commemoració del 18è aniversari d'ERC:

«El sopar fou a Ambassadeurs i, per tant, esplèndid. Però jo només hi vaig per complir. En aquests actes on la gent hi està contenta, a mi ara m'entristeixen, i la gent m'ho noten i m'ho diuen. No hi puc fer res més.»

Durant el sopar, Mascort contribueix amb 50 pesos a la subscripció pel partit a França i pels militants a Catalunya. La carta també conté una informació lucutosa:

«Aquesta setmana ens ha arribat la trista notícia de la mort d'en Puig Pujades a França. Justament el mateix dia que ell moria, o sigui el diumenge dia 20, a Mèxic inauguràvem una exposició d'aquarel·les seves, a la qual vaig assistir.»

La mort del líder del republicanisme empordanès afligeix Mascort, amarat de nostàlgia pel buit que han deixat la dona i la filla a Texcoco.

El 16 d'abril els remarca les dificultats de la tornada a Catalunya:

«Vosaltres, que no sereu mai com jo, que sempre tot ho trobeu fàcil, vàreu procedir malament. Mentre miràveu que a la Direcció General de Seguretat ho trameguessin ràpid, cosa que havíeu de fer amb la major discreció, havíeu de donar a entendre a la gent que jo qui sap quan vindria, encara, que a Mèxic hi estic molt bé, que no tinc cap pressa. I això a qui primer ho havíeu

de fer entendre, que calia procedir així, era el pare. Ara, si la cosa s'allarga (potser i tot degut a haver corregut massa que jo venia tot seguit, i que alguna bona animesa, que mai no en falten, s'hagi mogut per estorbar-ho tot el possible), si la cosa s'allarga, dic, sempre és donar greix a qui no se n'ha de donar. No en treureu res de dir que ja em voldríeu al vostre costat, mentre jo no rebi l'avís de que puc venir quan vulgui. Quan jo el rebi, ja estaré tranquil, el mateix si m'és possible abandonar Mèxic en quinze dies que si necessito un parell de mesos. Entesos?»

Nou dies després, el 25 d'abril, el to de la carta és més amable. Entre els comentaris, Mascort hi inclou una petita lliçó ortogràfica:

«De l'assumpte que em parreu, la gran bunyolada que us preparàveu a fer, espero que en la pròxima carta ja em direu com varen sortir-vos, ja que el «colmo» de fer bunyols és fer un bunyol, és a dir, esguerrar-los [...] Ahir vaig anar a la tarda a Mèxic a veure lesionats. A n'en Canturri, que banyant-se a Acapulco una onada li va trencar un braç en rebatre'l contra unes roques, i a n'en Ventura i Roig, que un auto l'atropellà en el carrer de Tabuca en sortir de Correus i li trencà la cama [...] També ahir es va inaugurar el servei d'una nova ruta d'avions de Madrid a Mèxic. Va arribar a Mèxic el primer avió de la companyia Iberia, que fa el servei de Madrid a Barcelona [...] Tant com et preocupaven a tu, Maria, les escombraries, nosaltres sols les traïem un cop al mes... i encara. Si no fossin els pots de llauna, vidres, trossos de plats, etc., no en tindríem mai. Ho cremem tot, i tot es torna terra per omplir els sots del pati, que ja eren massa fondos de tant treure terra cada cop que la criada escombrava. Com que el camió de les escombraries ja no el podien fer córrer de cap manera, ara torna a passar un carro tirat per una mula [...] Referent al que em preguntes tu, Roser, de si prosperes en el català. Sí, ho has fet força, i ho faries més si hi paraves una mica més d'atenció. Per exemple, en aquesta darrera carta, allà on dius: "No mas pas dit si prosperava amb el català", fixa't com aquest mas en castellà són dues paraules, pronom i verb, me has. Doncs en català també, solament que el pronom s'apostrofa i s'escriu m'has.»

Al maig, Mascort envia menys cartes a la Creueta. Només se'n conserven tres, si més no. A la del dia 21, més pròpia d'una crònica de successos, hi diu:

«Roser, tal vegada recordis que l'any passat, al tercer curs de la Secundària, que eren tan poquets, n'hi havia un de bufonet, alt, moreno, que es deia Marcial Herrera. Doncs bé, el diumenge darrer, en unes baralles després d'un partit de futbol, li varen engegar uns trets i va quedar mort sobre la via del tren al davant mateix del ranxo de Santo Tomás.»

Mentrestant, ja instal·lada a la Creueta, Maria Clota continua movent fils per agilitar la tornada del seu marit a Girona. Amb aquest objectiu, el 29 de maig de 1949 escriu una carta forçosament servil al ministre franquista de Asuntos Exteriores, Alberto Martín Artajo:

«Maria Clota Prunell, mayor de edad, casada, vecina del pueblo de Palol de Oñar (La Crehueta), Distrito Municipal de Quart, provincia de Gerona, a V.E. acude y respetuosamente expone:

Que hace poco más o menos unos cinco meses que su marido, llamado José Mascort Ribot, residente actualmente en Méjico, tiene solicitada al representante español de aquella nación su entrada a España, no habiendo obtenido hasta la fecha contestación alguna.

Mi marido durante la República desempeñó el cargo de Diputado a Cortes, obtenido en las elecciones celebradas en el año 1936 en la provincia de Gerona, profesaba el cargo de Maestro Nacional, teniendo en propiedad el pueblo de Vilanna de esta provincia.

Haciendo constar además que está plenamente convencida de que mi marido no cometió durante la República, así como tampoco durante el periodo rojo, acto delictivo alguno, por lo cual ruega a V.E. se digne autorizar la entrada de mi esposo a España, y así una vez reunidos podríamos atender a las necesidades y auxilios que necesita el padre de mi marido, hombre de unos 80 años de edad, y juntos trabajar para el bien y grandeza de España. Gracia que espera merecer la recurrente del recto proceder de V.E., cuya vida guarde Dios muchos años para el bien de España.»

Ciutat de Mèxic,

30 de desembre de 1948

Josep Mascort,

Maria Clota

i Roser Mascort,

en una de les darreres

passejades per la capital

mexicana abans del retorn

de l'exili de la dona i la filla.

FPM

Cinc dies després, Mascort envia a la Creueta una carta on informa amb tot detall del «*daltabaix terrible*» produït en el canvi del peso mexicà, que provoca rà l'encariment del preu del vol de tornada. A la mateixa carta, explica que va preparant el terreny amb les mestres del Ruiz de Alarcón, Sarita, Mercè i Elvira; els diu que el reclamen «*per uns assumptes d'interessos familiars*». L'endemà, el 4 de juny, narra una anècdota que ell mateix descriu com «*la cosa més rara que mai m'hagués succeït*»:

«*La Sarita m'havia dit que Carlos García, "El Pato", s'havia mort al matí. Ja estava malalt, però sobtadament havia empitjorat. A l'entrada de fosc vaig anar a casa seva per tal de fer companyia a la família i donar-los el condol, en una paraula, anar "al velorio". Arribo a la casa. A l'entrada estaven assistint a la filla, que tenia un atac. Vaig entrant i sento uns gemecs terribles. Jo creia que era la senyora i m'acosto al llit d'on sortien els gemecs, que estava voltat de dones endolades. Quin susto vaig tenir! Era "El Pato" que estava agonitzant. I estava d'aquella manera des de les cinc de la matinada, i no morí fins a les dues de la matinada d'avui. Molta gent també acudia al "velorio"; fins una carrossa de l'agència funerària Gayosso ja havia vingut a la tarda per traslladar el cadàver a Maltrata (Veracruz), cosa que s'ha fet aquest matí. Ahir vespre, doncs, vaig passar dues hores terribles, assistint a la mort d'un home que no s'acabava de morir.*»

Deu dies després, el 14 de juny, Mascort està molt content, però el motiu no té res a veure amb permisos oficials:

«*La gran notícia que puc donar-vos avui és que ahir vaig vendre la camioneta. Me l'han comprada uns germans del doctor Palacios i de la rossa de la farmàcia, que viuen a Cuernavaca. Les veus que havia donat per Texcoco no em feien sortir comprador, i em vaig gastar sis pesos per posar un anunci a El Universal³⁵² durant quatre dies. I la cosa, com veieu, ha fet efecte.*»

352 Fundat el 1916, era i encara és un dels diaris més venuts a Mèxic.

Al cap de tres dies, el 17 de juny, arriba la nova més esperada:

«*Us escric des de Mèxic. Son dos quarts de cinc de la tarda. Aquest matí he rebut una carta del Sr. Ibáñez, amb segell d'entrega immediata. I després de dinar, cap a Mèxic falta gent. I per fi la gran notícia: JA HA ARRIBAT L'AUTORITZACIÓ!*

Penseu, de totes maneres, que fins d'aquí a un mes, almenys, no podré pas venir. Però ara almenys tots estarem tranquils i jo podré anar preparant les coses.»

La setmana següent, el 24 de juny, l'advocat madrileny Manuel de Torres envia aquest telegrama al procurador gironí Enrique de Quintana: «*Terminado satisfactoriamente asunto encargado*». El mateix dia li tramet una carta en què explica:

«*El ministro firma dos veces al mes, aproximadamente, este tipo de asuntos, que se le presentan en bloque, aprobándolos en conjunto y firmándose ello por delegación.*

Como habríamos de esperar el día que de nuevo quisiere aprobar la nueva tanda, ahora en vísperas de vacaciones, el compañero que tiene aquella delegación de firma no tuvo inconveniente en agregarlo, si bien con el último número, a los firmados con fecha tres de junio, aún en espera de salida, entonces.

Una vez ello en marcha, el camino que sigue es el de comunicación al consulado correspondiente para que éste a su vez lo comunique al interesado, pues si bien los agentes consulares tienen facultades para otorgar el visado sin necesidad de esperar la llegada de la orden de concesión, tienen la costumbre de no adelantarse a ello.

Hoy, por fin, me ha comunicado que desde el pasado día 19 se ha recibido y obra en Méjico. E inmediatamente me apresuré a comunicártelo, ya que, no existiendo dificultad en la concesión del visado, solo resta el hecho material del viaje para reunirse nuevamente esta familia.»

De ben segur, el juliol de 1949 Mascort escriu més d'una carta a la Creueta, però no se n'ha conservat

LEGAÇÃO DE PORTUGAL NO MEXICO

SECÇÃO CONSULAR

PASSAPORTE

No. 706/949

SINAIS

Estatura 1,75
Cabelo grisalho
Olhos castanhos
Rosto oval
Nariz regular
Boca "
Barba feita
Cór branca

Sinais Particulares

nao tem

Assinatura do Portador

Receita No. 3326
Tabela No. 59
Pts, Oiro 24,00
Câmbio 2.62
Pagou, pêsos 63.00

EXPEDIDO EN VIRTUD DE AUTO-
RIZACION DE PRIMERO DE MAR-
ZO DE 1947.

Faço saber aos que este passaporte virem que desta
cidade do México fas viagem para **ESPAÑA**

o cidadão ~~espanhol~~, JOSE MASCORT RIBOT
Casado, - - - - - de 50 anos de
idade natural de Quart, Gerona, Espanha,
filho de José Mascort
e de Teresa Ribot
de profissão MESTRE

com os sinais e assinatura a margem, levando em sua
companhia, as pessoas de familia no verso designadas.
Peço portanto a todas as autoridades civis e militares,
a quem este passaporte for apresentado, que não pon-
ham impedimento algum ao portador, antes lhe pres-
tem todo o auxilio e favor de que ele possa necessitar
para seguir a sua viagem.

Este passaporte é pessoal e válido pelo tempo de um ano.

Legação de Portugal no México, aos 21 dias de

J U L H O de 194 9.

[Signature]
Ministro

21 de juliol de 1949

Passaport

de Josep Mascort,
per tornar de l'exili,
emès per la legació
de Portugal a Mèxic, atès
que l'Espanya franquista
no era reconeguda
pel govern mexicà
i no tenia ambaixada
ni consultats al país asteca.

FPM

cap. Sí que han aparegut, en canvi, el document en què el metge Raúl García Bravo certifica, el dia 20, que Mascort ha sigut vacunat a Texcoco contra la verola i la febre tifoide; i el passaport estès el dia 21 per la Delegació de Portugal a Mèxic, on a banda de la data només s'aprecien dues diferències amb la tarja d'identificació expedida el març de 1940 pel Consulat General de Mèxic a París: li posen mestre de professió i certifiquen que té els cabells grisos. També s'ha conservat la targeta d'identificació d'Aerovías Guest al vol Mèxic-Madrid del dijous 27 de juliol. Aquell cap de setmana d'estiu, dues setmanes abans que se celebri la Festa Major de la Creueta, Josep Mascort posarà fi a més de deu anys d'exili i abraçarà el pare, la dona i la filla a la casa pairal.

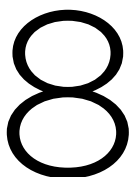
La Creueta, circa 1950

Josep Mascort i els seus companys mestres gironins de la mateixa generació miren amb delit el mapa de Catalunya editat el 1947 a Mèxic per la Confederació d'Entitats Catalanes, realitzat pel company, amic i mestre exiliat Antoni Bargés.

FPM

La tornada: entre la Creueta i el call de Girona

Després d'assegurar-se que no patirà denúncies o represàlies, Josep Mascort torna a Catalunya, a finals del juliol de 1949, per instal·lar-se definitivament a la Creueta. L'emotiu retrobament amb la dona i la filla —i també amb el pare, cada cop més malalt, la cunyada Rosa i un munt de familiars i amics— no evita que hagi de resoldre uns quants problemes i rebre i afrontar una sorpresa important. Decidit a tenir cura de la finca familiar, tant l'agrícola com la forestal, descobreix que la vídua del seu germà Emili, Elionor Viñals, i els seus dos fills han llogat i treballen l'hort més proper a can Mascort. Aquest fet provoca una certa tensió, un estira-i-arronsa que no es resol fins que, el 27 de gener de 1951, Josep Mascort Esteva mor als vuitanta anys. En rebre l'herència, Josep Mascort Ribot paga la legítima a l'excunyada —casada en segones núpcies amb Pere Vall-Llosera— i recupera l'hort. Ja fa més d'un any, però, que el mestre retornat de l'exili treballa el bosc a la finca de la carretera dels Àngels, llogada a uns Mascort que no són pas parents seus.³⁵³

A més de quedar-se amb els terrenys familiars de la Creueta, Mascort aconsegueix una incubadora de cent vint ous i comença a vendre pollastres, com ja havia fet a Texcoco. També compra uns quants porcs i conills. «*Els pollastres els venia a can Mir*», recordava Joan Pastells setanta anys després. I afegia: «*El meu sogre era molt treballador, li agradava fer feines manuals. Quan ens vam casar amb la Roser i vaig anar a viure a la Creueta, el 1954, vam comprar un cavall, en Fènix. Ens era molt útil per anar al bosc i portar fusta, sorra i fems. En Mascort es passava el matí al camp i al bosc i a la tarda feia classes, no parava mai de feinejar*».

En tornar a la Creueta l'estiu de 1949, Josep Mascort descobreix el nou estat de les relacions entre els dos cosins, decidits a convertir-se en marit i muller. Per a ell és una situació totalment imprevista, però entén que no té cap sentit oposar-se a les forces de la física i de la química, a un festeig que s'allargarà cinc anys fins que, en rebre una butlla papal, Roser Mascort i Joan Pastells es casaran el 7 d'octubre del 1954 a l'església de Palol d'Onyar. «*S'ho va agafar bé. D'entrada, li*

353 El restaurant Can Mascort es va obrir el 1960 i ja l'han gestionat tres generacions d'aquesta família.

La Creueta,

7 d'octubre de 1954

Josep Mascort,
portant del braç
la seva filla Roser
el dia del casament
amb Joan Pastells.

FPM

va consultar al seu amic metge Gonçal Roch³⁵⁴ si podia haver-hi algun problema mèdic si les coses tiraven endavant i la Roser i jo teníem fills, però com que la resposta li va semblar satisfactòria no hi va posar mai cap impediment», comentava Pastells el 2021.

Deu anys abans, Roser Mascort explicava així la reincorporació del seu pare a les tasques docents: «Tot i que altres companys mestres li insistien, no va voler demanar el reingrés a l'escalafó i va preferir dedicar-se a l'ensenyament privat». Primer lloga un pis al carrer de la Cort Reial de Girona, davant la Granja Mora;³⁵⁵ poc després troba un local més ampli no gaire lluny d'allà, al número 14 del carrer de la Força, amb entrada des del replà de les escales de la Pera.³⁵⁶ Són les mateixes escales que baixa «botant Força avall» en Manel, un dels personatges de la novel·la *Girona, 1900*, de Rafael Gay de Montellà, que descriu així el que veu el mestre de la Creueta quan puja al terrat de l'edifici en què donarà classes durant quasi vint anys: «Els encavallaments de teulades i d'eixides eren el diàleg mut de velles edificacions coronades per la silueta barroca de la Seu dedicada a Santa Maria, i per l'airoso traça del campanar de Sant Feliu, el més elegant de tots els campanars gòtics de la Catalunya medieval».³⁵⁷

El nou local ja era un espai destinat a l'ensenyament. «El mestre Clapés hi feia classes de música, hi tenia un piano. Li va dir a en Mascort que plegava i si volia aprofitar el pis. Li va fer cas i va convertir el centre en

354 Gonçal Roch Llorens (1897-1983) va ser un dels fundadors d'ERC a Bescanó, on va conèixer Josep Mascort quan aquest era mestre a Vilanna. Dos mesos abans que s'acabés la Guerra Civil, Mascort, com a comissari de la Generalitat, li va demanar a Roch que anés a Vulpellac a fer una revisió imprescindible per inaugurar oficialment un cementiri. «El va nomenar delegat de Sanitat de Girona només perquè fes aquella revisió i es pogués enterrar la gent. Per sort, va quedar entre ells dos i l'acta de nomenament es va cremar; si se n'arriben a assabentar els nacionals, el pare no se n'hauria sortit», explicava el seu fill Gonçal Roch Soler (1930-2016). Josep PASTELLS. «Un llinatge mèdic ferm com un Roch».

355 Va funcionar entre l'octubre de 1939 i l'octubre de 2002.

356 L'actual número 2 de la pujada de la Catedral.

357 Rafael GAY DE MONTELLÀ. *Girona, 1900. Una ciutat emmurallada i romàntica*, p. 6, 7 i 22.

una acadèmia on s'impartien ensenyaments mercantils i comercials», explicava Pastells, que resumia així la decisió de Mascort: «Fidel a la llengua i als ideals, no va voler reingressar en el cos nacional de Magisteri. Li reclamaven que fes uns exercicis i s'hi va negar; deia que ja s'havia tret legalment el títol de mestre, atorgat pel govern legal».

L'acadèmia Mascort obre les portes a finals del 1950. Joan Pastells, que ja ha obtingut el títol de mestre, no triga gaire a treballar-hi, tot i que al principi només els ofereix un suport puntual: «La Roser duia la secció de taquigrafia i mecanografia; en Mascort, comerç i secretariat, a més de cultura general; i jo, batxillerat. Però no vaig començar a anar-hi cada dia fins al 1954, quan ens vam casar».

Uns anys després, l'historiador Josep Clara (1949) és un dels alumnes de Mascort i Pastells. El març de 1988 ho explica a les pàgines d'*El Punt*:

«El meu record de Josep Mascort és inseparable de les escales de la Pera. Allà, en el primer replà, arran dels tallers de la impremta Franquet, hi funcionava una petita acadèmia que el mestre Mascort i el seu gendre, el senyor Pastells, tiraven endavant els anys seixanta. L'ambient de l'indret era ombrívol, obscur, com ja resulta típic de moltes parts del barri vell, però s'hi treballava amb llibertat i tolerància. Hi havia vida entre aquelles parets limitades. El mestre proscrit s'hi movia delitós, i encara tenia temps per fer poesies al vell tren de Sant Feliu, que "en arribar a la Creueta ja respira una miqueta"».³⁵⁸

Qui té un gran record de l'acadèmia és el bancari jubilat Joan Gallardo (1950), que des que va néixer fins als tretze anys va viure amb els seus pares en unes dependències del pis on es feien les classes. El 2021 assegurava:

«El senyor Mascort per a mi va ser com un segon pare. Vaig tenir aquest goig i honor. Els meus estudis de Teneduria de Llibres els vaig cursar amb ell, amb un examen final a Barcelona on vaig aconseguir un 9,99

358 Josep CLARA. «Record del mestre Mascort».

Palol d'Onyar, 7 d'octubre de 1954

Boda de Joan Pastells i Roser Mascort a l'església parroquial de Sant Sadurní.

Rere seu, els pares dels nuvis, Josep Mascort, Maria Clota, Teresa Clota i Narcís Pastells.

FPM

amb menció honorífica, cosa que ell va vaticinar a tots els que aquell dia anàvem a examinar-vos. Va dir: en "Juanito", que es com ell em deia, ha estudiat menys anys que vosaltres i de ben segur que traurà més bona nota. I així va ser. Ell se sentia molt orgullós dels meus èxits en els estudis i treball».

Els records que Gallardo té de Mascort són tan nombrosos que se'n podria fer un capítol sencer. Vegem-ne uns quants:

«A la nit, especialment a l'hivern, a les nou del vespre agafava la seva bicicleta i s'abrigava d'allò més bé per anar a la Creueta. El buf que li tapava la cara, que era de llana i amb botons, li donava un aspecte d'anar a la neu. Posteriorment li recordo la Velosolex, una bicicleta negra amb un modest motoret que li permetia deixar de pedalar. Cada dia, cap a les sis de la tarda, aturava la classe i es menjava un iogurt. Ho aprofitava per exposar-nos algun tema o explicar-nos anècdotes de la seva vida. Recordo de forma molt especial els dies que ens cantava la cançó Rosor, Rosor, llum de la meua vida. A més de formar-nos en Teneduria de Llibres i mecanografia feia classes de escriptura i explicava les quatre regles bàsiques a gent gran, treballadors, que volien millorar els seus coneixements. Tenia una obsessió amb els alumnes que no assistien a classe. Ho considerava intolerable, fins al punt que si algú feia moltes faltes, encara que pagués les classes el convidava a plegar de l'escola. Era una persona molt tolerant. Tan sols en una ocasió el vaig veure ventar una bufetada a un alumne —de qui em guardo el nom— perquè en el passadís es va voler aprofitar d'una alumna. Això el va indignar, no l'havia vist mai tan enfadat. Si algú feia alguna cosa incorrecta, el seu renec sempre era el mateix: "Em cago en l'home de palla". És la frase més forta que li vaig sentir.»

Als tretze anys, Joan Gallardo agafa el tètanus. Estadísticament, les seves possibilitats de sobreviure són mínimes, però se'n surt i, per celebrar-ho, Josep Mascort l'obsequia amb un rellotge de qualitat comprat a Can Quera. Poc després, la família Gallardo es trasllada a viure a la Creueta, a una casa situada molt a prop

de can Mascort. «Cursava estudis superiors i si m'encaïllava amb algun problema de matemàtiques o de qual-sevol altra matèria l'anava a veure i sempre m'ajudava», recorda en Joan.

Mascort té altres alumnes de la Creueta, en aquella època. És el cas d'Àngel Vidal (1946) i de Joan Sitjes (1947), que més de cinquanta anys després encara en parlen amb afecte. Tots dos esmenten la Velosolex amb què es desplaçava i el «Danone de pot de vidre» que es menjava a mitja tarda. Vidal, assessor fiscal jubilat, encara reté a la memòria «la xemeneia de l'habitació on fèiem classe» i el tarannà de Mascort, «atent i compromès». Sitjes, lampista jubilat, resumeix així els seus records del mestre:

«Era seriós, però no un dictador. S'hi podia parlar. Em va ensenyar a escriure a màquina; ens donava els papers i després ho revisava. Entre els textos n'hi havia un que deia que Xavier Cugat era català i un altre que parlava del submarí de Monturiol; sempre li sortia la vena catalana».

En certa ocasió, mentre Mascort ensenya alguns alumnes a jugar a beisbol a la Creueta, Joan Sitjes, evidentment sense voler, li trenca les ulleres amb un cop de bat. Va ser, afirma gairebé seixanta anys després, de les poques vegades que el va sentir renegar.

Una altra alumna de Josep Mascort de la dècada del 1960 és Pilar Agustí (1947), parenta llunyana de la família. Flequera jubilada, el 2022 es declara «admiradora del senyor Mascort», amb qui va fer mecanografia i Teneduria de Llibres. En preguntar-li per ell, Agustí desgrana un munt d'anècdotes i pensaments que li venen al cap. Aquesta n'és la síntesi:

«Primer em va ensenyar a escriure a mà; sempre em deia que no havia d'aixecar el llapis. Després me'n va ensenyar amb la Hispano Olivetti. Al començament teclejava seqüències de lletres com asdfgh, ñlkjh, i frases com "Salas esa sal se sale a las salas", que havíem de repetir un piló de vegades. Cada dijous llarder anàvem d'excursió a la font d'en Fita, a la vall de Sant Daniel. M'ho passava molt bé, a l'acadèmia. El senyor Mascort ens deixava anar-nos a pentinar al mirall del lavabo quan ja

Camallera,
22 de desembre de 1962

Josep Mascort,
en la inauguració
del cinema
dels Germans Costa.
FPM

sortíem de classe per anar a la Rambla; hi havia tots els nois que estudiaven magisteri. A vegades, mentre esperava per entrar a primera hora, estava asseguda a les escales de la Pera i el veia arribar amb la bicicleta negra. Desprenia bones vibracions només de veure'l; per a mi, entrar a l'acadèmia era com estar a casa. Sovint m'asseia al seu costat. M'agradava perquè no feia olor de colònia, sinó de sabó de coco. Una olor de net! I tenia les mans grosses, amb els dits molsuts i unes ungles perfectes. Portava un rellotge amb pell de cuir negre. A l'estiu estava molt morè, imagino que de treballar a l'hort, i portava un barret rodó de palla. Quan ens examinàvem a Barcelona, al Portal de l'Àngel, hi anàvem amb tren i sempre ens hi acompanyava. Era seriós i estricte, reservat però també irònic, amb un humor negre, britànic, que de vegades em costava captar. Era un home amb molta personalitat. Tenia la veu greu i alhora dolça; un parlar pausat, tranquil. Alguna vegada s'enfadava, però no era rancuniós. Noble, sí. Cada tarda li anava a buscar un iogurt de vidre al colmado de la senyora Rosa, al carrer de la Força. Un dia em van sobrar vint cèntims i, no sé per què, vaig pensar que eren meus. El cas és que em vaig comprar estreps. Quan li vaig donar el iogurt em va demanar el canvi i li vaig confessar que me l'havia gastat en els estreps. Me'ls va fer tornar al colmado perquè li donés els vint cèntims! No era garrepa, però suposo que em volia donar una lliçó.»

Josep Mascort treballarà a l'acadèmia, situada al cor del call de Girona, quasi fins al final dels seus dies, implicant-se també fins al darrer moment en les activitats que es duen a terme a la Creueta. No mostra mai cap interès a lluir les seves qualitats ni la seva contribució a la vida col·lectiva. Si a l'època de polític, sense fer remor, movia molts fils, en tornar de l'exili continua ajudant tothom que pot. «*Demostrava humanitat i bon cor amb els humils. Si els amics que duïen els seus fills a l'acadèmia no li haguessin insistit, ni tan sols els hauria cobrat res*», recordava el 2021 Joan Pastells. En preguntar-li com era Josep Mascort, va respondre:

«Era seriós, però li agradava molt riure i explicar anècdotes; sempre en tenia alguna a punt. A les festes majors cantava, i als casaments recitava, ho feia molt bé. Te-

nia cert instint de líder. Quan va tornar de Mèxic va reunir els companys que havien estudiat magisteri a la Normal per fer un dinar a la Creueta. Recordo en Planas de Palafrugell, en Vicens, que dirigia l'Acadèmia Pràctica de Comerç i Idiomes on anàvem a examinar els alumnes a Barcelona, en Peix, el mestre de Riudarenes... eren sis o set. Havent dinat, cadascú explicava històries de la guerra. En Mascort va aconseguir que durant uns anys es reunissin una vegada a l'any, ja no a la Creueta. Malgrat la distància que de vegades els separava, feia tot el possible per conservar la relació amb amics i antics companys.»

Les cartes rebudes per Josep Mascort des que torna a Catalunya —o, si més no, una petita tria dels textos conservats—, complementades amb breus acotacions històriques, ajuden a fer-se una idea de com viu i, també, del concepte que en tenen les persones que li escriuen. Regularem fins al 1950 per arribar al 1971, l'any després de la seva mort.

Josep Tarradellas, secretari general d'ERC i exiliat a París, li envia el 12 d'abril de 1950 una còpia de la lletra que sis dies abans ha tramès al president de la Generalitat, Josep Irla, i de la seva resposta. Tarradellas, però, ignora que Mascort ja ha tornat a la Creueta, de manera que no arribarà a llegir la carta, remesa a Mèxic.

Marcel Santaló i Ángeles Gómez, que sí que romanen a terres mexicanes, li escriuen això el 15 març de 1952:

«Después de años de no saber de ellos, hoy vino la maestra Pilar Mateu, que se quedó con vuestro colegio. Dice que las antiguas maestras les hicieron mucha guerra y que estos años han tenido unos cien alumnos, pero que este año ya tienen 140 y están más animados.»

De nou Marcel Santaló i Ángeles Gómez, dos anys després, el 19 de març de 1954, li comenten:

«Les fotos que ens envies del nou Govern Civil, etc. donen una idea de com va canviant Girona. Si tardem gaire de tornar necessitarem un plàmol.»

L'escriptor i periodista Agustí Cabruja, exiliat a Mèxic, l'esmenta el gener de 1955 a l'article «Evocació de Girona», publicat a la revista *Ressorgiment*:

La Creueta, circa 1965

Visita de Marcel Santaló, mestre gironí exiliat a Mèxic.

D'esquerra a dreta: Marcel Santaló, Roser Mascort, Josep Mascort,
Maria Clota, Neus Santaló, Rosa Clota i Joan Pastells amb el gos «Blanc».

FPM

«La Devesa, la Rambla, sota les Voltes, amb el vell i acollidor Cafè Norat, on es veuen asseguts a l'entorn d'una taula en Dari Rahola, director i propietari de L'Au-
tonomista, el senyor Oliva, en Pibernat, de Salt; en Jordi i Frigola, de Palafrugell; en Pere Cerezo, amb la seva elegant i inseparable boquilla; en Tonet de l'Estanc, en Pere Purcalles, de Llançà; i després, com arriba, amb el seu aire un xic meditatiu i absent, en Santaló, acompanyat d'en Mascort i una comissió de Banyoles.»³⁵⁹

El desembre de 1958, des de Veracruz, Antoni Bargés li fa arribar una petita queixa relativa a l'escassetat de la correspondència:

«La meua lletra última ha quedat sense resposta. No te'n faig retret perquè jo mateix coixejo del mateix mal, que prou sé que no és oblit ni desafecte, sinó excessiva confiança en la indulgència i comprensió dels amics, i també al fet que la seixantena ens fa més feixuga la tasca normal diària.»

Any i mig més tard, el 16 de juliol de 1960, Bargés expressa amb nitidesa el seu sentiment com a exiliat que no pot participar en els àpats d'antics companys:

«El dia 19 us reuníeu a ca la Marieta el petit grup que resta de la nostra promoció normalista. Mentre jo llegia la teua nota invitació (11h matí) vosaltres ja devíeu trobar-vos de nou a caseta (6 h tarda), però jo vaig recordar-vos a tots, agraint la vostra finesa [...] Fa quinze dies vàrem estar a la capital per trobar-nos amb en Marcel, amb qui hem xerrat extens i cordials [...] Em fa molta il·lusió el bocí de llicorella de la font d'en Lliure que m'envies. Sembla que hi trobo (augmentats per l'enyor) la picantor i sabor de l'aigua, l'aroma forta de bosc i aqueixa llum clara i anellada sobre les carenes de les Gavarres i els plans de Girona i l'Empordà.»

Marcel Santaló, el 14 de gener de 1962, comenta les males notícies des de Mèxic:

«El sábado nos enteramos del fallecimiento del tío Miguel³⁶⁰ y de Nicolau d'Olwer. Nos ha afectado mucho, a pesar de que los dos ya llevaban tiempo enfermos.»

Onze dies després, el 25 de gener de 1962, neix Marta Pastells Mascort. La neta de Josep Mascort reté a la memòria, el 2022, algunes imatges llunyanes de l'avi, que la va ensenyar a escriure amb una cal·ligrafia acurada mentre seien en un escriptori que encara es conserva:

«També em llegia contes de l'elefant Babar i la revista Patufet. A part d'això, sovint es feia el menjar ell mateix, sobretot el peix bullit, perquè estava delicat de l'estómac i ningú no li feia com ell volia. La veritat és que no en recordo gaire res més.»

El creuetenc Àngel Vidal sí que el recorda bé. Vi-
via a trenta metres de can Mascort i va ser alumne de l'acadèmia del Barri Vell. En demanar-li, el 2021, què pot explicar del mestre durant aquella última i llarga etapa, diu:

«Va ser un dels promotors de la instal·lació d'un telèfon públic a la Creueta connectat directament amb la central de Girona capital, i no a través de Quart, que en aquell temps calia demanar conferència interurbana. També va promoure una campanya, a través dels mitjans de comunicació i organismes oficials, perquè es corregís el nom del poble, que des de sempre havia estat mal escrit en català, i deixés de portar la h intercalada, que ningú no sabia on posar-la. A més, als anys 60 va ajudar a recuperar i celebrar amb gran esplendor la Festa Major de Palol d'Onyar-La Creueta. Col·laborava en la confecció dels programes i hi publicava escrits molt interessants i uns magnífics i graciosos convits.³⁶¹ En recordo uns versos que deien: Després de fe'ns el

360 Miquel Santaló Parvorell va morir a Guadalajara l'1 de gener de 1962. Nicolau d'Olwer, a Ciutat de Mèxic, el 24 de desembre de 1961.

361 Mascort va escriure els convits de la Festa Major de la Creueta entre 1963 i 1967. Tots cinc apareixen a l'antologia de textos inclosa com a annex en aquest llibre.

359 *Ressorgiment*, gener de 1955, p. 10.

La Creueta, circa 1965

Josep Mascort,
Maria Clota,
Joan Pastells,
Roser Mascort,
el fill d'uns amics
de la família
i el gos «Blanc».
FPM

gruar, / el telèfon vam posar: / Riinc... riinc... riinc... / El vint-deu-quaranta-cinc. / (I ens l'han posat automàtic / per fer rabiari algun hepàtic). Mascort col·laborava en tot tipus d'esdeveniments socioculturals que es feien al poble. Va cedir al Club Juvenil un local de la seva propietat per a fer-hi reunions i activitats culturals, i al Club Esportiu un camp de conreu per adequar-lo a camp de futbol. Va ser, en resum, una persona molt estimada pel poble de la Creueta i per tots aquells que el varen conèixer, a més de ser un gran polític en defensa de la identitat catalana i un gran mestre.»

En plena campanya perquè s'escrigui correctament el nom del poble, el 18 de setembre de 1964, Joaquim Pla i Cargol adreça aquestes línies a Mascort des de Girona:

«Distingit i bon amic. Rebuda la seva amable carta del dia 17 i molt li agraeixo la seva atenció. En relació a la grafia de "La Creueta", estic convençut de que, en català, s'escriu així i no me sembla que hi hagi cap dubte. En castellà, se sol escriure, com sap vostè bé, "La Crehueta". Així ho escriu l'Institut Nacional d'Estadística i es pot llegir en tots els diccionaris geogràfics en castellà. La diferència de grafies entre el català i el castellà té, al meu entendre, un origen fonètic i derivat de l'exigüetat relativa en què figura el diftong eu en el lèxic castellà. Això fa que, fonèticament, nosaltres, els catalans, pronunciem Creu-eta, en tant que els castellans pronunciaven Cre-ueta. En les paraules que després del diftong ue segueixen consonant no hi ha dificultat de grafia per als castellans [...] Però quan segueix vocal, ve la dificultat i és llavors quan es destria, fonèticament, la paraula i surt Cre-ueta, i com que en castellà totes les paraules que tenen ue s'hi posa h, d'aquí en deriva escriure en castellà Crehueta (com huerto, huevo, etc.).

Perdoni que li exposi el meu parer, bo i reconeguent la justesa de les seves apreciacions. En la nova edició del meu llibre La provincia de Gerona faré esment, Déu volent, d'ambdues grafies de la Crehueta i Creueta, tal com ho capeixo. Com que dit llibre és una edició castellana, per això hi vaig fer figurar la grafia castellana; en la nova edició hi faré figurar les dues grafies.»

Algunes lletres, com la de Pere Jané des de Bogotá el 13 d'octubre de 1965, revelen que Mascort rep de tant en tant la visita d'amistats. Jané també descriu la situació a Colòmbia:

«Mil gràcies per l'acollida tan cordial i afectuosa de què forem objecte al curs de la nostra visita a casa seva. Esperem i desitgem de tot cor que la senyora Maria estigui ja totalment restablerta dels inconvenients de salut que ha tingut. No dubtem pas que el seu coratge i el seu ànim inalterables hauran sigut un factor importantíssim en el seu restabliment [...] Ja farà prop de tres mesos que hem tornat a Bogotá, on hem trobat tot en ordre però amb una feinada espantosa, com passa a cada absència per viatges. Cal dir que la situació de per aquí és molt dolenta per la manca de proporció que hi ha entre les necessitats de la nació i el grau d'explotació dels seus recursos. L'atràs cultural, manca d'industrialització i l'explosió demogràfica estan creant una situació explosiva, frenada especialment per l'ajuda de l'Oncle Sam.»

Mig any després, el 20 d'abril de 1966, neix l'autor d'aquestes línies, fotografiat al cap de vuit mesos amb la seva germana en una postal nadalenca que Mascort envia a família i amics per desitjar-los un bon Nadal amb aquest text:

*«Què li deu dir a cau d'orella
la Marta a n'en Josep?
És que potser la parella
ja tenen algun secret?
Segurament que li parla
dels Tres Reis i del Tió,
del Pessebre i botifarres,
de neules i de torró
i del bastó i del fanal.
I de venir a saludar-vos
i, en nom de tots, desitjar-vos
Bones festes de Nadal!»*

En aquesta època, a la seva casa de la Creueta també hi viu Narcís Pastells (1951), nebot de Joan Pastells. Ha deixat Sils per fer classes amb Mascort a l'acadèmia i examinar-se del Batxillerat. El 2022 recorda:

1966

El segell de l'Acadèmia Mascort.

FPM

«Era molt estricta, no me'n deixava passar una. Els avis anaven al cinema a Girona dissabte i diumenge amb el Carrilet. Quan tornaven els anava a esperar i després, en algun moment, potser a l'àpat de l'endemà o quan estàvem tots units, explicaven la pel·lícula. Parlaven de la trama, dels actors, del que els havia semblat. Feien una mena de tertúlia amb els meus oncles, que també eren molt cinèfils. A la nit, l'avi Mascort era molt metòdic. Acostumava a anar al lavabo a la mateixa hora, i sovint recitava poesies abans d'anar a dormir. Recordo també que llegia les revistes Destino i Serra d'Or i era un gran seguidor de Josep Pla i Baltasar Porcel».

Mascort és correcte, sovint amable, però quan convé diu clarament les coses. Com en aquesta nota del 10 de gener de 1968, adreçada a Joan Feliu, de Girona:

«Lamento haver de dirigir-li aquestes ratlles. El seu fill Ramon es va inscriure en aquesta Acadèmia el mes d'octubre darrer per tal de cursar Contabilitat. Va assistir a classe fins arribar les Fires de la ciutat. Després, sense donar cap explicació, sense pagar res, no s'ha acostat més. Aquesta mena de procedir no és correcta, em sembla. Si mai tinc de donar referències d'ell, com hauran de ser? Crec que compleixo un deure posant el fet en coneixement de vostè.»

Com és lògic, quan l'alumne s'ho mereix també escriu notes de recomanació. És el cas de la que signa el 3 d'octubre de 1968, en què l'Acadèmia Mascort fa constar que Montserrat Ramos Pagès va cursar estudis de Comerç sota la seva direcció *«con singular aprovechamiento, habiendo sido diplomada en la Academia Práctica de Barcelona con la calificación de 9,2»*.

La fama de Mascort com a solucionador de problemes l'acompanyarà quasi fins a la fi dels seus dies. El 17 de gener de 1969, Bruno Gengich li envia aquest missatge des de Blanes:

«Torno a molestar-vos per resoldre un cas com el que vàrem resoldre amb el vostre ajut sobre el cobro de la pensió per una venedora de la Cooperativa La Blandense que ara ha complert 65 anys. La tal venedora, Joaquina Castañé, va anar a l'Institut de Revisió Social i li varen dir que havia d'anar en primer lloc a Montepios Laborales a Girona. L'altra vegada em vàreu donar el nom del senyor Carles, però la senyora Castanyé va preguntar per ell i li van dir que ja no és el seu institut. Podeu donar-nos un nom d'un amic vostre perquè ajudés a resoldre aquest assumpte?»

El 15 de març de 1969, una postal de Marcel Santaló i Ángeles Gómez des de Mèxic confirma que Mascort i família fan obres de reforma a la casa pairal:

«*Felicitades para todos en el día del santo del "jefe". Ojalá coincida este día con la terminación de las obras y podáis gozar de la comodidad que os dará la nueva casa.*»

Tres mesos després, el 9 de juny de 1969, de forma inesperada, Rosa Clota Prunell mor a la Creueta als vuitanta-set anys. Cunyada de Josep Mascort, durant l'exili havia fet molta companyia al seu pare i quan van tornar de Mèxic es va quedar a viure amb ells. «*La tia Rosa sempre tenia cura de qui ho necessitava. Era la cuidadora de la família. En no tenir fills anava a casa de les germanes que la necessitaven*», explica el 2022 Maria Dolors Riera (1948), neta de Lola Clota Prunell.

Ja a la tardor, el 12 d'octubre de 1969, Sant Joan de les Abadesses inaugura una font en honor de Jaume Nunó, compositor de l'himne nacional mexicà. Mascort hi assisteix encantat, l'acte li recorda l'estimada terra mexicana. Tretze dies després, el 25 d'octubre, rep una carta en què el mestre Joan Baptista Freixas, de Sant Joan de les Abadesses, li diu:

«*La seva llarga i més que agradable carta ens col·mà, en el moment de la seva lectura, de gran sorpresa i, immediatament, d'una franca alegrança [...] Estem completament d'acord en què el Sr. Armendáriz³⁶² es feu llarg i pesat i que el seu discurs, molt cult per cert, no responia a l'acte de la inauguració que se celebrava. El sacerdot, que per cert és santjoaní, feu la seva poesia llarga i tan elevada que la majoria no arribàrem a copsar-la. El cant de l'himne nacional mexicà també ens agradà molt, la senyora que el cantà té una veu formidable [...] Tu escrius molt bé el català. Jo el practico com puc, per això espero la teva vènia en les moltes faltes que observaràs.*»

Just l'endemà arriba una altra notícia fatídica: la mort de Carme Clota Prunell, cunyada de Josep Mascort i vídua d'Enric Bagaria. Mascort no en parla gaire, però ell també està malalt. A finals de desembre, l'arteriosclerosi cerebral que pateix des de fa anys qua-

362 El llicenciat mexicà Antonio Armendáriz va parlar durant l'acte de la vida de Nunó i de les relacions hispano-mexicanes.

si no el deixa moure's de la Creueta i l'obliga a anar amb croses. Amb tot, segueix amb atenció l'actualitat, amb la lectura de diaris i revistes com *El Correo Catalán*, *Destino* i *Serra d'Or*, i es cartreja amb antics companys, exiliats o no.

A banda de l'afecció a les artèries cerebrals, hi ha un altre motiu, més recent, que contribueix al seu malestar. Joan Pastells ho explicava el 2021:

«*La primavera de 1968, un dia que portava alumnes a examinar-se a Barcelona, va topar amb un taxi i va rebre un cop al cap. No s'ho va fer mirar, però al cap d'un temps va adonar-se que li afectava la visió d'un costat. Va ser justament un dissabte. Els dissabtes, els meus sogres acostumaven a anar a Girona. Compraven bistecs a la carnisseria Sureda de la Cort Reial i se'ls menjaven a l'acadèmia. Després, en Mascort anava a can Norat a veure en Silvestre Santaló. Feien petar la xerrada, l'acompanyava a casa seva a la plaça de Sant Pere i després se n'anava al cine, on havia quedat amb la dona. Fins que va arribar un dissabte que no la trobava, no la veia al lloc on seien sempre. Es va empipar amb ella, però a causa d'allò va descobrir que no s'hi veia bé d'un costat.*»

Tornem al desembre de 1969. Marcel Santaló li escriu això el dia 22 des de Mèxic: «*Ja he llegit que us havien tret el Carrilet.*³⁶³ *Tot passa i cada dia trobem que passa més de pressa.*»

La carta més extensa i sentida que Josep Mascort rep aquell any, la que segurament retrata més bé l'estat d'ànim de l'autor i, també, dels antics companys que queden de la Normal, és aquesta d'Antoni Bargés, enviada des de Veracruz el 31 de desembre de 1969:

«*Ben estimat amic Mascort: Ens hauríem d'escriure més sovint, perquè rebre carta dels bons amics és una de les poques alegries que ens van quedant. El dia que puguem entendre'ns com fan les abelles, només movent i orientant les antenes, serà més important que anar a fer "pam i toc" a la lluna; i nosaltres no passàriem, com ara, per mandrosos d'escriure o tocatardans. Suposo que a*

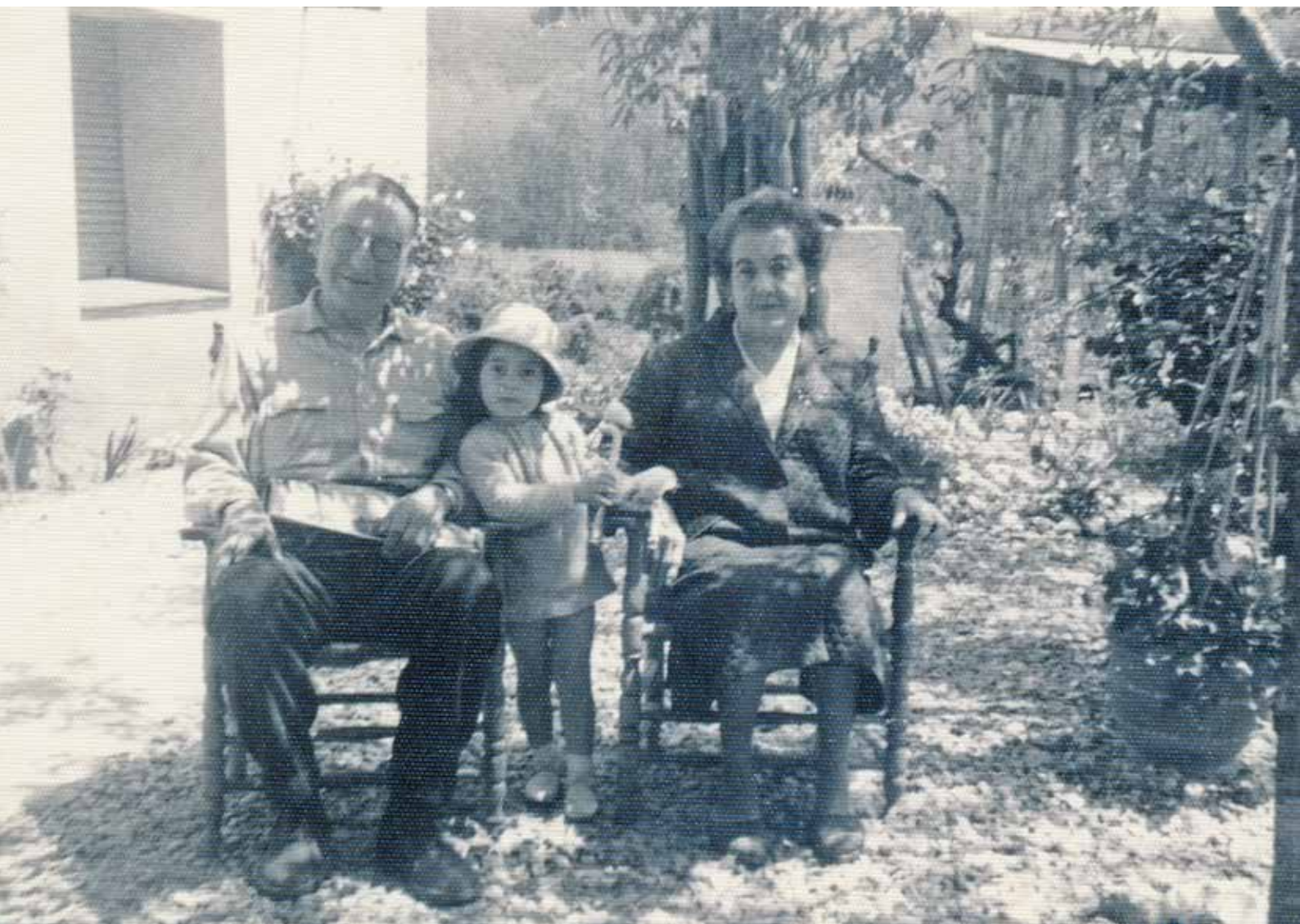
363 La línia de tren de Girona a Sant Feliu de Guíxols va ser clausurada el 10 d'abril de 1969.

La Creueta, circa 1965

Josep Mascort i Maria Clota amb la seva neta Marta.

FPM

tu també entre la tasca i tacos de l'escola, les preocupacions familiars i les relacions socials, que aquesta civilització que patim fa créixer més dia a dia, ja són prou i massa per esgotar la capacitat d'esforç quan hom arriba a la ratlla de la setantena, i noi, quan s'arriba al vespre et trobes "a les capsas". No vull parlar de xacres; m'acontento de les que tinc i aguanto, pensant que encara podrien ésser pitjor. El que vull és dir-te que si els Nadals ens fan girar el cap enrere amb la melangia dels familiars i amics perduts o llunyans, i dels tocoms estimats que des de l'exili semblen encara més bells; en canvi, l'estrena d'Any Nou et fa mirar avant i repintar d'optimisme les velles esperances (per bé que ja poca cosa ens cal esperar de bo als nostres anys), però bé ens cal no perdre el nord, perquè en aqueix demà bé hi ha d'haver amagat un dia clar, que és el que tornarà la claror i la justícia i el goig per la vida, i la fe en els homes, que fa temps sembla que se n'anà campistrous (que és aquella barriada llòbrega on ens han menat o ens hem deixat menar per a que unes dotzenes d'etc. que s'entretenen cantant glòries sobre les costelles de la soferta i sofridora gent normal que només voldria poder viure a un nivell humà. És mirant avant, doncs, que voldriem que el '70 i molts d'altres més siguin per a tu i els teus omplerts de salut, i veieu realitzades les vostres aspiracions. Almenys que pugui ser millor que el 1969 que anem deixant enrera: tu amb la salut recuperada, sense haver de dormir com en lilit franciscà; i tots sense haver de plànyer pèrdues com la del bon amic Peix, que encara m'impresiona. Del nostre curs de la Normal ja anem quedant ben pocs sobrevivents; però encara és bo de veure que la vella amistat d'estudiants perdura entre nosaltres; i que tu, com fa cinquanta anys, encara hi mantens el paper de timoner i coordinador; sobretot quan es tracta de donar la mà amistosa. No pensis pas que per estar lluny de vosaltres jo no aprecio el que puguis fer pel company en dificultats: estic tan identificat amb els vells amics i resento els contratemps que la vida porti a qualsevol del nostre grup com en els temps del Sr. Costal; potser més, perquè a mesura que la llista dels amics va escurçant-se, hom sent més urgent la necessitat de conservar-ne l'afecte. Per això cal que mireu de reprendre cada any l'àpat de l'aplec, fins i tot en les penoses exigüitats del d'enguany. Jo estimo des d'ací l'esforç dels que hi concorregueren,

i m'agradaria que els altres hi fessin cap en els que vindran. Salut i bona fe no manquin [...]

Suposo que ja deveu estar preparant-vos la corona per fer de Reis als vostres néts. Ho celebro perquè on ells riuran de les joguines i dels dolços vosaltres hi trobareu la joia de veure'ls contents, i tota la família en sereu premiats. Així sigui. I que l'avi i l'àvia pugui oblidar-se una mica del marcapàs i de mals d'ossos... Per a tots, i als amics, els afectes dels meus germans i una forta abraçada meva.»

El mateix 31 de desembre, Mascort envia aquesta carta a parents i amics:

«Aquest any no hi ha l'acostumada foto familiar. No hi ha l'acostumat vers. No hi ha bon humor, vet-ho aquí. El rosari de malastrugances, que llarg ha estat! El 9 de juny moria a casa la Rosa, la germana gran de la Maria. El 22 d'octubre, a la Clínica de la Creu Roja de Barcelona, on tinguérem que traslladar-la a correueta, fou intervinguda la Maria per tal de canviar-li el marcapàs. Al cap de sis dies, moria a Girona la germana segona de la Maria, la Carme, viuda Bagaria. El 18 darrer, i a conseqüència d'una gangrena sobtada, li fou amputada, a mitja cuixa, la cama dreta al meu concunyat i consogre, en Pastells³⁶⁴ de Sils, el qual continua a la clínica L'Aliança de Girona, intentant de salvar-li la vida, ja que no ha estat possible de salvar-li la cama.

Quin humor voleu que tinguem?

Amb tot, ens plaurà molt que vosaltres hàgiu pogut passar aquestes festes amb salut i alegria, i que un altre any puguem passar-ho millor tots plegats. Sort dels néts! S'ha fet cagar el tió; ja s'esperen els Reis; s'ha fet el pessebre; s'han cantat Nades i en Josep (tres anys i vuit mesos), guardant el secret fins després del dinar de Nadal, amb veu reposada i potent, i amb gest ampul·lós, ens va engegar el vers que li havia ensenyat la mestra:

"Tinc encara el cor petit.

Però, com que avui és Nadal,
me'l sento aquí, dins del pit,
que no m'hi cap de tan gran"».

364 Narcís Pastells Roquet va morir el gener de 1979, als 86 anys.

Sant Antoni de Calonge, 1967

Josep Mascort i Maria Clota a la platja de Torre Valentina amb el seu net Josep.

FPM

Mascort, amb bolígraf, afegeix sis paraules a la carta: «*Alegria amb sordina. Lloat sigui Déu!*».

Potser ja intueix que li queden pocs mesos de vida, però no en diu res. No costa gaire imaginar-se'l, assegut al porxo de la Creueta, mentre llegeix la correspondència que li arriba i fa alguna pausa per observar els dos nets mentre juguen amb el gos i els gats.

Marcel Santaló i Àngeles Gómez fan aquest resum des de Mèxic el 10 de gener de 1970:

«L'any 1969 no fou pas alegre per vosaltres. Per nosaltres, fora dels dies passats a la llar pairal, tampoc fou bo. Perdérem familiars i amics estimats i molts amics; com vosaltres, també estem de dol. I no cal dir que la llista de refugiats que ja reposen en pau ha augmentat molt, uns que moren per llei natural i altres quan encara, com diu la gent, no els hi tocava. Resignació i fortalesa d'ànims és lo que desitgem per nosaltres i per vosaltres. I molt desitgem que el vostre parent Pastells salvi la vida.

Nosaltres anem tirant. Cada dia noto més que la vista va fallant. és lo que deia el pare: Estic bé, si no fos... Aquest si no fos ja no ens deixarà i solsament tenim de desitjar que la merma de facultats vagi lo més lenta-ment possible i no perdre l'ànim.»

Sis mesos després, al juliol, Mascort es veu obligat a fer unes quantes estades breus a la clínica Girona. A l'arteriosclerosi cerebral, cada cop més avançada, s'hi afegeixen problemes respiratoris i de cor. El final s'apropa, i té molt clar que vol ser a la Creueta.

Un mes després, el 14 d'agost, arriba aquesta carta de Marcel Santaló des de Mèxic:

«Ens plagué veure lletra del «jefe» felicitant a l'Àngeles. Això ens mostra que la recuperació és ràpida. Visca!»

Lògicament, en llançar el sobre a la bústia Santaló no pot saber que Mascort no només no s'ha recuperat, sinó que ja fa tres dies que és mort.

La mateixa setmana de la Festa Major de la Creueta, pocs minuts abans del migdia del dimarts 11 d'agost de 1970, Josep Mascort, que ja ha rebut l'extremunció, mor a la casa pairal a causa de complicacions cardio-pulmonars. Tenia setanta-un anys. La missa exequial

en sufragi de la seva ànima se celebra l'endemà a l'església parroquial de Palol d'Onyar, i posteriorment és enterrat al cementiri de Girona, ben a prop de la tàpia on trenta-un anys abans van afusellar el periodista i escriptor Carles Rahola.

«Fins i tot quan estava moribund, a mesura que s'acostava l'hora decisiva, només es preocupava de no causar-nos maldecaps», explicarà Roser Mascort molts anys després.

Josep Boada escriu, des de Riudarenes, al seu amic Antoni Bargés a Mèxic per donar-li la trista nova. «*Bon amic Bargés: Quan menys ho esperàvem ens ha deixat el bon amic Mascort. Avui hem pogut acompanyar-lo per darrera vegada, en Tolosà, en Clarà, en Planes i jo. Ja pots veure com, sense necessitat de l'atòmica, es va desintegrant la petita colla. Una lliçó més de la vida trista!*», diu al dors del recordatori de Mascort.³⁶⁵

La premsa del Movimiento, per mitjà del corresponent a Quart, es fa ressò de la seva mort, però sense fer cap referència a la biografia política: «*Víctima de rápida y cruel enfermedad, ha fallecido a los 71 años de edad, el maestro jubilado don José Mascort Ribot, el cual, por sus singulares dotes de caballerosidad y excelente trato, se había granjeado las generales simpatías de todo el vecindario, como quedó patentizado en el acto de su sepelio al que concurrió numerosísima concurrencia que, con su presencia, quiso testimoniar a la familia doliente lo mucho que sentían la desgracia que les aflige.*»³⁶⁶

Encara falten més de cinc anys perquè mori el dictador, i quasi set perquè se celebrin les primeres eleccions generals lliures després de l'etapa franquista.

L'octubre de 1970, la Circular 215 editada per la Inspección de Enseñanza Primaria diu: «*Han fallecido últimamente doña Montserrat Tremosa, Maestra Nacional de Santa Eugenia de Ter, y los Maestros jubilados don Pedro Masó, doña Enriqueta Martínez, doña Matilde Kirchner y don José Mascort. Este último fue Diputado a Cortes durante la 2ª República.*».

³⁶⁵ UdG-Fons Salomó Marquès. Carpeta «Bargés i Barba, Antoni».

³⁶⁶ *Los Sitios*, 15 d'agost de 1970, p. 6.

Girona,
25 de maig de 1970

Josep Mascort
i Maria Clota
en la darrera foto
coneguda del mestre.
FPM

Una de les cartes més personals i emotives que rep Maria Clota en quedar-se vídua és la de Joan Planas, que el 30 d'agost li escriu això des de Palafrugell:

«Estic segur que sabeu com jo i tots els de casa us acompanyem en el dol que us afligeix. No són paraules, fins la meua filla va vullguer acompanyar-me, doncs tota la seva vida va sentir-me elogiar al Sr. Mascort, el predilecte amic, el capità que mai perdé l'estrep, el guia i senyera. És de lo millor que es pot en aquest món de manar. El millor company que hi ha, Josep Mascort i Ribot. Capità insigne, sense estrelles ni galons. Fa més de mig segle que el conegut a Girona i va convidar-me a fer un partit de bèl·lit a la Devesa. Des llavors una amistat, una companyonia, un esperit de servei jamai enterbolits. És una gran sort haver sigut del curs d'en Mascort. Ell era el superior, el capdavanter i tots estàvem a les seves ordres sempre assenyades. Tots tan diferents i sempre junts i units, i mai vaig sentir la més lleu discussió entre els companys. Ni jo, el més rebel i repatani, m'atrevia a aixecar la veu. Això és amistat vertadera. Aconçolen un xic les paraules del bon Clarà dient-me que ha passat per la dreuera, que ens retrobarem tots plegats dintre breu. Déu ho faci!

Ens proposem venir tots en un vehicle gran [...] fer-vos una visita i puguer abraçar-vos.»

Iniciat ja el setembre de 1970, el dimecres 2, Sebastià Pla i Cargol fa arribar una carta a la Creueta. La primera part s'adreça a Maria Clota; la segona, a Josep Mascort:

«Tristesa, molta tristesa. Dolor, molt dolor espiritual ens ha produït la desoladora nova de la mort, per a nosaltres ben inesperada, del seu espós i dilecte i estimat amic nostre, Josep.

[...]

Estimat Josep.

Ens has deixat. Però nosaltres, els teus familiars, els teus amics de sempre, fidels a tota una tradició, a uns lligams, ja de sang, ja d'afecte i estima, no t'oblidarem mai. Et portem ben dintre nostre, ben prop el nostre cor, i aquesta teua desaparició de la terra ens fa més pregon, més intens, més corprenedor, aquest nostre re-

cord que servem de totes les teves específiques modalitats de bondat, rectitud, comprensió, sentit i concepte de dignitat humana, viva realitat d'un recte, inflexible compliment del deure.

Ens deixes tot un bon llevat de lliçó plenament viscuda. El teu record i el teu exemple perduraran en nosaltres i, certament, en la nostra intimitat, en el nostre recolliment espiritual, en la nostra enyorança, a més de senyalar-nos un camí a seguir, ens farà, sempre, bona, bona companyia.»

Cinc mesos i mig més tard, el 19 de febrer de 1971, el president de la Generalitat a l'exili, Josep Tarradellas, que encara no s'ha assabentat de la mort de Mascort, li fa arribar una còpia de la carta que vint dies abans havia tramès a José Maldonado, president de la República espanyola a l'exili, remarcant-li que es tracta d'informació confidencial.³⁶⁷

El fet que Tarradellas no estigui informat de la seva mort, disculpable si es té en compte que feia molts anys que el mestre de la Creueta havia abandonat l'activitat política, anticipa en certa forma el que passarà poc després. Deixant de banda família i amics, el record de Josep Mascort Ribot s'esvaeix amb el pas dels anys, sobretot a Girona. A Texcoco, en canvi, el recorden amb més intensitat. El juliol de 1979, quan ja fa més de sis anys que ha mort la seva vídua, Maria Clota Prunell,³⁶⁸ la ciutat mexicana dedica un multitudinari acte de reconeixement a Mascort. En presència de la filla i el gendre, l'homenatge comença amb aquestes paraules del presentador: *«Cuando se hace un homenaje a una persona que ya no está entre nosotros se acostumbra a guardar un minuto de silencio; nosotros vamos a cambiar esta costumbre por un minuto de aplausos en recuerdo de nuestro amado maestro Mascort»*. L'ovació va ser encara més llarga, recordaven, emocionats, Roser Mascort i Joan Pastells.

Tretze anys després, el 1992, un grup d'antics companys i alumnes de Mascort al colegio Ruiz de Alarcón de Texcoco, entre els quals hi ha la mestra Maria Sara

367 AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Josep Mascort.

368 Va morir el 6 de març de 1973, als setanta-cinc anys.

12 d'agost de 1970

Recordatori de Josep Mascort.

FPM

Sánchez i l'enginyer Mario Torres Feroso, promouen la creació a la ciutat d'un institut de secundària que dugui el seu nom. El projecte es materialitza el 16 de juliol de 1994 amb la inauguració del «Colegio José Mascort», que romandrà obert fins al juny de 2018.

En paraules del periodista i escriptor Carles Serra, que el 2011 evoca la seva figura a la revista *Gavarres*, Mascort era: «*Un home de conviccions fermes i amb una actitud compromesa, uns trets que varen marcar el seu destí*».³⁶⁹ L'Ajuntament de Quart aprova, el 4 de març de 2020, una moció, presentada justament per Carles Serra en nom de la CUP, «*per al reconeixement de la figura de Josep Mascort Ribot*». La moció exposa: «*Comença a ser hora que a Quart fem memòria i homenatge com cal a les persones del nostre municipi que varen creure i treballar per establir una societat més justa i que varen ser víctimes del feixisme. En Josep Mascort n'era una*».³⁷⁰ L'Ajuntament de Quart acorda també batejar amb el nom de Mascort els nous premis al millor Treball de Recerca de batxillerat.

Pere Jané, un alumne de Bonmatí, que anava a escola a Vilanna, —i que seria soldat de la lleva del biberó— el recordava, el 1993, des del seu exili a Bogotà:

«[...] *el sr. Josep Mascort, puc assegurar que fou una persona d'una dimensió humana, professional i política que va ultrapassar les nostres comarques.*

[...] a l'escola de Vilanna tan ben dirigida pel Sr. Mascort, vaig conèixer un món de l'ensenyament quelcom diferent pel contingut i la projecció bàsica orientada a la formació dels nois i noies [...] El Sr. Mascort no emprava els mètodes de pedagogia rutinaris i repetits sinó que, portat pel seu gran patriotisme, es proposava, i fins a cert punt assolí, la formació de jovent amb una consciència ben clara de la condició de catalans per demà i per sempre. L'objectiu permanent, era sempre fer ressortir el valor de la nostra pròpia cultura, l'amor i el respecte per les nostres tradicions mil·lenàries i la lleialtat i la devoció per la nostra terra.

369 Carles SERRA. «En Mascort, de la Creueta».

370 Acta del ple ordinari de l'Ajuntament de Quart, 4 de març de 2020, p. 25.

En un temps tèrbol i confús, com fou la pre-guerra, el nostre mestre, no perdia mai l'orientació ni deixava mai de costat la tasca que ell mateix s'havia proposat: formar bons alumnes i a la vegada bons catalans, i puc assegurar que l'ensenyament que d'ell rebérem va quedar arrelat per sempre en la nostra formació posterior.

Per ell, tot el que pertanyia a la nostra terra era digne d'atenció, i encara recordo les repetides lliçons per ensenyar-nos a ballar la nostra sardana, l'explicació detallada de la nostra història i la forma discreta com despertava el nostre interès pels grans personatges de la nostra literatura, l'art i la poesia. I també pels grans fets dels homes que han protagonitzat les pàgines més glòries de la nostra història.»³⁷¹

Tot ajuda, per descomptat. Recordar-lo amb uns premis que s'atorguen anualment i amb una placa al carreró que condueix a casa seva; aplaudir la seva dimensió humana, política i professional; dedicar-li una biografia. Per acabar de complir aquest últim objectiu, però, encara falten algunes pàgines.

Cada cop queden menys persones vives que el van conèixer. Però en queden, i moltes ja han aparegut al llibre. Quatre d'aquestes tornaran a sortir-hi en les pròximes línies, i tres més oferiran per primer cop la seva visió del mestre de la Creueta; polític quasi sense pretendre-ho però, sobretot, mestre. Són set testimonis entrevistats el 2022 —tres homes i quatre dones, el més gran nascut el 1925 i la més jove, el 1948— que ajudaran a completar el seu retrat amb relats sempre fragmentaris i en alguns casos molt breus.

El mestre jubilat Enric Pou Clota (1925), nebot de Josep Mascort, explica:

«Quan l'oncle estava de mestre a Vilanna, jo era molt petit i hi anava els caps de setmana amb la meva germana Carme. Agafàvem el tren i anàvem a casa seva. Jugàvem amb la seva filla Roser, cosina nostra. Ell treballava al seu despatx, però de tant en tant mirava per la finestra i ens deia: allà hi veig un ou de reig! I era veritat, tenia molt bona vista.

Anys després, quan Mascort era comissari de la Generalitat a Girona, al matí jo sortia caminant del carrer Enderrocades, on vivíem, fins allà on eren ells, a la pujada de Sant Martí. La Roser ja m'esperava i esmorzàvem tots dos. Era l'edifici on ara hi ha la Diputació. Ells vivien allà, no recordo a quin pis, anava escales amunt. A ell el veia poc; esmorzàvem amb la Roser i després marxàvem cap a l'escola.

En tornar de l'exili ens va dur a tots els cosins germans una moneda grossa de plata, un petit record de Mèxic. Quan ja vivia a la Creueta hi anàvem amb la meva mare. L'oncle era alt, apersonat, sempre el veia ben vestit. Recordo que anava molt amb bicicleta; també li agradava molt menjar meló. Tenia un tarannà molt bo, una veu modulada i agradable. Als dinars familiars explicava moltes anècdotes, li agradava parlar. Sovint semblava que sentenciava, però també posava pau quan hi havia discussions.

Quan jo feia classes a les Planes tenia d'inspector el senyor Mestres. Un dia que feia visita a Girona em va explicar que tenia un record molt bo del meu oncle. Es veu que havia estat més de dos mesos a Madrid esperant que el rebés no sé quina entitat. Fart d'esperar, va posar-se en contacte amb en Mascort, que en pocs dies li va resoldre el problema.»

El gestor d'assegurances Joan Palomeras Reverter (1930), net de Teresa Roura Mascort, cosina de Josep Mascort, recorda:

«Era molt trempat, en Mascort, de molt bon tracte. Em feia pensar en Lyndon B. Johnson.³⁷² Per l'altura, la manera de ser i el carisma. Per la festa major de Santa Eugènia —Sant Pebrot, que en dèiem nosaltres— sempre venia a dinar a casa. Nosaltres també anàvem força a la Creueta, i la meva cosina, als estius, feia classes de repàs a l'acadèmia de les escales de la Pera. Mascort parlava una mica de tot, tenia cultura. Recordo que en més d'un àpat va coincidir amb els meus oncles de Panamà, germans del meu pare que havien anat a aquell país per negocis. Tenien ganes de presumir. S'havien fet rics i venien

371 Pere JANÉ. «Recordant un mestre. En Josep Mascort i Ribot». *L'Amic*, desembre de 1993, p. 30-31.

372 Lyndon B. Johnson, president dels EUA entre 1963 i 1969.

Texcoco, 1 de juliol de 1979

Roser Mascort, en presència del seu marit, Joan Pastells, i el seu fill Josep, talla el pastís en l'homenatge al seu pare, que du escrit:

«Profesor José Mascort, Texcoco lo recuerda con cariño y agradecimiento».

FPM

de visita amb cotxes llogats i anaven molt de compres. En comparar-los amb l'oncle Mascort em vaig fer el següent raonament: la cultura funciona més que els dòlars. Mascort era mestre i es notava en la conversa, la portava on volia ell. No hi ha com tenir cultura per quedar una mica bé en públic. Recordo que sempre ens felicitava el Nadal amb un vers diferent, cada any ens enviava una postal o una carta. Ens explicava sovint que als alumnes de Texcoco els havia ensenyat a ballar sardanes. Quan van tornar de Mèxic la seva filla Roser portava pantalons en una època que aquí no en portava ningú.»

Carme Ginesta Roura (1937), vídua de Jaume Rabell, fill d'un cosí de Josep Mascort, recorda així el mestre:

«Cada any, per la Festa Major de Cassà de la Selva, venia a dinar a casa amb la seva dona. Érem molta gent, en aquells temps. Matàvem un xai, contractàvem una cuinera i tot. Havent dinat, en Pitu Mascort sempre deia una poesia. Una de molt llarga que acabava així: "La festa de casa, la festa del poble, la festa major!"

Ens agradava molt que vinguessin, i també anàvem a dinar a casa seva a la festa de la Creueta. Quan ell recitava la poesia, cap a les postres, tothom callava. Després brindàvem amb xampany, i rèiem molt. Quan anàvem a la festa, la Roser s'aixecava ben aviat. La seva mare la volia ajudar, però ella s'hi negava. Menjàvem advocats, que en aquella època no n'havíem menjat mai. Li treien el pinyol i el farcien amb cloïsses, gambes... Dinàvem al menjador i a la tarda sortíem al jardí, on allargàvem la xerrada amb postres i licors.

De política no se'n parlava gaire. Només alguna vegada ens va dir que havien marxat a l'exili perquè allà es veia més segur. Fins que els d'aquí li van dir: Torna, Mascort, que tu no has pas fet res. Era formal i seriós, molt agradable i de molt bon tractar. La Maria Clota també. En aquella època ja eren moderns; s'arreglaven, anaven al cine a Girona, feien coses que molta gent no feia. En Pitu Mascort sempre anava amb bicicleta o amb moto, no el vaig veure mai conduint un cotxe.³⁷³

Quan va arribar el moment de batejar el restaurant que van obrir al costat de la seva benzinera de Cassà, els de can Carbó no sabien quin nom posar-li. Algú va dir: que li demanarien a en Pitu Mascort, que sabia el català molt bé. Quan el meu marit li va preguntar, ell s'ho va rumiar un moment i va respondre: Bon Acull.»³⁷⁴

La modista jubilada Anna Maria Hugas Andrés (1941), de la Sastreria Hugas, situada fins el 1969 al número 113 del carrer del Carme de Girona, recorda que Josep Mascort hi anava a fer-se els vestits a mida. També explica una anècdota que mostra que no es comportava d'acord amb el seu suposat estatus social, que estava arrelat a la terra i s'identificava amb la gent humil:

«Era un bon home i, a més, tot un senyor. Vestia molt bé, però de tant en tant, curiosament, venia a fer-se pantalons de pana. Deia que li agradaven molt perquè eren típics dels pagesos i ell també se sentia pagès. Els duia per casa i per treballar a l'hort i al bosc».

En evocar el que el seu pare, el sastre Jaume Hugas Manuela (1894-1979), li explicava de Mascort, Anna Maria Hugas diu:

«L'apreciava molt. Coincidien a la sastreria i també als balls que es feien els diumenges al Centre Republicà del carrer del Carme. Un dia que va anar a recollir un dels pantalons de pana que li feien, van parlar de la situació política i en Mascort li va dir que estigués tranquil, que encara no calia moure's.³⁷⁵ Però la situació va canviar a tanta velocitat que dos dies després el pare es va assabentar que Mascort havia marxat amb la dona i la filla. Ell també va decidir anar-se'n, però en veure el trasbals que hi havia a la frontera va tornar a Girona.»

L'assessor fiscal jubilat Àngel Vidal Mascort (1946), que malgrat el seu segon cognom no era pas parent de Josep Mascort, va ser durant molts anys, quan ja havia

373 Efectivament, Mascort no va conduir mai a Girona. En canvi, a Mèxic es va treure una llicència de xòfer que li permetia dur la camioneta del col·legi Ruiz de Alarcón.

374 El restaurant continua funcionant amb aquest nom.

375 La conversa devia tenir lloc el dissabte 21 de febrer de 1939, el dia abans que Josep Pous i Pagès arribés a Girona.

La Creueta, novembre de 2022

El passatge d'en Mascort amb les Gavarres al fons.

FJI

tornat de l'exili, veí seu a la Creueta, i també alumne a Girona. Recorda que anys enrere la seva mare, Angelina Mascort, com a veïna, tenia cura de Josep Mascort Esteva, pare del mestre. Durant una bona colla d'anys, Àngel Vidal va ser, juntament amb Joan Sitjes, un dels principals responsables de l'organització de la Festa Major de la Creueta. Quan Josep Mascort va tornar de l'exili els ajudava tot el que podia, però això no impedia que es mostrés molt crític amb ells:

«En certa ocasió, quan no feia gaire que havia tornat de Mèxic, va preguntar-nos pels comptes de la festa i en confessar-li que no en teníem ens ho va recriminar amb duresa.»

El lampista jubilat Joan Sitjes Muntada (1947) recorda bé aquella esbrancada, però com l'Àngel Vidal conserva un bon record de Mascort:

«Era molt detallista. Abans de fer el vers del programa de la Festa Major volia saber què fariem, quins actes hi havia, i després ho feia lligar tot.»

La mestra jublada Maria Dolors Riera Pou (1948), neta de Lola Clota Prunell, té un munt de records del mestre i de la seva dona. Vegem-ne una síntesi:

«Quan anava a la Creueta amb l'àvia Lola, ella sempre em deia: Anirem a dinar a casa en Mascort, que la tia Maria ens ha fet calamars farcits. Era molt bona cuinera, la Maria.

Dinàvem al menjador i acabàvem cantant. El senyor Mascort era molt cantaire. També s'aixecava i feia discursos en què parlava de la família i de lo bé que estàvem, tots units. Amb mi era afable. Em preguntava com m'anaven els estudis, si em sabia poesies. A les postres sempre cantàvem cançons del moment, per exemple "Eres como una espinita que se me ha clavado en el corazón". Però jo deia: "Yo tengo una aspirina..." i tots reien molt. El dia del casament de Roser Mascort i Joan Pastells vam fer el banquet a Casa Marieta, a dalt. Recordo que es va cantar Cançó d'amor i de guerra.

A la Creueta, la Roser hi tenia joguines de quan era petita. Hi havia un aparador de color verd amb una fire-

ta de ceràmica a dintre que em tenia el cor robat. Quan van tornar de Mèxic em van dur unes arrecades. Al meu pare, l'oncle Mascort li va regalar una moneda de plata molt grossa amb una àliga i a la meua mare, un braçalet.

La Maria Clota i la meua mare s'ho explicaven tot, tenien molta complicitat. La tia Maria era comprensiva, conciliadora. I una mestressa de casa excel·lent. Feia uns plats que no havíem vist mai, com per exemple els chiles rellenos.³⁷⁶

L'oncle Mascort parlava molt amb el meu pare. S'avenien, eren molt republicans. S'havien escrit quan l'oncle estava a l'exili, però en les cartes tenien prou cura de no comprometre's. Mascort era una persona amable, sincera, però, en plena adolescència, a mi se m'imposava una mica com a personatge. Recordo sortir de la Normal quan ja devia tenir catorze o quinze anys i veure'ls baixar per la Rambla, tots dos mudats. Ell amb barret i ella amb abric de pell. Feien patxoca, m'agradaven molt, però en trobar-me'ls tenia una temença immensa de la conversa, de com ens enraonariem. Si hagués pogut, ho hauria eludit.

Josep Mascort era una persona molt culta. Havia sentit parlar de com es tractaven els temes familiars amb ell. Era un aglutinador, un pal de paller, descabdellava molts dels conflictes familiars. Si rebíem un paper oficial, algun tema de la seguretat social o coses per l'estil, i no sabíem què fer, li consultàvem a ell. Jo el tenia per un senyor molt important.»

Com es mesura la importància d'una persona? Pels càrrecs detentats? Per la fama o els diners assolits? Per la influència moral que exerceix sobre els altres? Cadascú tindrà el seu parer sobre aquesta qüestió. En evocar Josep Mascort, però, més que determinar si era o és important, el que compta, opina l'autor d'aquest llibre, és que va ser com volia ser: un home vitalista i polifacètic, amic incondicional dels seus amics, convençut que la catalanitat és com una marca indeleble, com un món que es duu al cor.

³⁷⁶ Pebrots farcits. Maria Clota acostumava a posar-hi panses i diferents tipus de carn.

L'AUTONOMISTA

DIARI D'ESQUERRA

ANY XL.—NUMERO 10.353

GIRONA, 3 DE DESEMBRE DEL 1937

SURT A LES 5 DE

LA PAU AMB LA VICTORIA

"La guerra s'acaba!", ha estat la frase que com regueró de pólvora s'ha estès per aquesta reraguarda tan propícia al ressò dels rumors més inversemblants.

I per què s'acaba la guerra?... Perquè sí; perquè ho diu tothom; perquè d'aquí s'acriu al front i... del front s'acriu ací. I perquè tothom la voldria acabada.

Nosaltres que som essencialment pacifistes i contraris a tota imposició per la força; que volem que tothom es sotmeti a la força del dret de la raó; que no veiem millor garantia per la llibertat dels homes i dels pobles que en l'exercici de la democràcia; i que no l'hem provocada la guerra, ja no cal dir si la voldríem acabada.

Sí, volem la pau; però no de qualsevol manera, no amb la regressió al temps ominosos de monarquies borbòniques, dictadures primorriveristes i biennis negres. Volem la pau amb el restabliment de la voluntat popular manifestada el 16 de febrer d'una manera inequívoca: Una República democràtica i una Catalunya Autònoma. Però ja no podem conformar-nos amb la realitat del 18 de juliol. Aquella realitat no encarna la plena vigència de la Constitució de la República ni la de l'Estatut de Catalunya. I la sang vessada per culpa de les classes privilegiades que s'oposaven a la implantació del règim de justícia que el poble s'havia donat i volia realitzar plenament, exigeix la plena vigència, en la seva màxima amplitud, de la Carta Constitucional i de l'Estatut de la nostra Autonomia.

I per tal d'assegurar-ho ens cal assolir la victòria.

Benvinguda sigui la pau, i quant més aviat millor. Però no més pot venir d'una manera: amb la victòria de l'Exèrcit del poble. I aquesta és la idea que hem de fer arrelar a l'ànim de tothom. Quant més preparats estem — al front i a la reraguarda — per lluitar la batalla definitiva contra el feixisme, més aviat vindrà la pau.

Això de què "la guerra s'acaba", només pot dir-ho aquell que està disposat al màxim sacrifici per a acabar-la. El que ho per a defugir-lo, és insensat, i conscient o inconscient, un traïdor a la causa del poble.

JOSEP MASCORT

Comentant...

TABAC!!!

Encara que algun purità ens hagi de censurar que ens entretinguem parlant d'una cosa aparentment tan lleugera i frívola com és el tabac havent-hi en la qüestió general dels proveïments tants i tants aspectes més importants a tractar, no volem deixar de recordar en aquesta secció la queixa que continuament ens fan arribar els amics d'algunes poblacions de les nostres comarques que fa temps les tenen completament aïllades dels proveïments de

Però el nostre interès de ja no ens pot fer aclucar els ulls davant del fet que el racionament establert entre els fumadors de Girona no vagi acompanyat d'una equitativa distribució entre poblacions de les comarques que arribar a cada fumador que els hi correspongui.

Nosaltres creiem que el més important és la districció en quant al tabac aquest no ha d'ésser gaire difícil de distribuir si els encarregats de la tribució hi posen una mínima voluntat.

Que pensin, que els senten molt més l'aver de fumar si veuen al

LA CIENCIA CATALANA PERD UN DELS SEUS PUNTALS

Josep Comas i Solà, és mort!...

Fou a les primeries del segle que Solà va ésser sempre un apòstol de les belleses de l'espai, en contraposició amb les gròlleries i es passions de la humanitat.

estrelles, així com el m... còpic i moltes altres tro... va infadigable investiga... durant més d'un quart... cietat Astronòmica d'E... ca; va mantenir estric... cia amb els primers astr... i amb ells va coniar... científica dotarem de... criure milers d'articles... centenars de conferè... premia de gran enverg... sen i les de França... dirigi l'Observatori. Pa... fou membre correspon... Acadèmies científiques...

Año XXVI

Girona, 8 de Diciembre de 1932

Núm. 1174

El Magisterio Gerundense

ÓRGANO DE LA ASOCIACIÓN DE MAESTROS NACIONALES DE LA PROVINCIA

Se publica todos los Jueves

Redacción y Administración: RAMBLA DE LA LIBERTAD, 17-2.

PRECIOS DE SUSCRIPCIÓN

Asociados: La cuota que señala la Asociación.

No asociados, 7 pesetas.

De los trabajos que se publiquen firmados, serán responsables sus autores.

No se devuelven los originales

PARLAMENT CATALÀ, SALUT!

Quan aquestes ratlles veuran la llum, ja haurà tingut lloc l'obertura del Parlament de Catalunya.

No han passat gaires dies d'aquell en què el poble català feia la tria dels seus homes representatius, i és ben viu el record encara de la vibració que el poble posà en aquella lluita. Era el desig fervorós de què l'Estatut d'autonomia esdevingués una realitat. Eren les ànsies manifestes d'un poble que, condemnat a una grisor forçada, vol, sense egoismes, fer un alrós paper en el concert dels pobles cultes.

I els Mestres, — la majoria dels Mestres — erem i som el major exponent d'aquell desig i d'aquelles ànsies. Els forjadors de l'ànima del poble, no podem restar indiferents al sentit de la col·lectivitat. Ja han passat aquells temps d'oprobri, que els Mestres en lloc de servir el poble havien de sotmetre's a les exigències dels que suraven recolzats en la ignorància dels altres.

Els Mestres, amb la República, ens hem dignificat. Hem conquerit una llibertat d'actuació que ens permet complir conscientment la nostra missió sense intruses mediacions. Just és, doncs, que sentim una gran joia per la dignificació que el nostre poble, la nostra estimada Catalunya, assoleix als ulls del món. Just és que celebrem la reconquesta de la seva llibertat.

Com tots els catalans, tenim posades les nostres més grans esperances en l'actuació del nostre Parlament. Es tem segurs d'interpretar el sentit de la majoria dels companys si diem que no ha de mancar-li la cooperació dels Mestres oficials, interessats com el qui més en la prosperitat de Catalunya.

Parlament Català, Salut!

J. MASCORT.

Aquesta és la llista completa dels trenta articles i cinc convits poètics escrits per Josep Mascort i publicats a la premsa de l'època, dels quals en tenim constància, ordenats cronològicament. Així mateix tanca la relació un relat inèdit.

A l'edició d'aquest llibre apareix la tria **—marcada en negreta—** dels textos més destacats.

1. **«De pedagogia». *El Magisterio Gerundense*, 5 de febrer, 12 de març, 16 i 23 d'abril de 1919**
2. «Agraïment». *Butlletí de l'Agrupació Excursionista Júpiter*, gener de 1923
3. **«Quan els gossos lladren...». *Butlletí de l'Agrupació Excursionista Júpiter*, juliol de 1923**
4. **«Anar a captar la guilla». *Butlletí de l'Agrupació Excursionista Júpiter*, abril de 1925**
5. **«Un costum que es perd». *Butlletí de l'Agrupació Excursionista Júpiter*, maig de 1925**
6. **«Curset de català». *El Autonomista*, 27 de juliol de 1931**
7. **«La gran diada de la Salut». *El Magisterio Gerundense*, 9 de juny de 1932**
8. «Crònica de l'Assemblea d'Olot». *El Magisterio Gerundense*, 21 de juliol de 1932
9. **«Un plec que ha de desaparèixer». *Acció Ciutadana*, 23 de setembre de 1932**
10. **«Els mestres de la República (I)». *El Autonomista*, 1 de desembre de 1932**
11. «Cursets o cursassos». *El Magisterio Gerundense*, 1 de desembre de 1932
12. **«Parlament català, salut!». *El Magisterio Gerundense*, 8 de desembre de 1932**
13. **«Els mestres de la República (II)». *El Autonomista*, 10 de desembre de 1932**
14. «Davant d'una reforma». *El Magisterio Gerundense*, 15 de desembre de 1932
15. **«Ruralisme». *Acció Ciutadana*, 30 de desembre de 1932**
16. **«L'afer dels mestres laics». *El Magisterio Gerundense*, 16 de març de 1933**
17. **«El bilingüisme». *El Magisterio Gerundense*, 20 d'abril de 1933**
18. **«El 29 d'abril». *El Magisterio Gerundense*, 27 d'abril de 1933**
19. «Tota una festa». *El Magisterio Gerundense*, 13 de juliol de 1933
20. «Aquesta passivitat». *El Magisterio Gerundense*, 22 de juliol de 1933
21. **«L'esdevenidor de l'Escola nacional». *L'Autonomista*, 27 de gener de 1934**
22. **«Espanya entera era una presó». *Acció Ciutadana*, 16 de febrer de 1934**
23. «Un heroi incompres». *Acció Ciutadana*, 9 de març de 1934
24. «La festa de la República». *Acció Ciutadana*, 13 d'abril de 1934
25. «A favor dels mestres cursetistes». *L'Autonomista*, 11 de setembre de 1935
26. **«Una ofensiva contra l'escola popular». *L'Autonomista*, 18 de novembre de 1935**
27. **«La pau amb la victòria». *L'Autonomista*, 3 de desembre de 1937**
28. **«Les Federacions d'E.R. de C.». *La Humanitat*, [Ciutat de Mèxic] març de 1945**
29. «CREUETA se escrib sin h». *Programa de la Festa Major de la Creueta*, agost de 1963
30. **«Convit». *Programa de la Festa Major de la Creueta*, agost de 1963**
31. **«Convit». *Programa de la Festa Major de la Creueta*, agost de 1964**
32. **«Convit». *Programa de la Festa Major de la Creueta*, agost de 1965**
33. **«Convit». *Programa de la Festa Major de la Creueta*, agost de 1966**
34. **«Consideracions sobre la Festa Major». *Programa de la Festa Major de la Creueta*, agost de 1967**
35. **«Convit». *Programa de la Festa Major de la Creueta*, agost de 1967**
36. **«La Margarita i en Marcel·lí». [Relat inèdit], circa 1960-1970.**

1. De pedagogía

El Magisterio Gerundense, 5 de febrer, 12 de març, 16 i 23 d'abril de 1919

[I]

Trabajos escolares.³⁷⁷

A GUISA DE PRÓLOGO.

Estamos a 28 de septiembre de 1918. Después de asistir diariamente, durante el mes que fine, a la escuela nacional de niños de Quart, según nos encomendó el Sr. Profesor de Pedagogía antes de terminar el curso, doy comienzo a mi memoria, en la que pienso exponer lo poco que en estas prácticas he podido penetrar.

Muy empobrecido, defectuoso e insignificante será mi trabajo, por infinidad de motivos; siendo causas principales de ello, a mi modo de ver, lo difícilísimo que desgraciadamente es el conocimiento del ser humano; ya que para juzgar debidamente todo lo que concierne y hace referencia a la vida del niño se necesitan estudios profundos y no dejarse engañar por meras apariencias; siendo, por lo mismo, tarea espinosa recoger los datos precisos para acertar. Al cual trabajo pueden únicamente dedicarse con acierto hombres de mucho estudio y profundos pensadores.

En segundo lugar, será muy superficial mi narración, porque, y esto lo demuestra la misma razón, para estudiar a fondo al niño, formándose cabal concepto, y proceder después a una exacta descripción, tal como es, tanto bajo el aspecto físico como moral, es necesario familiarizarse con él, lo cual requiere pasar una larga temporada junto al niño, estando continuamente en trato con él, sin cansarse de preguntar y observar. Quedando reducida esta larga temporada a un mes escaso, resulta el segundo imposible de aportar datos conocidos y exactos.

Con todo, y dejando el filosofar sobre si ello será o no posible para los grandes filósofos, voy a dar principio a mi defectuosa memoria, con los datos que he recogido, los cuales, verdaderos o erróneos, han sido objeto de toda mi atención y escaso discernimiento.

Mi memoria.

Cumpliendo mi deber que se me había indicado, pedí permiso al señor Maestro Nacional que actúa en la Escuela de niños del vecino pueblo de Quart, cabeza de mi distrito municipal, para poder asistir a la clase e indagar todo cuanto me fuera preciso para el mejor desempeño de mi cometido; ofreciéndome, empero, a ayudarle en todo lo que a mi alcance ofrecerse pudiera. A lo que accedió gustoso, dejando desde aquel momento en mi mano el manejo en la forma que creyese conveniente, contando además con su autoridad y apoyo, de aquel número de jóvenes que estaban confiados a su dirección.

Presentado a los niños como un nuevo maestro, al cual debían respetar y obedecer, empecé desde aquel momento mi trabajo de investigador, valiéndome, indirectamente, del desarrollo de lecciones relativas a las asignaturas que estaban consignadas en el horario que regía.

La matrícula es actualmente de 30 alumnos, entre ellos tres principiantes; dos de 5 años y uno de 6.

De los 27 restantes hay 2 de 5 años, 6 de 6, 8 de 7, 3 de 8 y 1 de 9, 3 de 9 y medio, 3 de 10 y 2 de 10 y medio.

Los que principalmente han sido objeto de mi atención han sido los 11 párvulos, y entre ellos los 3 novicios.

No quiere esto decir que haya llegado a conocer más a ellos que a los demás; al contrario, pues así como de los mayores, o mejor dicho de los que se hallan en el período de la puericia, pueden recogerse muchas observaciones que permiten juzgar o predecir la manera de ser del niño, como son: el carácter, el temperamento, inclinaciones, etc., en los párvulos me he encontrado alguna vez tener que reformar mi juicio que sobre alguna acción había formado, porque en otra ocasión me ha demostrado su modo de proceder ser una personalidad muy distinta de lo que yo me había figurado.

Hablemos, no obstante, un poco de ellos.

De los novicios, empezaré por el menor. Cuenta escasamente 5 años, sus caracteres físicos son: estatura pequeña, cuerpo flaco, aunque con carnes flojas y abultadas, color pálido, cabe-

377 Aquest treball —publicat en quatre capítols— va ser escrit per Josep Mascort quan cursava tercer de Magisteri a la Normal de Girona.

llo negro y miembros inquietos. A pesar de su poca edad se le nota ya una inteligencia despejada, con conocimientos vastos sobre las cosas, contesta con firmeza y acierto, pero con movimientos continuos ya tirando las faldas de su vestido o el de su compañero, ya retorciéndose las manos o bien agarrándose fuertemente en el borde de la mesa, o con el objeto más cercano; todo lo cual demuestra encerrar un temperamento nervioso pero con alguna tendencia, aunque poca, al linfático. Esta tendencia la induzco de dos fenómenos que en él he notado: por sus carnes flojas y tórax abultado, como he indicado, y su propensión a las golosinas o placeres de la mesa.

Será pues su temperamento, según lo que dejo indicado, y a mi modo de entender, mixto, o sea nervioso-linfático.

Puntual y constante en la clase, se ha aplicado de un modo extraordinario; conoce y distingue perfectamente las letras; cuenta bastante bien hasta mil (desde 1 a 20 en unidades; de 20 a 100, en decenas, y de 100 a 1000 en centenas), e imita grandemente los trazos.

Este ser en evolución, con su carencia de conocimientos, después de las consiguientes advertencias que muchas veces le he hecho al querer sondear su vocación, me ha contestado con toda la inocencia y sencillez, pero lleno de convicción como el pensador más profundo: Yo quiero ser maestro. Producto de su imaginación debe ser esta respuesta, e independiente de la profesión de sus mayores; su padre es peón caminero, y el resto de su familia no son más que medianas vulgaridades, quizás a falta de instrucción.

Otro tipo me ofrece el segundo de los noveles alumnos: su estatura es regular, miembros bellos y proporcionados, color sonrosado, ojos vivos, picarescos y expresivos, pelo rubio-acastañado y mucha fuerza muscular, pues con sus escasos 5 años mantiene siempre a raya, venciendo las más de las veces, al compañero con el cual se pelea (y esto sucede a cada momento) a escondidas del profesor.

Posee una inteligencia bastante despejada, con claro conocimiento de muchas cosas. Lee sílabas muy correctamente, en lo cual se nota que a pesar de todo su despejo en la

facultad intelectual y de la acción del maestro, ha influido otra fuerza externa de la escuela, habiéndome enterado por el mismo niño que su padre es quien coadyuva en la labor del maestro. No podía ser de otra manera, dados los adelantos que ha efectuado en un mes escaso de asistir a clase.

Todo lo expuesto hasta aquí son indicios de un temperamento sanguíneo, si bien se nota en alguna de sus acciones el predominio del nervioso; no puede estarse nunca quieto, y siempre quiere pasar adelante, a cosas más difíciles. Se le manda hacer trazos rectos en la escritura, los traza perfectamente, pero al poco rato los vuelve curvos, señales evidentes de escribir prematuramente.

Su temperamento, pues, será mixto también, y le daremos el nombre de sanguíneo-nervioso.

Al preguntarle a qué piensa dedicarse cuando sea mayor, contesta que quiere trabajar en la vía férrea. De momento pensé que podía muy bien tener alguien de la familia empleado en una red ferroviaria, y como sucede muchas veces que en la infancia nos agrada y encontramos bueno solamente el oficio o profesión de nuestros mayores, porque no hemos llegado todavía en conocimiento de las muy distintas actividades que tienen ocupado al género humano, pues, para los niños, en el período de la infancia propiamente dicha, no hay más mundo que su casa, atribuí como causa de este efecto al obedecer al influjo que, sin saberlo, pudiera ejercer la ocupación de los distintos miembros de la familia.

Para llegar a conocimiento de la verdadera causa, inquirí por el mismo niño y por otros conductos distintos cuantas noticias pudieran serme indispensables para llegar más o menos aproximadamente al conocimiento de la verdad.

[III]

Nadie de su familia se ocupa en trabajo alguno que tenga relación con el ferroviario; su padre, como verdadero hijo de Quart, donde la principal y casi única riqueza son las fábricas de alfarería y ladrillería, es un digno operario ladrillero. Según parece, tiene esa tendencia a la ferroviario porque, gustándolo-

le en gran manera ir en tren, oye contar a un vecino de su casa, empleado en la vía férrea, algo sobre el tren, y cuando el vecino dice: «Ayer cuando venía del trabajo en el tren tal...», «Precisamente al momento de subir el tren...», y siempre ese ir y venir en tren, ha impresionado tanto al muchacho que el pobre, que hace tiempo no ha ido en tren y Dios sabe cuándo podrá ir de nuevo, y viendo que el mejor modo de conseguir el tan deseado ir en tren es hacer como su vecino, ser ferroviario, no vacila un momento y dice: Yo quiero trabajar en la vía.

Pasemos al último miembro de la tríada que nos ocupa.

Es éste un poco mayorcito que los otros dos; cuenta 6 años, es alto y de cuerpo regular, más bien delgado, cabello castaño, mirada recelosa y llena de temor, y raro contraste, a veces se vuelve viva y llena de expresión.

Posee una imaginación fría; no distingue ni penetra bien las cosas. En todo este mes de haber asistido a clase, confunde todavía las cinco vocales, tiene un espíritu esparcido y suelta el nombre de la primera vocal que se le ocurre. Tiene tres hermanas y para él lo es solamente una, la menor, por ser más pequeña que él; las otras dos no son más que la Francisca y la Dolores, e insiste siempre que solamente tiene una hermana, la Juanita.

Es un impertinente habladorzuelo tratándose de asuntos del alumno vecino o, concretando más, habla nimiamente; prolijo en cuanto se refiere a los demás, corto y turbado en lo concerniente a su persona.

Si fuera como tratarse de un fenómeno de carácter físico o moral, connatural al mismo sujeto, diría que esta impertinencia y constancia en el hablar podría muy bien ser innata y transmitida por herencia, pues el que oiga a su padre conocerá enseguida el congénico de nuestro pequeño héro parlan-chín. Si no es transmisión de herencia, será hábito adquirido en la íntima relación familiar; yo creo que las dos cosas a la vez.

Su imaginación está adormecida; si se le pregunta qué piensa ser cuando sea hombre, nada contesta, nada sabe; pero cuando oye decir al compañero que yo maestro, él quiere ser entonces maestro también; que uno del otro lado dice que soldado, también quiere ser soldado, y así sucesivamente; quiere ser todo lo

que los otros desean ser, pero en el fondo nada desea, nada piensa, nada imagina; tiene su espíritu esparcido, como he dicho al empezar a hablar de él, y necesita especial procedimiento y mucho trabajo por parte del maestro para encauzar ese manojito de potencias en evolución y llevarlo por el camino de la verdad.

Ahora voy a ocuparme un poco de los restantes. En primer lugar de uno que solamente asistió a clase los 6 o 7 días primeros. Tiene 6 años escasos, de estatura pequeñísima, cuerpo delgado, color pálido, cabello negro, ojos también negros y muy vivos; posee una inteligencia precoz, un ingenio profundo e imaginación viva, con vastos conocimientos de muchas cosas.

Decía siempre que quería ser negociante de bueyes como su padre (el cual hace poco tiempo que lo es, y marchándose el negocio a la maravilla no deja un momento de hablar de negocios), con lo cual, dada la impresionabilidad del hijito, véase ya hecho un negociante como su padre.

No he tenido ocasión de poder tratar mucho a este niño, por lo que más arriba he expresado: el no asistir mucho tiempo a clase, lo cual parece obedecer a que padece neurastenia. Va a la escuela desde el curso pasado, pero me dijo el Sr. Profesor que también faltaba las más de las veces.

Los 7 restantes no ofrecen características muy notables, a los que podríamos llamar de curso medio; sin embargo, creo no estarán de más cuatro palabras sobre tres de ellos.

[III]

A los tres los distingue la misma afición: el faltar a clase. Son de temperamento sanguíneo.

El menor, que tiene 5 años, se ha visto precisada su madre a tener que arrastrarlo hasta la escuela muchas veces. A más de sanguíneo es algo linfático, según lo demuestran sus caracteres físicos y morales: cuerpo grueso, cabeza abultada y formas redondeadas, a lo que acompañan las notas de poca puntualidad a la escuela y poca impresionabilidad.

El segundo, que cuenta 6 años, podríamos decir que es el prototipo del anterior, sino que, de un tiempo a esta parte,

ha hecho pocas faltas a la escuela, ni predomina tanto en él el temperamento linfático.

El otro, de 6 años y medio, necesita mucho cuidado por parte del maestro. Lo hace todo con fuego, con atolondramiento; cuando escribe en el cuaderno, por más que se insista en avisarle, escribe con una rapidez enorme, resultando que no hace más que garabatear y manchar cuadernos. Cuando lee, las gotas de sudor le bajan por el rostro.

Para colmo de atolondramiento, de esta falta de atención y apego a faltar a clase, no articula bien; la mayoría de las articulaciones las hace dentales, todo con T.

Quiere ser el primero de su sección, el más sabio, el mayor; quiere, en una palabra, tener más autoridad que todos en todo.

Dejando los párvulos voy a decir algo sobre los puericianos.

Prolijo sería enumerar datos y características de meras vulgaridades, pero me detendré tan solo en uno que, ya en la edad de la puericia, ha sido objeto de mi atención por estar al nivel de los párvulos novicios, o quizás todavía a más bajo nivel.

Cuenta cerca de 8 años; de cuerpo alto y delgado, cabello castaño, mirada penetrante pero de soslayo; nunca dice nada, solamente obra; ya tira de la oreja al de al lado, ya le da un cachete, o bien se vuelve y traza un garabato en el cuaderno del compañero que está escribiendo atentamente. Si se le pregunta por qué hace todo esto, nada contesta, pareciendo aun satisfecho de haberlo hecho.

Habla deprisa y mal las pocas palabras que pronuncia; si una persona se cruza con él en cualquier camino, descubrirá enseguida su hurañía, con su modo de mirar de soslayo y la cabeza inclinada, apartándose todo lo que puede como si quisiera esconderse; pero puede muy bien suceder que, una vez haya pasado, la apedree. Si escribe, imita bien el modelo; si lee, acierta la sílabas, en virtud de la fijeza y atención que acompañan a sus actos; pero no hace grandes adelantos.

He tenido ocasión de conocer a su familia y he conocido enseguida que eran del mismo género. Son de esas gentes que, en lenguaje vulgar, y hablando en propiedad, llamaríamos semi-salvajes. Esta transmisión hereditaria y el hábito

adquirido en el íntimo trato familiar, creo serán difíciles de exterminar.

Mucho escribiría, aunque poco dijera, si tuviera que particularizar todos y cada uno de los restantes alumnos; hablemos, pues, un poco de todos en general.

Muchas cosas he notado en estas cortas prácticas; entre ellas un fenómeno que me hizo ver claramente lo mucho que puede un hábito, aunque contra él luche toda la fuerza de la voluntad. Acostumbrados los niños todos a borrar con las manos en el encerado, fueron objeto de mis muchas reprimendas que les dirigí, haciéndoles notar lo feo que era y de la manera que se manchaban, tanto ellos mismos como el encerado. El resultado de mis advertencias ha sido que los menores ya no borran con las manos, haciendo poco tiempo que asisten a la escuela, no se había arraigado todavía en ellos este hábito; pero los mayores vuelven a cada momento a las andadas; por más que ellos quieran, por más que ellos se prometan, por más fuerza de voluntad que opongan a este arraigado hábito, esta costumbre los vence; escriben, se equivocan... ¡Manotazo! Aunque tienen el borrador en la otra mano, no saben hacer uso de él.

Nada sabían de canto; les he enseñado dos canciones: El Himno a la Bandera y Els roda soques, las cuales les ha costado mucho el entonarlas bien. Uno tan solo ha demostrado tener aptitudes para el canto y la música, quizá sino el más distraído, uno de los más distraídos de la clase. Tiene 9 años y medio; ríe y llora siempre, no pudiendo estar atento y serio un momento, pero todos sus movimientos convergen a demostrar su aptitud, o quizás su predestinación para la música. Ya mueve las manos en aptitud de tocar el violín, ya se las pone en la boca para imitar un instrumento de viento, o bien corre los dedos sobre la mesa como si tocara el piano. Con todo y su distracción, fue el primero que aprendió las dos canciones y el que las canta mejor, puede decirse que es el alma o el eje en donde se apoyan y animan los demás; si él no canta, todos cantan con miedo y se equivocan; cantando él, todos cobran ánimo y cantan bastante bien. En otras

materias no pasa de mediano, excepto en la escritura; su letra es caligráfica.

Algún otro ha mostrado gran aptitud para las bellas artes, sabiendo hacer inmediatamente ciertos trabajos manuales, demostrando gran predisposición para la caligrafía y el dibujo.

[IV]

Para terminar, he de decir, lamentándome una vez más de lo poco intensa que puede ser la instrucción de estos futuros hombres, pues el mal entendido trabajo de sus padres los arranca de la escuela cuando germinan y se desarrollan de un modo asombroso todas las facultades del ser humano.

En los pueblos y hasta aun en las ciudades sucede así; en cuando llega el niño a poder remover algún útil de labranza o a ser capaz de ir a ganar algún real, haciendo, como llamamos vulgarmente, mecánicas en casa de cualquier industrial, se lo saca de la escuela, de ese templo del saber y la instrucción, para meterlo en esos antros de corrupción en donde, por lo general, están infectados de gente soez y desmoralizada.

En Quart no los utilizan para lo segundo, por no haber mucha industria, pero sí para lo primero. Como podrá verse en mi narración, no hay en la escuela ningún alumno que cuente 11 años; a esta edad —dicen los padres— al trabajo, ya ha pasado mucho tiempo sin hacer nada.

De modo que para ellos en la escuela no se hace nada y los sacan de ella para trabajar. Me gustaría saber qué noción tienen de la palabra trabajo.

No comprenden ellos que en la escuela se trabaja y se evoluciona, y que en el campo se trabaja, también es verdad, pero se mecaniza. En resumen, no comprenden que el campo en combinación con la escuela produce hombres; prescindiendo de la escuela, produce máquinas y nada más.

Epilogando...

Hoy lunes 30 de septiembre ha sido el último día de mi cotidiana tarea. Los niños lo sabían y se mostraban más solícitos y cariñosos conmigo que de costumbre; yo, tengo que

manifestarlo, me sentía también más afable con ellos que de ordinario. La emoción que me ha producido tener que abandonar aquellos pequeñuelos con los cuales había departido todo el mes, en medio de los cuales me sentía niño también, y el afecto que me han demostrado hoy al ser conocedores de mi despedida, me ha conmovido.

Antes de salir por la tarde, hemos cantado juntos infinidad de veces el Himno a la Bandera y Els roda soques. El maestro, Sr. Parés, les ha indicado que como yo no volvería tenían que despedirse de mí y darme las gracias por todas las cosas que les había enseñado.

Notando yo lo turbados que quedaban a esta indicación, he tomado la palabra y les he hablado del siguiente modo:

Queridos niños, nada tenéis que agradecerme, al contrario, yo a vosotros os tengo que dar las gracias; en primer lugar, por haberme servido de instrumentos para el cumplimiento de mi deber, y en segundo lugar, por los dichosos días que me habéis hecho pasar entre vosotros.

Si vosotros creéis tener algo que agradecerme, el mejor modo de mostrarme vuestro agradecimiento es que seáis muy aplicados y obedientes a vuestro maestro que os quiere mucho. Si así lo hacéis, cuando yo vuelva otro día a visitaros, os encontraré muy adelantados, y a ver si os acordaréis todavía de estas dos canciones que os he enseñado y que tanto gustan a todos, suplicándoos, para que no se os olviden, las cantéis algunas veces cada semana.

Así me he despedido de aquellos pequeñuelos que habían hecho renacer en mí los dulces recuerdos de mi infancia.

Me he despedido también del Sr. Parés, dándole las gracias por haberme permitido la asistencia a su escuela para la realización de mi memoria, y me he marchado hacia mi casa, dispuesto a cambiar de dirección en lo sucesivo; en vez de ir contra la corriente del Oñar, seguir su corriente, quedando reducido a cambiar de corriente; en vez de ir donde el maestro enseña, ir donde se enseña al futuro maestro.

3. Quan els gossos lladren...

Butlletí de l'Agrupació Excursionista Júpiter, juliol de 1923

Després de trescar bon xic costes amunt, atalaieu, en un replanet de la serra, la masia isolada.

Us hi atanseu bo i esguardant la rusticitat del seu aspecte. A la façana descobriu les perxes que a l'estiu estaven rubleres de rogenques caps de blat de moro; no hi manca tampoc el rellotge de sol, que l'acció del temps ha fet indesxifrabable, i ençà i enllà, remarcareu utensilis de treball que, mig rovellats, esperen llur torn als conreus...

Vostres ulls escudrinyadors sospenen llur tasca. Una canilla ix a rebre-us d'una faisó gens tranquilitzadora, semblant, de primer antuvi, se us hagi de menjar.

A l'aldarull de la lladradissa surt la gent menuda al pas de la port, sense gosar eixir-ne. Des d'allí us miren encuriosits, i mentre els gossos se us atansen en abordades intermitents i ja deixeu enrera les parets de la casa, surten fins a la paret de la cantonada i continuen mirant-vos fins a perdre-us de vista.

I si llavors passa per allí un company vostre, que per qualsevol motiu s'hagi endarrerit, res d'estrany serà vegi a algú més que, des de la finestra retxada —que al vostre pas semblava deserta— us estigui també observant.

Els gossos que han seguit vostres petges una mica, refermen llurs lladrucs en passar vostre company i fins al cap d'una bona estona no deixareu de sentir-los.

La gent de la masia s'ha reunit altra volta vora la llar i comenten tranquil·lament qualques, per a ells, estranyeses de vostre abillament.

Quantes de vegades, quan els gossos lladren, en retornar al voltant de la llar després d'haver eixit a veure qui passa, en lloc de fer innoscents comentaris prenen tota mena de precaucions i no acluquen cap ull en tota la nit!

Bé prou saben distingir-los als vers excursionistes!

4. Anar a captar la guilla

Butlletí de l'Agrupació Excursionista Júpiter, abril de 1925

Tothom sap, els més per sentir-ho a dir, per experiència els menys, la poca utilitat que reporta la guineu: *la guilla*, com l'anomenem nosaltres.

A les grans masies isolades que compten els caps d'aviram per centenars i que tenen la poca fortuna de rebre la seva visita, us en contarien les seves gestes.

Les mestresses, són les que més s'hi enrabien. —Ai jo, quina malícia! No sé pàs el què pagaria al que matés aquesta remaleïda bèstia. No ens deixarà cap gallina, pobres de nosaltres!— exclamen.

I per això, l'afortunat matador, va a *captar la guilla* per les masies dels voltants.

Generalment, acostumen ésser dos. Porten la guilla penjada d'un pal travessat damunt llurs espatlles i un d'ells porta al braç un gros cistell amb palla per posar els ous, que és paga de consuetud en semblants casos.

Ara que, als captaires de la guilla se'ls sol encomanar la proverbial astúcia d'aquest animal. Veureu que van a captar per indrets llunyans, on la guilla passa per primera vegada —perquè la hi porten,— i per tal què els donguin bona paga, diuen haver-la morta a un lloc proper en aquells indrets.

De vegades, en acabar la capta, resulta haver estat morta en quatre o cinc llocs diferents. Ells, però, se'n van cap a casa amb el cistell curull d'ous.

5. Un costum que es perd

Butlletí de l'Agrupació Excursionista Júpiter, maig de 1925

«Tu company que vas davant,
dóna tres cops a la porta
i diràs: —Obriu, si us plau,
que aquí som els amics vostres.
Encara que anem de nits,
no som gent de mala vida,
que venim per a cantar
alabances a Maria,
també les del bon Jesús,
redemptor de nostra vida.»

Quin doll de dolços records em porten les estrofes que vénen de cantussejar els meus llavis!

Amb quina recança d'enyorament recordo la meua alegria, la meua joia immensa d'aquell temps de la meua infantesa, quan en plena nit eren interromputs els meus somnis al so d'aquestes estrofes amb acompanyament de *panderos*!

Eren els gojaies. Colles de sis, vuit o deu homes, la majoria donzells, que, en les vigílies de les diades de Rams i de Pàsqua, rondaven tota la nit cantant goigs per les cases del poble.

Enguany han passat aquestes nits de dolces recordances, i malgrat d'hom desvetllar-se de cop i volta semblant sentir al lluny un ressò somort de *panderos*, efecte d'un somni de desigs, els gojaies no venien. Els gossos s'han estalviat un bon esgargamellament. S'han escolta dues nits quietones i reposades com acostumen ésser les nits als pobles.

Els gojaies van acabant-se.

Verament, hem de reconèixer que això de córrer tota una nit, sovint força freda, i quedar enrogallat de tant cantar i amb perill de refredar-se, per a no recollir més que tres o quatre dotzenes d'ous i un picot de calderilla (tan poc com val avui la calderilla), és cosa ben poc falaguera per a la nostra generació tan positivista i inflada, desguarnida d'aquella senzillesa pròpia de la nostra nissaga.

No ho entenien pas així els nostres avis, Què els importava a ells el què es recollia o es deixava de recollir!

Era quelcom més que un profit material el que ells cercaven. Era la fruïció d'un goig immens, l'assoliment d'un sentiment pregon, que els portava a complir amb un deure de costums, amb un deure de tradició. I per això, es formaven nombroses colles per tot arreu, entaulant-se forta competència.

I quantes de coses podria contar-vos dels gojaies i les gestes llurs!

Amb quina mena d'encís us les contaria millor encara el bon vellet, bo i recordant amb pena que de la seva colla ja solament resta ell. Ah, si ell devingués jove i els seus companys visquessin i fossin joves també, no mancarien gojaies, no! I el que és de goigs, ja podien demanar-lo-en, ja: en sabien un niu.

Jo també n'he fet alguns anys de gojaie, i em plavia una cosa de no dir. Però érem pocs els entusiastes; no hi havia la competència d'abans, i la colla es formava a base d'homes ja força fets, els quals havien anat a cantar goigs quan eren joves. El costum estava en completa decadència.

Oh, la joventut dels nostres dies!

Cal que pensem que cada costum que es perd, és una part de l'herència que ens han tramès les generacions passades i de la qual pèrdua en serem nosaltres els responsables. Altrament, els individus o els pobles que malmeten la deixa de llurs passat, van corre-cuita a la ruïna.

Déu vulgui que un altre any passin els gojaies.

Déu vulgui que els petits infants, els continuadors dels costums i tradicions del nostre poble, els gojaies del demà, després d'haver escoltat el cant d'uns gois per ells escollits, tornin a dormir-se disposats a somniar coses boniques, mentre els gojaies s'allunyin cantant:

«A la gent d'aquesta casa
bona nit que Déu los do,
a l'amo i a la mestressa
i a tota la germandô.»

6. Curset de català

El Autonomista, 27 de juliol de 1931

Digne coronament de les lliçons de gramàtica catalana dels dos dies anteriors, foren les conferències de M. Jordà i del senyor Junquera. El primer, amb la seva magistral dissertació sobre la «Nissaga de la llengua catalana», volgué completar d'una manera sintètica les condicions que precisen per al total ressorgiment del nostre idioma, i que tenen per fonament l'amor. I per estimar bé la nostra llengua, ultra conèixer-la, n'hem de saber l'origen i el seu procés evolutiu.

Amb les seves clares explicacions, recolzades damunt fets i exemples d'un valor irrefutable, provà d'una manera ben evident que el català no és dialecte del castellà, com alguns pretenen, sinó que ambdues llengües són filles directes del llatí, i àdhuc el català en conserva uns trets més característics que la seva germana d'enllà de l'Ebre.

Acabà cantant les excel·lències de la nostra llengua amb to amorosívol i abrandat, que fou correspost amb una delirant ovació.

Per si la precedent relació de l'origen i evolució del català no fos suficient per a comprendre la necessitat d'estimar-lo, conèixer-lo i emprar-lo, el senyor Junquera, en el seu tema «El bilingüisme a l'escola» ens ho refermà de faisó admirable, recolzant la seva tesi en raonaments de caire científic, despullats de tot apassionament.

Examinant una pila d'accions i reaccions d'ordre psíquico-fisiològic, que tenen lloc en i entre els diferents centres cerebrals en relació amb el llenguatge, en deduí la conclusió que el monolingüisme a l'escola, en llengua no vernacle, és d'uns efectes desastrosos, d'uns resultats minsos; puix que la tasca verament educativa no té lloc fins que el nen comença a pensar en la llengua imposada, que sempre esdevé tardanament.

El bilingüisme és un gran encert. Primerament hem de fer que el nen conegui bé la llengua materna. (Per això, naturalment, cal que nosaltres la coneguem bé). Després, aprofitant que aquell coneixement haurà despertat moltes reaccions, un major desenrotllament, i establert mes lligams entre els centres cerebrals que tenen estreta relació amb la produc-

ció del llenguatge, podrem emprar el bilingüisme d'una manera reeixida per fins educatius i utilitaris, i àdhuc el poliglòtisme.

No cal dir que el Sr. Junquera fou llargament aplaudit i corralment felicitat per la seva profunda preparació científica i pel seu mestratge orientador.

El nostre volgut president senyor Blasi, en un brillant parlament, ensalsà l'esperit de classe i constatà els resultats magnífics i encoratjadors que s'havien obtingut, malgrat no haver durat les lliçons més que tres dies. Donà les gràcies als conferenciant, a les representacions culturals que presidiren les nostres tasques, i al senyor Governador civil que presidí l'acte.

Acabà donant-les també a tots els mestres d'una manera tan sentida i emocionant que féu esclatar a tots en una xaradora i interminable ovació.

El Sr. Governador clogué l'acte amb la lectura de la poesia d'en Frederic Rahola «Al fill que no ha vingut», treient-ne la conseqüència que la joia més gran que ell hauria tingut, hauria estat la d'haver pogut ésser ensenyat en llengua catalana.

Aquestes paraues foren premiades amb forts aplaudiments.

7. La gran diada de la Salut

El Magisterio Gerundense, 9 de juny de 1932

Bonica jornada la de La Salut!

L'Associació de Mestres del partit d'Olot pot apuntar-se un nou èxit a l'Haver del seu historial societari.

Malgrat la inclemència del temps, que, des de bon matí, en ruixades intermitents, contrariava els qui havien fet el termini de prendre-hi part, el nombre d'assistents fou ben remarcable. Una vuitantena de companyes i companys s'aplegaren en aquell bell indret de les nostres comarques, per gaudir d'un dia d'esplai i de tonificació de l'esperit.

Si l'organització del cicle de conferències duta a terme mereix tots els elogis, i la interessant conferència del senyor Junquera, com a colofó, fou important sobre tota ponderació, l'encert en elegir el lloc que serví de marc escaient a l'acte, va acreixer-la qui-sap-lo. Allà al cim, fugint de la terra baixa, lliures de les preocupacions i petiteses del viure quotidià, ultra una oxigenació del cos, l'esperit en sortí confortat, i la companyonia i el desig d'atènyer noves fites en el camí ideal de la nostra professió s'arrelà més al sentir col·lectiu.

La conferència que desenrotllà el Sr. junquera —la ressenya de la qual apareixerà al número pròxim— fou, com totes les seves, d'una orientació magistral. El seu afany de confraternitzar amb els Mestres en actes col·lectius, com el que ens ocupa, per tal d'unificar la tasca a les nostres escoles, emprant els millors mitjans per a obtenir el màxim fruit, l'acredita de gran pedagog. Sap endinsar-se en les noves concepcions de la ciència de l'educació i sap plasmar-les en concrecions d'una valor positiva.

Es, com digué en Blasi, un pedagog modern que sap tocar de peus a terra. Felicitem-lo, i felicitem-nos-en.

Finida la conferència, tingué lloc el dinar, servit força bé, per l'Administració del Santuari. L'àpat transcorregué en la més gran animació i les converses feren néixer noves coneixences i amistats, o bé enfortiren les ja velles. En acabar feren ús de la paraula els senyors Blasi i Junquera. El primer, en representació de tots els Mestres de la província glossà la significació d'aquell acte, en aquell indret meravellós, en sentides paraules d'encoratjament i afecte. Paraules que tenen la

virtut d'enfortir els lligams de companyonatge entre tots i de establir una forta compenetració amb la seva actuació al davant del Magisteri de la província.

El Sr. Junquera feu ressaltar la transcendència de semblants actes, que tant li plauen, recomanant llur sovintejament per la millor eficiència de la nostra missió.

Honoraren l'acte amb la seva presència les senyores de Junquera, de Blasi, de Parache, de Rodeja i el Sr. Font de la Normal. També hi veiérem alguns companys dels partits de La Bisbal, Figueres i Girona. La nostra felicitació més efusiva als Mestres del partit d'Olot, i especialment a llur Junta Directiva, per l'èxit inoblidable de la jornada.

9. Un plec que ha de desaparèixer

Acció Ciutadana, 23 de setembre de 1932

Arran del «Compromís de Casp» la nostra Pàtria anà afeblint-se. Els nobles, els literats i l'alta clerecia, servils i rastres, mals patriotes, amics del platxeri els uns, vanitosos i superbs uns altres, feren els possibles per afalagar els monarques de la nova dinastia. Tots arreconaren amb menyspreu les coses de Catalunya. I la llengua, que és la més gran expressió de l'ànima d'un poble, fou voluntàriament postergada i substituïda per la llengua del rei i dels costisans...

Sortosament, la nostra Pàtria comptava amb gent fidel i senzilla, que feia ben poc cabal de les lluïssors d'oripell que la cort irradiava. I els pagesos i menestrals foren els que servaren viu el caliu de l'amor pels nostres costums i per la nostra parla.

Però aquestes classes benemèrites es veieren pressionades constantment per la imposició de la llengua dels dominadors. Per a l'adquisició de cultura, per al desenrotllament de les seves facultats, es trobaren «handicapats». No podien servir-se de la única arma que posseïen, i havien de valer-se d'una llengua desconeguda. I en sortir de l'Escola, els que tenien la sort de poder-hi anar, ni havien assolit el domini de la llengua casetellana, ni pogut adquirir —i això és molt pitjor— una mitjana instrucció primària, degut a la pertorbació que l'aprenentatge i ús d'una segona llengua produïa a la seva vida escolar.

Nosaltres, afortunadament, assistim a l'hora de la justícia. Catalunya recobra la seva personalitat. I la nostra llengua, condemnada al trist paper de cendrosa tant de temps, tornarà a ocupar el lloc que li pertoca.

Però... No endebades, voluntàriament o forçosa, es repeteix indefinidament una acció, mal que sigui ben a contracor nostre. La repetició d'una acció, bona o dolenta, a la llarga crearà una habitud. Un paper o una tela que es plegui de la mateixa manera, mal que sigui al revés del que caldria, marcarà un plec que costarà fer desaparèixer.

I a aquest poble, sobretot la classe més soferta d'aquest poble —pagesos, menestrals, obrers...— que han estat els fidels guardadors de les essències més pures de la nostra llen-

gua, per la imposició i per l'ús d'una segona llengua a l'escola, bandejada del tot la pròpia, els ha quedat marcat un «plec» que costarà de fer desaparèixer, precisament perquè els manca la formació primària fonamental que haurien assolit d'haver pogut emprar com a mitjà de la seva formació la llengua llur.

La desaparició d'aquest plec costarà el temps precís per a demostrar pràcticament com els nens catalans que rebin l'ensenyament en la llengua materna, posseïran una superior cultura —que és l'essencial— i àdhuc un major coneixement del castellà que no tenen els que fins ara han passat per les nostres escoles.

Entretant, però, la influència d'aquest ple pertorba directament o indirecta la vida de l'Escola a l'hora present i cal que ens esforcem tots en escurçar el termini de la seva desaparició.

10. Els mestres de la República (I)

El Autonomista, 1 de desembre de 1932

Hi ha un adagi català que diu: «Qui diu mal de l'ase, aquell el compra». I si bé podem acceptar-lo, tolerant-ne el sentit, en quant suposa traça, enginy, una mena de diplomàcia, en les relacions entre mercaders, que, de cara al negoci, en deslloar i menysprear una cosa cerquen l'adquisició d'ella a més baix preu, no podem acceptar-ho, no podem capir que hi hagi qui ho accepti i ho practiqui, quan el menyspreu i el vituperi recauen en la dignitat d'una professió que hom vulgui exercir. Perquè coneixem el company Tolosà, autor de l'article que, amb el mateix títol que encapçala aquestes ratlles, aparegué a «*El Autonomista*» del dia 17 del corrent; perquè el sabíem un esperit equànime; perquè ens han causat una gran estranyesa les seves no massa benèvols insinuacions en referir-se als mestres de l'Estat, als mestres de la República; per això hem pres la ploma, per sortir al pas a la seva diatriba. I ja que ell volia puntualitzar i parlar clar, li objectarem curt i ras ço que segueix:

Referint-se a la provisió de les places de Barcelona, diu l'amic Tolosà: «...amb aquests mestres nacionals (els que saberem aguantar l'empenta dictatorial) hi haurien d'anar aquells que han tingut la respectable opinió de no voler fer mai oposicions per a no servir

un règim de monarquia absoluta i han lluitat des de l'escola privada i s'han vist perseguits i vexats pels desgovernos que havem patit.» Doncs, bé. Creiem que es podrien comptar amb els dits d'una mà, si és que n'hi ha cap, els mestres que tingueren una tan respectable opinió. Sabem del mateix amic Tolosà, que als anys immediats de finida la carrera, altres eren els motius que l'allunyaven d'exercir-la, tant oficialment com privada.

Altrament. Hi ha moltíssims mestres de l'Estat, d'esperit liberal i d'una conducta rectilínia, que amb dignitat insuperable no es doblegaren mai a les imposicions dictatorials. I aquests

mestres, que encara rodaran molts anys pels pobles i poblets de la nostra terra, no mancats de privacions, després d'haver patit, molts d'ells, com una mena d'exili a les regi-

ons més llunyanes de la península i fins de Canàries, aquests mestres, molts d'ells, no farien a Barcelona cap mal paper. Molts d'ells, com l'amic Tolosà, també foren un dia digníssims mestres privats.

I allò de «la intel·ligència i honorabilitat professionals», hem de convenir que no deu ésser patent ni dels nacionals ni dels privats. Com en totes les coses, arreu hi ha de tot.

I essent això tan evident, creiem que és poc discret, poc noble, excessiva gosadia i una tàctica que tard o d'hora fa fallida, el voler sobresortir empetitint la personalitat d'altri, amb arguments falsos o d'una resistència molt feble. L'excel·lència hem de cercar-la en el propi valer.

I tot això ho diem al company Tolosà i a tots els mestres privats d'escoles privades, que creuen tenir en nosaltres uns adversaris.

No, companys. Nosaltres, que fórem companys vostres a les Normals, seguim considerant-vos com a tals.

Nosaltres experimentariem un gran goig que poguéssiu incorporar-vos a les nostres files. El que no podem permetre -com ja s'ha repetit altres vegades- és que entri ningú per la porta falsa. Tothom per la porta gran! Si resulta esquifida, que s'aixampli. Que hi entri tothom còmodament. No us mancarà bona acollida.

12. Parlament català, salut!

El Magisterio Gerundense, 8 de desembre de 1932

Quan aquestes ratlles veuran la llum, ja haurà tingut lloc l'obertura del Parlament de Catalunya.

No han passat gaires dies d'aquell en què el poble català feia la tria dels seus homes representatius, i és ben viu el record encara de la vibració que el poble posà en aquella lluita. Era el desig fervorós de què l'Estatut d'autonomia esdevingués una realitat. Eren les ànsies manifestes d'un poble que, condemnat a una grisor forçada, vol, sense egoismes, fer un airós paper en el concert dels pobles cultes.

I els Mestres -la majoria dels Mestres- érem i som el major exponent d'aquell desig i d'aquelles ànsies. Els forjadors de l'ànima del poble, no podem restar indiferents al sentir de la col·lectivitat. Ja han passat aquells temps d'oprobí, que els Mestres en lloc de servir el poble havien de sotmetre's a les exigències dels que suraven recolzats en la ignorància dels altres.

Els Mestres, amb la República, ens hem dignificat. Hem conquerit una llibertat d'actuació que ens permet complir conscientment la nostra missió sense intruses mediacions. Just és, doncs, que sentim una gran joia per la dignificació que el nostre poble, la nostra estimada Catalunya, assoleix als ulls del mon. Just és que celebrem la reconquesta de la seva llibertat.

Com tots els catalans, tenim posades les nostres més grans esperances en l'actuació del nostre Parlament. Estem segurs d'interpretar el sentir de la majoria dels companys si diem que no ha de mancar-li la cooperació dels Mestres oficials, interessats com el qui més en la prosperitat de Catalunya.

Parlament Català, Salut!

13. Els mestres de la República (II)

El Autonomista, 10 de desembre de 1932

Un dels mals més pregons quan hom tracta de resoldre determinats afers, de fer que l'equitat ho presideixi tot, és que en cercar solucions que responguin a necessitats d'ordre general, hom vulgui supeditar l'interès col·lectiu a l'interès particular.

I com que l'amic Tolosà m'acusa d'atacar un nom en lloc en lloc d'enfocar el cas amb més altesa de mires, he de recalcar -i no en dic aclarir, perquè crec que ja quedava ben clar-, que no atacava personalment el company, sinó a ell i als altres mestres particulars que com ell pensen. Però veig que allò de què es dol, de que particularitzés, de que descendís massa a personalismes, de que atacés un nom —i repeteixo que el meu intent era generalitzar—, si ho hagués fet intencionadament potser no hauria estat mancat de fonament. M'explicaré.

Ell volia que al costat dels mestres nacionals dignes —ens referim al cas concret de les places de Barcelona— hi anessin els no menys digníssims mestres particulars; aquells que foren vexats i perseguits i que no feren oposicions per a no servir una monarquia absoluta. Doncs, bé. Ara ens deixa entendre més clarament que fou un d'ells i que parla com a mestre i com a republicà d'abans del 14 d'abril... i que en la República hi ha coses seves: persecucions i sacrificis.

Doncs jo, amic Tolosà, no pretenc ésser d'aquells mestres nacionals digníssims que a Barcelona no farien cap mal paper, com deia al meu anterior article. Jo no he sol·licitat mai per anar a Barcelona —cosa de bon comprovar—. Defensava, doncs, els meritíssims companys que ho sol·licitaren i que no foren nomenats. Jo parlava en nom de la classe i no com amb ben repocs. Si és allò primer, ja és diferent. I no crec que l'amic Tolosà pretengui fer el laic sinònim de privat i el clerical sinònim de nacional.

Finalment, i per acabar d'una vegada -fetes aquestes manifestacions, desisteixo de sostenir més polèmica-, diré a l'amic Tolosà que jo no sento el fetixisme dels noms i que sóc molt escèptic de judicar de la bondat de les coses per llur etiqueta. Darrera dels noms i de les etiquetes de vegades només hi

ha que buidor. Qualificar-se costa poc. Demostrar merèixer la qualificació ja és bon xic més difícil.

Que no esperi, doncs, l'amic Tolosà que em defineixi en cap aspecte. Podria enganyar-lo. La meva actuació pública i privada, les meves obres, el meu comportament, tant com a mestre com a ciutadà, són els que em defineixen i em qualifiquen. Per aquest comportament, per aquestes obres i per aquesta actuació, hom podrà judicar els meus graus de capacitat i dignitat professionals, de republicanisme, de liberalisme i de laïcisme.

I no m'oposo a que foragitin tots aquells mestres que podrien ésser indesitjables per a la salut de la República, ni pretendre de sostreure'm mai a les proves que amb tota rectitud es portessin a terme per aquest fi.

Entesos? No? Doncs deixem-ho córrer. Que cadascú es quedi amb la seva, i tan amics com sempre.

15. Ruralisme

Acció Ciutadana, 30 de desembre de 1932

Tots els esforços de la democràcia, s'estavellaven contra el poder caciquil al servei de la plutocràcia. L'empenta alliberadora de les ciutats i de les viles industrioses, es veia contrarestada pel son letàrgic de la ruralia. Els uns anaven a les urnes rublerts d'un idealisme abassegador, i els altres, si es movien, eren l'obediència servil, la materialitat d'unes monedes, d'un berenar, d'unes copes... Sempre el signe vergonyós de l'esclavatge.

Però la ruralia s'ha desensunyat. La classe més sofrida, la més oblidada, va emancipant-se, va deslliurant-se de les cadenes que la mantenien indefensa a la disposició dels cacics de tota mena. Veu que la seva ignorància, que la seva incultura, eren els candaus dels seus grillons, i vol alliberar-se del tot. I de tot arreu sorgeixen veus demanant escoles, demanant la llum que els manca per a llurs esperits assedegats de saber.

I mentrestant l'esperit de ciutadania sorgeix vigorós. Aquells instruments de la voluntat aliena ja es mostren conscients dels seus deures i no s'avenen a fer de putxinel·lis a l'albir del primer titellaire.

Però els que assistim a aquest despertar del poble rural, els que hi aportem el nostre gra de sorra, hem de lluitar per inculcar a tots el respecte a les persones. El que moltes vegades sembla adversitat política, no es altra cosa que enemistat personal. I cal fer reaccionar contra aquest confusionalisme. Cal que ens esforcem a fer comprendre que el respecte a les idees, a les creences i als sentiments aliens, és una de les majors virtuts que deu posseir qui vulgui fer gala de civilitat. Hem de dur al convenciment de tots que la cortesia, que les bones maneres, estan per damunt de la diversitat de les ideologies polítiques.

El dia que això aconseguíssim, desapareixerien molts obstacles i moltes asprors que engrandeixen i fan quasi insolubles els petits afers de la vida dels pobles rurals.

16. L'afer dels mestres laics

El Magisterio Gerundense, 16 de març de 1933

Hem vist, amb complaença, com l'article de l'amic Roigé, publicat suara en *El Magisterio Gerundense*, era reproduït en «La Educación», de Saragossa, del dia 8. La campanya es generalitza... En aquest mateix número van dos escrits de companys interins, sobre aquest tema de palpitant actualitat... Per cartes particulars hem rebut també moltes suggeriments perquè sortim a la palestra, per tal d'evitar la comissió d'una arbitrarietat.... S'ha insinuat que el mestres oficials ens mostràvem apàtics... Hem de dir-hi, doncs, la nostra.

La posició mantinguda per nosaltres, és coneguda per molts de ja fa temps. Era a les darreries de l'any 31, que des de la premsa diària mantinguérem una polèmica amb un mestre particular de Barcelona —el senyor Tolosà— que ja demanava el que ara sembla que se'ls voldria concedir. I dèiem aleshores: Nosaltres, que fórem companys vostres a les Normals, seguim considerant-vos com a tals, nosaltres experimentaríem un gran goig que poguéssiu incorporar-vos a les nostres files. El que no podem permetre, és que desitjant ésser de l'Estat, ataqueu la dignitat dels que ja en són. El que no podem permetre —com ja s'ha repetit altres vegades— és que entri ningú per la porta falsa. Tothom per la porta gran! Si resulta esquifida que s'aixampli. Que hi entri tothom còmodament. No us mancarà bona acollida.

I bé. Tornem a dir el mateix. Que la porta s'aixampli, si així convé. Però, per a tothom.

No és gens lògic que els que han defugit les interinitats en escoles oficials, i les oposicions, i els cursets, per tal de lliurar-se del pelegrinatge penós que suposa l'exercici de la carrera pels poblets més petits i mal comunicats, per tal de gaudir de tots els avantatges de la capital, vulguin ara fer-se valer uns mèrits que no han estat altra cosa que comoditats i conveniències personals.

Fora privilegis per a ningú! En tot cas —i llavors seria justícia i no privilegi— els que mereixerien una consideració especial, són els que d'un temps ençà lluiten per ingressar a l'Escola oficial, fent sacrificis de tota mena, i no ho han fet per la limitació de les convocatòries.

Ens plauria que les Associacions de Partit es manifestessin oficialment.

17. El bilingüisme

El Magisterio Gerundense, 20 d'abril de 1933

El senyor Alexandre Galí estigué entre nosaltres. Vingué a parlar-nos d'aquest tema de palpitant actualitat que és el bilingüisme. Vingué a dir-nos les seves inquietuds, que no apaivagaren les nostres, sinó que en feien néixer de noves. Si, com digué, era aquest el seu propòsit, pot estar ben satisfet.

D'aquella faisó tan captivadora com ell sap fer-ho, ens comunicà les seves observacions, que no eren, digué, conclusions de fets comprovats científicament. I davant la dificultat d'establir d'una manera concreta, en la individualitat, els avantatges o els inconvenients del bilingüisme, féu la constatació d'uns fets que es produeixen en la col·lectivitat, que és suma d'individualitats.

La dualitat de llengües és perjudicial i molt més encara si la segona és imposada, com havia estat el cas de Catalunya. La imposició d'una llengua altra que la materna, minva la personalitat. Tot el caràcter se'n ressent.

El poble català —cal tenir la sinceritat de reconèixer els nostres defectes— és poc afectuós, molt eixut, violent. Violència que no vol dir valentia. La valentia, el coratge, suposen serenitat, la resultant d'un raonament serè, que és incapaç de fer qui no posseeixi l'instrument ben afinat del llenguatge. L'eixutesa en la conversa, l'aspror i brusquedat en la llar i al taller, les gesticulacions desaforades, el renec del carreter, el colpejar fortament damunt la taula, i molts altres procediments violents, són fenòmens que van aparellats amb la pobresa del llenguatge.

I ens seguí parlant el senyor Galí de les múltiples conseqüències d'aquest fet que, ell en diu impotència locutiva. Resultants d'aquesta impotència locutiva, d'aquesta dificultat d'expressió, és la migrada producció escrita de la nostra gent que ha excel·lit en els diferents camps del saber. Llevat de la poesia —no ens fem il·lusions— tot acusa la manca de domini d'una llengua. Els nostres savis s'han trobat handicaps en no posseir, a la perfecció, un instrument per a fixar les seves idees, per a fixar les subtileses de llur esperit.

Un esperit i, consubstancialment, una llengua. Les zones bilingües no en tenen cap de llengua. Si la llengua no

evoluciona, adaptant-se a les noves necessitats de la vida, es rovella i esdevé inservible. El mateix castellà de Cervantes és quelcom estantís i insuficient per a satisfer l'esperit del temps actual.

La cosa essencial, és la possessió a la perfecció de la llengua materna. Però ens hem de preocupar de què el castellà sigui conegut dels catalans com mai no ho havia estat. I amb molt més gust encara, quan perd el caràcter agressiu, de suplantació, d'anorreament, que abans tenia.

Ultra la disposició legal, hi ha el fet històric, inesborrable, de convivència, que pesa el suficient per a què tots reconeguem la importància del coneixement del castellà. Coneixement que serà més ferm i eficaç, si va precedit de la possessió de la llengua materna.

Ens parlà el senyor Galí de la manera d'interpretar el decret de bilingüisme. Fins als vuit anys estudiarà el nen la llengua materna. En aquella edat s'introduirà l'estudi del castellà.

Hem d'entendre que els vuit anys seran pedagògics. Quan el noi hagi assolit el nivell normal atribuït en aquella edat, començarem per la lectura i l'escriptura del castellà. Ja en possessió de l'ortografia catalana, la castellana serà facilíssima. Mes tard, en el darrer període d'escolaritat, l'ensenyament del castellà haurà d'ésser ben intensiu, a base del llenguatge parlat, que és l'única manera d'assegurar el coneixement d'una llengua.

Amic Galí, ens diguéreu que tornaríeu aviat. Els mestres gironins esperem, freturosos, poder-vos escoltar novament.

18. El 29 d'abril

El Magisterio Gerundense, 27 d'abril de 1933

Hem procurat defugir sempre de tractar des de les planes d'El Magisterio Gerundense sobre assumptes de caire polític, que, vulgueu o no, duen sempre involucrat un partidisme, que en traspua més o menys dissimulat.

Però ha passat el 14 d'abril. I ha passat quasi desapercebut per bona part de la premsa professional. D'aquella premsa que era tan dòcil i submissa en temps de la Dictadura i que encensava tan hipòcritament el dictador.

Per temperament som poc partidaris de les lloances, malgrat siguin merescudes. Es allò dels premis i els càstigs. Els premis no s'han de prodigar per a qui no fa altra cosa que complir un deure. I tots els desvetllaments i tota l'obra de la República en el camp de l'ensenyança, no és altra cosa que el compliment d'un deure, que la reparació d'una injustícia. Però a Espanya era una cosa tan extraordinària el compliment de certs deures!

Bé. Hem encapçalat aquestes ratlles amb una data: el 29 d'abril. Una data que va íntimament lligada a l'altra, al 14 d'abril. Parlant de la segona, commemorant-la, forçosament hem de recordar la primera. Sense aquesta, sense la instauració de la República, no existiria el Decret sobre el bilingüisme, que signava en Marcel·lí Domingo el 29 d'abril de 1931.

I si com a mestres servarem inesborrable el grat record de la gestió del primer Ministre d'Instrucció Pública de la República, com a mestres i catalans hi estem doblement obligats.

Possibilitar que la llengua materna sigui un instrument de cultura, és possibilitar que la cultura rendeixi la seva màxima eficàcia, deia en Marcel·lí Domingo en el preàmbul del seu famós Decret. I això que encara alguns catalans i alguns mestres combaten, si més no, amb el seu menyspreu o la seva indiferència, les generacions futures ho assenyalaran com una de les fites cabdals del ressorgiment del nostre poble.

21. L'esdevenidor de l'Escola nacional

L'Autonomista, 27 de gener de 1934

Respectuosos sempre amb els sentiments aliens, per oposats que siguin als propis, no hem pogut menys que lamentar la posició de molts mestres nacionals respecte a l'esperit que informava l'obra de les Corts Constituents de la República. Ens ha costat sempre de comprendre com molts companys en l'inici de la reivindicació d'uns professionals que, més que cap altres, havien patit fam i set de justícia, en lloc de lliurar-se sense reserves de cap mena a la lluita per a la consecució d'un millorament en tots els ordres, s'han comportat d'una manera tan inexplicable i tan poc d'acord amb les necessitats de l'Escola Nacional i amb els seus particulars interessos.

La República amb l'Escola laica, respectuosa amb la consciència de l'infant, no tracta de perseguir la religió, cap religió, sino de refusar la imposició d'una religió determinada. Amb el seu propòsit d'anar a l'establiment de l'Escola única, decidia la substitució de l'ensenyament donat per les Congregacions religioses, que, contràriament a l'esperit d'humilitat que hauria de presidir tota la seva actuació, es dediquen a l'ensenyament de les classes benestants, mantenint i fent més ostensibles les diferències socials.

La caritat que elles no han volgut practicar, negociant amb el nom de Crist, la República la substituïa per la justícia, en nom d'un sentiment humà, que hauria d'ésser cristià, però que elles, amb els fets, ho neguen.

La personalitat del Mestre de l'Estat creixia. Seria més considerat, més remunerat el seu treball. El seu contacte amb desheretats era com un estigma que desapareixeria en aconseguir que sota el guiatge es formessin sense cap distinció tots els ciutadans del demà.

Amb tot, el cert és que molts mestres, com els que per damunt de tot volen mantenir les seves posicions privilegiades -els privilegis dels mestres eren la sotsmissió obligada a tot-hom- han lluitat al costat de la gent de dreta per desfer l'obra de la República i fins per acabar amb la República mateixa.

I bé. Les dretes espanyoles han tingut un gran triomf. I no parlem dels mitjans, perquè allí, de la moral cristiana que

el fi no justifica els mitjans, elles en fan tant de cas com de tants i tants altres principis del cristianisme. I les dretes espanyoles, per boca del seu cabdill Gil Robles en unes declaracions fetes al corresponsal de «Le Temps» a Espanya, diuen entre altres coses: En matèria d'ensenyança «són adversaris declarats de l'escola única, rebutgen el monopoli de l'Estat i compten amb repartir els crèdits proporcionalment al nombre d'alumnes entre les escoles laiques i les escoles confessionals».

Ja poden començar d'alegrar-se els mestres que han combatut més o menys obertament la República i el seu esperit esquerrà. La perspectiva que ofereix l'esdevenidor de l'Escola Nacional amb el Govern de les dretes és ben falaguer.

No ho creuen així els companys que s'han avingut a continuar essent instruments de la reacció? Doncs endavant i a ballar amb el so que toquin.

22. Espanya entera era una presó

Acció Ciutadana, 16 de febrer de 1934

Amb les paraules que encapçalem aquestes ratlles contestava el diputat comunista Dr. Bolívar una interrupció que li feia el monàrquic i baladrer Fuentes Pila, quan aquell, en intervenir en la discussió incidental presentada pels monàrquics demanant l'admissió de Calvo Sotelo, digué que els comunistes i en general cap dels treballadors espanyols, no podien oblidar els anys vergonyosos de la Dictadura.

Fuentes Pila interrompé al diputat comunista dient que aleshores no hi havia tanta gent a la presó com ara. I el Dr. Bolívar, amb gran encert, li contestà que Espanya entera era una presó.

Però al que a nosaltres ens interessa recollir d'aquella sessió, és la posició de la Lliga Catalana, segons les manifestacions del seu il·lustre prohom Sr. Rahola. Ningú com ells —digué— havia combatut la Dictadura i els seus homes; però ara creuen que s'ha de donar satisfacció al cos electoral (?), fent que Calvo Sotelo ocupi el seu escó al Parlament.

Espanya entera era una presó, deia el Dr. Bolívar. Catalunya n'era la cel·la del màxim rigor, diem nosaltres. Però això a la Lliga poc els importa.

La Dictadura perseguí l'esperit de Catalunya, i la Lliga no l'ha encarnat mai l'esperit del nostre poble. No és d'estranyar, doncs, que hagin oblidat un greuge que no han sofert.

La llibertat del nostre poble fou la plataforma que permeté a la Lliga merèixer la confiança de la major part dels catalans durant molts anys, i els seus homes la traïen de la manera més vil.

Amb el nom sagrat de Catalunya, no es proposaven altra cosa, aleshores, que la defensa de particulars interessos. L'esforç desesperat que han realitzat en les darreres eleccions, posant en joc tots els recursos —i en tenen molts— perseguia la mateixa finalitat.

No havent pogut aconseguir els seus propòsits, res té d'estrany que, despitats, folls, vessant verí per tot arreu, es retirin del Parlament Català, que a Madrid cerquin aliances amb els enemics de l'Autonomia i que emparin els homes de la Dictadura.

Vist que el Sr. Cambó ha perdut la veu —fora de la bossa ja no li quedava res més per perdre—, i que algun dels prohoms de segona fila queden tan malament posant els adverbis en llocs inadequats que els obliga a demanar perdó al Govern per la manca d'experiència parlamentària —nosaltres en diríem falta de coneixements gramaticals— creiem que podrien molt bé allistar-se a les files de Gil Robles. Fet i fet, poca és la diferència que els separa. Els uns fan grans bocades d'amor a Espanya i els altres el mateix amb relació a Catalunya. A uns i altres els importa ben poc la República. I si no són una Espanya i una Catalunya sota el seu domini, abans que imperi l'esquerrisme, que s'enfonsi Espanya i que s'enfonsi Catalunya! Aquesta és la seva posició.

26. Una ofensiva contra l'escola popular

L'Autonomista, 18 de novembre de 1935

El dissabte darrer, el senyor Gil Robles va pronunciar un discurs davant de la J.A.P. de Madrid. I en referir-se a l'existència a Espanya d'un esperit revolucionari, digué que aquest no s'havia format en unes hores i que tampoc no era obra d'una sola generació. L'escola —afirmà— durant molts anys, ha anat produint a Espanya aquesta rebel·lia.

Posteriorment, en el Consell de ministres de dimarts, diu que es parla molt extensament de la labor que venen realitzant els mestres en els seus petits alumnes amb les seves idees dissolvents, les quals s'han de tallar.

Cada dia es va perfilant mes l'ofensiva de les dretes contra l'escola popular. Mireu que dir «que els mestres —així, generalitzant— realitzen una tasca dissolvent a l'escola!». Però si els mestres, en la seva immensa majoria s'han distingit sempre pel seu servilisme a ultrança a tot el que significava el caciquisme feudal i obscurantista del règim monàrquic, tan grat a les dretes!... Ah! Però la República volgué dignificar-los: Mentre organitzava un pla que fos garantia d'una major formació professional, va iniciar el procés de la seva independència econòmica, que duu aparellada la independència moral. I naturalment, les dretes, ultrarevolucionàries en el sentit que elles apliquen el mot revolució —sinònim de destrucció—, que no perseguien altre objectiu, en assaltar el Poder, que desfer totalment l'obra **nefasta** del bienni, podien fer una excepció amb el Magisteri?

Per això, no solament no atenen el seu clam insistent demanant la continuïtat en la resolució del seu problema econòmic, sinó que es disposen a destruir, desprestigiant-la, l'obra fonamental de la cultura popular, que és l'escola nacional.

«El mestre no pot fer política, ni a l'escola, ni fora d'ella», és la cantarella que sentim amb molta freqüència. D'acord, completament d'acord, en el que es refereix a l'escola. Allí, només hi ha de fer cultura, d'una manera àmplia i objectiva. Res de sectarismes, polítics, socials o religiosos. Ara, fora de l'escola, és un ciutadà com un altre. Potser li escau un grau de civisme mes destacat. I si no fa política, la se-

va política, molt pitjor encara: Farà la política dels altres. Serà un instrument de la política dels altres.

Que hi pensin els mestres. Potser l'oblit, el menyspreu i la persecució de què se'ls vol fer objectes, els farà reaccionar. Per altra banda, trobo que semblant tracte és un premi excel·lent al servilisme, a la docilitat i a la submissió.

Però com que en definitiva l'atac va contra la cultura del poble, cal l'escalf de tots els ciutadans per tal de defensar l'escola de l'Estat en aquesta ofensiva que se li prepara.

27. La pau amb la victòria

L'Autonomista, 3 de desembre de 1937

«La guerra s'acaba!», ha estat la frase que com regueró de pólvora s'ha estés per aquesta reraguarda tan propícia al resó dels rumors mes inversemblants.

I per què s'acaba la guerra?... Perquè sí; perquè ho diu tothom; perquè d'ací s'escriu al front i... del front s'escriu ací. I perquè tothom la voldria acabada.

Nosaltres que som essencialment pacifistes i contraris a tota imposició per la força; que volem que tothom es sotmeti a la força del dret de la raó; que no veiem millor garantia per la llibertat dels homes i dels pobles que en l'exercici de la democràcia; i que no l'hem provocada la guerra, ja no cal dir si la voldríem acabada.

Sí, volem la pau; pero no de qualsevol manera, no amb la regressió al temps ominosos de monarquies borbòniques, dictadures primorreristes i biennis negres. Volem la pau amb el restabliment de la voluntat popular manifestada el 16 de febrer d'una manera inequívoca: Una República democràtica i una Catalunya Autònoma. Pero ja no podem conformar-nos amb la realitat del 18 de juliol. Aquella realitat no encarna la plena vigència de la Constitució de la República ni la de l'Estatut de Catalunya. I la sang vessada per culpa de les classes privilegiades que s'oposaven a la implantació del règim de justícia que el poble s'havia donat i volia realitzar plenament, exigeix la plena vigència, en la seva màxima amplitud, de la Carta Constitucional i de l'Estatut de la nostra Autonomia.

I per tal d'assegurar-ho ens cal assolir la victòria.

Benvinguda sigui la pau, i quant mes aviat millor. Pero només pot venir d'una manera: amb la victòria de l'Exèrcit del poble. I aquesta és la idea que hem de fer arrelar a l'ànim de tothom. Quant més preparats estem -al front i a la reraguarda- per a lliurar la batalla definitiva contra el feixisme, mes aviat vindrà la pau.

Això de que «la guerra s'acaba», només pot dir-ho aquell que està disposat al màxim sacrifici per a acabar-la. El que ho diu per a defugir-lo és insensat i, conscient o inconscient, un traïdor a la causa del poble.

28. Les Federacion d'E.R. de C.

La Humanitat [Ciutat de Mèxic], març de 1945

Si fem un exàmen, del gran partit de la democràcia catalana, veurem que prenen gran relleu, com a peces fonamentals d'Esquerra Republicana de Catalunya, les seves Federacions.

Més que pilans de l'organisme, constitueixen l'organisme en si.

A través d'elles, les diferents comarques de Catalunya troben el mitjà d'expressar estats d'opinió ben madurats, que permeten orientar i recolzar els homes del Partit que exerceixen responsabilitats de govern.

I a elles s'hi sumen, a l'entorn dels nuclis actius dels militants, que son els «Centres» i les «Comarcals», aquella munició de simpatitzants que, en els moments decisius, fan dispositària a l'Esquerra de la seva confiança i la carreguen de greus responsabilitats.

Arribat el moment de sol·licitar el sufragi del poble de Catalunya, són les Federacions qui escolleixen els candidats per a la seva circumscripció.

Són dos delegats elegits per cada Federació els qui, juntament amb el Consell Executiu, constitueixen el Ple del Directori del Partit.

I són les Federacions qui, directament o indirecta, a través del Congrés General del Partit, designen els membres del Consell Executiu.

I els regidors, i els Alcaldes, i els Diputats, quan no exerceixen funcions directives en els organismes del Partit, ultra la seva funció específica, tenen el dret i l'obligació d'incorporar-s'hi i fer sentir la seva veu.

Si a Mèxic s'han produït aquestes lamentables divisions entre els militants d'E.R. de C., és per no haver respectat l'estructura del Partit en la part que restava dels seus organismes.

Si cada militant —i majorment aquells que en nom del Partit ostenten investidures populars—, hagués desenvolupat les seves activitats polítiques dintre dels organismes fonamentals als quals estava vinculat, que són les Federacions, Esquerra Republicana de Catalunya hauria ofert a la nostra Pàtria —d'una manera exemplar— aquell instrument apte

per al seu alliberament de les urpes de Franco, com l'hi oferí per a l'estructura de les seves llibertats autonòmiques.

Tot el que no sigui enrobustir aquestes peces fonamentals d'E. R. de C., que són les seves Federacions, és desdibuïxar les essències del nostre Partit, l'ideari del qual està tan plenament identificat amb el sentiment i la voluntat de la gran majoria del poble de Catalunya.

Josep Mascort

Secretari General de la Federació de Girona

30. Convit

Programa de la Festa Major de la Creueta, agost de 1963

Quan arribem a l'estiu,
el vell tren de Sant Feliu
bufa més que un burro asmat.
Però, en arribar a la Creueta,
ja respira una miqueta,
puix que mig tren s'ha buidat.
Què hi van a fer a la Creueta?
—molts es solen preguntar—.
A gaudir de la fresqueta
a les vores de l'Onyar.

I, si s'escau que és la Festa,
quan acaben de berenar,
fa bo de sentir l'orquestra
i fins i tot de ballar.
I, com que és barata l'entrada,
i les noies no paguen res,
balla el jovent, la mainada,
i els avis i àvies també.
Ja ho sabeu, estiuejaires,
de les vores de l'Onyar:
la Festa Major s'acosta
i us convidem a ballar!

31. Convit

Programa de la Festa Major de la Creueta, agost de 1964

Tant si neva com si plou,
si fa vent, com si fa sol,
el temps corre que fa por.
I ens trobem, altra vegada,
davant la Festa Major.

En el curs de dotze mesos
quantas coses han passat!
En futbol, érem «novatos»
i ja tenim algun «as».

I, havent-se annexionat
Sant Daniel a Girona,
som veïns de la ciutat,
que és una cosa que entona.

«Me'n vaig a Girona i torno»,
deia un plaga bromejant.
Tot seguit la creu voltava
i es quedava tan campant.

Però en aquest món de mones
sempre hi ha coses discordants:
trenta anys tinguérem telèfon,
i ara... «un flabiol sonant».

Què hi farem! Així és la vida,
bo i dolent es va alternant.
Però, amics, la Festa és la Festa,
cors enlaire i endavant!

Que els forasters que ens visitin
contents se'n puguin marxar,
fent elogis de nosaltres,
per divertits i per francs.

Amics tots, feu atenció:
Ens plau de cor invitar-vos,
per si teniu a bé honrar-nos
la nostra Festa Major.

32. Convit

Programa de la Festa Major de la Creueta, agost de 1965

Tal com dos i dos fan quatre,
i cada estiu es torna a batre
i veremar per la tardor,
cada any també al nostre barri
celebrem, amb gran xivarri,
la nostra Festa Major.

I cada any és el mateix:
Ofici a l'església,
penjolls de paper,
sardanes a dojo
i ballables també.

I a dintre les cases, no us en dic pas res!
Neteja absoluta,
que tot llueixi més.
I, en quant a manduca,
que no hi manqui res..

La Festa Major sempre és el mateix.
Però, amb quina alegria
sempre es repeteix!
Talment cosa nova
que mai s'hagués fet.

No cal oblidar-se del factor primer,
que, de no comptar-hi,
res hi hauria a fer.
Què fora la festa
sense els forasters!

El convit s'adreça, com sempre s'ha fet,
a qui vulgui honrar-nos
els nostres festeigs.
Us rebrem alegres
i amb el cor obert.

33. Convit

Programa de la Festa Major de la Creueta, agost de 1966

—¿A dónde vas Vicente?
—Allí donde va la gente
(dita popular castellana)

Que feliç és en Vicens
ara que ja té els sis-cents!
A mar se'n va cada festa
amb la Carme i la mainada,
i feta la gran capbussada,
es cruspeixen la minestra.

Aquest any ve de primera,
i més no es pot demanar:
hi ha festes aparellades
que conviden a rodar.

Hi hagué, per començar,
Pasqüa de Pentecostès.
Sant Joan, fent pont davant,
i el de Sant Pere, darrera.

El divuit de juliol,
fent-li vuitava Sant Jaume.
I, sobresortint de tot,
la Mare de Déu d'Agost.

—Alto aquí! —diu en Vicens—.
Farem reposar el sis-cents.
Que aquest dia no es va a mar,
ni el diumenge abans tampoc.

—Que on anirem, Carmeta?
Vaja pregunta de fer!
Anirem a la Creueta,
que és allà on s'està més bé.

Festa Major com aquesta
ben poques en trobareu:
és una festa modesta,
però molt us divertireu.

Ja us ho ha dit en Vicens,
i res no hi hem d'afegir.
Deixeu reposar el sis-cents
i veniu's a divertir.

34. Consideracions sobre la Festa Major

Programa de la Festa Major de la Creueta, agost de 1967

Comencem per aclarir que la Festa Major de Palol no s'ha celebrat sempre en la diada d'ara. El segon diumenge d'agost era el Roser, o sigui la festa petita. La Festa Major se celebrava el 29 de novembre, diada de Sant Sadurní, patró del poble.

Com i per què es va fer el canvi?

Cal pensar una cosa. Abans, en totes aquestes festes, predominava el caire religiós. La part profana, a part d'aquells àpats copiosos, era ben esquifida. Va començar a ballar-se el contrapàs i la sardana curta. Després, en temps d'en Pep Ventura, s'introduí la sardana llarga. El ball agafat, per parelles, als pobles petits es practicava molt poc. La gent vella del poble recorda com a la tarda només es tocaven sardanes a la plaça (a can Batlle). I a la nit, al carrer de la Creueta, o a l'envelat, es tocava una part de sardanes i una altra de balls. Aquests, quasi exclusivament pels forasters.

En prendre importància la part profana de la Festa Major, el temps a darreries del novembre no hi acompanyava gens, i fou quan s'acordà de fer el canvi: la festa petita, o sigui el Roser, es convertí en la Festa Major del poble.

Sota l'empenta d'uns quants joves emprenedors, la Festa Major ha anat guanyant categoria aquests darrers anys.

És llàstima, però, que els nouvinguts en lloc d'agermanar-se a tot el poble i donar més vigoria encara a la Festa Major tradicional, més aviat se'n desentenguin.

Hi ha el cas de Vila-roja. Abans la dotzena de cases escampades d'aquell veïnat, pertanyents a la parròquia de Palol, eren puntals fermes de totes les festes religioses i profanes del poble. Ara, amb el nombrós veïnatge i amb la formosa església de l'Obra Social la Sagrada Família, i amb escoles pròpies, i considerat un suburbi de Girona des de l'annexió de Sant Daniel a la ciutat, es comprèn que tinguin personalitat pròpia i que organitzin les seves festes a part.

No és pas el mateix amb el grup de Cases Barceló i el barri de Cal Ferrer. Uns i altres haurien de cooperar a que la Festa Major de Palol d'Onyar, que és la seva festa, per ser veïns del poble, tingués el màxim d'esplendor. Nosaltres esperem que vulguin meditar-ho, i que antics residents i nouvinguts

ens sentim agermanats en totes les manifestacions de caràcter col·lectiu, que ens menarien, no ho dubteu pas, a una més grata convivència.

35. Convit

Programa de la Festa Major de la Creueta, agost de 1967

Res, amics. No són veritat
els rumors que circulaven
de que aquest any no ballàvem.
Sols això hauria faltat!

Perquè mai com aquest any
ens pertoca alegre Festa,
amenitzada amb orquestra,
bona teca i bon xampany.

Mireu si n'hi ha de coses
que es mereixen festejar:

Després de fe'ns el gruar,
el telèfon vam posar:
Riinc... riinc... riinc...
El vint-deu-quaranta-cinc.
(I ens l'han posat automàtic
per fer rabiar algun hepàtic)

Enllumenat fluorescent
ha posat l'Ajuntament.
I, lloats siguin tots els Sants!,
la rifa ens va obsequiar
amb dos milionaris flamants.

A parelles ressagades
la cigonya ha visitat,
omplint-les de joia immensa
compartida pel veïnat.

I ara, per acabar,
gran notícia, com hi ha món!
Ens ha nascut una font
a les vores de l'Onyar.

36. La Margarita i en Marcel·lí

[Relat inèdit], circa 1960-1970

Que ningú parli a n'en Marcel·lí de les delícies del matrimoni. Que ningú s'atreveixi, davant d'ell, a fer elogis de la vida de casat, de la dulçura de l'esposa de la tranquil·litat que dóna la llar. Perquè, el que tal cosa fes, corre el perill, almenys, de rebre una bronca tremenda de part d'en Marcel·lí.

I la raó és clara, contundent. En Marcel·lí, de solter, era feliç. Vivia amb els seus pares, guanyava un bon jornal, portava sempre diners a la butxaca, i mai no havia de donar comptes a ningú de com se'ls gastava. Vestia bé i amb pulcritud, es permetia petits capricis, tals com assistir cada setmana a la lluita lliure, al boxeo i al futbol. Prenia el seu aperitiu cada dia en un bar del seu barri, i encara estalviava cada mes algunes pessetes que passaven a engrossir el compte en la seva llibreta de la Caixa d'Estalvis.

En Marcel·lí, casat, és el revés de la medalla.

Farà cosa d'un parell d'anys, en un ball —els dissabtes a la nit acostumava anar a ballar—, va conèixer a la Margarita. Es va enamorar d'ella, s'hi va declarar, ella li va donar l'esperat «sí», i abans de l'any ja eren casats. A n'en Marcel·lí la felicitat li vessava per tot arreu.

Però, ai, amic! La ditxa és curta i aviat va conèixer en Marcel·lí que el cel que esperava no era tal, i que per un pla inclinat, molt inclinat, marxava rapidament cap a l'infern.

Fa pocs dies, es trobava al Jutjat Municipal. La seva esposa, la Margarita, l'havia denunciat. Duïa el traje sense planxar i ple de taques, les sabates brutes, la camisa fent la competència a les sabates, una corbata que ho havia estat, i una barba de tres dies.

Per contrast, la Margarita es va presentar irreprotxablement vestida: sabates de taló alt, mitges de nylon, vestit negre d'ample vol, que feia més esvelta la seva figura, i s'adornava amb algunes joies —de bisuteria fina, probablement—, que feien ressaltar els seus encants. És morena, amb uns grossos ulls negres, veritablement una xicota guapa. El mal és, pel que us diré tot seguit, que té molt temperament, molta tossuderia, molt poca paciència i molt menys com-

prensió. Segurament que a casa seva li satisfieien tots els capricis, i que fora d'ella la seva formosor solament li proporcionava satisfaccions, piropos, adulacions i galants rendits a la primera mirada. Això sí, s'ha de dir tot. En cap moment ni en Marcel·lí ni els testimonis que varen declarar en el judici van posar en dubte l'honorabilitat d'aquella dona, el principal pecat de la qual, segons el legal entendre de tots, és el de saber-se bonica.

No era pas la primera vegada que la Margarita i en Marcel·lí acudien a un judici de faltes. Ella mateixa ho va manifestar quan, interrogada pel fiscal, va dir:

—Miri: aquesta ja és la quarta vegada que tenim un judici. El primer quan encara vivíem a casa dels seus pares. Els altres, després d'haver-nos-en anat.

—I per què es barallen vostès? —li va preguntar el fiscal.

—És que el meu marit està influït per la seva mare. La meua sogra no m'ha pogut veure mai, i des que vàrem tornar del viatge de nuvis varen començar les dificultats. Als sis mesos de casats vàrem tenir la primera bronca grossa. Jo no estava disposada a que tots els diners que guanyés el meu marit se'ls quedés la meua sogra i que jo li hagués de demanar fins per agafar el tramvia. Quan vaig protestar, la meua sogra i el meu marit em varen pegar. Per això vàrem tenir el primer judici. Ens en vàrem anar de la casa i vàrem buscar una habitació. Per culpa de la seva mare vàrem tenir un altre escàndol. El meu marit em va tornar a pegar. Ens vàrem haver de mudar altra vegada de casa i, en menys d'un any, aquesta és ja la cinquena casa en què vivim.

Al Tribunal i als que presenciaven el judici els estranyava una mica que un matrimoni tan «ben avingut» seguís vivint sota el mateix sostre. El fiscal li va preguntar amb evident discreció:

—S'han separat alguna vegada?

—Quan ens en vàrem anar de casa seva, jo vaig estar vivint a casa de la meua germana fins que ell va trobar una habitació. Després de cada baralla grossa també ens hem sepa-

rat; però ell m'ha vingut a buscar sempre prometent-me que les coses anirien per un altre camí. Però ja ho veuen vostès. Ara estem altra vegada separats, encara que ell ja m'ha dit altra vegada per fer les paus. Jo me l'estimo, la veritat. I m'agradaria viure bé amb ell. Però mentre es deixi influir per la seva mare, em sembla que la cosa no té remei.

—Bé —interromp el fiscal— i en la darrera baralla, què va passar?

—Res. Que em va pegar altra vegada.

—Però sense motius?

—Ah! Motius. Segons ell, no li'n falten. Va arribar a casa al vespre i va demanar canviar-se la camisa. Jo no havia pogut planxar, perquè l'inquilina del pis havia estat planxant ella i si es posen dos enxufes es fonen els ploms. Per això em va pegar. Ho va fer amb una sabata. Ademés va armar un escàndol molt gros a la casa cridant i donant cops. Per això el vaig denunciar, perquè jo no estic acostumada a aquestes coses.

La Margarita s'assegué creuant una cama sobre l'altra i l'agent judicial la va haver d'advertir que, davant del Tribunal, aquesta postura no era correcta. Aleshores s'assegué com era degut, mentres el seu marit, amb cara de fastidi, s'acostà a l'entrada.

—Què té vostè que dir? -li preguntà el fiscal, pacient.

—Com a dir, tindria moltes coses, però és millor que calli. No està bé que jo vagi contra la meva esposa, com tampoc està bé que ella sempre estigui posant-me en evidència amb les seves coses i les seves denúncies.

—És cert que han tingut vostès altres judicis de faltes? -li va preguntar el fiscal.

—Sí, senyor. Però en tots em varen absoldre, menys en el darrer.

—També per pegar-la?

—Ella sempre m'ha denunciat per pegar-la, encara que no sigui veritat.

—Però en aquesta ocasió, fou veritat que vostè la va pegar per no tenir-li planxada la camisa?

—Miri vostè. Això és el que diu ella. Com el de posar a la meva mare pel mig. El que ella vol és que jo no ajudi als meus pares.

—Que els ajudis sí, però no que els hi donguis tot! —interromp nerviosa la Margarita.

—Vostè ara es calla! Ja ha manifestat tot el que li ha semblat en la seva declaració —amonesta el jutge—. Segueixi vostè. Què va passar aquell dia?

—Haviem quedat que iríem al cine aquella nit —manifesta en Marcelino. Vaig arribar a casa i vaig demanar canviar-me. La camisa estava sense planxar i em va dir això que ha dit abans, de que sí va planxar la inquilina i lo dels enxufes. Jo no vaig dir res i ens posàrem a sopar. Com que em trobava cansat, li vaig dir que com que no tenia camisa i estava fatigat, que podríem anar al cine el dia següent. Em va contestar que jo ja havia arribat amb ganes de bronca. Es va aixecar de la taula i es va tancar a l'habitació. Jo, perquè es calmes, no en vaig fer cas i vaig seguir sopant. Quan vaig acabar i vaig anar cap a l'habitació, havia tancat la porta. Li vaig dir, per les bones, que obrís la porta i no li va donar la gana. Vaig haver d'amenaçar-la amb tirar la porta a terra. Aleshores va obrir i em vaig trobar que havia tirat un matalàs a terra i em digué que si volia dormir que ho fes allí, però que no consentia que em fiqués al llit. Vaig agafar el matalàs i el vaig posar sobre el llit. Ella el va tornar a tirar a terra. Tot això discutint, està clar. I això fou tot.

—Aixís vostè nega que la pegués?

—Bé —dubta en Marcelino. Després diu, sincer. Doncs sí. La vaig pegar. Però no amb una sabata. Vaig agafar una sabatilla, la vaig agafar a ella, em vaig asseure al llit i li vaig picar amb la sabatilla on no li pogués passar res. Es va posar a cridar com una boja. El matrimoni amb el qual vivim va venir a l'habitació i ens va separar. Ella se'n va anar immediatament a la Comissaria a denunciar-me.

—I ara viuen junts?

—No, senyor. Ella viu a casa de la seva germana. Si no fos pel geni que té, quan li portes la contrària es posa feta una fú-

ria, i primer és ella que ningú, aixís com primer són les seves mitges que els meus mitjons i les seves sabates que les meves... i tot. Tot lo d'ella primer.

En Marcelino no continua. A n'en Marcelino se li veu a la llegua que està enamorat de la seva dona. S'asseu i compareixen, un darrere l'altre, marit i muller inquilins on els nostres protagonistes vivien rellogats. En Marcelino els havia proposat com a testimonis de descàrrec. Però les seves declaracions l'afavoreixen poc. Foren testimonis de l'altercat i diuen que en Marcelino es posà fet una fera quan es trobà sense la camisa planxada. Que va cridar i amenaçar i va castigar «sense cine» a la Margarita. Que aquesta se'n va anar plorant a l'habitació. I que quan la varen sentir cridar varen acudir-hi i varen trobar al marit picant amb les sabatilles les natges de l'esposa. Per altra part, reconeixen que aquesta és capriciosa, mandona i egoista, i que es cuida poc de les coses del seu marit. Acaben dient el que diuen tots els inquilins que tenen rellogats:

—El que nosaltres volem és que se'n vagin i deixin lliure l'habitació.

El fiscal estima en Marcelino autor d'una falta del número tants, de l'article tants del Codi Penal i demana per a ell cinc dies d'arrest i reprensió privada. La sentència li imposa aquesta pena. Firmen l'acta els dos matrimonis. Després la Margarita i en Marcelino se'n van junts, discutint. Se'ls veu baixar les escales del jutjat. En Marcelino agafa carinyosament del braç la seva esposa. Faran les paus per cinquena vegada. Que els hi duri.

Arxiu

Històric de Girona

Fons documentals i gràfics

AB	Ajuntament de Bescanó Llibre d'Actes
ACAN	Arxiu Comarcal de l'Anoia
ACGAX	Arxiu Comarcal de la Garrotxa
ADA	Archives Départementales de l'Ariège
AFCEC	Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya
AGN	Archivo General de la Nación, Ciutat de Mèxic
AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHG	Arxiu Històric de Girona Fons Comissaria Delegada de la Generalitat Fons Lluís Maria Salvador Salliuira Fons Antoni Bargés Barba
AMGi	Arxiu Municipal de Girona Fons Ajuntament de Girona
AMTM	Arxiu Montserrat Tarradellas Macià
ANC	Arxiu Nacional de Catalunya
ARB	Ateneu Republicà de Bescanó
BC	Biblioteca de Catalunya
BCFC	Biblioteca Carles Fages de Climent, Figueres
CDMH	Centro Documental de la Memoria Histórica, Salamanca
EFE	Agencia EFE
FBM	Família Brugué-Martínez, Sant Jordi Desvalls
FJI	Fundació Josep Irla, Barcelona
FPM	Família Pastells-Mascort, la Creueta
JFR	Josep Fernàndez i Roura, Figueres
OCM	Orfeó Català de Mèxic
UB-BPR	Universitat de Barcelona Biblioteca del Pavelló de la República
UdG	Universitat de Girona Fons de l'Escola Normal de Mestres de Girona Fons Salomó Marquès. Magisteri Exiliat de Catalunya

Testimonis entrevistats

Persones que van conèixer Josep Mascort

Pilar Agustí Pelluch (†)
Josep Clara Resplandis
Joan Gallardo Sánchez
Carme Ginesta Roura
Anna Maria Hugas Andrés
Roser Mascort Clota (†)
Joan Palomeras Reverter
Narcís Pastells Casadevall
Joan Pastells Clota (†)
Marta Pastells Mascort
Enric Pou Clota
Edith Sánchez Velázquez
Joan Sitjes Muntada
Maria Dolors Riera Pou
Àngel Vidal Mascort

ELS FETS DEL 6 D'OCTUBRE DE 1934

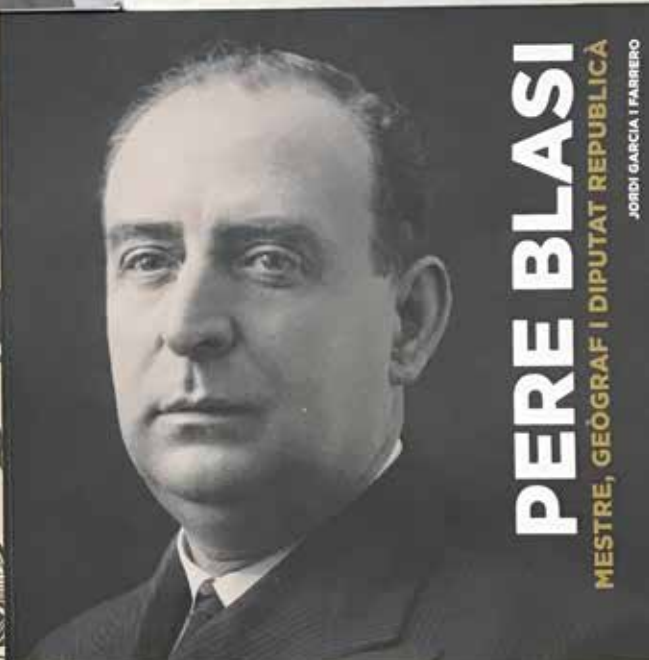
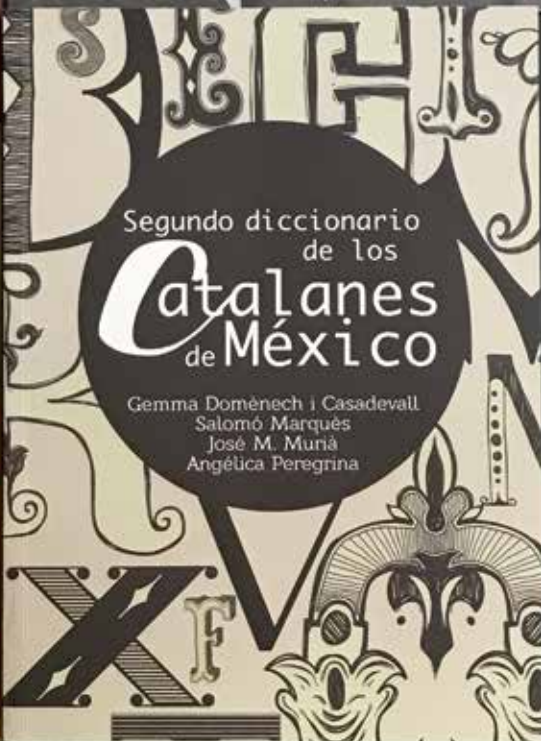
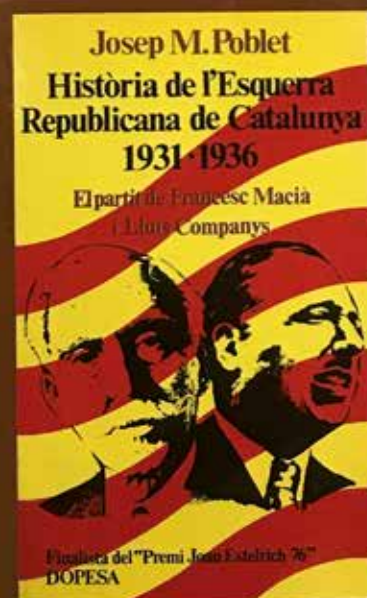
Pròleg de Josep Fontana

EDITORIAL BASE

ENTRE
PERE

*Polítics i escriptors
gironins durant la
segona República*

PERE BLASI

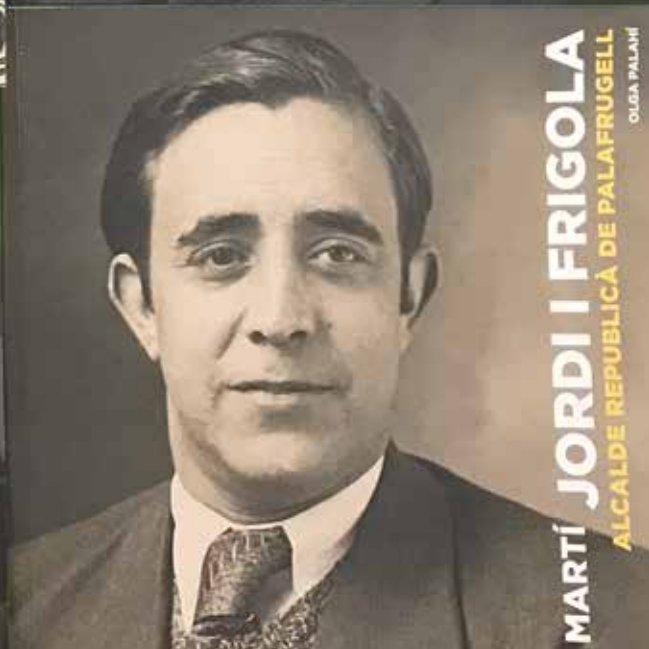
MESTRE, GEÒGRAF I DIPUTAT REPUBLICÀ

JORDI GARCIA I FARRERO

EL MAGISTERI GIRONÍ D'ESQUERRA A L'EXILI DE 1939

SALOMÓ MARQUÉS
JOSÉ MORENO

MARTÍ JORDI I FRIGOLA

ALCALDE REPUBLICÀ DE PALAFRUGELL

OLGA PALAHÍ

Bibliografia

A. MONOGRAFIES

- AADD. *Esquerra a Mèxic, 1941-1980*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2012.
- BALCELLS I GONZÀLEZ, Albert. *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*. Barcelona: Proa, 1996.
- BARTÉS, Maria Àngels; HEREU, Carme. *Colomencs il·lustres*. Blanes: Generalitat de Catalunya-Departament d'Educació-CRP Selva I, 2004, p. 6. [Col·lecció «Coneixent Santa Coloma, aprenem»; 5].
- BLANCO I MARTÍNEZ, Vicky. *Vides 1900-1927 de Bescanó, Estanyol, Montfullà i Vilanna*. Bescanó: Ajuntament, 2007.
- BROTONS I SEGARRA, Ròmul. *La ciutat moderna. Barcelona 1921-1930*. Ajuntament de Barcelona, 2018.
- CABRERA, Francisco. *Del Ebro a Gandesa. La Batalla del Ebro, julio-noviembre 1938*. Madrid: Almena, 2002.
- CABRUJA I AUGUET, Agustí. *Polítics i escriptors gironins durant la Segona República*. Girona: Ajuntament de Salt i Diputació de Girona, 1987.
- CARMANIU I MAINADÉ, Xavier. *Carles Rahola, l'home civilitzat*. Girona: Curbet Comunicació Gràfica, 2006.
- CARRERAS I ARTAU, Tomàs. *La meua Girona*. Girona: Institut d'Estudis Gironins, 2001.
- CLARA I RESPLANDIS, Josep; CORNELLÀ I ROCA, Pere; PUIGBERT I BUSQUETS, Joan. *La Normal de Girona. 150 anys d'història (1844-1994)*. Girona: Universitat de Girona, 1994.
- CRUELLES I PIFARRÉ, Manuel. *Els Fets de Maig. Barcelona, 1937*. Barcelona: Juventud, 1970.
- CRUZ, José Ignacio. *Maestros y colegio en el exilio de 1939*. València: Institució Alfons el Magnànim, 2004.
- DOMÈNECH I CASADEVALL, Gemma; MARQUÈS I SUREDA, Salomó; MURIÀ I ROURET, José María; PEREGRINA VÁZQUEZ, Angelica. *Segundo Diccionario de los catalanes de México*. Ciudad de México: IEC i Academia Mexicana de la Historia, 2021.

- DOMÈNECH I CASADEVALL, Gemma; GIL I TORT, Rosa Maria. *Un nou model d'arquitectura al servei d'una idea de país*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2013.
- ESCULIES I SERRAT, Joan. *Artemi Aiguader. Posar ordre a la rereguarda*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2021.
- FIAÑO SÁNCHEZ, Manuel. *Historia escolar de Coirós*. La Corunya: Deputación da Coruña, 2018.
- GALÍ I COLL, Alexandre. *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya (1900-1936)*. Barcelona: Fundació Alexandre Galí, 1981.
- GAY DE MONTELLÀ, Rafael. *Girona, 1900. Una ciutat emmurallada i romàntica*. Barcelona: Selecta, 1966.
- GARANGOU I TARRÈS, Sònia. *Malgrat 1930-1940: els anys silenciats*. Malgrat de Mar: Ajuntament, 2005.
- GIL PECHARROMÁN, Julio. *La Segunda República. Esperanzas y frustraciones*. Madrid: Historia 16, 1997.
- GIBERT I CAMINS, Enric. *Primer Llibre de l'Escola del Poble Nou*. Barcelona: Ateneu Democràtic Regionalista, 1922.
- GONZÀLEZ-AGÀPITO, Josep; MARQUÈS, Salomó. *La repressió del professorat a Catalunya sota el franquisme (1939-1943)*. Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes, 1996.
- GONZÁLEZ CALLEJA, Eduardo. *La España de Primo de Rivera. La modernización autoritaria, 1923-1930*. Madrid: Alianza, 2005.
- HENRÍQUEZ, Julián. *La batalla del Ebro*. Guadalajara: Silente, 2009.
- JIMÉNEZ GUERRERO, José. *El reclutamiento militar en el siglo XIX*. Málaga: Universidad de Málaga, 2001.
- LLOBET I SOTELLO, Albert. *Joan Sauret. Tasca i esperança*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2022.
- LÓPEZ ESTEVE, Manuel. *Els Fets del 6 d'Octubre de 1934*. Barcelona: Base, 2013.
- MAQUEDA, Consuelo. *Atlas histórico de España*. Madrid: Istmo, 1999.
- MOLAS I BATLLORI, Isidre. *El sistema de partits polítics a Catalunya (1931-1936)*. Barcelona: Edicions 62, 1972.
- MARQUÈS I SUREDA, Salomó. *Els mestres de la República*. Barcelona: Ara Llibres, 2006.
- MARQUÈS I SUREDA, Salomó; MORENO, José. *El magisteri gironí d'Esquerra a l'exili de 1939*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2012.
- MORENTE, Francisco. *La depuración del magisterio nacional (1936-1943)*. Valladolid: Ámbito Ediciones, 1997.
- PAIROLÍ, Miquel. *Quart. Natura, història i artesanía*. Quart: Ajuntament, 1998.
- PALAHÍ I JORDI, Olga. *Martí Jordi i Frigola, alcalde republicà de Palafrugell*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2019.
- PALOMERO, Rafael; PÉREZ, Josep Maria. *Història contemporània de Catalunya i Espanya*. Barcelona: Castellnou, 2006.
- PASTELLS CLOTA, Jaume. *Memòries sense nostàlgia*. Girona: Curbet Edicions, 2004.
- PÉREZ NESPEREIRA, Manuel. *Jaume Aiguader. La nació popular*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2018.
- PI I SUNYER, Carles. *Memòries de l'exili. El Consell Nacional de Catalunya, 1940-1945*. Barcelona: Curial, 1978.
- PLANAS I SERRA, Albert. *Antoni Dot i Arxer. 1908-1972*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2008.
- POBLET I GUARRO, Josep Maria. *Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya 1931-1936*. Barcelona: Dopesa, 1976.
- POUS I PAGÈS, Josep. *Dietaris i memòries de l'exili*. Barcelona: Afers, 2002.
- PUIGBERT I BUSQUETS, Joan. *La Normal de Girona i el Magisteri públic (1914-1936)*. Girona: Universitat de Girona, 1994.
- PUJOL I FABRELLES, David. *Cassà Costal. Una vida dedicada a la pedagogia*. Cassà de la Selva: Gavarres, 2021.
- PUY I JUANICO, Josep. *Domènec Palet i Barba. Prohom de la Terrassa republicana*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2015.
- Samuel Morera. *Alcalde republicà de Terrassa*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2019.
- QUESADA GONZÁLEZ, José Miguel. *El reservismo militar en España*. Madrid: Ministerio de Defensa, 2014.
- RIERA I LLORCA, Vicenç. *Els exiliats catalans a Mèxic*. Barcelona: Curial, 1994.
- SALMERÓN I BOSCH, Carles. *El tren de Sant Feliu*. Barcelona: Terminus, 1985.
- SÁNCHEZ I CERVELLÓ, Josep; CLUA, Pere. *La Batalla de l'Ebre: un riu de sang*. Corbera d'Ebre: Consorci Memorial dels Espais de la Batalla de l'Ebre, 2018.

- SOTO CANO, María. *El Retablo del Mar de Sebastián Miranda*. Gijón: Museo Natal de Jovellanos, FMCE y UP. Ayuntamiento, 2008.
- SMITH, Leonard V., STEPHANE, Audoin-Rozeau, BECKER, Annete. *France and the Great War*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- TEIXIDOR I COLOMER, Anna. *Josep Puig Pujades, líder del republicanisme empordanès*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2013.
- TUÑÓN PABLOS, Julia. *Educación y exilio español en México*. Ciudad de México: Instituto Nacional de Antropología e Historia, 2019.
- TUSELL GÓMEZ, Javier. *La transición española. La recuperación de las libertades*. Madrid: Temas de hoy, 1997.
- VIDAL NOVÁS, María Jesús; GARCÍA GÓMEZ, Sheila; CENTENO GUZMÁN; Isabel. *Els ateneus al Poble nou i la Barceloneta*. Catarroja: Afers, 2022.

B. ARTICLES EN MONOGRAFIES

- CASACUBERTA, Margarida. «La renovació cultural a la Girona republicana». *Segona República i Guerra Civil a Girona (1931-1939)*. Girona: Ajuntament, 2006, p. 98. [Conferències a l'Arxiu Municipal; 1].
- CLARA I RESPLANDIS, Josep. «Els comissaris delegats de la Generalitat». *Història de la Diputació de Girona*. Girona: Diputació, 1989, p. 290-292.
- «El govern de la Generalitat de Catalunya i la Guerra Civil a les comarques gironines». *A 80 anys del cop d'Estat de Franco. Actes del Simposi «La Generalitat de Catalunya i la Guerra Civil (1936-1939)»*. Barcelona: Generalitat de Catalunya-Memorial Democràtic, 2017, p. 617-636.
- «Tres dates clau de la Guerra Civil a Girona». *Segona República i Guerra Civil a Girona (1931-1939)*. Girona: Ajuntament, 2006, p. 98, p. 123-140. [Conferències a l'Arxiu Municipal; 1].
- GONZÀLEZ I VILALTA, Arnau. «Les Corts durant la Guerra Civil: Catalunya com a element de polèmica». *Ponències de les Jornades "República i republicanisme"*, organitzades pels Departaments d'Història de: Universitat Autònoma de Barcelona,

- Universitat de Girona, Universitat Rovira i Virgili i el Museu d'Història de Catalunya. 2006, p. 20.
- LORENZO, Juan Antonio. «Hacia la profesionalización y modernización del Magisterio (1898-1936)». *Revista Complutense de Educación*, vol. 13, núm. 1.
- NORIEGA, Alberto. «Las devaluaciones monetarias de México 1938-1954». *Investigación económica*, núm. 15, vol. I, 1955, p. 149-177. Ciutat de Mèxic: Universidad Nacional Autónoma de México - Facultad de Economía.
- PASTELLS MASCORT, Josep. «Un llinatge mèdic ferm com un Roch». *Metges clíniques i hospitals. Gavarres*, 2016, p. 274-277.
- RIBA I ARDERIU, Oriol. «La sortida i els primers temps de l'exili, vistos per un noi de setze anys». Jaume MEDINA. *Carles Riba (1893-1959)*, vol I. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989, p. 229-310.
- RIBERA I RUSTULLET, Carles; DOMÈNECH I CASADEVALL, Gemma. «Camins de sortida. L'exili gironí de 1939». *Girona 1939-1953. Exilis, repressions i complícitats*. Girona: Ajuntament, 2009.
- SOLA AYAPE, Carlos. «Augusto Ibáñez Serrano: el agente oficioso de la España franquista en México (1936-1950)». *Historia 396* [Valparaíso], Vol. 9, núm. 1, octubre 2019, p. 135-164.
- SOLÉ I PERICH, Lluís. «Bescanó, Guerra Civil i mal veïnatge». *Guerra Civil i Franquisme seixanta anys després*. Actes de les Jornades celebrades a Blanes (la Selva) els dies 30 i 31 de març i 1 d'abril del 2000. Santa Coloma de Farners: Centre d'Estudis Selvatans, 2000, p. 253-265.

C. ARTICLES EN PUBLICACIONS PERIÒDIQUES

- ALINQUE, Noèlia; MASGRAU, David. «Les eleccions de febrer de 1936 a la circumscripció de Girona». *Revista de Girona*, maig-juny de 2007, p. 24-30.
- ARAGAY I SASTRE, Ignasi. «La increïble vida del seductor Josep Andreu i Abelló». *Ara Llegim*, 11 d'abril del 2015, p. 2.
- CLARA i RESPLANDIS, JOSEP. «Record del mestre Mascort». *Punt Diari*, 20 de març de 1988, p. 5.

CORNELLÀ I ROCA, Pere. «Notes respecte a la creació de la Normal de Girona». *Annals de l'Institut d'Estudis gironins*, 1981, Vol. 25, p. 283.

CULLA I CLARÀ, Joan Baptista. «Una Sanjurjada virtual». *El País*, 13 de gener de 2006.

DE LA GRANJA, José Luis. «1934: Un año decisivo en el País Vasco». *Sancho el Sabio. Revista de Cultura y Educación Vasca*, núm. 21, 2004.

FLORES, Maricela. «Los accidentes aéreos que sufrió Pedro Infante y su muerte». *El Universal*, 15 d'abril de 2020.

GARCÍA DE FEZ, Sandra. «Una escuela desconocida del exilio: La polémica en torno al Instituto Hispano Mexicano Ruiz de Alarcón». *Educació i Història: Revista d'Història de l'Educació*, gener-juny de 2011, p. 213-235.

MARQUÈS I SUREDA, Salomó. «Setanta-cinc anys del Grup Escolar de Girona». *Revista de Girona*, setembre-octubre de 1986, p. 77-81.

— «Memòria de Cassià Costal i Marinel·lo». *El Diari de l'Educació*, 14 de setembre de 2021.

MATAS I BALAGUER, Josep. «La vida i els treballs dels últims habitants de les Gavarres». *Revista de Girona*, maig-juny de 1987, p. 49-55.

MIRAMBELL I BELLOC, Enric. «Athenea i l'Ateneu». *Diari de Girona*, 6 de març de 2016.

— «Mig segle d'un edifici per a la docència». *Diari de Girona*, 19 de juny de 2016.

NADAL I FARRERAS, Joaquim. «Josep Dalmau Carles». *Diari de Girona*, 7 d'octubre de 2011, p. 23.

— «Cassià Costal i la pedagogia». *Diari de Girona*, 20 de desembre de 2021.

PASTELLS MASCORT, Josep. «Cinquanta anys de la mort de Josep Mascort». *Celrà*, agost de 2020, p. 32-34.

PETIT, Alfons. «El final de la Guerra Civil a Girona». *Diari de Girona. Dominical*, 4 de febrer de 2019, p. 4-5.

RIBERA I RUSTULLET, Carles; DOMÈNECH I CASADEVALL, Gemma. «El país amic: de les comarques de Girona a l'altiplà mexicà». *Revista de Girona*, juliol-agost de 2019, p. 82.

RODRÍGUEZ, Esaú. «La sustitución o redención para el servicio militar a mediados del siglo XIX». *Iberian. Revista Digital de Historia*. núm. 4, maig-agost de 2012.

SALVADOR, Lluís Maria. «Notes autobiogràfiques». *Quaderns de la Selva*, núm. 23, 2011.

SERRA, Carles. «En Mascort, de la Creueta». *Gavarres*, primavera-estiu de 2011, p. 83.

D. PREMSA

Barcelona

Butlletí de l'Agrupació Excursionista Júpiter (1921-1928)

Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (1921-1928)

Butlletí especial per als catalans absents de la pàtria (1938)

Catalunya (1922)

Ciutat, La (1934-1935)

Diluvio, El (1934)

Humanitat, La (1932-1949)

Icària Nacionalista (1923)

Opinió, L' (1932-1934)

Treball (1937-1938)

Vanguardia, La (1921-2021)

Buenos Aires

Ressorgiment (1945-1955)

Figueres

Empordà Federal (1933)

Ciutat de Mèxic

Humanitat, La (1942-1965)

Orfeo. Butlletí de l'Orfeo Català de Mèxic (1943-1970)

Poble Català, El (1941-1953)

Pont Blau (1952-1963)

Nacional, El (1945)

Girona

Acció Ciutadana (1932-1934)

Autonomista, El / Autonomista, L' (1931-1939)

Diario de Gerona / Diari de Girona (1911-1934)

Front (1937)

Magisterio Gerundense, El / Magisteri Gironí, El (1919-1934)

Punt Diari (1988)
Sitios, Los / Diari de Girona (1949-2016)

Madrid

Diario de Sesiones de las Cortes (1934-1936)

Manresa

Dia, El (1933-1934)

Monterrey

Porvenir, El (1978)

Olot

Esquerra (1934-1936)

Reus

Foment (1934)

Ribes de Freser

Petraria (1930)

Ripoll

Clam Popular (1933-1934)

Sant Julià de Llor i Bonmatí

Amic, L' (1993-1996)

Índex onomàstic

- Abel, Antoni 136
Abella, Francesc 127, 128
Abella, Lluís 136
Adroher i Pascual, Antònia 117
Aguirre Lecube, José Antonio 97
Agustí i Casadevall, Enric 127, 139
Agustí i Pelluch, Pilar 197
Aiguader i Miró, Artemi 161, 163, 172, 180
Aiguader i Miró, Jaume 97, 127
Alavedra i Segurañas, Joan 136
Albar Catalán, Manuel 163
Albornoz Liminiana, Álvaro de 165, 178
Alcalá-Zamora y Torres, Niceto 113
Alemany, Josep Maria 124
Alonso Vega, Camilo 143
Altaba i Planuch, Ricard 180
Álvarez-Buylla Lozana, Plácido 113
Andreu i Abelló, Josep 127, 129, 149, 161, 163, 180
Aragay i Daví, Amadeu 97
Araquistáin Quevedo, Luis 136
Arenal Ponte, Concepción 136
Armendares i Torrent, Salvador 150, 168
Armendáriz, Antonio 205
Arnau i Cortina, Francesc 83, 100, 107, 111, 118
Arnau i Vila, Lluís 23
Auguet i Farro, Víctor 109
Avellano, Esperança 181
Aymamí i Baudina, Lluís 97
Azaña Díaz, Manuel 95, 100, 112
Bac, Salvi 129
Badia i Malagrida, Carles 89
Bagaria i Costa, Baldomer 147
Bagaria i Costa, Josep 147, 175
Bagaria i Gratacós, Enric 73, 205
Balari, Albert 132
Ballesta i Molinas, Joan 83, 87, 118
Bancells i Xiberta, Joan 83
Baquelaine, Alfons 109
Barceló i Matas, Josep 96
Bargalló i Serra, Maria Dolors 87, 98, 150
Bargés i Barba, Antoni 33, 37, 49, 192, 201, 205, 209
Barjau i Riera, Felip 97, 101
Barnés, José 115
Barrera i Maresma, Martí 105, 121, 127, 137
Barrio Navarro, José del 136
Bartolí, Josep 57, 59
Bartolí, M. 59
Bassols, Frederic 25
Bataller, Aleix 121
Batlle, Maria 141
Belendez, Virgilio 163
Bellés, Manuel 114
Bellí i Castiel, Epifani 97
Benguerel i Llobet, Xavier 51
Bermúdez, Domènec 131
Bertral i Terré, Reis 111
Bertrana i Comte, Prudenci 19
Biescas, Miquel 133, 135, 137
Bilbeny i Bosch, Joaquim 127, 132, 161, 163, 167, 180
Bladé i Desumvila, Artur 163
Blanch i Roig, Emili 117, 131, 141, 143
Blasi i Maranges, Pere 13, 74, 77, 96, 98, 118
Boada, Joan 131
Boada, Josep 33, 52, 53, 209

Bohigas Gavilanes, Francisca 105
 Boix i Vallicrosa, Alfons 168
 Bonastre i Brugal, Jaume 180
 Boronat i Font, Roc 127, 161, 180
 Bosch i Gimpera, Pere 163
 Bosch, Mercedes 135
 Bota i Villà, Lluís 107
 Busquets i Ventura, Llorenç 137
 Caballero, Justo 163
 Cabruja i Auguet, Agustí 107, 199
 Cabruja, Narcís 136
 Calm i Clota, Ramon 155
 Calvet de Arce, Màrius 180
 Calvet i Mora, Josep 97
 Calvo Sotelo, José 115
 Campà i Viarnès, Francesc 119
 Camps i Arboix, Joaquim de 101, 113, 114
 Canadell i Cantarell, Ignasi 161, 180
 Canadell, Josep 139
 Carós i Vidal, Josep 107
 Carreras i Artau, Tomàs 25
 Carreras, Josep A. 37
 Casacuberta i Rocarols, Margarida 75
 Casademunt i Arimany, Xavier 13, 98, 99, 132, 155, 168, 183
 Casadevall i Bosch, Rosalia 175
 Casals i Noguer, Àngel 112
 Casals i Vidal, Francesc Xavier 127
 Casanellas i Lluch, Ramon 35, 37
 Casanelles i Ibarz, Joan 104, 106, 109, 132, 159, 165
 Casanova i Comes, Rafael 107
 Casanovas i Maristany, Joan 83, 87, 91, 99, 113, 115, 123, 125
 Cases i Salas, Emili 100
 Castañé, Joaquina 204
 Castelló i Pena, Jaume 127
 Centrich i Nualart, Bru 112
 Cerezo i Hernàez, Pere 83, 87, 101, 107, 119, 125, 127, 133, 201
 Ciurana, Xavier 139
 Clarà 209
 Clara i Resplandis, Josep 17, 140, 195
 Clarà, Pere 33, 35, 41
 Clota i Prunell, Carme 73, 157, 205
 Clota i Prunell, Josep 73, 183, 185
 Clota i Prunell, Lola 73, 77, 175, 205

Clota i Prunell, Maria 17, 31, 33, 35, 41, 58, 60, 62, 65, 69, 70, 73, 77, 145, 146, 148, 149, 151, 152, 154, 156, 161, 169, 173, 174, 183, 184, 185, 187, 188, 196, 200, 202, 206, 208, 210, 211, 217
 Clota i Prunell, Rosa 73, 145, 147, 157, 171, 177, 200, 205
 Clota i Prunell, Teresa 35, 175, 196
 Clua, Francesc 137
 Colom, Juli 131
 Comas i Calvet, Pere 97
 Comorera i Soler, Joan 105, 133
 Companys i Jover, Lluís 93, 98, 103, 105, 111, 125, 128, 131, 140, 151, 180
 Corbera i Gordó, Narcís 100
 Coromines i Muntanya, Pere 57
 Corredor i Pomés, Josep Maria 111
 Cortina i Benajas, Adelina 165
 Costa i Vilanova, Dalmau 150, 168
 Costa, Sadurní 123
 Costa, Salvador 110
 Costal i Marinell-lo, Cassià 27, 29, 31, 41, 43, 51, 52, 59, 73
 Costal, Joan 43
 Costal, Josep 59
 Cruz, José Ignacio 153
 Cuadra, Enric 109
 Cuixart, Emili 139
 Dalmàs i Martí, Josep 125
 Dalmau i Carles, Josep 23, 25
 Dalmau i Massa, Josep Maria 135
 Dalmau i Pla, Laureà 83, 96, 101
 Dardalló i Altés, Joaquim 132
 Dato Iradier, Eduardo 35, 37
 Deulofeu i Torres, Alexandre 113
 Díez i Merino, Alfons 117
 Domínguez Otero, Rafael 101
 Dot i Arxer, Antoni 99, 107, 109, 155, 168, 183
 Duran i Bach, Joaquim 167, 180
 Duran i Fernández, Expèdit 117
 Escofet i Andreu, Josep 98, 127
 Escofet i Mercè, Antoni 161, 163, 172
 Esplà i Rizo, Carles 163, 165, 176, 178
 Estany i Ferrer, Assumpció 15
 Estelrich i Artigues, Joan 87
 Esteva i Guitó, Margarida 20, 21

Esteve i Guau, Martí 104, 105, 106, 109
 Fàbrega i Pou, Josep 98, 99, 107
 Fàbregas, Emili 131
 Fàbregas, Manuel 139
 Falcó i Pinyol, Joan 180
 Farrerós i Xifra, Maria Teresa 20
 Feliu, Joan 204
 Fernández i Dilmé, Manuel 112
 Ferrández, Ramón 114
 Ferrer i Batlle, Pere 127, 159, 165
 Ferrer i Gironès, Francesc 17
 Ferret i Navarro, Joan 97, 101
 Fitó, Julià 137
 Fornés, Feliu 131
 Franco Bahamonde, Francisco 115
 Franquesa, Juli 101
 Freixas, Joan Baptista 205
 Frontera i Bosch, Ramon 168
 Galarza Gago, Àngel 165
 Gallardo i Sánchez, Joan 195, 197
 García Bravo, Raúl 191
 Garcia i Giró, Eduard 133
 García López, Alberto 163
 Garcia, Rossend 135
 Garriga Pía, Esteve 117
 Gasau, Joaquim 71
 Gassol i Rovira, Ventura 54, 105
 Gay de Montellà, Rafael 23
 Gelabert, Josep 109
 Gibert i Camins, Enric 43, 45, 49, 55, 57
 Gil-Robles, José Maria 115
 Giner de los Ríos, Bernardo 163
 Ginesta i Roura, Carme 215
 Giralt i Casadesús, Ricard 118, 119
 Gironell, Josep 139
 Golpe, Fortunato 63, 65
 Gomàriz, Jerónimo 163
 Gómez Blasco, María Ángeles 151, 155, 199, 204, 209
 Gordón Ordás, Félix 163, 165, 170, 176, 178
 Grabalosa, Josep 139
 Gracia, Anastasio de 163
 Granados, Miguel 163
 Guinart i Castellà, Miquel 127, 139, 140
 Guitart i Soler, Jaume 127, 161, 172, 180
 Hernández, Mari Carmen 185

- Herrera, Marcial 187
Hitler, Adolf 147
Hugas i Andrés, Anna Maria 215
Hugas i Manuela, Jaume 215
Ibáñez Serrano, Augusto 181
Ibáñez, Lluís 136
Illanes i Carreras, Josep 79
Irla i Bosch, Josep 98, 107, 127, 140, 180
Jané, Pere 139, 203, 212
Jofre, Josep 139
Johnson, Lyndon B. 213
Jordà Caballé, Enric 75
Jordi i Frigola, Martí 118, 119, 124, 125, 127, 128, 131, 137, 139, 201
Junquera i Muné, Josep 73, 96
Junqueras i Bosch, Gil 137
Kirchner, Matilde 209
Leal, Luis 124
Lecha, Narcís 121
Lerroux García, Alejandro 115
Llano, Francisco 163
Llinàs del Torrent i Martín, Xavier 117
Llobet, Joan 132
Llosas i Badia, Pere 63
Lluhí i Vallescà, Joan 105, 159
López i Esteve, Manuel 93
Lozano, Miquel 129
Macià i Llussà, Francesc 75, 87, 103, 107, 167, 180
Maldonado González, José 211
Mangrané i Escardó, Daniel 97, 101
Manso, Eudald 109
Marcó, Florian 115
Marial i Mundet, Melcior 83, 84, 86, 87, 89, 97, 101, 102, 103
Marquès i Sureda, Salomó 23, 29, 75, 77, 92, 118
Martí i Feded, Carles 127
Martín Artajo, Alberto 187
Martín Martín, Ricardo 163
Martín, Francesc 109
Martínez Barrio, Diego 125, 163, 165, 178
Martínez Gil, Lucio 163
Martínez, Enriqueta 209
Mas, Joan 123
Mascort i Clota, Roser 25, 35, 39, 57, 61, 67, 69, 70, 72, 73, 77, 89, 141, 145, 146, 147, 148, 149, 151, 152, 153, 155, 156, 159, 160, 162, 164, 165, 166, 171, 173, 175, 177, 179, 183, 184, 185, 186, 188, 193, 194, 195, 196, 200, 202, 211, 214
Mascort i Esteve, Francesca 55
Mascort i Esteve, Josep 20, 21, 23, 70, 147, 177, 185, 193, 217
Mascort i Farrerós, Francesc 20, 21
Mascort i Llinàs, Joan 20
Mascort i Ribot, Emili 21, 65, 67
Mascort i Viñals, Angelina 217
Mascort i Viñals, Emili 70
Mascort i Viñals, Joan 70
Mascort, Francesc 19
Mascort, Pere 19
Masó i Valentí, Rafael 19
Masó, Pedro 209
Mateo Silva, Manuel 163
Mateu i Cusidó, Pere 35
Messeguer i Villoro, Francesc 161, 163, 172, 180
Mestre i Puig, Josep 101
Mestres i Albet, Pere 97, 105, 127
Mestres i Capdevila, Lluís 161, 172, 180
Millà i Tersol, Carme 116
Ministral i Castañer, Jaume 63
Ministral i Masià, Jaume 63
Mirambell i Belloc, Enric 25, 29
Miranda, Sebastià 91
Montsalvatje i Iglésias, Xavier 19
Moreno Bueno, José Carlos 75, 77, 92, 118
Morera i Ribas, Samuel 161, 163, 180
Morillo, Joaquim 140
Nabókov, Vladímir 147
Nadal i Farreras, Joaquim 29
Nadal, Bonanat 19
Navarro i Costabella, Josep 127
Nicolau d'Olwer, Lluís 201
Nicolau i Fort, Lluís 35
Nunó i Roca, Jaume 205
Obiols i Palau, Josep 44, 46
Oliva i Ayats, Amadeu 101, 119, 124, 180, 201
Otero, Alejandro 163, 165
Pairolí i Sarrà, Miquel 17
Palet i Barba, Domènec 101
Palol i Felip, Miquel de 19
Palomeras i Reverter, Joan 213
Paltré, Isidre 25
París, Jaume 109
Pascal, Miquel 79
Pascual del Roncal, Federico 163
Pascual-Leone i Forner, Àlvar 163
Pastells i Casadevall, Narcís 203
Pastells i Clota, Jaume 155, 157, 171
Pastells i Clota, Joan 13, 25, 35, 69, 73, 147, 155, 171, 179, 193, 194, 195, 196, 199, 200, 202, 203, 205, 211, 214
Pastells i Ferragut, Jaume 171
Pastells i Mascort, Josep 15, 208, 214
Pastells i Mascort, Marta 15, 201, 206
Pastells i Roquet, Narcís 35, 196, 207
Peix i Parera, Josep Maria 37, 39
Pérez i Farràs, Enric 137
Pérez Jofre, Manuel 163
Pey 107
Pi i Margall, Francesc 136
Pi i Sunyer, Carles 111, 126, 127
Pibernat i Viader, Emili 201
Pineda, Josep 139
Pla i Cargol, Joaquim 73, 203
Pla i Cargol, Sebastià 211
Pla i Casadevall, Josep 204
Planagumà i Bagué, Josep 33
Planas i Salabert, Joan 17, 53, 211
Planes 209
Poch i Noguer, José 136
Porcel i Pujol, Baltasar 204
Porta i Ferranda, Marcel·lí 180
Portela Valladares, Manuel 105, 126
Pou i Clota, Enric 175, 213
Pou i Clota, Joana 77
Pous i Pagès, Josep 140, 141, 215
Prat de la Riba i Sarrà, Enric 25
Prieto Tuero, Indalecio 102, 126, 163, 165, 178
Primo de Rivera y Urbaneja, Miguel 75
Prunell i Prats, Margarida 21
Prunés i Sató, Lluís 99, 103
Puig i Elias, Joan 136
Puig Pujades, Josep 96, 99, 104, 106, 107, 108, 109, 112, 113, 123, 140, 186
Puigbert i Busquets, Joan 13, 29

Puigcercós i Boixassa, Joan 17
 Puigdemont, Mateu 123
 Pujol i Casademont, Pere 136
 Pujol i Vicens, Dolors 74
 Pujulà i Vidal, Marià 100, 113
 Pumarola i Garriga, Enric 39, 52
 Purcallas i Salvà, Pere 201
 Quero i Molares, Josep 127
 Quintana de León, Albert de 95
 Quintana Vergés, Enrique de 189
 Quintana, Joan 139
 Quintero, Julieta 185
 Rabell i Mateu, Jaume 215
 Rahola i Llorens, Carles 19, 73, 128, 132, 136, 145
 Rahola i Llorens, Darius 107, 201
 Ramos i Pagès, Montserrat 204
 Regencós, Narcís 139
 Reig, Joan 121, 123
 Riba i Arderiu, Oriol 141
 Riba i Bracons, Carles 141
 Ribot i Oliveras, Pere 21
 Ribot i Prunell, Teresa 21, 23
 Riera i Claramunt, Francesc 98
 Riera i Gironès, Emili 107, 112
 Riera i Pou, Maria Dolors 77, 205, 217
 Riera i Puntí, Josep 51
 Riera, Antoni 45
 Riera, Rafael 129
 Riuró i Llopart, Ricard 117
 Rius, Ricard 79
 Rivas Cherif, Dolores 100
 Roca i Roca, Salvador 57
 Roca, Ricard 128
 Roch i Llorens, Gonçal 12, 75, 76, 80, 81, 82, 83, 195
 Roch i Soler, Gonçal 195
 Rodeja, Antoni 79
 Rodríguez, Josep 109
 Roigé, Celestí 79
 Rojo Lluch, Vicente 140
 Romeva i Ferrer, Pau 43, 45
 Rosell, Joan 72
 Roura i Mascort, Teresa 153, 213
 Roure, Joaquim 53
 Roure, Miquel 37, 39, 41
 Rouret i Callol, Martí 127, 161, 163, 167,

172, 180
 Rovira i Virgili, Antoni 140
 Rubió i Tudurí, Marià 97, 101
 Ruiz, Luisa 163
 Sabio, Alfredo 163
 Sagrera i Corominas, Josep 83, 84, 86, 87
 Salvadó i Castell, Hilari 98, 127
 Salvador, Lluís Maria 23, 45
 Sanahuja i Soler, Ramon 127
 Sánchez, Edith 171
 Sánchez, María Sara 171, 211, 212
 Sanjurjo Sacanell, José 79
 Santaló i Cortina, Adelina 175, 185
 Santaló i Cortina, Miquel 165, 171, 186
 Santaló i Parvorell, Miquel 13, 29, 81, 83, 84, 86, 87, 89, 93, 97, 99, 101, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 119, 123, 124, 125, 141, 151, 161, 163, 165, 167, 168, 171, 172, 175, 180, 183, 201
 Santaló i Parvorell, Silvestre 79, 157, 205
 Santaló i Sors, Marcel 117, 151, 153, 155, 168, 183, 199, 200, 201, 204, 205, 209
 Santaló, Neus 200
 Sastre i Torruella, Josep 127
 Sauret i Garcia, Joan 127
 Sbert i Massanet, Antoni Maria 100, 127, 131, 133, 135, 161, 163, 165, 167, 170, 178, 180
 Seguí i Coca, Àurea 12, 76, 78, 82
 Senyal i Ferrer, Jaume 97, 101
 Serra i Hunter, Jaume 96, 127
 Serra i Moret, Manuel 83, 84, 86, 101, 103, 109
 Serra i Tubau, Pere 117
 Serra, Carles 212
 Serrano Pacheco, Francisco 163
 Serrano, Joan 101
 Serrat 107
 Sitjes i Muntada, Joan 197, 217
 Smiles, Samuel 136
 Solé i Perich, Lluís 81
 Soler i Torner, Antoni 150
 Subirachs, Josep 55, 57
 Sumalla i Sabaté, Rossend 83
 Suñer, Miquel 53

Sunyol i Garriga, Josep 101
 Tarradellas i Joan, Josep 127, 140, 199, 211
 Tarradellas, Enric 131
 Tarradellas, Guillem 135
 Tasis, Lluís 119
 Tauler i Palomeras, Joan 98
 Tibau i Pell, Moisès 15
 Tolosa i Surroca, Manuel 57, 79, 209
 Tomàs i Martín, Francesc 103
 Tomàs i Piera, Josep 97, 147, 150, 159
 Torremila, Joaquim 113
 Torrent, Amadeu 109
 Torres Fermoso, Mario 212
 Torres, Manuel de 189
 Trabal i Sans, Josep Antoni 97, 101, 103
 Tremosa, Montserrat 209
 Tries, Joan 113
 Umbert i Santos, Lluís 180
 Unanúa, Eugenio 119
 Valentí i Guitart, Benet 75, 81
 Valera, Fernando 163
 Vall-Llosera, Pere 193
 Vallart i Vilà, Margarida 129
 Vallès, Artur 25
 Vargas, Pedro 163
 Ventosa i Roig, Joan 101, 103, 127
 Verni i Cortadellas, Vicenç 167
 Viader, Salvador 131
 Vicens, Salvador 33, 37, 59
 Vidal i Garcia, Antònia 128
 Vidal i Mascort, Àngel 197, 201, 215, 217
 Vidal, Enric 123
 Vidal, Tomàs 128
 Vila i Xifra, Pere 113
 Vilà, Francesc 55, 57
 Vilanova i Bosch, Jordi 117
 Vilarrasa, Josep 129
 Villalobos, Filiberto 95
 Viñals, Elionor 70, 193
 Xirau i Palau, Antoni 168
 Xirau i Palau, Josep 168

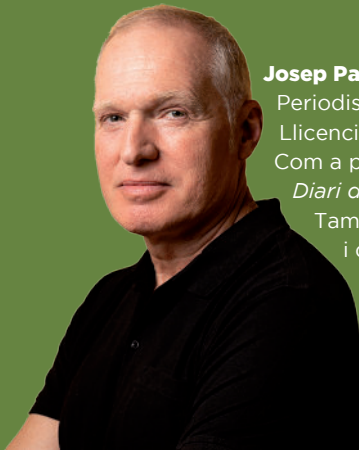
Josep Mascort i Ribot (La Creueta, 1898-1970), mestre vocacional, exerceix la docència succesivament al barri del Poblenou de Barcelona, Santiago de Ois, Viladonja, Queralbs i Vilanna.

Sota el mestratge del pedagog, geògraf i diputat republicà Miquel Santaló, esdevé també, a partir de 1933, diputat a les Corts Republicanes per Girona, en representació d'Esquerra Republicana.

Durant la Guerra Civil és nomenat director de l'Escola Normal de Girona, alcalde de Bescanó i comissari delegat de la Generalitat a les comarques gironines.

Exiliat a Mèxic, compra i dirigeix un col·legi a Texcoco, on deixa tan bon record que el 1979, nou anys després de morir, rep un homenatge pòstum i un institut de la ciutat portarà el seu nom durant vint-i-quatre anys (1994-2018).

En tornar a Catalunya, el 1949, crea una petita acadèmia privada al call de Girona i hi treballa quasi fins a la seva mort a la casa pairal de la Creueta, sense haver abandonat mai el compromís catalanista i republicà.

Josep Pastells Mascort (Girona, 1966)

Periodista i escriptor.

Llicenciat en Ciències de la Informació per la UAB (1992).

Com a periodista, des del 1989 ha treballat i col·laborat en diversos mitjans de comunicació:

Diari de Girona, Ràdio Banyoles, Ràdio Girona, Gavarres, Ara...

També ha exercit de cap de premsa del Consell Comarcal del Pla de l'Estany (1995-1996) i del grup parlamentari d'ERC al Congrés dels Diputats (2000-2001).

Des del 2017 és coordinador de la *Revista de Girona*.

Com a escriptor ha publicat setze llibres en solitari i és coautor d'una vintena d'obres més. Ha guanyat una trentena de premis literaris: Recvll, Just Manuel Casero, Joan Santamaria, Marian Vayreda, Vall d'Albaida, Ciutat de Mollerussa, Empordà...